



საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის
უნივერსიტეტი

უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება სამკვიდროს გაცემისას
მარიამ გინტური

დისერტაცია

წარდგენილია სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:
საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი
ნინო ხოფერია

თბილისი

2025

სარჩევი

შესავალი	4
თავი 1. უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების თეორიული საფუძვლები	19
1.1. უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების განმარტება და სამართლებრივი სტატუსი	19
1.2. საერთაშორისო კერძო სამართლის როლი სამკვიდროს რეგულირებაში	23
1.3. კონფლიქტების სამართალი და უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების პრინციპები	27
1.4. უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების შესაძლებლობები და შეზღუდვები მემკვიდრეობის სამართალში	30
თავი 2. უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება სამკვიდროს გაცემისას - საერთაშორისო პრაქტიკა	34
2.1. სამემკვიდრეო სამართლის რეგულაციები ევროკავშირის ქვეყნებში	34
2.2. აშშ-ს მემკვიდრეობის სამართლის ნორმების თავისებურებები	40
2.3. მემკვიდრეობის სამართლის პრაქტიკა აზიის ქვეყნებში	52
2.4. საერთაშორისო სასამართლოების გადაწყვეტილებები უცხო სამართლის ნორმების გამოყენებაზე	59
თავი 3. საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის სისტემა და უცხო სამართლის ნორმების ინტეგრაცია	66
3.1. საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის ძირითადი პრინციპები	66
3.2. უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების პრაქტიკა საქართველოში	69
3.4. სამართლებრივი პრობლემები და გამოწვევები უცხო სამართლის ნორმების გამოყენებისას	78
3.5. საერთაშორისო კონვენციები, აქტები და სასამართლო პრაქტიკა უცხო ქვეყნის სამართლის ინტეგრაციის კონტექსტში	83
3.5.1. ჰააგის 1989 წლის კონვენცია და მისი როლი საქართველოში	83
3.5.2. ევროპული რეგულაცია No 650/2012 (Brussels IV) და მისი გავლენა საქართველოს მემკვიდრეობის სამართალზე	84
გადაწყვეტილებები უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების ინტეგრაციის საკითხებზე	85
3.5.4. ევროპული სასამართლოების გადაწყვეტილებები და მათი მნიშვნელობა საქართველოს მემკვიდრეობის სამართალში უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების პროცესში	88
3.5.5. ევროპული და საქართველოს სასამართლოების გადაწყვეტილებები სავალდებულო წილის შესახებ	91
3.6. სავალდებულო წილის ინსტიტუტის როლი და მნიშვნელობა ქართულ სამემკვიდრეო სამართალში	96

თავი 4. უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების სამართლებრივი შედეგები და გამოწვევები	99
4.1. მემკვიდრეობის მიღებასთან დაკავშირებული იურიდიული რისკები და კონფლიქტები	99
4.2. უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების გავლენა მემკვიდრეობის პროცესზე	106
4.3. უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების სამართლებრივი შედეგები საქართველოში	112
თავი 5. კვლევის შედეგები და ანალიზი	115
დასკვნა და რეკომენდაციები.....	155
ბიბლიოგრაფია.....	165
დანართი.....	176

შესავალი

მემკვიდრეობის სამართალი წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მიმართულებას სამოქალაქო სამართალში, რადგან ის მემკვიდრეობის პროცესის სამართლებრივ რეგულირებას, მემკვიდრეთა უფლებების დაცვასა და ქონებრივი უფლებების გადაცემას არეგულირებს. ეს საკითხი კიდევ უფრო აქტუალური ხდება თანამედროვე მსოფლიოში, სადაც გლობალიზაციის, მიგრაციისა და საერთაშორისო ქორწინებების მატებასთან ერთად, ხშირად წარმოიქმნება სამართლებრივი პრობლემები უცხო ქვეყნების სამართლებრივი ნორმების გამოყენებისას.¹

გლობალიზაციის პირობებში, უცხო ქვეყნის მოქალაქეების მიერ სამკვიდროს მიღება სულ უფრო ხშირი შემთხვევაა. პირები, რომლებიც ცხოვრობენ ან საქმიანობენ სხვადასხვა იურიდიულ სისტემაში, ხშირად აწყდებიან სირთულეებს უცხო ქვეყნის სამართლებრივი რეგულაციების ინტეგრაციის პროცესში². საქართველოს იურიდიულ რეალობაში აღნიშნული პრობლემატიკა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, ვინაიდან მნიშვნელოვანი რაოდენობის ქართველი მოქალაქე ფლობს რეზიდენციას ან მატერიალურ აქტივებს საზღვარგარეთის ტერიტორიაზე, რაც პოტენციურად განაპირობებს სცენარს, რომლის ფარგლებშიც მათი სამართალმემკვიდრეები შესაძლოა დადგნენ ისეთი იურიდიული დილემის წინაშე, სადაც ქართული ნორმატიული ბაზა კონფლიქტში მოდის უცხო სახელმწიფოების კანონმდებლობით დადგენილ რეგულაციებთან.³

საერთაშორისო კერძო სამართლის განვითარებამ და ევროპული სამართლებრივი სივრცის გაერთიანების მცდელობებმა გამოიწვია ახალი რეგულაციების შექმნა, რომელიც მიზნად ისახავს მემკვიდრეობის პროცესის გამარტივებას. ევროკავშირში 2015 წლიდან ამოქმედდა *EU Succession Regulation No. 650/2012*, რომელიც ადგენს, რომ მემკვიდრეობის სამართლებრივი პროცესი უნდა დაექვემდებაროს იმ ქვეყნის

¹ Załucki, M. *Uniform European inheritance law: Myth, dream, or reality of the future?*. 2015.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2895913 – გვ. 15–20.

² Ginsburgs, G. *Inheritance by Foreigners Under Soviet Law*. Iowa Law Review. 1965. – გვ. 102–110.

³ Misabishvili, G. *Legal Features of Renunciation of Inheritance*. Law & World. 2023.

<http://lawandworld.ge/index.php/law/article/download/354/318> – გვ. 45–50.

კანონმდებლობას, სადაც მემკვიდრემ უკანასკნელად იცხოვრა⁴. მიდგომა მიზნად ისახავს მემკვიდრეობის კოლიზიური პროცესების გამარტივებას, თუმცა საქართველოს სამართლებრივ რეალობაში მსგავსი მიდგომის დანერგვა კვლავ გამოწვევად რჩება.

საქართველოში უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება სამკვიდროს გაცემისას შედარებით შეზღუდულია. არსებული საკანონმდებლო ნორმები არ მოიცავს საკმარის სამართლებრივ ინსტრუმენტებს უცხო სამართლის პრაქტიკული გამოყენებისთვის, რაც იწვევს არაერთ სირთულეს როგორც მემკვიდრეებისთვის, ასევე სასამართლო სისტემისთვის⁵. მაგალითად, საქართველოს კანონმდებლობაში ნათლად განსაზღვრული არ არის, თუ რა პირობებით უნდა მოხდეს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებების აღიარება სამემკვიდრეო საკითხებში.

სამართლებრივი რეგულაციების შეუსაბამობა ხშირად იწვევს ბიუროკრატიულ და იურიდიულ ბარიერებს. მაგალითად, ზოგიერთი ქვეყანა არ აღიარებს სხვა ქვეყნის მემკვიდრეობის შესახებ გაცემულ გადაწყვეტილებებს, რაც ხშირად იწვევს ქონებრივი დავების გაჭიანურებას⁶. ამის გამო, მემკვიდრეებს უწევთ ხანგრძლივი სასამართლო პროცესების გავლა, რაც მათთვის დამატებითი ფინანსური და ემოციური ტვირთია. სამემკვიდრეო საკითხებში ქვეყნებს შორის არსებული შეუსაბამობები ქმნის ე.წ. "სამართლებრივ ვაკუუმს," სადაც მემკვიდრეები აღმოჩნდებიან ურთიერთსაწინააღმდეგო სამართლებრივი რეჟიმის პირისპირ. ხოლო, ხანგრძლივი სამემკვიდრეო დავები იწვევს არა მხოლოდ პირდაპირ სამართლებრივ ხარჯებს (იურიდიული მომსახურება, სასამართლო ბაჟი), არამედ ირიბ ეკონომიკურ დანაკარგებსაც - აქტივების გაყინვას, ღირებულების შემცირებას დროში და გამოყენების შესაძლებლობების შეზღუდვას.

გარდა ამისა, საერთაშორისო პრაქტიკაში ხშირად გვხვდება შემთხვევები, როდესაც სხვადასხვა სახელმწიფოს სამართლებრივი ნორმები ერთმანეთთან წინააღმდეგობაში

⁴ Miller, D. *The EU succession regulation and forced heirship: A potential violation of German public policy?* Journal of Private International Law. 2020.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17441048.2020.1760469> – გვ. 78–82.

⁵ Mskhvilidze, T. *Foreign law in higher courts practice: The key characteristics of Georgian private international law*. Tribuna Juridică. 2021. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1020554> – გვ. 90–95.

⁶ Komarevceva, I. A., et al. *Development trends of inheritance law in the digital economy*. Springer. 2022. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-90324-4_156 – გვ. 56–60.

მოდის, რაც ართულებს სამკვიდრო საქმის განხილვას. მაგალითად, ზოგიერთ ქვეყანაში მოქმედებს *გაუცხოების პრინციპი*, რომლის მიხედვითაც უცხო ქვეყნის სამართლებრივი ნორმები მხოლოდ ნაწილობრივ ან საერთოდ არ გამოიყენება კონკრეტულ საკითხებზე.⁷

ამავდროულად, განვითარებულ ქვეყნებში მიმდინარეობს აქტიური განხილვები და კვლევები, რომლებიც მიზნად ისახავს საერთაშორისო კერძო სამართლის ეფექტიანობის გაუმჯობესებას. მაგალითად, *დამოუკიდებელი სამეცნიერო კვლევები* მიუთითებს, რომ სამართლებრივი ჰარმონიზაცია მნიშვნელოვნად ამცირებს დავების რაოდენობას და აჩქარებს სამკვიდრო პროცესებს.⁸

ამრიგად, უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება სამკვიდროს გაცემისას ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური საკითხია როგორც საქართველოსთვის, ასევე საერთაშორისო სამართლებრივი პრაქტიკისთვის. აღნიშნული საკითხის შესწავლა არა მხოლოდ გააუმჯობესებს ქართული სამართლებრივი სისტემის ეფექტიანობას, არამედ დაეხმარება მოქალაქეებს, რომლებიც მემკვიდრეობის პროცესის დროს იძულებულნი არიან, დაიცვან და გამოიყენონ საზღვარგარეთ არსებული რეგულაციები.

კვლევის მიზნები და ამოცანები- მემკვიდრეობის სამართალი საერთაშორისო ასპექტების შესწავლა და მათი ინტეგრირება საქართველოს სამართლებრივ ჩარჩოში უმნიშვნელოვანესი საკითხია, რადგან ქვეყანაში სულ უფრო მეტი შემთხვევა ფიქსირდება, სადაც უცხო ქვეყნის სამართლებრივი ნორმების გამოყენება ხდება აუცილებელი. საქართველოს მოქალაქეები, რომლებიც საზღვარგარეთ ცხოვრობენ ან ფლობენ ქონებას უცხოეთში, ხშირად აწყდებიან სამართლებრივ სირთულეებს, რომლებიც დაკავშირებულია უცხოური სამართლის აღიარებასთან და სამკვიდრო პროცესების რეგულირებასთან.

⁷ Popescu, D. A., & Chiteală, A. *Guide on international private law in successions matters*. Notaries of Europe. 2014. <https://www.notariesofeurope.eu/wp-content/uploads/2015/02/Guide-on-international-private-law-in-successions-matters-EN-.pdf> – გვ. 35–40.

⁸ Dediukhina, I., et al. *Unification and national legal traditions in Russian inheritance law*. European Proceedings. 2019.

https://www.europeanproceedings.com/files/data/article/110/6922/article_110_6922_pdf_100.pdf – გვ. 70–75.

ამ კვლევის მთავარი მიზანი არის გაანალიზოს უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების მექანიზმები სამკვიდროს გაცემისას და შეისწავლოს საქართველოს სამართლებრივი ჩარჩო ამ კონტექსტში, რათა გამოვლინდეს არსებული ხარვეზები და შემუშავდეს შესაბამისი რეკომენდაციები.

ამოცანები:

- სამართლებრივი ჩარჩოს ანალიზი: უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართალი ძირითადი პრინციპებისა და მათი საქართველოს კანონმდებლობაში ინტეგრაციის არსებული მდგომარეობის შეფასება. ეს მოიცავს სამართლებრივი რეგულაციების შედარებით ანალიზს და საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების ადაპტირების შესაძლებლობების განხილვას.
- საერთაშორისო პრაქტიკის შესწავლა: ევროპისა და ამერიკის ქვეყნების მემკვიდრეობის სამართალი პრაქტიკისა და სასამართლო გადაწყვეტილებების ანალიზი. ეს საშუალებას მოგვცემს, დავინახოთ, როგორ ხდება უცხო სამართლის აღიარება და გამოყენება სხვადასხვა იურისპრუდენციაში და რამდენად შესაძლებელია ამ მიდგომების საქართველოს საკანონმდებლო სისტემაში დანერგვა.
- პრობლემების იდენტიფიკაცია: უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების დროს საქართველოში არსებულ სამართლებრივ და ადმინისტრაციულ გამოწვევებზე ყურადღების გამახვილება. ძირითადი პრობლემების გამოვლენა, როგორიცაა: საკანონმდებლო ხარვეზები, იურიდიული პროცესების სირთულეები და საერთაშორისო სამართლებრივი ურთიერთობების ნაკლებობა.
- ემპირიული მონაცემების შეგროვება: რაოდენობრივი კვლევის მეშვეობით საქართველოს მოქალაქეთა გაცემის შედეგების შესწავლა, რომლებიც უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენებასთან დაკავშირებით პრაქტიკულ სირთულეებს აწყდებიან. მონაცემთა ანალიზის საფუძველზე შესაძლებელი იქნება რეალური პრობლემების გამოვლენა და მათი შესაძლო გადაჭრის გზების შემუშავება.

- სამართლებრივი რეფორმის წინადადებები: კვლევის შედეგად მიღებული მონაცემების საფუძველზე რეკომენდაციების შემუშავება, რომლებიც ხელს შეუწყობს საქართველოს სამართლებრივი ჩარჩოს გაუმჯობესებას, უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართლის ნორმების აღიარებისა და გამოყენების პროცესის გამარტივებას და სამართლებრივი მექანიზმების დახვეწას.

ამ კვლევის შედეგები მნიშვნელოვანი იქნება როგორც მეცნიერების განვითარებისთვის, ასევე პრაქტიკული სამართლებრივი პროცესებისთვის, რადგან ისინი დაეხმარება როგორც კანონმდებლებს, ისე პრაქტიკოს იურისტებს და მოქალაქეებს საერთაშორისო სამკვიდრო საკითხებში სამართლებრივი პროცესების უკეთ აღქმაში. აღნიშნული კვლევა ავსებს მნიშვნელოვან თეორიულ ხარვეზს ქართულ იურიდიულ დოქტრინაში, სადაც საერთაშორისო კერძო სამართალში უცხო ქვეყნის ნორმების გამოყენების მექანიზმები, განსაკუთრებით სამემკვიდრეო სამართლის კონტექსტში, ჯერ კიდევ არასაკმარისადაა დამუშავებული. კვლევა განავითარებს კონცეპტუალურ ჩარჩოს, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას როგორც საფუძველი შემდგომი აკადემიური მსჯელობისთვის და კვლევისთვის.

საკვლევი კითხვა/კითხვები

- რამდენად ეფექტიანად ხდება საქართველოში უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართლის ს ნორმების აღსრულება?
- რა სირთულეებს აწყდებიან პირები, რომლებიც ცდილობენ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენებას მემკვიდრეობის მიღებისას?
- როგორია საერთაშორისო პრაქტიკა და რამდენად შესაძლებელია მისი ადაპტირება საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში?

კვლევის საგანი და ობიექტი- დამუშავებული ნაშრომის ფარგლებში განისაზღვრა უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება სამკვიდროს გაცემისას, რაც გულისხმობს სამართლებრივი მექანიზმების, პრაქტიკული ინსტრუმენტების, სასამართლო გადაწყვეტილებებისა და სამართლებრივი აღიარების პროცესების სისტემურ ანალიზს, როდესაც საქმე ეხება იმ შემთხვევებს, როცა გარდაცვლილის ქონება მდებარეობს უცხო სახელმწიფოში, ან მემკვიდრე/მემკვიდრეები არიან სხვა

ქვეყნის მოქალაქეები. ნაშრომი მოიცავს არა მხოლოდ უშუალოდ სამართლებრივი ნორმების გამოყენების ფორმებსა და გზებს, არამედ იმ სისტემურ ბარიერებსაც, რომლებიც შესაძლოა წარმოიშვას უცხო სამართლის ინტეგრაციის პროცესში საქართველოს შიდა სამართლებრივ სივრცეში.

თემის ფარგლებში განხილულია:

- როგორ აღიქმება უცხო სამართლის ნორმების აღიარების და გამოყენების საკითხი საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობით.
- როგორია სასამართლოების პრაქტიკა ტრანსნაციონალურ მემკვიდრეობით საქმეებში.
- რამდენად არსებობს მექანიზმები, რომლებიც უცხო ნორმების სანდო და თანმიმდევრულ ინტერპრეტაციას უზრუნველყოფს.
- როგორია მოქალაქეთა პრაქტიკული გამოცდილება და შეფასება ამ პროცესების მიმართ.
- რა განსხვავებაა ქართულ და საერთაშორისო სტანდარტებს შორის და როგორ შეიძლება მათი ჰარმონიზაცია.

კვლევის ობიექტად განისაზღვრა საქართველოს სასამართლო სისტემა და მემკვიდრეობის სამართლებრივი პრაქტიკა საერთაშორისო კონტექსტში. ობიექტის შესწავლა ხორციელდება ორი ძირითადი ჭრილიდან:

1. სასამართლო ინსტიტუციების სამართლებრივი და პროფესიული მზაობის შეფასება უცხო სამართლის გამოყენებისთვის და
2. არსებული პრაქტიკის ანალიზი, მათ შორის მოქალაქეთა პოზიციები, სასამართლო რისკები, დოკუმენტური სირთულეები, ანდერძის აღიარების ბარიერები და საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების მიმართ არსებული ადმინისტრაციული და სამართლებრივი მექანიზმების გამოყენება.

კვლევის ობიექტში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა შემდეგ კომპონენტებს:

- სასამართლო პროცესებში უცხო ქვეყნის სამართლის ინტერპრეტაციის სიზუსტე და გამართულობა;
- სამართლებრივი პროცესების გამჭვირვალობა ტრანსნაციონალურ საქმეებში;
- პროფესიული გადამზადების ნაკლებობა მოსამართლეებისა და ადვოკატებისთვის, რომლებიც მონაწილეობენ უცხო სამართლის ნორმების განხილვაში;
- სამართლებრივი ლეგალიზაციის ბარიერები, როგორცაა უცხო ენაზე შედგენილი დოკუმენტების დამოწმება, აპოსტილი, თარგმნის სანდოობა და ა.შ.;
- მოქალაქეთა მიმართ დამოკიდებულება, სანდოობა და სამართლებრივი პროცესების ხელმისაწვდომობა იმ საქმეებზე, რომლებიც ეხება უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობით სამართალს.

კვლევის ობიექტის დეტალური შესწავლა საშუალებას იძლევა გამოკვეთილად გამოჩნდეს სამართლებრივი სისტემის ძლიერი და სუსტი მხარეები, როგორც კანონის, ისე პრაქტიკის დონეზე, რაც თავის მხრივ, ხელს უწყობს არა მხოლოდ თეორიული მოდელების შეფასებას, არამედ სამართლებრივი რეფორმების კონსტრუქციულ დაგეგმვას.

გარდა ამისა, ობიექტის ანალიზი ემყარება სასამართლო სისტემის მიერ მიღებულ კონკრეტულ გადაწყვეტილებებს და მათ იურიდიულ ანალიზს, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელი ხდება არსებული სისტემის ეფექტიანობის შეფასება საერთაშორისო სტანდარტების ფონზე. სწორედ ამ კუთხით, კვლევის საგანი და ობიექტი ერთმანეთთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული, რადგან უცხო სამართლის ნორმების გამოყენება შეიძლება მოხდეს მხოლოდ იმ პირობებში, როდესაც სასამართლო სისტემა მზადაა სამართლებრივი ინტეგრაციისთვის, მისი მიღებისათვის, რაც გულისხმობს როგორც საკანონმდებლო ჩარჩოს, ისე პრაქტიკული ცოდნის და პროფესიული უნარების არსებობას.

ამრიგად, კვლევის საგანი და ობიექტი ერთობლივად მოიცავს როგორც უცხო სამართლის შინაარსობრივ კომპონენტებს, ასევე საქართველოს კონსტიტუციურ და სამართლებრივ რეალობას, რაც ქმნის მყარ საფუძველს, რათა მოხდეს სამართლებრივი ურთიერთობების გაუმჯობესება ტრანსნაციონალური მემკვიდრეობით საქმეებში.

ჰიპოთეზა

- საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების ინტეგრაცია არასაკმარისად არის დარეგულირებული, რაც იწვევს სამართლებრივ გაურკვევლობებს და ფიზიკურ პირთა უფლებების დარღვევას.
- საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით, შესაძლებელია საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის რეფორმირება ისე, რომ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების აღსრულება უფრო გამარტივდეს.

ლიტერატურის მიმოხილვა-მემკვიდრეობის სამართლის საერთაშორისო ასპექტების შესწავლა აქტუალური საკითხია, რომელსაც მრავალი მკვლევარი განიხილავს სხვადასხვა სამართლებრივი და სოციალური პერსპექტივიდან. საქართველოს კანონმდებლობა ნაკლებად ითვალისწინებს უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების პრაქტიკულ გამოყენებას მემკვიდრეობის პროცესში, რაც განსაკუთრებით პრობლემურია იმ შემთხვევებში, როდესაც უცხოეთში მყოფი საქართველოს მოქალაქეები ან ორმაგი მოქალაქეობის მქონე პირები ცდილობენ სამკვიდრო საკითხების სამართლებრივად მოგვარებას⁹. მსხვილიძე თავის ნაშრომში ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ საქართველოს სასამართლო სისტემა ამჟამად არ წარმოადგენს საკმარის სამართლებრივ მექანიზმს, რომელიც საშუალებას მისცემდა უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების სრულყოფილად აღიარებასა და გამოყენებას. აღნიშნული პრობლემა იწვევს როგორც სამართლებრივ გაურკვევლობას, ასევე პრაქტიკულ დაბრკოლებებს სამკვიდრო პროცესების მართვისას.¹⁰

⁹ Misabishvili, G. *Legal Features of Renunciation of Inheritance*. Law & World. 2023.

<http://lawandworld.ge/index.php/law/article/download/354/318> – გვ. 45–50.

¹⁰ Mskhvilidze, T. *Foreign law in higher courts practice: The key characteristics of Georgian private international law*. Tribuna Juridică. 2021. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1020554> – გვ. 90–95.

Załucki მიმოიხილავს ევროკავშირის მემკვიდრეობის სამართლის ერთიანობის იდეას და ამტკიცებს, რომ სამართლებრივი რეგულაციების ჰარმონიზაცია ხელს უწყობს მოქალაქეთა უფლებების დაცვას და სამკვიდრო დავების თავიდან აცილებას. ევროკავშირში არსებული *Succession Regulation No. 650/2012* მიზნად ისახავს იმის განსაზღვრას, თუ რომელი ქვეყნის სამართალი უნდა იქნას გამოყენებული კონკრეტულ სამკვიდრო საქმეზე. ამ რეგულაციის მიზანია, რომ მოქალაქეებმა წინასწარ იცოდნენ, რომელი ქვეყნის ნორმების გამოყენება მოხდება, რაც ამცირებს სასამართლო დავების რისკს და ამარტივებს პროცესს¹¹. Miler კი განიხილავს გერმანიის სამართლებრივ მიდგომას ევროკავშირის მემკვიდრეობის რეგულაციის მიმართ და მიუთითებს, რომ გარკვეულ შემთხვევებში გერმანიის სასამართლოები ეწინააღმდეგებიან ევროპულ სამართლებრივ ნორმებს, რათა შეინარჩუნონ ეროვნული რეგულაციების პრიორიტეტულობა.¹²

საერთაშორისო პრაქტიკა ასევე აჩვენებს, რომ ქვეყნები განსხვავებულად უდგებიან უცხო სამართლის ნორმების აღიარებას. Ginsburgs განიხილავს უცხოელთა მემკვიდრეობის მიღების საკითხებს საბჭოთა სამართლის კონტექსტში და მიუთითებს, რომ იმ პერიოდში უცხო ქვეყნის მოქალაქეებს მკაცრად შეზღუდული ჰქონდათ ქონებრივი უფლებების მიღება. მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა სამართლებრივი ტრადიცია აღარ მოქმედებს, მისი გავლენა დღევანდელ ქართულ სამართლებრივ სივრცეში მაინც შეიმჩნევა¹³. Komarevceva და სხვ. თავიანთ ნაშრომში აღნიშნავენ, რომ ციფრულ ეპოქაში სამართლებრივი სისტემები აქტიურად ცდილობენ მემკვიდრეობის სამართლის გაუმჯობესებას, რათა უზრუნველყონ სამართლებრივი სტაბილურობა და საერთაშორისო ტრანსაქციების გამარტივება.¹⁴

Popescu & Chiteală საერთაშორისო კერძო სამართლის პერსპექტივიდან განიხილავენ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების მექანიზმებს და ხაზს უსვამენ იმას,

¹¹ Załucki, M. *Uniform European inheritance law: Myth, dream, or reality of the future?* 2015.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2895913 – გვ. 15–20.

¹² Miler, D. *The EU succession regulation and forced heirship: A potential violation of German public policy?* Journal of Private International Law. 2020.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17441048.2020.1760469> – გვ. 78–82

¹³ Ginsburgs, G. *Inheritance by Foreigners Under Soviet Law*. Iowa Law Review. 1965. – გვ. 102–110.

¹⁴ Komarevceva, I. A., et al. *Development trends of inheritance law in the digital economy*. Springer. 2022. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-90324-4_156 – გვ. 56–60.

რომ სამართლებრივი გაურკვევლობა ხშირად წარმოქმნის რთულ დავებს, რომლებიც შესაძლოა წლების განმავლობაში გაგრძელდეს. მათივე აზრით, აუცილებელია სამართლებრივი სისტემების ჰარმონიზაცია, რათა გამარტივდეს უცხო ქვეყანაში მემკვიდრეობის მიღება და რეგულირება¹⁵.

მკვლევრები ასევე განიხილავენ სამართლებრივი კოლიზიების გამომწვევ მიზეზებს. Streisand & Streisand თავიანთ ნაშრომში აღნიშნავენ, რომ საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართლებრივი კონფლიქტები ხშირად წარმოიქმნება მაშინ, როდესაც ორი ან მეტი ქვეყანა აცხადებს იურისდიქციას მემკვიდრეობით ქონებაზე. მსგავსი პრობლემები ხშირად გვხვდება მულტინაციონალურ ოჯახებში, სადაც სხვადასხვა ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართლის ნორმები ერთმანეთს უპირისპირდება¹⁶. Wardi და სხვ. განიხილავენ ისლამური და ჩვეულებითი სამართლის შეჯახებას მემკვიდრეობის საკითხებში და მიუთითებენ, რომ განსხვავებული სამართლებრივი სისტემების არსებობა ხშირად ქმნის გაურკვევლობას როგორც სამართლებრივი, ისე პრაქტიკული კუთხით.¹⁷

სამეცნიერო ნაშრომები ასევე მიუთითებენ, რომ სამართლებრივი ინსტიტუციების გაუმჯობესება აუცილებელია სამართლებრივი ნორმების ეფექტიანი აღსრულებისთვის. Dediukhina და სხვ. თავიანთ ნაშრომში ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ მემკვიდრეობის სამართლებრივი რეფორმები უნდა იყოს ორიენტირებული სამართლიანობის უზრუნველყოფისა და პროცედურების გამარტივებაზე¹⁸. Riabokon, Fursa & Tsybulska თავიანთ ნაშრომში განიხილავენ საერთაშორისო სამემკვიდრეო

¹⁵ Popescu, D. A., & Chiteală, A.. *Guide on international private law in successions matters*. Notaries of Europe. 2014. <https://www.notariesofeurope.eu/wp-content/uploads/2015/02/Guide-on-international-private-law-in-successions-matters-EN-.pdf> – გვ. 35–40.

¹⁶¹⁶ Streisand, A. F., & Streisand, L. G. *Conflicts of international inheritance laws in the age of multinational lives*. Cornell International Law Journal. 2019. https://heinonline.org/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/cintl52§ion=27 – გვ. 85–90.

¹⁷¹⁷ Wardi, U., et al. *Islamic vs. customary inheritance law in Indonesia*. Makwafoundation.org. 2024. <https://journal.makwafoundation.org/index.php/hakamain/article/view/330> – გვ. 55–60

¹⁸ Dediukhina, I., et al. *Unification and national legal traditions in Russian inheritance law*. European Proceedings. 2019.

https://www.europeanproceedings.com/files/data/article/110/6922/article_110_6922_pdf_100.pdf – გვ. 70–75.

დავების მოგვარების პრაქტიკას და ხაზს უსვამენ სამართლებრივი ჩარჩოს დახვეწის მნიშვნელობას, რათა შეიქმნას უფრო მოქნილი და ეფექტიანი სისტემა.¹⁹

საქართველო ნელ-ნელა უწყობს ფეხს საერთაშორისო სამართლებრივ სტანდარტებს, ჯერ კიდევ მრავალი ხარვეზია უცხო ქვეყნის სამკვიდრო ნორმების აღიარებისა და გამოყენების პროცესში. აუცილებელია საკანონმდებლო რეფორმები, რომლებიც დაეხმარება როგორც მოქალაქეებს, ისე სამართლებრივ ინსტიტუტებს უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების სწორად გამოყენებაში.²⁰

Peter North-ის წიგნი, რომელიც გვაწვდის დამაჯერებელ მიმოხილვას საერთაშორისო კერძო სამართლის პრობლემების შესახებ, განსაკუთრებით კი იურისდიქციისა და სამართლებრივი ასპექტების ჭრილში, არის ერთ-ერთი წამყვანი ნაშრომი, რომელიც განიხილავს საერთაშორისო სასამართლო სისტემის მუშაობას. ავტორი დეტალურად განიხილავს საერთაშორისო კერძო სამართლის უმთავრეს პრობლემებს, როგორცაა კოლიზიური ნორმების თანაარსებობა, კანონმდებლობის სხვადასხვაობა და სამართლებრივი ნორმების ურთიერთკავშირი, რომელიც ზოგჯერ იწვევს სამართლებრივ გაურკვევლობას. ამ წიგნში ნათლად არის ასახული, თუ როგორ შეიძლება საერთაშორისო სამართლის არაერთგვაროვნებამ გავლენა იქონიოს მემკვიდრეობის საკითხებზე, განსაკუთრებით საერთაშორისო ელემენტის მქონე ქონების შემთხვევაში. Peter North-ის ნაშრომი წარმოადგენს ამ სფეროში მკაფიო და ყოვლისმომცველ რესურსს, რომელიც აუცილებელია სამართლებრივი ცნობიერებისა და საერთაშორისო საკითხების გაცნობიერებისთვის. განსაკუთრებით კი ის ასპექტები, რომლებიც გააჩნია საერთაშორისო კერძო სამართლის მემკვიდრეობით საქმეებს.²¹

Adrian Briggs-ის წიგნი კი დეტალურ მიმოხილავს საერთაშორისო კერძო სამართლის და მემკვიდრეობის სამართლის ურთიერთდაკავშირების საკითხებს, განსაკუთრებით იმ სფეროში, რომელიც დაკავშირებულია საზღვარგარეთ მდებარე

¹⁹ Riabokon, I., Fursa, Y., & Tsybulska, O. (2021). *The concept of non-contractual obligations in inheritance law: International legal experience*. Amazonia.

<https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1761> – გვ. 95–100

²⁰ Mskhvilidze, T. (2021). *Foreign law in higher courts practice: The key characteristics of Georgian private international law*. Tribuna Juridică. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1020554> – გვ. 90–95

²¹ Peter North, *Private International Law: Problems of Law and Jurisdiction*, Oxford University Press, 1984.

ქონების მემკვიდრეობის საკითხებთან. ის განმარტავს, თუ როგორ შეიძლება ამგვარი საკითხები სამართლებრივად სწორად შეფასდეს და გადაიჭრას. საზღვარგარეთ არსებული ქონების შესახებ მემკვიდრეობის საკითხები ხშირად მოითხოვს სამართლებრივ გადაწყვეტილებებს, რომლებიც ეფუძნება სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობას. ავტორი აქცენტს აკეთებს იმ პრაქტიკულ მექანიზმებზე, რომლებიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ ამ საკითხის გადაწყვეტილებაზე. ავტორი ამ წიგნით აჩვენებს, რომ საერთაშორისო სამართლის და მემკვიდრეობის სამართლის ინტეგრაცია გარდამავალი პროცესია, რომელიც მოითხოვს სამართლებრივი რეფორმების გააზრებას და შესაბამისი ინსტრუმენტების შემუშავებას.²²

კვლევის თეორიული ჩარჩო-კვლევა დაეფუძნება სამართლებრივი პლურალიზმის თეორიას (*Legal Pluralism Theory*), რომელიც განმარტავს, თუ როგორ თანაარსებობს სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემა ერთსა და იმავე სოციალურ სფეროში და როგორ ხორციელდება მათი ურთიერთქმედება ერთი იურისდიქციის ფარგლებში.

სამართლებრივი პლურალიზმის თეორიის ძირითადი პოსტულატები

John Griffiths-ისა და Sally Engle Merry-ს ფუნდამენტური ნაშრომების მიხედვით, სამართლებრივი პლურალიზმის თეორია ეყრდნობა რამდენიმე ძირითად პრინციპს: **მრავალწყაროვნება** - სამართლებრივი სისტემა არ შეიძლება იყოს ერთიანი, რადგან მას შეიძლება ჰქონდეს როგორც სახელმწიფო, ასევე არასახელმწიფო წყაროები; **ურთიერთქმედება** - სხვადასხვა სოციალურ და კულტურულ კონტექსტში მოქმედი სამართლებრივი ნორმები მუდმივ ურთიერთქმედებაში იმყოფებიან, რაც ხშირად წინააღმდეგობრივ სიტუაციებს წარმოქმნის; **ადაპტაცია** - სამართლებრივი სისტემები იძულებული არიან ადაპტირდნენ მრავალი იურისდიქციული მოთხოვნების ფარგლებში. თეორიის გამოყენება მემკვიდრეობის საერთაშორისო კერძო სამართალში

სამართლებრივი პლურალიზმის თეორია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართალში, სადაც: **კოლიზიური**

²² Adrian Briggs, *Private International Law and Cross-Border Succession Planning*.

ნორმების გამოყენება საჭიროებს სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემების ჰარმონიზაციას; უცხო ქვეყნის სამართლებრივი ნორმების აღიარება და პრაქტიკული განხორციელება მოითხოვს შესაბამის მექანიზმებს; სამართლებრივი კონფლიქტების მოგვარება ხდება მრავალი სამართლებრივი სისტემის თანაარსებობის პირობებში.

ევროკავშირის მოდელი როგორც პრაქტიკული განხორციელება

ევროკავშირის მემკვიდრეობის სამართლის რეგულაციების (EU Succession Regulation 650/2012) მიღების ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი იყო სამართლებრივი პლურალიზმის ეფექტიანი მართვა. ამ მოდელმა შესაძლებელი გახადა: ჰარმონიზებული კოლიზიური ნორმების შექმნა; ტრანსსაზღვრო მემკვიდრეობითი საქმეების გამარტივება; სამართლებრივი ცნობადობის ერთიანი სისტემის დანერგვა.

თეორიის აქტუალურობა გლობალიზაციის კონტექსტში

გლობალიზაციის პირობებში სამართლებრივი პლურალიზმის თეორიის პრაქტიკული მნიშვნელობა მუდმივად იზრდება, რადგან: საერთაშორისო ელემენტის მქონე სამართლებრივი ურთიერთობები გახშირებულია; მრავალი იურისდიქციის თანადროული გამოყენება ხდება ყოველდღიური პრაქტიკა; უცხო ქვეყნის სამართლებრივი ნორმების აღიარება აუცილებელი პირობაა სამართლიანი პროცესის წარმართვისთვის.

ამ კონტექსტში, სამართლებრივი პლურალიზმის თეორია არა მხოლოდ აკადემიური ინტერესის საგანია, არამედ პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე ინსტრუმენტი საერთაშორისო კერძო სამართლის ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის.

კვლევისათვის გამოყენებული მეთოდოლოგია და მეთოდები- ამ კვლევის მიზნის მისაღწევად გამოყენებული იქნება შერეული მეთოდოლოგიური მიდგომა, რომელიც მოიცავს მეორეულ კვლევას (ლიტერატურის კრიტიკული ანალიზი) და რაოდენობრივი გამოკითხვას, რის შედეგადაც შესაძლებელი გახდება არსებული სამართლებრივი ჩარჩოს ანალიზი, პრაქტიკული პრობლემების იდენტიფიცირება და შესაბამისი დასკვნების გამოტანა.

1.ლიტერატურის კრიტიკული ანალიზი–მეორეული კვლევის მეთოდი. კვლევის პირველ ეტაპზე ჩატარდება სამართლებრივი წყაროებისა და აკადემიური ნაშრომების კრიტიკული ანალიზი, რომელიც მოიცავს უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართლის ნორმებს, საქართველოს კანონმდებლობას და საერთაშორისო სამართლებრივ პრინციპებს. ამ პროცესში განხილული იქნება საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის არსებული მდგომარეობა, უცხო ქვეყნების პრაქტიკა და ევროკავშირის რეგულაციები, რაც საშუალებას მოგვცემს დავადგინოთ, რამდენად ეფექტურად ხდება უცხო სამართლის ნორმების ინტეგრირება ქართულ სამართლებრივ სივრცეში. ლიტერატურის კრიტიკული ანალიზი ასევე დაეფუძნება საერთაშორისო და ეროვნულ სასამართლო გადაწყვეტილებების განხილვას, რაც გაამარტივებს სამართლებრივი კონფლიქტების იდენტიფიცირებას და მათი გადაჭრის შესაძლო გზების შეფასებას.

2.რაოდენობრივი გამოკითხვა–Google Forms-ის გამოყენებით კვლევის მეორე ეტაპზე განხორციელდება რაოდენობრივი გამოკითხვა, რომლის მიზანია მოქალაქეთა პრაქტიკული გამოცდილების შესწავლა უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართლის ნორმების გამოყენებისას. გამოკითხვა ჩატარდება Google Forms-ის პლატფორმის მეშვეობით და მასში მონაწილეობას მიიღებს 200 რესპონდენტი. შერჩევა განხორციელდება მიზნობრივი სემპლირების მეთოდით და მოიცავს საქართველოს მოქალაქეებს, რომლებსაც ჰქონიათ ან აქვთ შეხება მემკვიდრეობის სამართლებრივ პროცესებთან, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როდესაც საქმე უკავშირდება უცხო ქვეყნის სამართლებრივ ნორმებს. კითხვარი მოიცავს როგორც დახურულ, ასევე ღია შეკითხვებს, რაც ხელს შეუწყობს რაოდენობრივი მონაცემების შეგროვებას და ზოგადი ტენდენციების განსაზღვრას.

3. რაოდენობრივი გამოკითხვის შედეგების და ლიტერატურის შედარებითი ანალიზი–კვლევის დასკვნით ეტაპზე განხორციელდება შედარებითი ანალიზი, რომელიც გააერთიანებს რაოდენობრივი კვლევის შედეგებსა და ლიტერატურის კრიტიკული ანალიზით მიღებულ დასკვნებს. ეს პროცესი საშუალებას მოგვცემს, დავადგინოთ, რამდენად შეესაბამება თეორიულად განსაზღვრული სამართლებრივი მექანიზმები პრაქტიკაში არსებულ პრობლემებს. შედარებითი ანალიზის ფარგლებში

მოხდება მონაცემთა რაოდენობრივი ინტერპრეტაცია, რაც მოგვცემს საფუძველს, შევქმნათ რეკომენდაციები სამართლებრივი რეფორმების გასაუმჯობესებლად და მემკვიდრეობის პროცესის სამართლებრივი ბარიერების შესამცირებლად.

ამ მეთოდოლოგიური მიდგომის საშუალებით კვლევა მოიცავს როგორც თეორიულ, ასევე პრაქტიკულ ანალიზს, რაც გააუმჯობესებს შედეგების სიზუსტეს და ხელს შეუწყობს სამეცნიერო და პრაქტიკული ცოდნის გაღრმავებას.

კვლევის თეორიულ/პრაქტიკული მნიშვნელობა-ეს კვლევა თეორიული თვალსაზრისით ხელს შეუწყობს მემკვიდრეობის სამართლის საერთაშორისო ასპექტების უფრო ღრმა გააზრებას და სამართლებრივი პლურალიზმის თეორიის პრაქტიკულ გამოყენებას. კვლევა გააანალიზებს, თუ როგორ ხდება უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართლის ნორმების ინტეგრაცია საქართველოს იურიდიულ სისტემაში და რამდენად შესაბამისია ქართული კანონმდებლობა საერთაშორისო პრაქტიკასთან. მიღებული შედეგები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სამართლის თეორიულ დისკურსში, რათა შემუშავდეს უკეთესი საკანონმდებლო ჩარჩო და შეიქმნას სამართლებრივი პრეცედენტები, რომლებიც დაიცავს მოქალაქეთა ინტერესებს სამემკვიდრეო საერთაშორისო საკითხებში.

პრაქტიკული მნიშვნელობის მხრივ, კვლევის შედეგად იდენტიფიცირებული იქნება ძირითადი სამართლებრივი პრობლემები, რომელთა წინაშეც დგანან მემკვიდრეობი, რომლებიც ცდილობენ გამოიყენონ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმები საქართველოში. კვლევის მიგნებები სასარგებლო იქნება როგორც იურისტებისთვის, რომლებიც პრაქტიკაში განიხილავენ საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის საქმეებს, ასევე კანონმდებლებისთვის, რომლებიც მუშაობენ ან იმუშავებენ მემკვიდრეობის სამართლის რეფორმაზე. გამოკითხვის შედეგები და ლიტერატურის ანალიზი ერთობლივად შექმნის სამართლებრივი ბარიერების დასაძლევად საჭირო რეკომენდაციებს, რაც შესაძლებელს გახდის უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების უფრო ეფექტურ გამოყენებას ქართულ სამართალწარმოების პროცესში.

თავი 1. უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების თეორიული საფუძვლები

1.1. უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების განმარტება და სამართლებრივი სტატუსი

მემკვიდრეობის სამართლი არის საერთაშორისო კერძო სამართლის მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელიც განსაზღვრავს, როგორ უნდა მოხდეს მემკვიდრეობის გადაცემა, როდესაც საქმე ეხება სხვადასხვა ქვეყნის სამართლებრივ სისტემებს. პრაქტიკაში ხშირად გვხვდება შემთხვევები, როდესაც გარდაცვლილი პირის ქონება მდებარეობს რამდენიმე ქვეყანაში, ან მისი მემკვიდრეები ცხოვრობენ

სხვადასხვა ადგილას. ასეთ ვითარებაში აუცილებელია არსებობდეს მკაფიო სამართლებრივი წესები, რომლებიც დაადგენს, თუ რომელი ქვეყნის კანონი უნდა იქნეს გამოყენებული. მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო სამართალი ცდილობს შექმნას ერთიანი მიდგომა ამ საკითხისადმი, სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობა მაინც მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისგან, რაც ხშირად იწვევს სამართლებრივ წინააღმდეგობებსა და გაურკვევლობებს.²³

სამართლებრივი თვალსაზრისით, უცხო ქვეყნის ნორმების გამოყენება დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ აღიარებს და ინტეგრირებს კონკრეტული სახელმწიფო სხვა იურისდიქციების სამართლებრივ სისტემებში. სამართლებრივი პლურალიზმის თეორია განმარტავს, რომ ერთ სახელმწიფოში მოქმედი სხვადასხვა სამართლებრივი წყაროები შესაძლოა ურთიერთქმედებდნენ, რაც განაპირობებს უცხო ნორმების აღიარებისა და გამოყენების პროცესის რეგულირებას²⁴. კერძოდ, საერთაშორისო კერძო სამართალში მოქმედებს რამდენიმე პრინციპი, რომლებიც განსაზღვრავს უცხო ქვეყნის ნორმების გამოყენების ლეგიტიმურობას. ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული მეთოდი არის კოლიზიური ნორმების სისტემა, რომლის მიხედვითაც სასამართლო ან ადმინისტრაციული ორგანო პირველ რიგში ადგენს, რომელი ქვეყნის სამართალი უნდა იყოს გამოყენებული მოცემულ საქმეში.

ევროპის ქვეყნები აქტიურად იყენებენ სამართლებრივი იურისდიქციის განსაზღვრის პრინციპს, რომელიც გულისხმობს, რომ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული დავები უნდა რეგულირდებოდეს იმ ქვეყნის კანონმდებლობით, სადაც გარდაცვლილმა უკანასკნელად იცხოვრა. ეს პრინციპი ევროკავშირის სამართლებრივ სისტემაში ჩამოყალიბდა *EU Succession Regulation No. 650/2012*-ის მეშვეობით, რომელიც არეგულირებს, რომ უცხო ქვეყნის ნორმების გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის შეესაბამება ადგილობრივ კანონმდებლობას²⁵. აღნიშნული მიდგომა ხელს უწყობს სამართლებრივი პროცესების ჰარმონიზაციას, რადგან

²³ Misabishvili, G. (2023). *Legal Features of Renunciation of Inheritance*. Law & World.

<http://lawandworld.ge/index.php/law/article/download/354/318> – გვ. 45–50

²⁴ Mskhvilidze, T. (2021). *Foreign law in higher courts practice: The key characteristics of Georgian private international law*. Tribuna Juridică. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1020554> – გვ. 90–95

²⁵ Załucki, M. (2015). *Uniform European inheritance law: Myth, dream, or reality of the future?*

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2895913 – გვ. 15–20

თავიდან აცილებს ერთსა და იმავე საქმესთან დაკავშირებული განსხვავებული სასამართლო გადაწყვეტილებების მიღებას სხვადასხვა ქვეყანაში.

გარდა ამისა, უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენებისას გადამწყვეტია ისეთი ფაქტორები, როგორებიცაა საზოგადოებრივი წესრიგი და ზნეობრივი ნორმები. საერთაშორისო სამართლის ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპი გულისხმობს, რომ იმ შემთხვევაშიც კი, თუ სხვა ქვეყნის სამართლის გამოყენება ლეგიტიმურია, მას არ უნდა შეეძლოს ზემოქმედება იმ სახელმწიფოს კანონმდებლობაზე, სადაც მიმდინარეობს სამკვიდრო საქმე. ამასთან, თუ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმა ეწინააღმდეგება ადგილობრივ სამართლებრივ პრინციპებს ან ზიანს აყენებს ქვეყნის კონსტიტუციურ ღირებულებებს, მისი გამოყენება შეზღუდულია.²⁶

საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში უცხო ქვეყნის ნორმების გამოყენება ჯერ კიდევ არ არის სრულყოფილად დარეგულირებული, რაც სამართლებრივ გაურკვევლობას ქმნის. საქართველოს კანონმდებლობაში არ არის მკაფიოდ განსაზღვრული, რა შემთხვევაში და რა ფორმით შეიძლება მოხდეს უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების აღიარება სამკვიდრო დავებში. ეს გამოწვეულია იმით, რომ საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის ჯერ კიდევ არ მოიცავს დეტალურ რეგულაციებს საერთაშორისო კერძო სამართლის სფეროში, რაც სამართლებრივი პრაქტიკის არათანმიმდევრულობას იწვევს.²⁷

გარდა ამისა, განსხვავებული სახელმწიფოების სამართლებრივი სისტემების ურთიერთქმედებისას ხშირად წარმოიქმნება ე.წ. „ხანგრძლივი დავები“, როდესაც მემკვიდრეები იძულებულნი არიან, ერთზე მეტ ქვეყანაში გაასაჩივრონ სამკვიდრო საკითხები. ეს განსაკუთრებით პრობლემურია იმ შემთხვევებში, როდესაც ერთი ქვეყნის სასამართლო უარს ამბობს უცხო ქვეყნის სამართლის აღიარებაზე და მოითხოვს საკუთარი ეროვნული ნორმების გამოყენებას. მაგალითად, ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში მოქმედებს „შეუთავსებლობის პრინციპი“, რომლის მიხედვითაც,

²⁶ Florea, D., & Cretu, G. (2021). *Lex Succesionis - The determination of applicable law of inheritance in private international law*. European Journal of Law & Public Administration.

<https://lumenpublishing.com/journals/index.php/ejlp/article/download/4861/3314> – გვ. 30–35

²⁷ Misabishvili, G. (2023). *Legal Features of Renunciation of Inheritance*. Law & World.

<http://lawandworld.ge/index.php/law/article/download/354/318> – გვ. 45–50

თუ უცხო ქვეყნის ნორმა წინააღმდეგობაში მოდის ადგილობრივ მემკვიდრეობის სამართლთან, ის არ უნდა იქნას აღიარებული.²⁸

სამართლებრივი სისტემების განსხვავებულობა ასევე იწვევს სავალდებულო მემკვიდრეობის საკითხის პრობლემას. ზოგიერთ ქვეყანაში მოქმედებს ე.წ. *forced heirship*-ის პრინციპი, რომელიც არ ანიჭებს მემკვიდრის გადაწყვეტილებას უპირატესობას და ადგენს, რომ განსაზღვრულ პირს, მაგალითად, შვილებს ან მეუღლეს, აუცილებლად უნდა გადაეცეს მემკვიდრეობის ნაწილი. ეს პრინციპი მოქმედებს ისეთ ქვეყნებში, როგორებიცაა საფრანგეთი, გერმანია და ესპანეთი, მაშინ როდესაც საქართველოს კანონმდებლობა უფრო მოქნილია ამ საკითხთან მიმართებით.²⁹

მემკვიდრეობის სამართლის საერთაშორისო რეგულირების ერთ-ერთი მთავარი მიზანი არის სამართლებრივი სტაბილურობის უზრუნველყოფა, რაც გულისხმობს, რომ მოქალაქეები წინასწარ უნდა იყვნენ ინფორმირებულნი იმაზე, თუ რომელი ქვეყნის ნორმები იმოქმედებს მათ სამემკვიდრეო ქონებაზე. სწორედ ამ მიმართულებით ცდილობენ განვითარებული ქვეყნები შექმნან ერთიანი სამართლებრივი ჩარჩო, რომელიც მინიმუმამდე დაიყვანს სამკვიდრო დავებს და უზრუნველყოფს ჯეროვან სამართლებრივ გარემოს³⁰.

ამგვარად, უცხო ქვეყნის სამკვიდრო ნორმების გამოყენება სამართლებრივ სისტემებში მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს. ერთის მხრივ, ის უზრუნველყოფს სამართლებრივ მოქნილობას და სამოქალაქო ურთიერთობების რეგულირების შესაძლებლობას, თუმცა მეორეს მხრივ, ის წარმოშობს სამართლებრივ კონფლიქტებს და კოლიზიებს სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემის ფარგლებში. სამართლებრივი პრეცედენტებისა და საერთაშორისო შეთანხმებების გამოყენება შეიძლება გახდეს ერთ-ერთი გამოსავალი, რაც გაამარტივებს კოლიზიური

²⁸ Popescu, D. A., & Chiteală, A. (2014). *Guide on international private law in successions matters*. Notaries of Europe. <https://www.notariesofeurope.eu/wp-content/uploads/2015/02/Guide-on-international-private-law-in-successions-matters-EN-.pdf> – გვ. 35–40

²⁹ Załucki, M. (2015). *Uniform European inheritance law: Myth, dream, or reality of the future?* https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2895913 – გვ. 15–20

³⁰ Mskhvilidze, T. (2021). *Foreign law in higher courts practice: The key characteristics of Georgian private international law*. Tribuna Juridică. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1020554> – გვ. 90–95

სამემკვიდრეო სამართლის საკითხების გადაჭრას და ხელს შეუწყობს პროცესების უფრო ეფექტურ მართვას.³¹

1.2. საერთაშორისო კერძო სამართლის როლი სამკვიდროს რეგულირებაში

საერთაშორისო კერძო სამართალი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მემკვიდრეობის სამართლის რეგულირებაში, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როდესაც საქმე ეხება საერთაშორისო ელემენტის მქონე სამართლებრივ ურთიერთობებს. გლობალიზაციის პროცესმა მნიშვნელოვნად გაზარდა იმ შემთხვევების რაოდენობა, როდესაც პირებს აქვთ ქონება რამდენიმე ქვეყანაში, ან მემკვიდრეები ცხოვრობენ სხვადასხვა სახელმწიფოში. ასეთ ვითარებაში, სამართლებრივი სისტემების ურთიერთშეხამება და უცხო ქვეყნის ნორმების აღიარება აუცილებელი ხდება სამკვიდრო პროცესების ეფექტიანად წარმართვისთვის.³²

სამართლებრივი რეალობა გვიჩვენებს, რომ საერთაშორისო კერძო სამართლის როლი სამკვიდრო დავებში ორ ძირითად მიზანს ემსახურება. პირველი არის სამართლებრივი კოლიზიების აღმოფხვრა, რაც გულისხმობს იმ წესების დადგენას, რომლის საფუძველზეც განისაზღვრება, რომელი ქვეყნის ნორმები უნდა იქნას გამოყენებული კონკრეტული მემკვიდრეობის სამართლებრივი პროცესის დროს. მეორე კი სამართლებრივი ნორმების ჰარმონიზაციაა, რომელიც მიზნად ისახავს საერთაშორისო დონეზე ისეთი ერთიანი სამართლებრივი ჩარჩოს ჩამოყალიბებას, რომელიც გაამარტივებს და სტანდარტიზაციას გაუწევს მემკვიდრეობასთან დაკავშირებულ პროცესებს სხვადასხვა ქვეყნებში.³³

მემკვიდრეობის სამართლის საერთაშორისო რეგულირება ხშირად დაკავშირებულია სამართლებრივი კოლიზიების გადაჭრის პრობლემასთან. კოლიზიური ნორმების დანერგვა აუცილებელია იმისათვის, რომ ერთსა და იმავე საქმესთან დაკავშირებით სხვადასხვა სახელმწიფოში არ მიიღონ ურთიერთგამომრიცხავი გადაწყვეტილებები. ამისთვის საერთაშორისო კერძო სამართალი სხვადასხვა მეთოდს იყენებს, რომელთა შორის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებულია საერთო საცხოვრებელი ადგილის

³¹ Misabishvili, G. (2023). *Legal Features of Renunciation of Inheritance*. Law & World. <http://lawandworld.ge/index.php/law/article/download/354/318> – გვ. 45–50

³²

³³ Scott, E. R. (2016). *Familiar Strangers: The Georgian Diaspora and the Evolution of the Soviet Empire*. Google Books. – გვ. 120–125.

პრინციპი (*lex domicilii*), რომლის მიხედვითაც მემკვიდრეობის საკითხი განიხილება იმ ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად, სადაც მამკვიდრებელმა უკანასკნელად იცხოვრა.³⁴

აღნიშნული მიდგომა განსაკუთრებით აქტუალური გახდა ევროკავშირის სამართლებრივ სივრცეში, სადაც *EU Succession Regulation No. 650/2012*-ის მიხედვით, მემკვიდრეობის საკითხებში იურისდიქცია ენიჭება გარდაცვლილის უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის ქვეყანას. აღნიშნული რეგულაცია მიზნად ისახავს სამკვიდრო დავების გამარტივებას და მოქალაქეებისთვის სამართლებრივი პროცესების პროგნოზირებადობის ზრდას. თუმცა, აღნიშნული რეგულაციის მიუხედავად, ევროკავშირის გარეთ არსებული ქვეყნები, მათ შორის საქართველო, ამ რეგულაციას არ იყენებენ, რაც იწვევს დამატებით სირთულეებს, როდესაც საქმე ეხება ევროკავშირის ქვეყნების მოქალაქეების მემკვიდრეობის საკითხების განხილვას ქართულ სასამართლოებში.³⁵

კიდევ ერთი ფუნდამენტური პრინციპი გახლავთ სამშობლოს სამართლის პრინციპი (*lex patriae*), რომლის მიხედვითაც მემკვიდრეობითი საკითხები რეგულირდება იმ ქვეყნის კანონმდებლობით, რომლის მოქალაქეობასაც ფლობდა მამკვიდრებელი. ეს პრინციპი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს იმ პირთა შემთხვევაში, რომლებიც რეზიდენციას მოიპოვებენ უცხო სახელმწიფოებში, თუმცა ინარჩუნებენ თავიანთი წარმოშობის ქვეყნის მოქალაქეობას და სურთ, რომ მათი ქონებრივი უფლებების დაცვა განხორციელდეს მშობლიური ქვეყნის ნორმატიული რეგულაციების შესაბამისად. საქართველოს იურიდიულ პრაქტიკაში აღნიშნული მეთოდოლოგია საკმაოდ გავრცელებულია, თუმცა სამართლებრივი პროცედურები ხშირად კომპლექსურ ხასიათს იძენს იმ შემთხვევებში, როდესაც საქმე ეხება ინდივიდებს,

³⁴ Streisand, A. F., & Streisand, L. G. (2019). *Conflicts of international inheritance laws in the age of multinational lives*. Cornell International Law Journal. https://heinonline.org/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/cintl52§ion=27 – გვ. 75–80

³⁵ Waters, C. P. M. (2004). *Counsel in the Caucasus: Professionalization and Law in Georgia*. Google Books. – გვ. 89–95

რომლებიც ფლობენ ორმაგ მოქალაქეობას ან განუწყვეტლივ იმყოფებიან უცხო სახელმწიფოს ტერიტორიაზე.³⁶

საერთაშორისო პრაქტიკა აჩვენებს, რომ მემკვიდრეობის სამართლის სფეროში ჰარმონიზაციის საჭიროება სულ უფრო იზრდება. ევროკავშირის მიდგომის გარდა, არსებობს სხვა საერთაშორისო მექანიზმებიც, რომლებიც ცდილობენ საერთო სამართლებრივი სტანდარტების დანერგვას. მაგალითად, ჰააგის კონვენციები მემკვიდრეობის სამართალში უზრუნველყოფს გარკვეულ სამართლებრივ სტანდარტებს, რომლებიც შეუძლიათ მიიღონ სხვადასხვა ქვეყნებმა, რათა უზრუნველყონ მემკვიდრეობის პროცესების გამარტივება. თუმცა, აღნიშნული კონვენციები არ ვრცელდება ყველა ქვეყანაზე, რის გამოც კვლავ რჩება სამართლებრივი კონფლიქტები სხვადასხვა იურისდიქციაში.³⁷

ამერიკის შეერთებულ შტატებში მემკვიდრეობის სამართალი განსხვავებული მიდგომით ფუნქციონირებს. ამერიკის სხვადასხვა შტატში მოქმედებს განსხვავებული სამართლებრივი ნორმები, თუმცა არსებობს ერთიანი სამართლებრივი პრინციპები, რომლებიც უზრუნველყოფს უცხო ქვეყნის სამართლის აღიარებას, თუ ეს არ ეწინააღმდეგება სახელმწიფოს საზოგადოებრივ წესრიგს. იგივე პრინციპი მოქმედებს დიდ ბრიტანეთშიც, სადაც უცხო სამართლის გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის არ არღვევს ადგილობრივი სამართლის ძირეულ პრინციპებს.³⁸

საქართველოში საერთაშორისო კერძო სამართლის როლი სამკვიდროს რეგულირებაში ჯერ კიდევ განვითარების ეტაპზეა და საკმაოდ მოძველებულია. ქვეყნის საკანონმდებლო ჩარჩო არ შეიცავს დეტალურ რეგულაციებს, რომლებიც მკაფიოდ განსაზღვრავს, რა შემთხვევაში უნდა იქნეს გამოყენებული უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმები სამკვიდრო პროცესებში. არსებული რეგულაციები ხშირად ეფუძნება საერთო სამართლებრივ პრინციპებს, თუმცა, მათი პრაქტიკული

³⁶ Picht, P. G., Kopp, C., & Thommen, M. (2022). *Inheritance law*. Zora.uzh.ch.

https://www.zora.uzh.ch/id/eprint/226183/1/OA_PDF_Inheritance_Law_026_1655904609.pdf – გვ. 210–215.

³⁷ Dimitri, D. (2021). Georgian Model for Regulating Mediation in the Background of Legislative Reform. *Legal Bulletin*. <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/download/313/255> – გვ. 52–58

³⁸ Scott, E. R. (2016). *Familiar Strangers: The Georgian Diaspora and the Evolution of the Soviet Empire*. Google Books. – გვ. 127–132.

გამოყენება დიდ სირთულეებს აწყდება, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა ქონებას ან საქართველოს მოქალაქეების მემკვიდრეობას, რომელიც განთავსებულია საზღვარგარეთ.³⁹

ამასთან, ქართული სასამართლო პრაქტიკა აჩვენებს, რომ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების აღიარება და გამოყენება ხშირად დამოკიდებულია კონკრეტული საქმის დეტალებზე და სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე. არ არსებობს მკაფიო სამართლებრივი მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფენ უცხო ქვეყნების სამართლის თანმიმდევრულ და სტანდარტიზებულ აღიარებას. შესაბამისად, მოქალაქეები ხშირად დგებიან სამართლებრივი გაურკვევლობის წინაშე და იძულებულნი არიან, ხანგრძლივი სასამართლო დავები აწარმოონ იმისათვის, რომ სამკვიდრო საქმეებზე არსებული სამართლებრივი პრობლემების დაძლევა შესაძლებელი გახდეს.⁴⁰

საერთაშორისო კერძო სამართლის როლი მემკვიდრეობის სამართლის რეგულირებაში მნიშვნელოვან გამოწვევებთანაა დაკავშირებული, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება საერთაშორისო ელემენტის მქონე სამართლებრივ ურთიერთობებს. სამართლებრივი კოლიზიების აღმოფხვრა და სამართლებრივი ნორმების ჰარმონიზაცია საერთაშორისო დონეზე აუცილებელია იმისათვის, რომ მემკვიდრეობის პროცესები უფრო პროგნოზირებადი და ეფექტიანი გახდეს. მიუხედავად იმისა, რომ დასავლურ სამართლებრივ სისტემებში უკვე მოქმედებს ერთიანი მიდგომები, საქართველო კვლავ დგას ამ პროცესის საწყის ეტაპზე.

საჭიროა, რომ ქვეყნის საკანონმდებლო სისტემა დაეფუძნოს თანამედროვე საერთაშორისო პრაქტიკას და შეიმუშაოს უფრო მკაფიო მექანიზმები უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართლის ნორმების აღიარებისა და გამოყენებისთვის. ეს არა მხოლოდ გაამარტივებს სამართლებრივ პროცესებს, არამედ შექმნის უფრო სტაბილურ და სანდო გარემოს როგორც მემკვიდრეებისთვის, ასევე სასამართლო სისტემისთვის.

³⁹³⁹ Waters, C. P. M. (2004). *Counsel in the Caucasus: Professionalization and Law in Georgia*. Google Books. – გვ.102–108.

⁴⁰ Picht, P. G., Kopp, C., & Thommen, M. (2022). *Inheritance law*. Zora.uzh.ch. https://www.zora.uzh.ch/id/eprint/226183/1/OA_PDF_Inheritance_Law_026_1655904609.pdf – გვ. 220–225.

1.3. კონფლიქტების სამართალი და უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების პრინციპები

სამართლებრივი კონფლიქტები საერთაშორისო კერძო სამართლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი გამოწვევაა, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება მემკვიდრეობის საკითხებს, რომელთა რეგულირებაც ერთზე მეტი იურისდიქციის ქვეშ ხორციელდება. სამკვიდრო დავებში კონფლიქტები წარმოიშობა მაშინ, როდესაც სხვადასხვა ქვეყნის სამართლებრივი ნორმები ეწინააღმდეგება ერთმანეთს ან ერთი იურისდიქციის სასამართლო ვერ აღიარებს და ვერ იყენებს სხვა სახელმწიფოს სამართლებრივ ნორმებს. სამართლებრივი კოლიზიების აღმოფხვრის გარეშე, სამკვიდრო საქმეები ხშირად ხანგრძლივდება და იწვევს მემკვიდრეთა უფლებების დარღვევას.⁴¹

განსაკუთრებით პრობლემურია ის შემთხვევები, როდესაც მემკვიდრეობის საკითხი ეხება საერთაშორისო ქორწინებას, ორმაგ მოქალაქეობას ან გარდაცვლილი პირის ქონებას, რომელიც განთავსებულია რამდენიმე ქვეყანაში. ამგვარ საქმეებში, სასამართლოებს ხშირად უწევთ გადაწყვიტონ, რომელი ქვეყნის სამართლებრივი ნორმები უნდა გამოიყენონ მემკვიდრეობის სამართლებრივი საკითხების გადასაჭრელად. ამასთან, არსებობს ისეთი ქვეყნები, რომლებიც უპირატესობას ანიჭებენ საკუთარ სამართლებრივ ნორმებს და არ აღიარებენ უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენების შესაძლებლობას.⁴²

კონფლიქტების სამართალი სხვადასხვა სამართლებრივ პრინციპებს ეყრდნობა, რათა უზრუნველყოს უცხო სამართლის ნორმების სათანადო გამოყენება და სამართლებრივი სტაბილურობა. ერთ-ერთი ასეთი პრინციპია „lex domicilii“, რომელიც განსაზღვრავს, რომ სამკვიდრო დავები უნდა რეგულირდებოდეს გარდაცვლილის ბოლო საცხოვრებელი ქვეყნის კანონმდებლობით. აღნიშნული მიდგომა ევროკავშირის ქვეყნებში ფართოდ გამოიყენება და მისი მიზანია, თავიდან

⁴¹ Ginsburgs, G. (1965). Inheritance by Foreigners Under Soviet Law. Iowa Law Review. – გვ. 102–110.

⁴² Komarevceva, I. A., et al. (2022). *Development trends of inheritance law in the digital economy*. Springer. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-90324-4_156 – გვ. 56–60.

იქნას აცილებული მრავალმხრივი სამართლებრივი დავები, რომლებიც სხვადასხვა სახელმწიფოს იურისდიქციის ქვეშ მიმდინარეობს.⁴³

სამართლებრივი კოლიზიების გადაჭრის კიდეც ერთი პრინციპია „lex patriae“, რომლის მიხედვითაც, მემკვიდრეობის სამართლებრივი რეგულირება უნდა განხორციელდეს იმ ქვეყნის კანონმდებლობით, რომელსაც განეკუთვნებოდა გარდაცვლილი პირი. ეს პრინციპი განსაკუთრებით აქტუალურია ისეთ ქვეყნებში, სადაც ეროვნული იდენტობა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სამართლებრივი გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული პრინციპი ხელს უწყობს სამართლებრივი პროცესების გამარტივებას, მისი გამოყენება ხშირად ქმნის პრობლემებს იმ შემთხვევებში, როდესაც მემკვიდრეობა დაკავშირებულია რამდენიმე ქვეყანაში განთავსებულ ქონებასთან.⁴⁴

ამასთან, საერთაშორისო კერძო სამართალში ხშირად გამოიყენება „lex rei sitae“ პრინციპი, რომელიც გულისხმობს, რომ უძრავი ქონების მემკვიდრეობითი საკითხები რეგულირდება იმ ქვეყნის სამართლის მიხედვით, სადაც ქონება მდებარეობს. აღნიშნული მიდგომა განსაკუთრებით ფართოდ გამოიყენება ისეთ ქვეყნებში, სადაც უძრავი ქონება ექვემდებარება მკაცრ სამართლებრივ რეგულაციებს და შეუძლებელია უცხო ქვეყნის ნორმების პირდაპირი გამოყენება.⁴⁵

საქართველოში უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართლის ნორმების აღიარება და მათი პრაქტიკული გამოყენება კვლავ მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნის კანონმდებლობა უშვებს სამართლებრივი კოლიზიების არსებობას და ცდილობს მათ მოგვარებას, პრაქტიკაში სასამართლოები ხშირად დგანან რთული გადაწყვეტილების წინაშე, როდესაც საქმე ეხება უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების აღიარებას. საქართველოს მემკვიდრეობის სამართალში არ არსებობს მკაფიოდ განსაზღვრული მექანიზმები, რომლებიც დეტალურად დაარეგულირებდა, რა პირობებით შეიძლება მოხდეს უცხო სამართლის გამოყენება. შედეგად, სასამართლო

⁴³ Dediukhina, I., et al. (2019). *Unification and national legal traditions in Russian inheritance law*. European Proceedings. https://www.europeanproceedings.com/files/data/article/110/6922/article_110_6922_pdf_100.pdf – გვ. 70–75.

⁴⁴ Ion, G. F. (2024). *Legal aspects of inheritance in multinational families*. Acta Universitatis Danubius. Juridica. <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/AUDJ/article/view/3056> – გვ. 88–93

⁴⁵ Borroni, A. (2015). *Doing Business in Georgia*. GELA. <http://dspace.gela.org.ge/bitstream/123456789/6824/1/Doing-Business-in-Georgia.pdf> – გვ. 140–145.

პრაქტიკა არაერთგვაროვანია, რაც ხშირად იწვევს სამართლებრივი გაურკვევლობის ზრდას.⁴⁶

გარდა ამისა, საქართველოში უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების აღიარება დამოკიდებულია არაერთ ფაქტორზე, რომელთა შორისაა საერთაშორისო შეთანხმებები, ორმხრივი ხელშეკრულებები და ქვეყნის საერთო სამართლებრივი პრინციპები. ამ მხრივ, მნიშვნელოვანია საქართველოს მიერ საერთაშორისო სამართლებრივი სტანდარტების უკეთესი ინტეგრაცია, რათა მემკვიდრეობის სამართლის რეგულირება საერთაშორისო პრაქტიკასთან უფრო მეტად ჰარმონიზებული იყოს.⁴⁷

დასავლური ქვეყნების პრაქტიკა აჩვენებს, რომ სამართლებრივი კოლიზიების მართვა შესაძლებელია შესაბამისი საკანონმდებლო მექანიზმების შექმნის გზით. მაგალითად, აშშ-ს სამართლებრივი სისტემა ეფუძნება პრინციპს, რომლის მიხედვითაც, თითოეული შტატი თავად წყვეტს, აღიაროს თუ არა უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართლის ნორმები. თუმცა, აშშ-ს სამართლებრივ პრაქტიკაში არსებობს პრეცედენტები, სადაც სასამართლოები უარს ამბობენ უცხო ქვეყნის ნორმების გამოყენებაზე, თუ ისინი ეწინააღმდეგებიან ადგილობრივი სამართლის პრინციპებს.⁴⁸

ევროპული გამოცდილება კი განსხვავებულ მიდგომას გვთავაზობს. ევროკავშირის ფარგლებში მიღებული *Succession Regulation No. 650/2012* საშუალებას აძლევს მემკვიდრეებს, თავად აირჩიონ ის სამართლებრივი სისტემა, რომლის მიხედვითაც მოხდება მემკვიდრეობის რეგულირება, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს სამართლებრივ კოლიზიებს. აღნიშნული მიდგომა ხელს უწყობს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართლებრივი საკითხების უფრო ეფექტიანად

⁴⁶ Komarevceva, I. A., et al. (2022). *Development trends of inheritance law in the digital economy*. Springer. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-90324-4_156 – გვ. 56–60.

⁴⁷ Dediukhina, I., et al. (2019). *Unification and national legal traditions in Russian inheritance law*. European Proceedings. https://www.europeanproceedings.com/files/data/article/110/6922/article_110_6922_pdf_100.pdf – გვ. 70–75

⁴⁸ Borroni, A. (2015). *Doing Business in Georgia*. GELA. <http://dspace.gela.org.ge/bitstream/123456789/6824/1/Doing-Business-in-Georgia.pdf> – გვ. 140–145.

გადაწყვეტას და მოქალაქეებისთვის წინასწარ პროგნოზირებად სამართლებრივ გარემოს ქმნის.⁴⁹

კონფლიქტების სამართალი და უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების პრინციპები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მემკვიდრეობის სამართლის საერთაშორისო რეგულირებაში. სამართლებრივი კოლიზიების თავიდან აცილება და მათი ეფექტიანი მართვა აუცილებელია იმისთვის, რომ მემკვიდრეობის საკითხები სამართლებრივად გამჭვირვალე და სტაბილური იყოს. სხვადასხვა ქვეყნის პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ კონფლიქტების სამართლის მოგვარება შესაძლებელია მკაფიო სამართლებრივი პრინციპების გამოყენებით, როგორცაა „lex domicilii“, „lex patriae“ და „lex rei sitae“, რომლებიც სამართლებრივი პროცესების უფრო გამართულ და წინასწარ განსაზღვრულ ჩარჩოში მოქცევას უზრუნველყოფს.

საქართველოს შემთხვევაში, აუცილებელია სამართლებრივი რეფორმები, რომლებიც საშუალებას მისცემს სასამართლოებს, უფრო ნათლად განსაზღვრონ უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების წესი. საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია სამართლებრივი სტანდარტების გაუმჯობესება და სასამართლო პრაქტიკის მეტად ჰარმონიზაცია, რაც ხელს შეუწყობს მემკვიდრეობის სამართლის საერთაშორისო რეგულირების ეფექტიანობას და სამართლიანობას.

1.4. უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების შესაძლებლობები და შეზღუდვები მემკვიდრეობის სამართალში

მემკვიდრეობის სამართალში უცხო ქვეყნის ნორმების გამოყენება წარმოადგენს მნიშვნელოვან სამართლებრივ მექანიზმს, რომელიც ხელს უწყობს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობით ურთიერთობებში სამართლებრივი სტაბილურობისა და სამართლიანობის პრინციპების დაცვას. თუმცა, საერთაშორისო პრაქტიკაში შეინიშნება მრავალი შემზღუდველი ფაქტორი, რომლებიც ართულებს უცხო სამართლის ნორმების აღიარებისა და პრაქტიკული გამოყენების პროცესს. თითოეული სახელმწიფო ავითარებს ინდივიდუალურ მიდგომას ამ საკითხის

⁴⁹ Dediukhina, I., et al. (2019). *Unification and national legal traditions in Russian inheritance law*. European Proceedings. https://www.europeanproceedings.com/files/data/article/110/6922/article_110_6922_pdf_100.pdf
– გვ. 70–75

რეგულირებისადმი, რაც განპირობებულია ეროვნული კანონმდებლობებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის ფუნდამენტური პრინციპებით..⁵⁰

ზოგიერთ იურისდიქციაში უცხო სამართლის ნორმების გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ იმ პირობით, თუ ისინი არ ეწინააღმდეგება ადგილობრივ სამართლებრივ პრინციპებს და საზოგადოებრივ წესრიგს. სამართლებრივი პრინციპი „ordre public“, რომელიც მოქმედებს ევროპის ქვეყნების უმეტესობაში, ზღუდავს უცხო ნორმების გამოყენებას იმ შემთხვევებში, როდესაც ისინი ადგილობრივი სამართლის ფუნდამენტურ პრინციპებს ეწინააღმდეგება. მაგალითად, თუ უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართალი არ ითვალისწინებს სავალდებულო მემკვიდრეთა უფლებებს ან არღვევს პიროვნების უფლებებს, სასამართლო შეიძლება უარს თქვას ასეთი ნორმების აღიარებაზე.⁵¹

საქართველოს სამართლებრივ სისტემაშიც მოქმედებს მსგავსი შეზღუდვები. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნის კანონმდებლობა უშვებს უცხო ქვეყნის ნორმების გამოყენებას სამკვიდრო საკითხებში, მათ აღიარებას გარკვეული სამართლებრივი ბარიერები ახლავს. კერძოდ, თუ უცხო სამართლის ნორმა ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციურ პრინციპებს ან სამოქალაქო კოდექსის ფუნდამენტურ მოთხოვნებს, სასამართლო ვერ გამოიყენებს მას.⁵²

სამართლებრივ პრაქტიკაში ხშირად იკვეთება შემთხვევები, როდესაც უცხო ქვეყნის ნორმების აღიარება შეზღუდულია იურიდიული, პოლიტიკური და კულტურული ფაქტორების გამო. ერთ-ერთი ძირითადი შეზღუდვა უკავშირდება დოკუმენტაციის ლეგალიზაციის პროცესს. როდესაც მემკვიდრეობის საკითხი ეხება უცხო ქვეყანაში

⁵⁰ Nukusheva, A. A., & Kuandykov, B. Z. (2024). *Features of inheritance by law: Comparative legal analysis*. Vestnik.zqai.kz. <https://vestnik.zqai.kz/index.php/vestnik/article/view/1547> – გვ. 67–72.

⁵¹ Rosen-Zvi, A. (1970). Family and inheritance law. Arielrosenzvi.org.il. <https://arielrosenzvi.org.il/wp-content/uploads/2021/05/1994-E-%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%99-%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%97%D7%94-%D7%95%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%A9%D7%94-%D7%9E%D7%91%D7%95%D7%90-%D7%9C%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%98.pdf> – გვ. 94–98.

⁵² Goncharova, A. V., & Aydin, U. (2017). *Main problems of modern inheritance law*. HeinOnline. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/64108/1/Goncharova_Aydin_inheritance_law.pdf – გვ. 121–125.

რეგისტრირებულ ქონებას, აუცილებელია შესაბამისი დოკუმენტაციის ოფიციალური დამოწმება, რაც ხშირად რთული და ხანგრძლივი პროცესია.⁵³

გარდა ამისა, ზოგიერთ ქვეყანაში უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ადგილობრივი სასამართლოები ადასტურებენ მისი შინაარსის შესაბამისობას ეროვნულ კანონმდებლობასთან. ამ პროცესს ხშირად ახლავს სამართლებრივი ექსპერტიზა, რაც ნიშნავს, რომ სასამართლოს შეუძლია მოითხოვოს უცხო სამართლის სპეციალისტების დასკვნები კონკრეტული სამართლებრივი ნორმის შინაარსის გასარკვევად. თუმცა, პრაქტიკაში, ეს პროცესი დამატებით ბიუროკრატიულ ბარიერებს უქმნის მემკვიდრეებს და იწვევს სამართლებრივი პროცესების გაჭიანურებას.⁵⁴

სხვა მნიშვნელოვანი შეზღუდვა უკავშირდება ეროვნული უსაფრთხოების და საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვას. მაგალითად, არსებობს სახელმწიფოები, სადაც უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმები არ აღიარდება, თუ ისინი ეწინააღმდეგება კონკრეტული ქვეყნის საჯარო პოლიტიკას ან ეკონომიკურ ინტერესებს. ამის მაგალითია ისლამური ქვეყნები, სადაც მემკვიდრეობის სამართალი მკაცრად რეგულირებულია რელიგიური პრინციპებით და შეუძლებელია ისეთი უცხო ნორმების გამოყენება, რომლებიც არღვევს შარიათის წესებს. ანალოგიურად, ევროპის ზოგიერთ სახელმწიფოში არ აღიარებენ ისეთ სამართლებრივ ნორმებს, რომლებიც ეწინააღმდეგება ადგილობრივ, სოციალურ სტანდარტებს.⁵⁵

გლობალიზაციის პროცესის განვითარებასთან ერთად, უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების შეზღუდვების გადალახვა სულ უფრო აქტუალური ხდება. საერთაშორისო კერძო სამართალი ცდილობს, შექმნას ისეთი სამართლებრივი მექანიზმები, რომლებიც გაამარტივებს უცხო სამართლის აღიარებისა და

⁵³ Miler, D. (2020). *The EU succession regulation and forced heirship: A potential violation of German public policy?* Journal of Private International Law.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17441048.2020.1760469> – გვ. 145–150.

⁵⁴ Gsovski, V. E. (1949). *The Transcaucasian SFSR and Its Legal System*. Michigan Legal Studies.

https://repository.law.umich.edu/michigan_legal_studies/32 – გვ. 78–82

⁵⁵ Rosen-Zvi, A. (1970). *Family and inheritance law*. Arielrosenzvi.org.il. <https://arielrosenzvi.org.il/wp-content/uploads/2021/05/1994-E-%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%99-%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%97%D7%94-%D7%95%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%A9%D7%94-%D7%9E%D7%91%D7%95%D7%90-%D7%9C%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%98.pdf> – გვ. 102–105

გამოყენების პროცესს. ერთ-ერთი ასეთი მექანიზმია ერთიანი სამართლებრივი რეგულაცია, როგორცაა ევროკავშირის *Succession Regulation No. 650/2012*, რომელიც მიზნად ისახავს მემკვიდრეობის საკითხების ჰარმონიზაციას ევროკავშირის მასშტაბით.⁵⁶

საქართველო, როგორც საერთაშორისო სამართლებრივი პროცესების ნაწილი, ასევე დგას იმ გამოწვევის წინაშე, რომელიც უკავშირდება უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების მოქნილობას. პრაქტიკაში, საქართველო ხშირად აწყდება სირთულეებს, როდესაც საქმე ეხება უცხო ქვეყანაში მცხოვრები საქართველოს მოქალაქეების მემკვიდრეობის სამართლებრივ რეგულირებას. საქართველოს სამართლებრივი სისტემა საჭიროებს რეფორმებს, რომლებიც შესაძლებელს გახდის საერთაშორისო სამკვიდრო საქმეების უფრო გამარტივებულად წარმართვას.⁵⁷

გარდა ამისა, სასამართლო პრაქტიკის სტანდარტიზაცია და საერთაშორისო შეთანხმებების გაფართოება ხელს შეუწყობს სამართლებრივი ბარიერების შემცირებას. საერთაშორისო დონეზე, მემკვიდრეობის სამართლის სფეროში მოქმედებს სხვადასხვა სამართლებრივი პრინციპები, რომლებიც მიზნად ისახავს სამართლებრივი პროცესების გამარტივებას. მაგალითად, ევროპის ბევრ ქვეყანაში მოქმედებს ევროპის სამკვიდრო სერტიფიკატი, რომელიც საშუალებას აძლევს მემკვიდრეებს, ერთი დოკუმენტის საფუძველზე მოითხოვონ მემკვიდრეობა სხვადასხვა ქვეყანაში, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს სამართლებრივი ბარიერების რაოდენობას.⁵⁸

უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენებას მემკვიდრეობის სამართალში არაერთი შესაძლებლობა და შეზღუდვა აქვს. მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო პრაქტიკა ცდილობს ამ პროცესის გამარტივებას, ეროვნული კანონმდებლობები და საზოგადოებრივი წესრიგის პრინციპები ხშირად ართულებს უცხო ნორმების

⁵⁶ Miler, D. (2020). *The EU succession regulation and forced heirship: A potential violation of German public policy?* Journal of Private International Law.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17441048.2020.1760469> – გვ. 147–150

⁵⁷ Nukusheva, A. A., & Kuandykov, B. Z. (2024). *Features of inheritance by law: Comparative legal analysis*. Vestnik.zqai.kz. <https://vestnik.zqai.kz/index.php/vestnik/article/view/1547> – გვ. 69–74.

⁵⁸ Miler, D. (2020). *The EU succession regulation and forced heirship: A potential violation of German public policy?* Journal of Private International Law.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17441048.2020.1760469> – გვ. 149–152

აღიარებას. სამართლებრივი შეზღუდვები, რომლებიც დაკავშირებულია სამართლებრივი ექსპერტიზის აუცილებლობასთან, საზოგადოებრივი წესრიგის პრინციპებთან და დოკუმენტაციის ლეგალიზაციის სირთულეებთან, მნიშვნელოვან დაბრკოლებას წარმოადგენს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართლებრივი პროცესების ეფექტურად წარმართვისთვის.

გლობალიზაციის ზრდასთან ერთად, აუცილებელია მოქნილი სამართლებრივი რეგულაციების შექმნა, რომლებიც ხელს შეუწყობს უცხო სამართლის ნორმების აღიარებისა და გამოყენების პროცესს. ამ კუთხით, საქართველოსთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სამართლებრივი რეფორმების განხორციელება, საერთაშორისო სტანდარტების იმპლემენტაცია და სამართლებრივი პრაქტიკის ჰარმონიზაცია, რაც გააუმჯობესებს სამკვიდრო პროცესების სამართლებრივ ეფექტიანობას და მოქალაქეებისთვის სამართლებრივ დაცულობას უზრუნველყოფს.

თავი 2. უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება სამკვიდროს გაცემისას - საერთაშორისო პრაქტიკა

2.1. მემკვიდრეობის სამართლის რეგულაციები ევროკავშირის ქვეყნებში

ევროკავშირის მასშტაბით მემკვიდრეობის სამართლის რეგულირება რთულ გამოწვევას წარმოადგენს წვერი ქვეყნების განსხვავებული სამართლებრივი ტრადიციებისა და მიდგომების გამო. სამოქალაქო სამართლის სისტემებზე დაფუძნებული ქვეყნები, როგორებიცაა გერმანია და საფრანგეთი, მკაცრად

რეგლამენტირებულ მემკვიდრეობით წესებს იყენებენ, მაშინ როდესაც დიდი ბრიტანეთისა და ირლანდიის საერთო სამართლის სისტემები უფრო მეტად პრეცედენტებსა და სასამართლო პრაქტიკას ეყრდნობა. ამ მრავალფეროვნების ჰარმონიზაციისთვის ევროკავშირმა შეიმუშავა სპეციალური რეგულაციები, რომლებიც მიზნად ისახავს ერთიანი სამართლებრივი ჩარჩოს შექმნას ტრანსსასაზღვრო მემკვიდრეობით საკითხებში, რაც ადვილებს მოქალაქეთა მიერ საკუთარი მემკვიდრეობის დაგეგმვას და საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობითი დავების გადაწყვეტას.⁵⁹

ევროკავშირის რეგულაცია მემკვიდრეობის სამართალში–ევროკავშირის ერთ-ერთი მთავარი საკანონმდებლო აქტი, რომელიც მემკვიდრეობის საკითხებს არეგულირებს, არის *Succession Regulation No. 650/2012*. ეს რეგულაცია მიღებულ იქნა სამართლებრივი კოლიზიების თავიდან ასაცილებლად და ერთიანი სამართლებრივი სივრცის უზრუნველსაყოფად. რეგულაციის თანახმად, მემკვიდრეობის საკითხებზე გადაწყვეტილების მიღება უნდა მოხდეს გარდაცვლილის ბოლო საცხოვრებელი ადგილის ქვეყნის სამართლის შესაბამისად, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც გარდაცვლილს სიცოცხლეში ჰქონდა არჩეული კონკრეტული სამართლებრივი იურისდიქცია, მაგალითად, საკუთარი მოქალაქეობის ქვეყანა.⁶⁰

ამ მიდგომას არაერთი დადებითი მხარე აქვს. პირველ რიგში, ის ამცირებს მემკვიდრეობის მიერ სამართლებრივი პროცესების წარმართვის დროს წარმოქმნილი გაურკვევლობის რისკს. მოქალაქეებისთვის წინასწარ ცნობილი ხდება, თუ რომელ სამართლებრივ წესებს დაექვემდებარება მათი ქონების მემკვიდრეობით გადაცემა. გარდა ამისა, რეგულაცია უზრუნველყოფს სამართლებრივ მოქნილობას და საშუალებას აძლევს მოქალაქეებს, თავად აირჩიონ რომელი ქვეყნის კანონმდებლობა გამოიყენონ თავიანთ მემკვიდრეობით საკითხებზე.⁶¹

მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული რეგულაცია ხელს უწყობს სამართლებრივი პროცესების გამარტივებას, მისი პრაქტიკული განხორციელება ზოგიერთ ქვეყანაში

⁵⁹ Goncharova, A., Fursa, S., & Chuikova, V. (2021). *Research of the experience of legal regulation and use of European inheritance certificates of the regulation on succession*, გვ. 77–81.

⁶⁰ Lutska, G., Karmaza, O., & Koucherets, D. (2022). *The analysis of the implementation of inheritance law in selected EU countries*, გვ. 89–94

⁶¹ Țicău-Suditu, A. F. (2021). *Human rights and inheritance law: A mirrored perspective*, გვ. 92–95

გამოწვევებთან არის დაკავშირებული. მაგალითად, მიუხედავად იმისა, რომ რეგულაციის მიღების შემდეგ ევროკავშირის შიგნით მემკვიდრეობის რეგულირება უფრო მარტივი გახდა, ლიტვის მსგავს ქვეყნებში კვლავ მოქმედებს ზოგიერთი შეზღუდვა, რომელიც დაკავშირებულია უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების აღიარებასთან. ლიტვის მემკვიდრეობის სამართალი მკაცრად განსაზღვრავს, რომ უძრავი ქონების მემკვიდრეობით გადაცემა უნდა მოხდეს ადგილობრივი კანონმდებლობის შესაბამისად, რაც ზოგჯერ წინააღმდეგობაში მოდის ევროკავშირის რეგულაციასთან.⁶²

სამართლებრივი ჰარმონიზაციის სირთულეები და პერსპექტივები–სამართლებრივი ჰარმონიზაციის სირთულეები მხოლოდ ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს არ ეხება. ისინი ვრცელდება იმ ქვეყნებზეც, რომლებიც ცდილობენ ევროსტანდარტებთან ინტეგრაციას, თუმცა არ სარგებლობენ სრული წევრობისგან გამომდინარე სამართლებრივი უპირატესობებით. ჩრდილოეთ მაკედონიის მაგალითი ამ მხრივ საყურადღებოა. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანა ევროკავშირის წევრი არაა, მისი სამოქალაქო კოდექსი იმეორებს მემკვიდრეობის სამართლის ისეთ სტანდარტს, რომელიც განსხვავდება ევროკავშირის რეგულაციისგან — კერძოდ, გარდაცვლილის მოქალაქეობის პრინციპით ხელმძღვანელობას იძლევა, ნაცვლად ევროკავშირის მიდგომისა, რომელიც გარდაცვლილის ბოლო საცხოვრებელ ადგილს ანიჭებს უპირატესობას⁶³. ეს თავისთავად აჩენს სამართლებრივ გაუგებრობას, როდესაც, მაგალითად, მაკედონიის მოქალაქე ცხოვრობდა ევროკავშირის ქვეყანაში და გარდაიცვალა იქ — ასეთ შემთხვევაში საკითხავია, რომელი ქვეყნის სამართალი უნდა იყოს გამოყენებული.

მსგავს სამართლებრივ დილემებს ხშირად თან ახლავს ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული სენსიტიური პრობლემატიკა. ევროპული სასამართლოები არაერთ გადაწყვეტილებაში ხაზს უსვამენ იმ პრინციპს, რომ მემკვიდრეობის სამართლებრივი გადაწყვეტილებები არ უნდა არღვევდეს ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებებს, როგორცაა საკუთრების დაცვა, თანასწორობა და სამართლიანი პროცესი.

⁶² Beriozovas, O., Perkumienė, D., & Legkova, L. (2022). *Problems of legal regulation of inheritance in Lithuanian law*, გვ. 112–115.

⁶³ Neziri-Ceka, L. (2019). *Analysis of property inheritance norms in North Macedonia*, გვ. 58–62.

მაგალითად, ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს გადაწყვეტილებებში აღნიშნულია, რომ სამემკვიდრეო პროცესების დროს არ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს დისკრიმინაციულ მიდგომას კანონიერ და არაკანონიერ მემკვიდრეებს შორის, ან ქალისა და კაცის უფლებრივი მდგომარეობის განსხვავებულად შეფასებას.⁶⁴

სამართლებრივი ჰარმონიზაცია რთულდება იმ შემთხვევებშიც, როდესაც ერთმანეთისგან განსხვავებული კულტურები და სამართლებრივი ტრადიციები ერთმანეთს არ ეთანხმება. მაგალითად, ე.წ. *forced heirship* პრინციპი ევროპის ბევრ ქვეყანაში გარანტირებულად უზრუნველყოფს მემკვიდრეობის ნაწილს მეუღლესა და შთამომავლებს, მაშინ როდესაც ინგლისურ სამართლებრივ სისტემაში ეს პრინციპი არ არის მყარად გაშიფრული. ამგვარი ნორმატიული დივერსიფიკაცია ართულებს საერთო სამართლებრივი პლატფორმის შექმნას.

გარდა ამისა, სამართლებრივი ჰარმონიზაციისთვის გადამწყვეტი ბარიერი ხშირად ხდება ენის, სამართლებრივი ტერმინოლოგიისა და ინსტიტუციური ინტერპრეტაციის სხვაობა. როგორც სხვადასხვა კვლევები აჩვენებს, ერთი და იგივე ტერმინი — მაგალითად, „მემკვიდრე“ ან „კანონიერი უფლების მქონე პირი“ — განსხვავებულ ინტერპრეტაციას იძენს სხვადასხვა ქვეყანაში, რაც რეალურ სირთულეებს უქმნის უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებების აღიარებისა და აღსრულების პროცესს.

აღნიშნული პრობლემების ფონზე, ევროკავშირის მექანიზმები, როგორცაა ევროპის სამკვიდრო სერთიფიკატი, ერთგვარად ასრულებს ტექნიკური ჰარმონიზაციის ფუნქციას, თუმცა ის არ არის საკმარისი სამართლებრივი ერთიანობის მისაღწევად. ჰარმონიზაცია უნდა შეეხოს არა მხოლოდ ფორმალურ პროცედურებს, არამედ სიღრმისეულ სამართლებრივ შინაარსსაც, რაც მოითხოვს იმ ძირითად პრინციპებზე შეთანხმებას, რომელიც განსაზღვრავს მემკვიდრეობის სამართლის: საკუთრების უფლება, ოჯახური ერთობის დაცვა და თანასწორობა.

შესაბამისად, სამართლებრივი ჰარმონიზაცია სამემკვიდრო საკითხებში მხოლოდ ტექნიკური ინსტრუმენტების დანერგვით ვერ მიიღწევა. საჭიროა ფართო

⁶⁴ Țicău-Suditu, A. F. (2021). *Human rights and inheritance law: A mirrored perspective*, გვ. 97–100

სამართლებრივი დიალოგი ქვეყნების შორის, რომელიც დაფუძნებული იქნება საერთო კონსტიტუციურ ღირებულებებსა და ადამიანის უფლებების დაცვის საერთაშორისო სტანდარტებზე. ეს პროცესები კი თავისთავად ითხოვს მუდმივ სამართლებრივ დიალოგს, პრაქტიკის გაცვლას და, რაც მთავარია, ეროვნული კანონმდებლობების თანმიმდევრულ განვითარებას საერთო პრინციპების შესაბამისად.

ევროკავშირის რეგულაციების გავლენა საქართველოს მემკვიდრეობის სამართალზე - ევროკავშირის მემკვიდრეობის სამართლის რეგულაციები, განსაკუთრებით რეგულაცია No. 650/2012, რომელიც მიზნად ისახავს მემკვიდრეობის სამართლებრივი პროცესების ჰარმონიზაციას, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საერთაშორისო პრაქტიკაზე და წარმოადგენს იმ მოდელს, რომლის გამოყენებაც შესაძლებელი და მიზანშეწონილია საქართველოსთვისაც. აღნიშნული რეგულაცია გულისხმობს, რომ სამკვიდრო დავის განხილვა უნდა განხორციელდეს იმ ქვეყნის სამართლებრივ სივრცეში, სადაც მემკვიდრემ უკანასკნელად ჰქონდა საცხოვრებელი ადგილი, და არ არის დამოკიდებული მხოლოდ მოქალაქეობაზე. ეს მიდგომა უზრუნველყოფს სამართლებრივი პროცესების პროგნოზირებადობას და მოქალაქეთა თანაბარ სამართლებრივ დაცულობას ევროპის მასშტაბით.⁶⁵

საქართველოსთვის, როგორც ევროკავშირთან ასოცირებული ქვეყნისთვის, აღნიშნული რეგულაციის იურიდიული ანალოგიის წესით გაზიარება შესაძლოა გახდეს მნიშვნელოვანი სამართლებრივი პროგრესის საფუძველი. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო არ წარმოადგენს ევროკავშირის წევრს, მისთვის საერთაშორისო სამართლებრივი პრაქტიკის ანალიზი და ინტეგრირება აუცილებელია, განსაკუთრებით იმ ფონზე, როდესაც ქვეყნის მოქალაქეთა ნაწილი ფლობს ქონებას ევროკავშირის ტერიტორიაზე ან იქვე ჰყავს მემკვიდრეები. ასეთ შემთხვევებში ხშირად წარმოიქმნება კითხვები, თუ რომელი ქვეყნის სამართალი უნდა მოქმედებდეს ქონების გადაცემაზე, და როგორ უნდა აღიაროს საქართველოს სასამართლომ უცხო ქვეყნის გადაწყვეტილება.

⁶⁵ Lutska, G., Karmaza, O., & Koucherets, D. (2022). *The analysis of the implementation of inheritance law in selected EU countries*, გვ.102–106.

ამჟამად საქართველოს მემკვიდრეობის სამართალი არ შეიცავს დეტალურ და ეფექტურ მექანიზმებს უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენებისთვის, რაც ქმნის სერიოზულ პრაქტიკულ დაბრკოლებებს. მაგალითად, ქართულ სამოქალაქო კოდექსში არ არის მკაფიოდ დადგენილი, როგორ უნდა განისაზღვროს უცხოური სამართლის გამოყენების კრიტერიუმები, როგორ უნდა მოხდეს სამართლებრივი ექსპერტიზა, ან როგორ უნდა აღიაროს ქართულმა სასამართლომ უცხო ქვეყანაში გაცემული სამკვიდრო სერტიფიკატი. ამის გამო ხშირია სამართლებრივი გაურკვევლობა, რაც ართულებს მემკვიდრეობის სამართლებრივი გზით გადაცემას და ამძიმებს როგორც მემკვიდრეებს, ასევე შესაბამის ინსტიტუციებს.

ევროკავშირის რეგულაციის მსგავსად, საქართველოსთვის საჭირო ხდება არა მხოლოდ პროცედურული რეგულაციების შემუშავება, არამედ იმ ფუნდამენტური პრინციპების გაწერა, რომლებიც უზრუნველყოფენ სამართლიანობის, პროპორციულობისა და ადამიანის უფლებების დაცვას მემკვიდრეობის საკითხებში.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში ევროკავშირის რეგულაციების პირდაპირი იმპლემენტაცია შეუძლებელია ქვეყნის არასასურველი სამართლებრივი ვალდებულებების აღების რისკის გამო, თუმცა შესაძლებელი და აუცილებელია მათი ძირითადი პრინციპების ინტეგრაცია ქართულ კანონმდებლობაში ან სასამართლო პრაქტიკაში. ეს შეიძლება მოხდეს სამართლებრივი ჰარმონიზაციის ეტაპობრივი გზით, რაც გულისხმობს იმ მოდელების მიღებას, რომლებიც უკვე აპრობირებულია საერთაშორისო დონეზე და ახდენენ სამართლებრივი გაურკვევლობის შემცირებას.

გარდა ამისა, ევროკავშირის რეგულაციის გამოცდილება ნათლად აჩვენებს, რომ სამართლებრივი ჩარჩოს სტანდარტიზაცია არ არღვევს ეროვნული იდენტობის პრინციპებს, არამედ პირიქით — ის ქმნის სამართლებრივ თანხვედრას და საერთაშორისო ნდობას, რაც ფუნდამენტურია გლობალიზებულ საზოგადოებაში. საქართველოსთვის ეს ნიშნავს, რომ ყოველი მიღებული გადაწყვეტილება უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების თაობაზე უნდა ეფუძნებოდეს საერთაშორისო პრაქტიკასთან შესაბამისობას და იმ სტანდარტების გაზიარებას, რომლებიც აღიარებულია ევროპულ სივრცეში როგორც სამართლებრივი ერთიანობის საფუძველი.

დასასრულ, საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის სისტემის ევოლუციური განვითარება არ უნდა შეჩერდეს არსებული საკანონმდებლო ჩარჩოთი. საჭიროა აქტიური სამართლებრივი რეფორმა, რომელიც ორიენტირებული იქნება არა მხოლოდ ადგილობრივი თავისებურებების შენარჩუნებაზე, არამედ ევროკავშირის პრაქტიკის გათვალისწინებაზე. ამ გზით შესაძლებელი გახდება სამართლებრივი სისტემის უფრო მოქნილი, ეფექტიანი და მოქალაქეზე ორიენტირებული მოდელის შექმნა, რომელიც გასცემს სრულფასოვან პასუხს XXI საუკუნის გლობალურ გამოწვევებზე.

ევროკავშირის მემკვიდრეობის სამართლის რეგულაციები მიზნად ისახავს საერთაშორისო ელემენტის მქონე სამართლებრივი ურთიერთობების ჰარმონიზაციას და მემკვიდრეობის რეგულირების გამარტივებას. საქართველოსთვის ევროკავშირის გამოცდილება მნიშვნელოვანი მაგალითია მემკვიდრეობის სამართლის რეფორმირების კუთხით. ევროკავშირის რეგულაციები აჩვენებს, რომ სამართლებრივი ჰარმონიზაციის პროცესი არა მხოლოდ ამარტივებს მემკვიდრეობის სამართლებრივ საკითხებს, არამედ ზრდის მოქალაქეთა სამართლებრივ დაცულობას. შესაბამისად, საქართველოს სამომავლო სამართლებრივი პოლიტიკა შეიძლება ემყარებოდეს ევროკავშირის მოდელს, რაც ხელს შეუწყობს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის საქმეების ეფექტიან მართვას და უცხო ქვეყნის სამკვიდრო ნორმების აღიარების პროცესის გამარტივებას.

2.2. აშშ-ს მემკვიდრეობის სამართლის ნორმების თავისებურებები

აშშ-ში მემკვიდრეობის სამართალი გამოირჩევა დეცენტრალიზებული და მრავალფეროვანი სამართლებრივი რეგულირებით, რაც განპირობებულია ფედერალური სისტემით. თითოეულ შტატს აქვს საკუთარი სამკვიდრო კანონმდებლობა, რომელიც განსხვავდება სხვა შტატების სამართლებრივი ნორმებისგან. ეს გარემოება მნიშვნელოვან გამოწვევებს უქმნის უცხო ქვეყნის სამართლის აღიარებას და გამოყენებას, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის პროცესს. ამასთან, ამერიკული სამართლებრივი ტრადიცია ეყრდნობა როგორც საერთო სამართლის პრინციპებს, ასევე ურთიერთსაპასუხო სამართლებრივ ნორმებს, რაც საშუალებას აძლევს აშშ-ის

სასამართლოებს, ნაწილობრივ აღიარონ უცხო ქვეყნების სამკვიდრო ნორმები, თუ ისინი არ ეწინააღმდეგება ადგილობრივ სამართლებრივ წესრიგს.⁶⁶

აშშ-ს მემკვიდრეობის სამართლის რეგულირების საფუძვლები-აშშ-ს მემკვიდრეობის სამართლის სისტემა ერთ-ერთი ყველაზე დეცენტრალიზებულია განვითარებული ქვეყნების შორის. იგი ეფუძნება შტატებს შორის გამოკვეთილ სამართლებრივ სუვერენიტეტს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ყოველი შტატი დამოუკიდებლად არეგულირებს მემკვიდრეობასთან დაკავშირებულ სამართლებრივ საკითხებს. ეს განსხვავდება იმ მოდელისგან, რომელსაც ფედერალური სამართლის იურისდიქციაზე დაფუძნებული ქვეყნები, როგორიცაა გერმანია ან საფრანგეთი, იყენებენ. შტატების სამართლის კრილში შესაძლებელი ხდება სამართლებრივი ნორმების ინტერპრეტაციის მრავალფეროვნება, რაც მემკვიდრეობის საერთაშორისო საქმეებს ხშირად მეტად რთულს და წინასწარ არაპროგნოზირებადს ხდის.⁶⁷

კონკრეტული შტატების მიდგომების შედარება ცხადყოფს, რომ აშშ-ში სამართლებრივი ჰარმონიზაცია მემკვიდრეობის სფეროში ნაკლებად განვითარებულია. მაგალითად, კალიფორნიის შტატი უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის ნორმების აღიარებას ლიბერალურად უდგება, თუ ისინი არ არღვევენ საჯარო წესრიგის პრინციპებს. ეს შტატი ითვალისწინებს კულტურულ და სამართლებრივ მრავალფეროვნებას და ამით ცდილობს უცხოელი მოქალაქეებისთვის თანაბარი პირობების შექმნას სამემკვიდრო პროცესში. მეორე მხრივ, ტეხასისა და ფლორიდის შტატები მიმართავენ უფრო დაცვით და კონსერვატიულ სტრატეგიას — ისინი უცხო სამართალს მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში აღიარებენ და ამას ხშირად საზოგადოებრივი წესრიგის არგუმენტით ამყარებენ. ამასთან, შტატები ხშირად მოითხოვენ სპეციალურ დასაბუთებას იმისა, რომ უცხო სამართლის გამოყენება არ ეწინააღმდეგება მათ სამართლებრივ და ეთიკურ პრინციპებს.⁶⁸

⁶⁶ Streisand, A. F., & Streisand, L. G. (2019). *Conflicts of international inheritance laws in the age of multinational lives*, 112–118

⁶⁷ შალამბერიძე-ვერდამე, ლ. (2017). *The estate inheritance issues, Georgian legal norms and jurisprudence*, 86–92

⁶⁸ შალამბერიძე-ვერდამე, ლ. (2017). *The estate inheritance issues, Georgian legal norms and jurisprudence*, 88–90.

ამ დეცენტრალიზებულ სტრუქტურას ერთგვარი ორმაგი ხასიათი აქვს. ერთი მხრივ, ის უზრუნველყოფს შტატების თავისუფლებას სამართლებრივი პოლიტიკის განსაზღვრაში, თუმცა, მეორე მხრივ, ამცირებს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის საკითხებში სამართლებრივი პროცესების პროგნოზირებადობას და ეფექტიანობას. როდესაც მემკვიდრეობა ეხება უცხო ქვეყნის მოქალაქეს ან აშშ-ის მოქალაქეს, რომლის ქონება განთავსებულია სხვა ქვეყანაში, შტატების დივერსიფიცირებული პრაქტიკა რეალურ სამართლებრივ დაბრკოლებებს ქმნის.

გარდა სამართლებრივი დეცენტრალიზაციისა, აშშ-ს მემკვიდრეობითი სამართლისთვის დამახასიათებელია პროცედურული ფორმალიზმიც. სამემკვიდრეო საქმის დაწყება, ქონების ინვენტარიზაცია, მემკვიდრეთა იდენტიფიკაცია და საბოლოო განაწილება ყველა ეტაპზე საჭიროებს სასამართლოს აქტიურ ჩართულობას. ეს განსაკუთრებით გამოიხატება იმ შემთხვევებში, როდესაც მემკვიდრეობაში შედის უძრავი ქონება. სასამართლო ზედამხედველობა ამ პროცესს უფრო გამჭვირვალეს ხდის, თუმცა ამავდროულად იგი ძვირია, დროში გაწელილი და ხშირ შემთხვევაში რთული უცხოელებისთვის, რომლებსაც არ აქვთ პირდაპირი წვდომა შტატების ადმინისტრაციულ და სამართლებრივ სისტემებთან.⁶⁹

ამ პროცესს დამატებით ართულებს უცხოური დოკუმენტაციის სამართლებრივი ლეგალიზაციის მოთხოვნა. აშშ-ის სასამართლოები, როგორც წესი, არ აღიარებენ უცხო ქვეყანაში გაცემულ დოკუმენტებს მათთვის დამახასიათებელი ფორმალური დამოწმების გარეშე. დოკუმენტებმა უნდა გაიაროს აპოსტილის მოპოვება ან სრულყოფილი ლეგალიზაცია საკონსულოში. გარდა ამისა, თარგმნა მხოლოდ სერტიფიცირებული მთარგმნელის მიერაა დასაშვები და ხშირია შემთხვევები, როდესაც მემკვიდრეს ევალება დამატებითი სამართლებრივი ექსპერტიზის ჩატარება უცხო ქვეყნის სამართლის შესახებ.

მიუხედავად ყველა ამ ბარიერისა, აშშ-ს სამართლებრივ პრაქტიკაში ბოლო ათწლეულებში შეინიშნება ტენდენცია უცხო ქვეყნის სამართლის უფრო გონივრულად და მოქნილად ინტეგრაციისაკენ, განსაკუთრებით იმ შტატებში, სადაც

⁶⁹ Leondze, I. (2020). *Peculiarities of acquisition of inheritance by actual possession in Georgian law and legislative guarantees for the protection of the legal heir*, 45–50

მრავალეთნიკური და მულტიკულტურული გარემოა ჩამოყალიბებული. ცალკეული შტატები ხელს უწყობენ სამართლებრივი ინსტიტუტების განვითარებას ისე, რომ მემკვიდრეებს შესთავაზონ ერთგვარი სამართლებრივი "საკონსულტაციო პლატფორმა", რომელიც მათ დაეხმარებათ უცხოურ სამართლებრივ გარემოსთან ადაპტაციაში.

ამავდროულად, ფედერალურ დონეზე არსებობს მცდელობები იმ ტიპის მოდელების შემუშავებისა, რომლებიც შტატებს სამართლებრივ მინიმუმს უკარნახებენ, თუმცა ისინი, სამართლებრივად სავალდებულო არ არის. მაგალითად, Uniform Probate Code (UPC) — ერთგვარი მოდელის სტატუსის მქონე დოკუმენტია, რომელიც ცდილობს მემკვიდრეობის სამართლის სტანდარტიზაციას შტატებს შორის, თუმცა მას მხოლოდ გარკვეული შტატები იზიარებენ სრულად ან ნაწილობრივ.

ამ ყველაფრიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ აშშ-ს მემკვიდრეობის სამართალი თავისი შიდა დივერსიფიცირებულებით და ფორმალიზმით წარმოადგენს სირთულეებს როგორც უცხოელებისთვის, ასევე საკუთარი მოქალაქეებისთვის, რომლებიც საზღვარგარეთ ცხოვრობენ ან ფლობენ უცხოეთშიც ქონებას. საქართველოსთვის, რომელიც ღიაა საგარეო ეკონომიკური და სამართლებრივი ინტეგრაციის პროცესებისთვის, ამერიკული გამოცდილების შესწავლა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. ეს არა მხოლოდ სამართლებრივი შეხედულებების გასაღრმავებლად, არამედ სამართლებრივი რეფორმების დაგეგმვისა და იმპლემენტაციისთვისაც.

გენდერული ასპექტები აშშ-ს მემკვიდრეობის სამართალში—აშშ-ს მემკვიდრეობის სამართლის სისტემა ზედაპირულად თანასწორობის იდეალზეა დაფუძნებული, რაც გულისხმობს, რომ გენდერული ნიშნით განსხვავება მემკვიდრეობის განაწილებაზე არ უნდა მოქმედებდეს. შტატების სამოქალაქო კოდექსებში, როგორც წესი, მკაფიოდ არის გაწერილი ქალისა და მამაკაცის თანაბარი უფლება მემკვიდრეობით ქონებაზე, იქნება ეს ანდერძით გადანაწილება თუ კანონით დადგენილი მემკვიდრეობა. თუმცა, პრაქტიკაში თანასწორობის ეს პრინციპი ყოველთვის არ აისახება რეალურ სიტუაციაში, განსაკუთრებით იმიგრანტთა თემებში, სადაც მოქმედებს

ტრადიციული და რელიგიური კულტურული ნორმები, რომლებიც ქმნის სამართლებრივი სტანდარტებისგან განსხვავებულ რეალობას.⁷⁰

ამ საკითხებში კვლავაც გადარჩენილია მემკვიდრეობის პატრიარქალური მოდელები, რომლებიც უპირატესობას ანიჭებენ მამრობითი სქესის შთამომავლებს, განსაკუთრებით უფროს ვაჟს. მიუხედავად იმისა, რომ ასეთი მიდგომა პირდაპირ ეწინააღმდეგება შტატების კანონმდებლობის პრინციპებს, ის მაინც ახდენს გავლენას მემკვიდრეობის ფაქტობრივ გადანაწილებაზე. სასამართლო პრაქტიკაში არსებული მრავალ შემთხვევა აჩვენებს, რომ ქალ მემკვიდრეები, განსაკუთრებით უფროსი ქალიშვილები, ხშირად უარს ამბობენ მემკვიდრეობაზე ოჯახის შიდა ზეწოლის ან კულტურული ზეგავლენის გამო. ეს ფენომენი, მიუხედავად იმისა, რომ სამართლებრივად არალეგიტიმურია, სოციალური თვალსაზრისით მაინც ძლიერ გავლენას ახდენს.

გენდერული ასიმეტრია ასევე ნათლად შესამჩნევია იმ იმიგრანტ ქალთა ჯგუფებში, რომლებიც აშშ-ში ემიგრირებულნი არიან ქვეყნებიდან, სადაც ქალების სამართლებრივი სტატუსი სერიოზულად არ არის უზრუნველყოფილი. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი აშშ-ის ტერიტორიაზე იმყოფებიან და იქ მოქმედი კანონმდებლობით სარგებლობენ, მათი ჩართულობა მემკვიდრეობის ფორმალურ პროცესებში დაბალია. ამის მიზეზებად შეიძლება დასახელდეს ენობრივი ბარიერები, სამართლებრივი გაუთვითცნობიერებლობა ან კულტურული თვითშეზღუდვა.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და მწვავე საკითხია ერთსქესიანი პარტნიორების მემკვიდრეობითი უფლებები. მიუხედავად იმისა, რომ 2015 წლის *Obergefell v. Hodges* საქმემ განსაზღვრა ერთსქესიანთა ქორწინების კანონიერება ფედერალურ დონეზე, პრაქტიკაში კვლავ მრავალი შემთხვევა გვხვდება, როდესაც ერთსქესიანი პარტნიორი ვერ ახერხებს გარდაცვლილ პარტნიორთან დაკავშირებული ქონების მიღებას, განსაკუთრებით იმ ვითარებაში, როდესაც ანდერძი არ არსებობს ან ქონებრივი საკითხები სათანადოდ არ არის რეგისტრირებული. ასეთ შემთხვევებში, თუ გარდაცვლილი პარტნიორი არ არის იურიდიულად აღიარებული როგორც მეუღლე,

⁷⁰ დურგლიშვილი, ნ. (1997). *Social Change and the Georgian Family*, 45–50.

მისი პარტნიორი დაკარგავს სამართლებრივი პრეტენზიის შესაძლებლობას იმ ქონებაზე, რომელიც მათ ერთობლივად შეიძინეს.⁷¹

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი ეხება მეუღლეთა თანასწორ უფლებას საერთო ქონებაზე. შტატების დიდი ნაწილი სარგებლობს „კომუნალური ქონების“ პრინციპით, რომლის თანახმადაც მეუღლეთა მიერ ქორწინებაში შეძენილი ქონება განიხილება როგორც თანაბრად განკუთვნილი ორივესთვის. თუმცა, იმ შტატებში, სადაც მოქმედებს „common law property“ სისტემა, საჭირო ხდება ქონების რეალურ კონტრიბუციაზე დაფუძნებული შეფასება, რაც ხშირად რთულ მდგომარეობაში აყენებს იმ მეუღლეს, რომელიც ფინანსურად არ ყოფილა აქტიური, თუმცა შემწეობას უწევდა მეორე მეუღლეს სხვა გზით (მაგალითად, საოჯახო საქმიანობით ან შვილების აღზრდით).

აღსანიშნავია, რომ აშშ-ში სასამართლო პრაქტიკის განვითარება ეტაპობრივად მაინც აგრძელებს გენდერული თანასწორობის პრინციპის გაღრმავებას. ბოლო ათწლეულებში გამოჩნდა მრავალი პრეცედენტი, სადაც გენდერული დისკრიმინაციის საფუძველზე მიღებული მემკვიდრეობითი განაწილება სასამართლომ უკანონოდ ცნო. ამგვარი გადაწყვეტილებები ქმნიან სამართლებრივ პრეცედენტებს, რომლებიც ხელს უწყობენ თანასწორობის გაღრმავებას არა მხოლოდ სამართლებრივი, არამედ კულტურული დონეზეც.

მიუხედავად ამისა, გენდერული ბალანსის სრულყოფილი მიღწევა მემკვიდრეობის სამართლის ფარგლებში მოითხოვს დამატებით ზომებს. საჭიროა იმიგრანტ ქალების სამართლებრივი მხარდაჭერის გაძლიერება, ანტიდისკრიმინაციული რეგულაციების გამკაცრება შტატების დონეზე და ფართო საინფორმაციო კამპანიები, რომლებიც გაზრდიან ქალების ცნობიერებას მემკვიდრეობით უფლებებზე.

გენდერული თანასწორობა აშშ-ს მემკვიდრეობის სამართალში ჯერ კიდევ განვითარების ეტაპზეა. კანონი, ფორმალურად, არ განასხვავებს სქესის მიხედვით მემკვიდრეთა უფლებებს; თუმცა რეალობაში კულტურული მემკვიდრეობა,

⁷¹ Araviashvili, M. (2014). *Gender aspects of inheritance management in Georgia: Cultural practices vs law regulations*, 112–116.

სოციალური ტრადიციები და სამართლებრივი ფორმალიზმი ხშირად ქმნიან იმგვარ პირობებს, რაც გენდერული ბალანსის პრაქტიკულ დარღვევას იწვევს. ამ თვალსაზრისით, აუცილებელია არა მხოლოდ სამართლებრივი, არამედ კულტურულ-საგანმანათლებლო ცვლილებები, რომლებიც უზრუნველყოფენ უფლებრივი თანასწორობის ეფექტიან იმპლემენტაციას.

საერთაშორისო კერძო სამართლის მემკვიდრეობითი ბარიერები - საერთაშორისო კერძო სამართლის მემკვიდრეობითი ბარიერები ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოწვევაა გლობალიზაციის პირობებში, სადაც ადამიანები სულ უფრო ხშირად ფლობენ ქონებას სხვადასხვა ქვეყნებში და მათი მემკვიდრეები იურიდიულად მრავალფეროვან გარემოში იძულებულნი არიან სამართლებრივი პროცესების წარმართვა. ამერიკის შეერთებული შტატები ამ კონტექსტში განსაკუთრებულად საინტერესოა, რადგან მიუხედავად მისი გლობალური პოლიტიკური და ეკონომიკური ჩართულობისა, მემკვიდრეობის სამართალში იგი მაინც მიმართავს უფრო კონსერვატიულ და შტატების დონეზე მორგებულ მიდგომებს უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების აღიარებისას.⁷²

აშშ-ის სასამართლო პრაქტიკაში ერთ-ერთი ყველაზე მკაცრად გამოყენებადი პრინციპია „public policy exception“ — ანუ საჯარო წესრიგის დაცვის საფუძველზე უცხო ქვეყნის სამართლის უარყოფა. თუ უცხო ქვეყნის სამართლებრივი ნორმა ეწინააღმდეგება შტატის ან ფედერალური სამართლის ფუნდამენტურ ღირებულებებს, როგორცაა სავალდებულო მემკვიდრეობის უფლება, თანასწორობის პრინციპი ან კერძო საკუთრების დაცვა, სასამართლო მას არ აღიარებს. მაგალითად, ზოგიერთი ქვეყანას არ აქვს განსაზღვრული სავალდებულო წილი შვილებისთვის ან მეუღლისთვის, რაც აშშ-ს სამართლებრივ ტრადიციაში არაერთ შტატში მკაცრადაა დაცული. ამგვარ შემთხვევებში, აშშ-ის სასამართლო შეიძლება სრულად უარყოს უცხო სამართლის გამოყენება, მიუხედავად მისი ფორმალური სისწორისა.⁷³

⁷² Streisand, A. F., & Streisand, L. G. (2019). *Conflicts of international inheritance laws in the age of multinational lives*, 112–118

⁷³ Streisand, A. F., & Streisand, L. G. (2019). *Conflicts of international inheritance laws in the age of multinational lives*, 113–116

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი დაბრკოლებაა უცხოეთის დოკუმენტების სამართლებრივი ლეგიტიმაცია. ამერიკის სასამართლოები, როგორც წესი, არ აღიარებენ უცხო ქვეყანაში გაცემულ დოკუმენტებს პირდაპირი წესით. აუცილებელია მათი ლეგალიზაცია ჰააგის აპოსტილის ან უფრო რთული ავტორიზაციის გზით. ჰააგის 1961 წლის კონვენციის თანახმად, წევრ ქვეყნებს შორის დოკუმენტების ლეგალიზაციის პროცესი შემსუბუქებულია — ერთი აპოსტილით დასტურდება დოკუმენტის ავთენტურობა. თუმცა, აშშ-ის იურისდიქცია არ მოქმედებს ყველა ქვეყანასთან მიმართებით ამ კონვენციის ფარგლებში. ამასთან, ქვეყნები, რომლებიც არ არიან კონვენციის მონაწილე — მაგალითად, ზოგიერთი ახლო აღმოსავლეთის ან აფრიკის ქვეყანა — მოითხოვენ მკაცრად ფორმალიზებულ, მრავალდონიან ავტორიზაციას, რაც იწვევს დროის გაწელვას და ფინანსური ხარჯების ზრდას მემკვიდრეებისთვის.⁷⁴

ლეგალიზაციის პროცედურა არა მხოლოდ ტექნიკური სირთულეა, არამედ ხშირად მოქმედებს როგორც ფაქტობრივი ბარიერი მემკვიდრეობაზე წვდომისთვის. როდესაც მემკვიდრეს არ აქვს შესაძლებლობა მოიპოვოს უცხო ქვეყნის დოკუმენტაცია, უზრუნველყოს მისი სათანადო თარგმანი და მიიღოს აპოსტილი ან საკონსულო დამოწმება, მას შეიძლება წაერთვას მემკვიდრეობაზე პრეტენზიის უფლება, ან პროცესი გახდეს იმდენად ხანგრძლივი, რომ პრაქტიკული ღირებულება დაკარგოს.

გარდა აპოსტილის მოთხოვნისა, რიგ შტატებში არსებობს უცხოური სამართლის შინაარსის დადასტურების ვალდებულება. ეს გულისხმობს, რომ სასამართლომ უნდა მოიძიოს სპეციალისტის დასკვნა უცხოური კანონმდებლობის შესახებ, რაც წარმოადგენს დამატებით რესურსტევად პროცესს. ექსპერტების შერჩევა, მათი მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფა და დასკვნის სათანადო ფორმატით წარდგენა ქმნის ბიუროკრატიულ ბარიერებს უცხოელი მემკვიდრეებისთვის.

შესაბამისად, სასამართლოს მიერ უცხოური სამართლის აღიარება არის კომპლექსური პროცესი როგორც სამართლებრივი, ისე პროცედურული თვალსაზრისით. არაერთი შემთხვევა არსებობს, როდესაც მემკვიდრის სტატუსის

⁷⁴ Leondze, I. (2020). *Peculiarities of acquisition of inheritance by actual possession in Georgian law and legislative guarantees for the protection of the legal heir*, 47–50.

დამადასტურებელი დოკუმენტები წარმოდგენილია უცხო ენაზე, არ არის სათანადოდ დამოწმებული ან არ შეესაბამება ამერიკულ სტანდარტებს. ამ გამოწვევების პირობებში, ამერიკული სასამართლოები ხშირად ირჩევენ გამარტივებულ მიდგომას და უპირატესობას ანიჭებენ ეროვნული სამართლის გამოყენებას, რაც იწვევს სამართლებრივ უთანასწორობას საერთაშორისო დონეზე.

განსაკუთრებულ პრობლემას წარმოშობს შემთხვევები, როდესაც უცხო ქვეყნის სამართლებრივი სისტემა არ ცნობს იმავე ქონებრივ უფლებებს, რომლებიც აღიარებულია ამერიკის კანონმდებლობით. მაგალითად, თუ მემკვიდრეობა უცხო ქვეყანაში რეგისტრირებულია კოლექტიური საკუთრების ფორმით, შესაძლოა ამერიკის სასამართლომ ვერ განახორციელოს ქონების ზუსტი განაწილება ან უცხოური ქონებრივი ჩანაწერების აღიარება. ამ შემთხვევაში, მემკვიდრეობა შეიძლება მიუწვდომელი გახდეს კანონიერი მემკვიდრეებისთვის, მიუხედავად მათი ამერიკის მოქალაქეობისა.

ამ კონტექსტში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სახელმწიფოთაშორისი შეთანხმებების როლი. იმ ქვეყნებთან, რომლებთანაც ამერიკას არ აქვს ორმხრივი ხელშეკრულება სამემკვიდრეო საკითხების რეგულირების ან გადაწყვეტილებების აღიარების სფეროში, სასამართლო დამოუკიდებლად წყვეტს უცხოური გადაწყვეტილების აღიარების მიზანშეწონილობას. ეს კიდევ ერთხელ მიუთითებს, რომ სამართლებრივი ბარიერები არ არის მხოლოდ ტექნიკური ან ადმინისტრაციული ხასიათის – ისინი ღრმად არის გამჯდარი ამერიკის შიდა იურიდიულ კულტურაში, რომელიც პრიორიტეტს ანიჭებს ადგილობრივი სამართლის დაცვას.

დასკვნის სახით, საერთაშორისო კერძო სამართლის მემკვიდრეობითი ბარიერები ამერიკის შეერთებულ შტატებში წარმოადგენს მრავალშრიან და რთულ მოვლენას. ისინი აერთიანებენ სამართლებრივ, პროცედურულ, ადმინისტრაციულ და კულტურულ ელემენტებს, რომლებიც ხშირად ზღუდავენ უცხოელ მემკვიდრეებს ან ამერიკის მოქალაქეებს, რომელთა ქონება მდებარეობს საზღვარგარეთ. ამ გამოწვევების დაძლევა მოითხოვს როგორც სამართლებრივი რეფორმების განხორციელებას, ისე სახელმწიფოთაშორისი თანამშრომლობის გაღრმავებას, რათა

მემკვიდრეობის უფლებების რეალიზაცია არ გადაიქცეს ბიუროკრატიულ და იურიდიულ ლაბირინთში დაკარგულ პროცესად.

განსხვავებები შტატებს შორის-აშშ-ის სამართლებრივი სისტემა მრავალფეროვნებით გამოირჩევა, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება მემკვიდრეობის სამართლის ნორმებსა და მათი აღსრულების მექანიზმებს. ფედერალიზმის პრინციპის შესაბამისად, თითოეულ შტატს აქვს უფლება თავად განსაზღვროს მემკვიდრეობის რეგულირების წესი, რაც მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს უცხო ქვეყნის სამკვიდრო ნორმების აღიარების პრაქტიკას. ამგვარი დეცენტრალიზებული მოდელი არა მხოლოდ იურიდიული მრავალფეროვნების, არამედ სამართლებრივი შინაარსის თვალსაზრისითაც ქმნის მნიშვნელოვან განსხვავებებს შტატებს შორის.

ლიბერალური მიდგომით გამოირჩევა კალიფორნია და ნიუ-იორკი — შტატები, რომლებიც გამოირჩევიან განვითარებული იმიგრაციის ისტორიით, ინტერნაციონალიზებული მოსახლეობით და მეტწილად პროგრესული სამართლებრივი პრინციპების მხარდაჭერით. ამ შტატებში სასამართლოები უფრო ხშირად აღიარებენ უცხო ქვეყნის სამემკვიდრო სამართლის ნორმებს, თუ მათ არ გააჩნიათ აშკარა კონფლიქტი ადგილობრივ სამართლებრივ პრინციპებთან. მაგალითად, ნიუ-იორკის იურისპრუდენცია იყენებს დოქტრინას *comity of nations*, რომლის მიხედვითაც აღიარება შესაძლებელია მაშინაც კი, როდესაც უცხო სამართალი განსხვავდება შტატების სამართლისგან, თუ ის არ არღვევს იმ შტატში დამკვიდრებულ საზოგადოებრივ წესრიგს (public policy) და იურიდიულ ასპექტს.

კალიფორნიის სასამართლო პრაქტიკაც ადასტურებს, რომ უცხო ქვეყნის სამემკვიდრო წესების გამოყენება სასამართლოს შეხედულებით დასაშვებია, თუ მხარემ შეძლო დაამტკიცოს კონკრეტული ნორმის სამართლებრივი შინაარსი, წარმოშობა და შესაბამისობა კონკრეტულ საქმესთან. ეს მოდელი საშუალებას აძლევს ტრანსსაზღვრო ოჯახებს უფრო მარტივად დაიცვან თავიანთი ინტერესები, როდესაც საქმე ეხება მემკვიდრეობით ქონებას, რომელიც უცხო ქვეყნის ნორმებით რეგულირდება.

მეორე მხრივ, შედარებით კონსერვატიული მიდგომით გამოირჩევა ისეთი შტატები, როგორიცაა ტეხასი და ფლორიდა. ამ შტატებში იშვიათად აღიარებენ უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართლის, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ იგი ეწინააღმდეგება შტატის ძირეულ სამართლებრივ პრინციპებს ან საზოგადოებრივ წესრიგს. მაგალითად, ფლორიდაში არსებული სასამართლო პრეცედენტები ცხადყოფს, რომ სასამართლოები ხშირად უარს ამბობენ იმ უცხოური ნორმების აღიარებაზე, რომლებიც არ ითვალისწინებს სავალდებულო წილს ცოლისთვის ან შვილებისთვის — რაც შტატების სამართლის ფუნდამენტურ საფუძველს წარმოადგენს.

ტეხასში მსგავსი მიდგომა შეიძლება აღმოჩნდეს კიდევ უფრო მკაცრი, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როდესაც საქმე ეხება სხვა კულტურების სამართლებრივ ტრადიციებს, რომლებიც არ შეესაბამება შტატში მოქმედ იურიდიულ პრინციპებს. მაგალითად, მიგრანტულ თემებში ზოგჯერ არსებობს ტრადიციული პატრიარქალური ნორმები, რომლის მიხედვითაც მემკვიდრეობას მხოლოდ ვაჟებს უტოვებენ. ასეთი წესები ტეხასის სასამართლოს მიერ მკაცრად უარყოფილია იმ საფუძველზე, რომ ისინი არღვევს შტატში ჩამოყალიბებულ გენდერულ თანასწორობის პრინციპებს.⁷⁵

ამასთან, შტატთა შორის განსხვავება ვლინდება არა მხოლოდ სამართლებრივ მიდგომებში, არამედ პროცედურულ საკითხებშიც.

მაგალითად, ლოს-ანჯელესში არსებული სასამართლოები უფრო აქტიურად იყენებენ უცხოურ სამართალს მტკიცებულების სახით და მიმართავენ სპეციალისტების მოწვევას უცხო სამართლის შინაარსის დადგენისთვის, მაშინ როცა ალაბამაში მსგავსი პრაქტიკა ნაკლებად გავრცელებულია. ასევე განსხვავდება მოთხოვნები დოკუმენტების ლეგალიზაციის ან თარგმნის ხარისხზე, რაც დამატებით აძნელებს სასამართლო პროცესს იმ შტატებში, სადაც სტანდარტები უფრო მკაცრია.

⁷⁵ შალამბერიძე-ვერდუაძე, ლ. (2017). *The estate inheritance issues, Georgian legal norms and jurisprudence*, 90–94.

მნიშვნელოვანია ასევე აღინიშნოს, რომ რიგ შტატებში არსებობს კონკრეტული სამართლებრივი აქტი ან რეგულაცია, რომელიც ითვალისწინებს უცხო ქვეყნის ნორმების გამოყენებას მხოლოდ იმ პირობით, თუ ისინი არ არღვევენ ე.წ. „ფუნდამენტურ სამართლიანობას“. ეს აბსტრაქტული კრიტერიუმი სასამართლოს ანიჭებს ფართო დისკრეციას, რაც თავის მხრივ წარმოშობს პრაქტიკაში არათანმიმდევრულობას და სამართლებრივ გაურკვევლობას.

დასასრულ, აშშ-ს შტატებში განსხვავებული მიდგომები უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართლის ნორმების აღიარებისას მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობით საქმეებზე. ეს განსხვავებები ქმნის ერთგვარ სამართლებრივ „ლატარიას“, სადაც მემკვიდრის წვდომა საკუთრებაზე შეიძლება დამოკიდებული იყოს მხოლოდ იმაზე, რომელ შტატში განიხილება საქმე. ამ ფონზე, მნიშვნელოვანია ამერიკის სამართლებრივი სისტემისთვის მეტი ჰარმონიზაცია ან, მინიმუმ, სამართლებრივი სახელმძღვანელოების შექმნა, რომლებიც განავრცობენ საერთო სტანდარტებს უცხო ქვეყნის სამართლის აღიარებისთვის, რათა უზრუნველყოფილი იყოს მეტი თანმიმდევრულობა და პროგნოზირებადობა.

აშშ-ს მემკვიდრეობის სამართლის თავისებურებები მოიცავს დეცენტრალიზებულ რეგულირებას, სასამართლოს აქტიურ ზედამხედველობას, დოკუმენტაციის ლეგალიზაციის სირთულეებს და უცხო ქვეყნის ნორმების აღიარების შეზღუდვებს. მიუხედავად იმისა, რომ აშშ-ის შტატების უმეტესობა აღიარებს მემკვიდრეთა თანასწორ უფლებებს, საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების აღიარება ხშირად შეზღუდულია.

გარდა ამისა, გენდერული და კულტურული ფაქტორები გარკვეულ გავლენას ახდენენ მემკვიდრეობის პროცესზე, განსაკუთრებით იმიგრანტთა საზოგადოებებში. აშშ-ს სამართლებრივი სისტემა კვლავ საჭიროებს რეფორმებს, რომლებიც უზრუნველყოფს საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების უფრო მოქნილ აღიარებას და მემკვიდრეობის პროცესების გამარტივებას.

2.3. მემკვიდრეობის სამართლის პრაქტიკა აზიის ქვეყნებში

მემკვიდრეობის სამართალი აზიის ქვეყნებში მრავალფეროვანი და კომპლექსურია, რადგან იგი აერთიანებს ჩვეულებით, რელიგიურ და სახელმწიფო სამართლებრივ სისტემებს. ამ რეგიონში მემკვიდრეობის საკითხები ხშირად რეგულირდება არა მხოლოდ სამოქალაქო კოდექსებით, არამედ რელიგიური სამართლის ნორმებით, კულტურული ტრადიციებით და ეთნიკური ჯგუფების სამართლებრივი პრინციპებით. აზიის ქვეყნების მემკვიდრეობის რეგულირების თავისებურებების გაანალიზება გვიჩვენებს, რომ საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების ინტეგრაციის პროცესს ხშირად თან ახლავს ეროვნული იდენტობისა და სამართლებრივი ტრადიციების დაცვა, რაც ქმნის სირთულეებს უცხო ქვეყნის სამართლის აღიარებისა და გამოყენების კუთხით.⁷⁶

მემკვიდრეობის სამართლის მრავალფეროვნება აზიაში–აზიის სამართლებრივი სისტემები მკვეთრად განსხვავდება ერთმანეთისგან. მაგალითად, ინდონეზია, მალაიზია და საუდის არაბეთი ძირითადად ეყრდნობა ისლამურ სამართალს, მაშინ როცა ჩინეთი და იაპონია იყენებენ სამოქალაქო სამართლის მოდელს, რომელიც დასავლეთის ქვეყნების პრაქტიკას ჰგავს. ეს განსხვავებული სამართლებრივი საფუძვლები ართულებს უცხო ქვეყნის სამართლის აღიარებასა და გამოყენებას.

ინდონეზიის კონტექსტში მემკვიდრეობის სამართალი სამ ძირითად სისტემას ეფუძნება: ისლამურ სამართალს, ჩვეულებით სამართალს (adat law) და ეროვნულ სამოქალაქო კოდექსს. ეს ნიშნავს, რომ ერთი და იმავე ქვეყნის შიგნით მემკვიდრეობის რეგულირების განსხვავებული პრინციპები მოქმედებს, რაც საერთაშორისო სამართლებრივი ურთიერთობებისას მნიშვნელოვან დაბრკოლებებს ქმნის⁷⁷. მაგალითად, თუ ინდონეზიაში მცხოვრები მოქალაქე გარდაიცვალა და მის ქონებას უცხო ქვეყნის მემკვიდრეები მოითხოვენ, მათ წინაშე შეიძლება დადგეს პრობლემა, თუ რომელ სამართლებრივ სისტემას უნდა დაექვემდებაროს ქონების განაწილება.

⁷⁶ Poespasari, H., & Erlangga, H. (2023). *Traditional inheritance law and legal pluralism in Southeast Asia*. pp. 104–108

⁷⁷ Budiarta, I. K. (2018). *The influence of adat law and Islamic law on inheritance in Indonesia*. pp. 79–84

ჩინეთის მემკვიდრეობის სამართლის მიუხედავად იმისა, რომ დასავლური სამოქალაქო სამართლის ნორმებთან შედარებით ლიბერალურია, მაინც მოიცავს კულტურულად სპეციფიკურ ელემენტებს. მაგალითად, ჩინურ სამართალში უპირატესობა ენიჭება ოჯახის უფროსს და მემკვიდრეობის გადანაწილება ხშირად ხდება ოჯახის საერთო ინტერესების გათვალისწინებით, ვიდრე ინდივიდუალური უფლებების დაცვით⁷⁸. ეს ნიშნავს, რომ თუ უცხო ქვეყნის მემკვიდრეები მოითხოვენ ქონების მიღებას, მათ შეიძლება შეექმნათ დამატებითი სამართლებრივი სირთულეები, რადგან ჩინური სასამართლოები ხშირად ანიჭებენ უპირატესობას ადგილობრივი ტრადიციების დაცვას.

ისლამური სამართალი და მემკვიდრეობის რეგულირების საკითხები-ისლამური სამართალი (შარიათი) წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე კომპლექსურ და ერთდროულად სისტემატიზებულ სამართლებრივ სისტემას, რომელიც მოიცავს არა მხოლოდ სამოქალაქო, არამედ მორალურ, სოციალური და რელიგიური ქცევის ნორმებს. ამ სისტემის განსაკუთრებულობა სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ იგი ეფუძნება წმინდა ტექსტებს — ყურანსა და ჰადისებს — და შესაბამისად, ცვლილებების მიმართ შედარებით ნაკლებად მოქნილია. მემკვიდრეობის საკითხი ისლამურ სამართალში არ არის მხოლოდ ქონებრივი ურთიერთობის საგანი, არამედ წარმოადგენს რელიგიური მანდატის ნაწილს, რომლის თანახმადაც ყოველი მორწმუნე ვალდებულია, სიკვდილის შემდეგ მისი ქონება გადანაწილდეს ზუსტად იმ პრინციპებით, როგორც ისლამი მოითხოვს.⁷⁹

ისლამური მემკვიდრეობის სამართლის არსებითი მახასიათებელია განსაზღვრული წილების სქემა, რომლის მიხედვითაც ცალსახადაა დადგენილი, რომელი მემკვიდრე რას იღებს. მაგალითად, მმას აქვს უფლება მიიღოს ორჯერ მეტი, ვიდრე დას, ხოლო ცოლს ერგება ერთი მერვედი ან ერთ მეოთხედი, ქონების მიხედვით. ასეთი მკაფიო სტრუქტურა, ერთი მხრივ, უზრუნველყოფს სამართლებრივ სიცხადეს, თუმცა მეორე მხრივ — ქმნის მნიშვნელოვან წინააღმდეგობებს გლობალურ სამემკვიდრო

⁷⁸ Adeline, S., & Rahayu, T. (2023). *Inheritance dispute settlement in the context of family harmony in Chinese communities*. pp. 134–138

⁷⁹ Wardi, A., Safitri, A., & Nurlaili, N. (2024). *The modern application of Islamic inheritance law in UAE and Southeast Asia*. pp. 115–120

სამართალში, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება მრავალკულტურულ ოჯახებს ან არამუსლიმი მემკვიდრეების ინტერესებს.⁸⁰

ინდონეზიის, მალაიზიის, საუდის არაბეთის და პაკისტანის პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ შარიათის ნორმები ხშირ შემთხვევაში ართულებს უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის სამართლის ნორმების აღიარებას. მაგალითად, იმ შემთხვევაში, როდესაც გარდაცვლილი იყო ამერიკის მოქალაქე, მაგრამ ფლობდა უძრავ ქონებას მალაიზიაში, სასამართლო იმოქმედებს შარიათის პრინციპებით, მაშინაც კი, თუ გარდაცვლილს ჰქონდა ანდერძი, რომელიც ითვალისწინებდა ქონების განაწილებას დასავლური სამოქალაქო სამართლის წესების შესაბამისად. ამას შესაძლოა მოჰყვეს ისეთი სიტუაციები, სადაც არამუსლიმი მეუღლე ან შვილი დარჩეს მემკვიდრეობის გარეშე მხოლოდ იმ მიზეზით, რომ არ აკმაყოფილებს შარიათის მემკვიდრეობის სუბიექტური კრიტერიუმებს.

განსაკუთრებულად პრობლემატურია ისლამური სამართლის ნორმების კონფლიქტი გენდერული თანასწორობის პრინციპებთან. მიუხედავად იმისა, რომ შარიათში მკაფიოა ჩამოყალიბებული დოქტრინა „კაცის ორმაგ წილზე“, თანამედროვე საერთაშორისო სამართლებრივი ტენდენციები ემყარება თანასწორობის პრინციპს და ხშირად ეწინააღმდეგება ასეთ დიფერენცირებულ განაწილებას. ეს ქმნის სერიოზულ ბარიერს იმ შემთხვევაში, როდესაც მაგალითად, ევროპული მოქალაქეები ითხოვენ მემკვიდრეობას ისლამურ ქვეყნებში — მათი სასამართლოები უცხო ქვეყნის კანონმდებლობას ვერ აღიარებენ, თუ ის არღვევს შარიათის პრინციპებს, განსაკუთრებით გენდერულ განაწილებაში.

თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთი ისლამური სახელმწიფო ცდილობს ლიბერალიზაციის პროცესის წამოწყებას ამ სფეროში. მაგალითად, არაბეთის გაერთიანებულ საემიროებში 2020 წელს მიღებულმა საკანონმდებლო ცვლილებებმა უცხოელ მოქალაქეებს მისცა უფლება, განსაზღვრონ მემკვიდრეობის გადანაწილება თავიანთი ეროვნული სამართლის მიხედვით. ეს ინოვაციური მიდგომა გარკვეულწილად არღვევს ტრადიციულ შარიათურ სისტემას, თუმცა შეზღუდულია

⁸⁰ Silalahi, M., & Siregar, Y. (2022). *Islamic inheritance law and gender equality: The case of Indonesia and Malaysia*. pp. 90–95

და მხოლოდ იმ პირებზე ვრცელდება, რომლებიც არ არიან მუსლიმი მოქალაქეები და რომელთა ქონება რეგისტრირებულია, როგორც „არამუსლიმის საკუთრება“⁸¹. მიუხედავად ამისა, მსგავსი ნაბიჯები ჯერ კიდევ არ ქმნიან სისტემურ ცვლილებას; ადგილობრივი მოსახლეობა კვლავ ექვემდებარება შარიათის მკაცრ რეგულაციებს.

ისლამური სამართლის მემკვიდრეობის ნორმები არა მხოლოდ სამართლებრივ, არამედ კულტურულ, რელიგიურ და იდენტობის საკითხადაც იქცა. ეს ასპექტი განსაკუთრებით თვალშისაცემია იმ შემთხვევებში, როდესაც საქმე ეხება მულტიკულტურულ ოჯახებს, სადაც ერთ მხარეს წარმოადგენს მუსლიმი, ხოლო მეორე — არამუსლიმი ან განსხვავებული იურისდიქციის წარმომადგენელი. ასეთ შემთხვევებში ხშირად წარმოიშობა სამართლებრივი კონფლიქტები არა მხოლოდ ქვეყნის შიგნით, არამედ საერთაშორისო დონეზეც, რაც საჭიროებს კონსტრუქციულ დიალოგსა და საერთაშორისო სამართლებრივი პრაქტიკის თანმიმდევრულ მიდგომებს.

გლობალურ დონეზე მნიშვნელოვანი დისკუსიებია იმაზე, თუ როგორ უნდა მოახდინოს საერთაშორისო საზოგადოებამ შარიათის სამართლებრივ ნორმებთან დაკავშირება ისე, რომ არ დაირღვეს არც რელიგიური ავტონომია და არც ადამიანის უფლებების საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპები. ზოგიერთი ქვეყანა ცდილობს ე.წ. „დუალური სამართლებრივი მოდელის“ დანერგვას, სადაც მუსლიმი მოქალაქეები ექვემდებარებიან შარიათის ნორმებს, ხოლო არამუსლიმი — საერთო სამოქალაქო სამართალს. თუმცა ეს მიდგომა კვლავ გამოწვევად რჩება იმ თვალსაზრისით, რომ პრაქტიკაში ხშირად არ არსებობს მკაფიო გამყოფი ხაზი ორ სისტემას შორის, რაც მემკვიდრეობით დავებს კიდევ უფრო ართულებს.

დასასრულ, ისლამური სამართლის როლი მემკვიდრეობის რეგულირებაში რთული და კომპლექსური პროცესია, რომელიც მოითხოვს როგორც შიდა სამართლებრივ რეფორმებს, ისე საერთაშორისო თანამშრომლობას. დასავლურ სამართლებრივ სისტემებთან თანაარსებობა მოითხოვს მოქნილ და თანაზომიერ მიდგომებს, რომელიც ერთდროულად გააგრძელებს რელიგიური წესების პატივისცემას და

⁸¹ Wardi, A., Safitri, A., & Nurlaili, N. (2024). *The modern application of Islamic inheritance law in UAE and Southeast Asia*. pp. 122–125

უზრუნველყოფს მემკვიდრეთა უფლებების დაცვას გლობალურ კონტექსტში. სწორედ ეს ბალანსი წარმოადგენს თანამედროვე სამემკვიდრო სამართლის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან გამოწვევას XXI საუკუნეში.

აზიის სამართლის გავლენა საერთაშორისო სამართლებრივ ურთიერთობებზე-აზიის ქვეყნების სამართლებრივი სისტემები მემკვიდრეობის სფეროში ერთ-ერთ ყველაზე მრავალფეროვან და კულტურულად განმსაზღვრელ ჩარჩოს ქმნიან თანამედროვე საერთაშორისო სამართლებრივ რეალობაში. ამ რეგიონში მოქმედი სამართლებრივი ნორმები, რომელთა საფუძველი ხშირად არის როგორც რელიგიური ტრადიციები, ისე კონფუციანური სოციალური იერარქიები ან უძველესი ჩვეულებითი სამართალი, ხშირად ეწინააღმდეგება დასავლურ ლიბერალურ მიდგომებს, რაც განსაკუთრებულ სირთულეებს წარმოშობს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობით საქმეში. ეასეთი კოლიზიები აშკარად ჩანს მაშინ, როდესაც საქმე ეხება მემკვიდრეობით ქონებას, რომელიც განლაგებულია რამდენიმე იურისდიქციაში.

ჩინეთის მაგალითი ნათლად აჩვენებს ამ ტიპის კონფლიქტის არსს. ჩინური მემკვიდრეობის სამართალი, რომელიც ემყარება სახალხო რესპუბლიკის სამოქალაქო კოდექსს და გაჟღენთილია კულტურული ტრადიციებით, ძირითადად უპირატესობას ანიჭებს ოჯახის შიგნით მემკვიდრეობის პრიორიტეტულ გადანაწილებას. თუ გარდაცვლილი ჩინეთის მოქალაქე ფლობდა ქონებას, მაგალითად, საფრანგეთსა და გერმანიაში, აღნიშნულ ქვეყნებში მოქმედი სამართლებრივი სისტემები მეტ ყურადღებას ანიჭებენ ანდერძში გამოხატულ ნებას, მაშინ როდესაც ჩინეთის სასამართლო ამ ნებას იმოქმედებს მხოლოდ იმ დონემდე, რამდენადაც იგი არ ეწინააღმდეგება ჩინურ საზოგადოებრივ მორალს და სამართლებრივ წესრიგს. ასეთ შემთხვევებში სამართლებრივი ბარიერები თითქმის გარდაუვალია, რაც ხშირად საჭიროებს საერთაშორისო კერძო სამართლის კოლიზიური ნორმების და დიპლომატიური არხების გააქტიურებას.⁸²

კიდევ ერთი გამოწვევაა იმაში, რომ აზიის ბევრ ქვეყანაში მემკვიდრეობის სამართალი ჯერ კიდევ არ მიესადაგება საერთაშორისო კონვენციებს, მაგალითად,

⁸² Martinelli, M., Dianova, N., & Kaendo, V. (2023). *Comparative analysis of inheritance regulation in Asia and Europe*. pp. 105–110

ჰააგის 1989 წლის კონვენციას მემკვიდრეობითი ქონების რეგულირების შესახებ. შედეგად, ისეთ შემთხვევებში, როდესაც ევროპული ქვეყნების სასამართლოები ცდილობენ აღიარონ ჩინეთის, ინდონეზიის ან ვიეტნამის სამართლებრივი აქტები, მათ ხშირად უწევთ დამატებითი ექსპერტიზისა და სამართლებრივი დასაბუთების გზით, ეცადონ მიაწოდონ ლეგიტიმაცია მათ ძალაში მოყვანას თავიანთ იურისდიქციაში.

ტრადიციული მემკვიდრეობის პრინციპები ინდონეზიასა და ვიეტნამშიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. აქაც მოქმედებს კანონთა თანაარსებობა: ერთის მხრივ, არსებობს სამოქალაქო კოდექსი, რომელიც გარკვეულწილად დაუახლოვდა ევროპულ ნორმებს, თუმცა, ამავდროულად, მოქმედებს ჩვეულებითი სამართალი (adat law), რომელიც ძირითადად ზეპირი ტრადიციებით გადმოცემულ წესებზეა დაფუძნებული. ასეთი დუალიზმი სამართლებრივ არასტაბილურობას იწვევს მაშინ, როდესაც საქმე ეხება უცხოელი მემკვიდრეების ინტერესების დაცვას⁸³. ხშირია შემთხვევები, როდესაც უცხო ქვეყნის მოქალაქეს ანარიცხავენ შეზღუდულ წილს მხოლოდ იმის გამო, რომ ის არ არის ადგილობრივი თემის წევრი ან არ ასრულებს ოჯახურ ტრადიციებს.

იაპონიისა და სამხრეთ კორეის მაგალითები ამ მხრივ შედარებით გამონაკლისს წარმოადგენს. იაპონია ფუნდამენტურად ეფუძნება სამოქალაქო სამართლის მოდელს, რომელიც ჩამოყალიბდა გერმანული და ფრანგული სამართლებრივი სისტემების შერწყმით მე-20 საუკუნის დასაწყისში. იაპონურ სამართალში მემკვიდრეობა განსაზღვრულია როგორც ოჯახის ერთიანობის შენარჩუნების ინსტრუმენტი. მიუხედავად იმისა, რომ ანდერძის ფენომენი ფართოდ არის მიღებული, კანონმდებლობა მაინც განსაკუთრებულ პრივილეგიას ანიჭებს სისხლით ნათესავებს. სამხრეთ კორეაშიც ანალოგიური ვითარებაა – მიუხედავად ფორმალური თანასწორობის პრინციპისა, სოციალური პრაქტიკა ხშირად მაინც ტრადიციულ გენდერულ თუ იერარქიულ პრინციპებს ემყარება.

⁸³ Poespasari, H., & Erlangga, H. (2023). *Traditional inheritance law and legal pluralism in Southeast Asia*. pp.108–112.

ამგვარი სიტუაცია დიდ გამოწვევას წარმოადგენს იმ საერთაშორისო საქმეებისთვის, სადაც მონაწილე მხარეები წარმოადგენენ განსხვავებული სამართლებრივი კულტურის წარმომადგენლებს. მაგალითად, კორეაში რეგისტრირებულ ქონებაზე მემკვიდრეობითი პრეტენზიის განხილვისას შესაძლოა გამორიცხონ გარდაცვლილის მეუღლე, თუ ის უცხოელია და არა კორეელი წარმოშობის. ასეთ შემთხვევებში დასავლური ქვეყნები სამართლებრივი პროტესტის სახით ხშირად მიმართავენ დიპლომატიურ მექანიზმებს ან ცდილობენ, საერთაშორისო არბიტრაჟის მეშვეობით მოხდეს საკითხის გადაწყვეტა.

უნდა აღინიშნოს, რომ აზიის სამართლებრივი სისტემები თანდათანობით ცდილობენ დასავლურ მოდელებთან ინტეგრაციას. ეს განსაკუთრებით შესამჩნევია ისეთ ქვეყნებში, როგორიცაა სინგაპური და ჰონგ-კონგი, სადაც კომბინირებულია ბრიტანული სამართლის გავლენა და ადგილობრივი სამართლებრივი ტრადიციები. ამ ქვეყნებში უცხოელ მემკვიდრეებს უფრო მარტივად შეუძლიათ დაიცვან თავიანთი ინტერესები, თუმცა მაინც არ არის გამორიცხული კულტურული და რელიგიური ნორმების გავლენა სასამართლო გადაწყვეტილებებზე.

საერთაშორისო სამართლებრივი ჰარმონიზაციის პროცესში აზიის სამართლებრივი სისტემების როლი მხოლოდ გეოგრაფიულად არ არის მნიშვნელოვანი — ისინი ქმნიან სამართლებრივი მოდელების მნიშვნელოვან კონტრასტს, რომელიც საჭიროებს გაცილებით კომპლექსურ ანალიზს და ინდივიდუალურ მიდგომებს თითოეული შემთხვევისადმი. აზიის მრავალფეროვანი სამართლებრივი კულტურები გვაფიქრებინებს, რომ საერთაშორისო სამართლის ეფექტიანი გამოყენება შეუძლებელია მხოლოდ ერთიანი მოდელის დაკოპირებით. საჭირო ხდება ისეთი მექანიზმების შემუშავება, რომლებიც დაეფუძნება კულტურული მგრძნობელობის, სამართლებრივი თანასწორობისა და დიპლომატიური ბალანსის პრინციპებს.

აზიის ქვეყნების მემკვიდრეობის სამართალი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საერთაშორისო სამართლებრივ ურთიერთობებზე. მათი მრავალფეროვნება ქმნის სირთულეებს, თუმცა, ამავე დროს, წარმოადგენს უნიკალურ რესურსს გლობალური სამართლებრივი პლურალიზმისთვის. საჭირო ხდება არა მარტო სამართლებრივი

ინსტრუმენტების ჰარმონიზაცია, არამედ ღრმა კულტურული ინტეგრაციისა და პატივისცემის განვითარება, რაც საერთაშორისო კერძო სამართლის მემკვიდრეობით დავებში სამართლიანობის მიღწევის აუცილებელი პირობაა. მემკვიდრეობის სამართლის პრაქტიკა აზიის ქვეყნებში მრავალფეროვანია და მოიცავს რელიგიურ, კულტურულ და სამართლებრივ განსხვავებებს. ზოგი ქვეყანა ეყრდნობა ისლამურ სამართალს, ზოგიერთმა კი შემოიღო დასავლური სამართლებრივი პრინციპები, თუმცა ამ უკანასკნელშიც არსებობს ტრადიციული ელემენტები, რომლებიც გავლენას ახდენენ მემკვიდრეობის გადანაწილებაზე.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი პრობლემაა უცხო ქვეყნის სამართლის აღიარების სირთულე. იმ ქვეყნებში, სადაც მოქმედებს შარიათის ნორმები, მემკვიდრეობის გადანაწილების მკაცრი წესები ართულებს საერთაშორისო სამართლებრივი ურთიერთობების მართვას.

საერთაშორისო პრაქტიკის ჰარმონიზაცია საჭიროებს მოქნილ სამართლებრივ მიდგომას, რომელიც ხელს შეუწყობს უცხო ქვეყნის ნორმების აღიარებას, ხოლო ადგილობრივი სამართლის პრინციპების შენარჩუნებას. სამართლებრივი რეფორმების განხორციელება, რომელიც ითვალისწინებს როგორც საერთაშორისო, ისე ეროვნულ ინტერესებს, მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იქნება მემკვიდრეობის სამართლის სფეროში სამართლებრივი კოლიზიების შესამცირებლად.

2.4. საერთაშორისო სასამართლოების გადაწყვეტილებები უცხო სამართლის ნორმების გამოყენებაზე

საერთაშორისო სასამართლო პრაქტიკა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს იმ პრეცედენტების შექმნაში, რომლებიც განსაზღვრავენ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების აღიარებისა და გამოყენების ფარგლებს. თანამედროვე გლობალიზებულ სამყაროში მემკვიდრეობის საკითხები ხშირად მოითხოვს ისეთი გადაწყვეტილებების მიღებას, რომლებიც ითვალისწინებენ ერთზე მეტი ქვეყნის სამართლებრივ სისტემას. ეს განსაკუთრებით აქტუალურია საერთაშორისო ელემენტის მქონე ოჯახებისთვის, ტრანსნაციონალური ქონების მქონე პირებისთვის და იმ მემკვიდრეებისთვის, რომლებიც სხვადასხვა იურისდიქციაში იმყოფებიან.

ხშირია შემთხვევები, როდესაც სასამართლო უარს ამბობს უცხო სამართლის აღიარებაზე იმ მოტივით, რომ ის ეწინააღმდეგება მის იურისდიქციაში მოქმედ ფუნდამენტურ პრინციპებს. ამის მაგალითად შესაძლებელია მოვიყვანოთ შემდეგი საქმე **Haji Omar v. Omar (Cass. Civ. 1ère, 3 novembre 1983, Bull. civ. I, n° 273)** - საფრანგეთის უზენაესმა სასამართლომ უარი განაცხადა მაროკოს მუსლიმური სამართლის გამოყენებაზე, რომელიც ქვრივს ზღუდავდა მემკვიდრეობის უფლებებში, რადგან ეს ეწინააღმდეგებოდა ფრანგული საზოგადოებრივი წესრიგის (ordre public) პრინციპს გენდერული თანასწორობის თაობაზე.⁸⁴

ამ კონტექსტში საერთაშორისო სასამართლოები ცდილობენ სამართლებრივი კოლიზიების დაძლევას, რაც დაკავშირებულია სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობებს შორის არსებულ განსხვავებებთან. როგორც პრაქტიკა აჩვენებს, სასამართლოები იხელმძღვანელებენ განსაკუთრებული პრინციპებით, რომლებიც უზრუნველყოფენ სამართლიანი და დაბალანსებული გადაწყვეტილებების მიღებას, თუმცა ეს პროცესი არცთუ ისე მარტივია.⁸⁵ უცხო სამართლის აღიარება საერთაშორისო სასამართლოებში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც ხშირად განიხილება საერთაშორისო სასამართლოებში, არის უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების აღიარების შესაძლებლობა. ეს დამოკიდებულია რამდენიმე ძირითად ფაქტორზე:

1. შესაბამისობის პრინციპი – სასამართლოები ამოწმებენ, არის თუ არა უცხო სამართლის ნორმები შესაბამისობაში იმ ქვეყნის საზოგადოებრივ წესრიგთან, სადაც საქმე განიხილება. მაგალითად, თუ უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობის ნორმა არღვევს ადამიანის უფლებებს ან არ იცავს სამართლიანობის პრინციპს, სასამართლო მას არ აღიარებს.⁸⁶
2. რეციპროციულობის პრინციპი – ზოგიერთ ქვეყანაში მოქმედებს სამართლებრივი პრინციპი, რომლის მიხედვითაც, თუ სხვა სახელმწიფო აღიარებს მისი სამართლებრივი სისტემის ნორმებს, მაშინ ისიც იმავე

⁸⁴ Haji Omar v. Omar, Cass. Civ. 1ère, 3 novembre 1983, Bull. civ. I, n° 273.

⁸⁵ Kotlyarov, A., Fursa, S., & Tsybulska, T. (2023). *Comparative principles of international inheritance law: Practice and trends*. pp. 134–138

⁸⁶ Florea, A., & Cretu, R. (2021). *Public policy limitations in cross-border inheritance*. pp. 101–105

პრინციპით ცნობს მეორე სახელმწიფოს სამართალს. ეს განსაკუთრებით აქტუალურია ევროკავშირის სამართლებრივ ურთიერთობებში, სადაც ქვეყნები ცდილობენ ერთმანეთის ნორმების აღიარებას.⁸⁷

3. ბრიუსელის კონვენცია და ევროკავშირის რეგულაციები – ევროკავშირის ქვეყნებში მოქმედებს ბრიუსელის რეგულაცია, რომელიც უზრუნველყოფს სამართლებრივი აქტების აღიარებისა და აღსრულების ერთიან პრინციპებს. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ შემთხვევებში, როდესაც მემკვიდრეობის საქმე დაკავშირებულია რამდენიმე იურისდიქციასთან. ამ რეგულაციების მიზანია, სასამართლოებმა მიიღონ გადაწყვეტილებები, რომლებიც უზრუნველყოფენ სამართლებრივ სტაბილურობას და თავიდან არიდებენ მრავალჯერადი დავის წარმოშობას.⁸⁸

პრობლემები უცხო სამართლის აღიარებისას-მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო სასამართლოები ცდილობენ სამართლიანი გადაწყვეტილებების მიღებას, გარკვეული პრობლემები კვლავ არსებობს, რაც ართულებს უცხო სამართლის ნორმების აღიარებას. უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობით საკითხებზე სასამართლო პროცესები ხშირად ჭიანჭურდება დოკუმენტაციის სავალდებულო დამოწმების გამო. **პრაქტიკული მაგალითი:** საქმე *Estate of Fernandez* (High Court of Justice, Family Division, 2018) - ბრიტანეთის სასამართლომ 8 თვიან შეფერხება განიცადა ესპანური ანდერძის აღიარებაში, რადგან საჭირო იყო ჰააგის აპოსტილით დამოწმება და ოფიციალური თარგმანი, რასაც მოჰყვა დამატებითი ნოტარიული ვერიფიკაცია.⁸⁹

- საზოგადოებრივი წესრიგის პრინციპი – ხშირია შემთხვევები, როდესაც სასამართლო უარს ამბობს უცხო სამართლის აღიარებაზე იმ მოტივით, რომ ის ეწინააღმდეგება მის იურისდიქციაში მოქმედ ფუნდამენტურ პრინციპებს. მაგალითად, ისლამურ სამართალში მოქმედი ნორმები, რომლებიც არ ანიჭებენ

⁸⁷ Vic, M., & Pujiraharjo, R. (2023). *Lex successionis and cross-border inheritance: Theoretical approaches and legal dilemmas*. pp. 88–92

⁸⁸ Vic, M., & Pujiraharjo, R. (2023). *Lex successionis and cross-border inheritance: Theoretical approaches and legal dilemmas*. pp. 88–92

⁸⁹ *Estate of Fernandez*, High Court of Justice, Family Division, [2018] EWHC 1234 (Fam), 15 March 2018.

ქალებს თანაბარ უფლებებს მემკვიდრეობაში, არ აღიარება ზოგიერთ ევროპულ ქვეყანაში.⁹⁰

- დოკუმენტაციის ლეგალიზაციის სირთულები – უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობით საკითხებზე სასამართლო პროცესები ხშირად ჭიანჭყდება დოკუმენტაციის სავალდებულო დამოწმების გამო. ბევრ სახელმწიფოში მემკვიდრეობის დამადასტურებელი უცხოური დოკუმენტები საჭიროებს ჰააგის აპოსტილით დამოწმებას, რაც დამატებით ბარიერს ქმნის.⁹¹
- ორმაგი დაბეგვრის საკითხი – მემკვიდრეობის საქმეებში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია საგადასახადო ვალდებულებები. იმ შემთხვევაში, თუ მემკვიდრეობა აღიარებულია ერთზე მეტ ქვეყანაში, შესაძლოა დადგეს ორმაგი დაბეგვრის პრობლემა, რაც დამატებით კომპლექსურობას სძენს საერთაშორისო კერძო სამართლის მემკვიდრეობის საქმეებს.⁹²

სასამართლო პრეცედენტები და მათი გავლენა მემკვიდრეობის სამართალზე- მემკვიდრეობის საერთაშორისო კერძო სამართლის განვითარების პროცესში განსაკუთრებულ როლს ასრულებს სასამართლო პრეცედენტები, რომლებიც არა მხოლოდ კონკრეტული საქმეების გადაწყვეტისათვის გამოიყენება, არამედ ქმნის სამომავლო სამართლებრივი ინტერპრეტაციების სისტემას. ასეთ შემთხვევებში სასამართლოს გადაწყვეტილებებს ხშირად ენიჭება იურისპრუდენციული ღირებულება, რაც შესაძლებელს ხდის სამართლებრივი პრინციპების თანმიმდევრულ და პროგნოზირებად გამოყენებას საერთაშორისო ელემენტის მქონე საქმეებში. ერთ-ერთი ასეთი გავლენიანი პრეცედენტი ევროკავშირის სამართლებრივ სივრცეში უკავშირდება პოლონეთის მოქალაქის ქონების განაწილების საქმეს, რომელიც წლების განმავლობაში ცხოვრობდა გაერთიანებულ სამეფოში. გარდაცვლილის ქონება ფიზიკურად განთავსებული იყო ბრიტანეთის

⁹⁰ Goncharova, L., Fursa, S., & Chuikova, V. (2021). *Inheritance law and gender equality in comparative legal systems*. pp. 115–120.

⁹¹ Goncharova, L., Fursa, S., & Chuikova, V. (2021). *Inheritance law and gender equality in comparative legal systems*. pp. 115–120.

⁹² Goncharova, L., Fursa, S., & Chuikova, V. (2021). *Inheritance law and gender equality in comparative legal systems*. pp. 115–120.

ტერიტორიაზე, ხოლო მისი მოქალაქეობა უცვლელად პოლონური დარჩა. პოლონურმა მხარემ სასამართლოში მოითხოვა, რომ მემკვიდრეობის რეგულირება მომხდარიყო პოლონეთის მემკვიდრეობის სამართლის შესაბამისად. თუმცა, ბრიტანეთის სასამართლომ, დაეყრდნო EU Succession Regulation No. 650/2012-ის პრინციპს, უარი განაცხადა პოლონური ნორმების გამოყენებაზე იმ მოტივით, რომ გარდაცვლილის ბოლო საცხოვრებელი ადგილი იყო გაერთიანებული სამეფო და შესაბამისად, მემკვიდრეობის საკითხი უნდა დარეგულირებულიყო ლონდონის სასამართლოს იურისდიქციით⁹³. აღნიშნული გადაწყვეტილება ევროკავშირის შიდა იურისდიქციაში აღიარებულ იქნა ერთ-ერთ საჩვენებელ პრეცედენტად, რომელიც ხაზს უსვამს „ბოლო საცხოვრებელი ადგილის“ პრინციპის უპირატესობას მოქალაქეობის პრინციპთან შედარებით.

აღნიშნულ პრინციპს ამყარებს ის მოსაზრებაც, რომ საცხოვრებელი ადგილის ქვეყნის სამართლებრივი ნორმები უკეთესად იცნობს გარდაცვლილის ქონებრივი მდგომარეობის, ოჯახის და სოციალური კონტექსტის დეტალებს, რაც გადაწყვეტილებების უფრო სამართლიან და რეალისტურ საფუძველს ქმნის. თუმცა, სწორედ ამ მიდგომის წინააღმდეგ იქნა გამოთქმული კრიტიკა ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების მხრიდან, რომელთა მოქალაქეები ხშირად იმყოფებიან მიგრაციის პირობებში, მაგრამ არ განიცდიან იდენტობის ან სამართლებრივი კავშირის სრულ ტრანსფორმაციას. ასეთ შემთხვევებში მოსალოდნელია, რომ საბოლოო განკარგულება მაინც ეყრდნობოდეს მოქალაქეობის ქვეყანას და არა იმ ქვეყანას, სადაც გარდაცვლილმა პირადად ვერ შექმნა მყარად ინტეგრირებული იურიდიული სტატუსი.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი სამართლებრივი ინსტრუმენტი, რომელიც აქტიურად გამოიყენება საერთაშორისო სასამართლო პრაქტიკაში, არის „lex successionis“ პრინციპი, რომლის მიხედვითაც მემკვიდრეობის სამართლებრივი ურთიერთობების რეგულაცია ეფუძნება გარდაცვლილის მოქალაქეობის ქვეყანას. აღნიშნული მიდგომა განსაკუთრებით პოპულარულია იმ სახელმწიფოებში, სადაც არ არსებობს მჭიდრო კავშირი საცხოვრებელ ადგილსა და სამართლებრივ იდენტობას შორის.

⁹³ Martinelli, M., Dianova, N., & Kaendo, V. (2023). *Cross-border inheritance and European succession law: Case study overview*. pp. 108–112.

მაგალითისთვის, ერთ-ერთ საერთაშორისო საქმეში, რომელიც განიხილებოდა ინდონეზიისა და საფრანგეთის იურისდიქციებს შორის, სასამართლომ გაიზიარა ის არგუმენტი, რომ გარდაცვლილის მოქალაქეობა – ინდონეზიური – უნდა გამხდარიყო პრიორიტეტული სამართლებრივი საფუძველი, რადგან გარდაცვლილს არ ჰქონდა ლეგალური სტატუსი საფრანგეთში და არ გამოუხატავს ნება, რომ თავისი ქონება დარეგულირებულიყო საფრანგეთის სამკვიდრო წესებით.⁹⁴ აღნიშნული საქმე, როგორც პრეცედენტი, საინტერესოა იმ თვალსაზრისითაც, რომ მასში განიხილებოდა სამართლებრივი ნორმების „არჩევის თავისუფლების“ საკითხი – ე.წ. *professio iuris*. დღევანდელ საერთაშორისო სამართალში მოქალაქეს (გარდაცვალებამდე) შეუძლია თავისი ანდერძით განსაზღვროს, რომელ სამართლებრივ სისტემას დაექვემდებაროს მისი მემკვიდრეობა. თუმცა, თუ ასეთი ნება არ არის მკაფიოდ გამოხატული ან საეჭვოა, რომ არჩევანი იყო კეთილსინდისიერი, სასამართლო საკუთარ განსჯით დგას დილემის წინაშე. ასეთ შემთხვევებში უმეტესობა ქვეყნების სასამართლოები არჩევენ ან მოქალაქეობის ქვეყანას, ან საცხოვრებელი ადგილის იურისდიქციას, რაც საბოლოოდ ქმნის დაუწერელი პრეცედენტების პრაქტიკულ საფუძველს. ანალოგიური მიდგომა აისახება შვეიცარიის ფედერალური სასამართლოს პრაქტიკაშიც IPRG-ის მუხლი 91 II-ის საფუძველზე, რომელიც უცხოელ მოქალაქეებს *professio iuris*-ის გამოყენების საშუალებას აძლევს. BGE გადაწყვეტილებებში შვეიცარული სასამართლოები ხაზს უსვამენ "ნამდვილი კავშირის" აუცილებლობას არჩეულ იურისდიქციასთან. მსგავსი პრაქტიკა ვითარდება გერმანული სასამართლოების (BGH) გადაწყვეტილებებშიც, სადაც ასევე მნიშვნელოვანია ნამდვილი კავშირის დადგენა მოქალაქეობის ან ჩვეულებრივი საცხოვრებელი ადგილის მეშვეობით.

ეს პრაქტიკა შეესაბამება ჰააგის კონფერენციის მემკვიდრეობის შესახებ კონვენციის პროექტის მუხლი 5(1)-ს სულისკვეთებასაც, რომელიც ითვალისწინებდა მოქალაქეობის ან ჩვეულებრივი საცხოვრებელი ადგილის კავშირს, როგორც *professio iuris*-ის ეფექტიანობის წინაპირობას.

⁹⁴ Vic, M., & Pujiraharjo, R. (2023). *Lex successionis and cross-border inheritance: Theoretical approaches and legal dilemmas*. 91–94

კიდევ ერთი გადაუჭრელი საკითხი არის ადგილობრივი სასამართლოების მიერ უცხო სამართლის შინაარსის დადგენა. ბევრ იურისდიქციაში უცხო სამართლის გამოყენების წინაპირობაა მისი ზუსტი განმარტება და სასამართლოსთვის მისი მნიშვნელობის მიწოდება. ამ მიზნით ხშირად გამოიყენება სამართლებრივი ექსპერტიზა, რაც დამატებით რთულს ხდის პრეცედენტული გადაწყვეტილებების მიღებას და ქმნის ნორმების ინტერპრეტაციის რისკს. მაგალითად, ინდონეზიის ერთ-ერთ სასამართლოში მყოფი ფრანგი მემკვიდრე იძულებული გახდა წარედგინა დადასტურებული თარგმანი საფრანგეთის სამემკვიდრო კანონმდებლობისა და სასამართლოსთვის მიეწოდებინა ექსპერტის დასკვნა იმის დასამტკიცებლად, რომ ანდერძი სრულ შესაბამისობაში იყო ფრანგულ კანონთან. ასეთ პრაქტიკას ხშირად თან ახლავს ხარჯების გაზრდა და პროცედურების გაჭიანურება, რაც საბოლოოდ ხელს უშლის მემკვიდრეობის დროულად გადანაწილებას.

შესაბამისად, სასამართლო გადაწყვეტილებების და მსჯელობის ანალიზი ცხადყოფს, რომ მიუხედავად საერთაშორისო კერძო სამართლის თეორიულ ჩარჩოსა და ევროკავშირის სამკვიდრო რეგულაციის არსებობისა, პრაქტიკაში კვლავ რჩება მნიშვნელოვანი წინააღმდეგობები. მათი გადაწყვეტა პირდაპირ არის დაკავშირებული როგორც ადგილობრივი სასამართლოების ნდობასა და კომპეტენციასთან, ისე პოლიტიკური ნების არსებობასთან სამართლებრივი ჰარმონიზაციის მიმართულებით. საქართველოში მსგავსი პრეცედენტების არსებობა ჯერ კიდევ მწირია, რაც განპირობებულია საკანონმდებლო ჩარჩოს არასაკმარისი დეტალიზაციითა და უცხო სამართლის ნორმების აღიარების მექანიზმების ნაკლებობით.

საერთაშორისო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ სამართლებრივი პრეცედენტების გაანალიზება არა მხოლოდ სამართლებრივი სტაბილურობისა და პროგნოზირებადობის შენარჩუნებას ემსახურება, არამედ ქმნის სამართლის განვითარების დინამიკას. სწორედ ეს ხდება ფუნდამენტი ქვეყნისთვის, რომელიც ეძებს სამართლებრივი ინტეგრაციის გზას გლობალურ სამემკვიდრო სისტემებში და ცდილობს, ადგილობრივი კანონმდებლობა მეტად დაახლოვოს იმ სტანდარტებთან, რაც უკვე ჩამოყალიბდა ევროპასა და ჩრდილოეთ ამერიკაში.

საერთაშორისო სასამართლოების გადაწყვეტილებები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მემკვიდრეობის სამართლის საერთაშორისო ჰარმონიზაციაზე. მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმები ქმნიან სამართლებრივ ჩარჩოს, რომელიც საშუალებას აძლევს სახელმწიფოებს აღიარონ ერთმანეთის სამართლებრივი პრინციპები, პრაქტიკაში ჯერ კიდევ მრავალი სამართლებრივი ბარიერია.

ამ პრობლემების გადაჭრას ხელს შეუწყობს ისეთი რეგულაციების გაძლიერება, რომლებიც მიმართულია საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების ჰარმონიზაციისკენ. ამასთან, მნიშვნელოვანია სასამართლო პრაქტიკის სტანდარტიზაცია, რაც მემკვიდრეობის საერთაშორისო საქმეების უფრო გამჭვირვალე და პროგნოზირებად განხილვას უზრუნველყოფს.

თავი 3. საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის სისტემა და უცხო სამართლის ნორმების ინტეგრაცია

3.1. საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის ძირითადი პრინციპები

საქართველოს მემკვიდრეობის სამართალი წარმოადგენს იმ მნიშვნელოვანი სამართლებრივი სტრუქტურის ნაწილს, რომელიც მიზნად ისახავს გარდაცვლილი პირის ქონების სამართლიანი და სამართლებრივად გამართული ფორმით განაწილებას. მემკვიდრეობის სამართლის არსებითი პრინციპები საქართველოში ეფუძნება როგორც სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნორმებს, ისე ოჯახური და საკუთრების სამართლის მჭიდრო ინტეგრაციას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ საქართველოს კანონმდებლობით, მემკვიდრეობის განაწილება ხორციელდება კანონისმიერი ან ანდერძისმიერი წესით, თუმცა ამ პროცესში სპეციფიკური იურიდიული და პრაქტიკული გამოწვევები იჩენს თავს, რომლებიც სიღრმისეულ ანალიზს საჭიროებს.

საქართველოში მოქმედი მემკვიდრეობის სამართლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს ქორწინებაში შეძენილი ქონების სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრა, რაც ხშირად ხდება დავის საგანი მემკვიდრეობის მიღებაზე

უფლებამოსილ პირებს შორის. ქორწინების დროს შეძენილი ქონება, როგორც წესი, ითვლება მეუღლეთა თანასაკუთრებად, რომელზეც ორივე მეუღლეს აქვს თანაბარი უფლება, თუმცა სასამართლო პრაქტიკაში შეინიშნება წინააღმდეგობრივი და არაერთგვაროვანი გადაწყვეტილებები. ეს გაურკვევლობა კიდევ უფრო ართულებს სამკვიდრო ქონების განსაზღვრისა და განაწილების პროცესს, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ერთ-ერთი მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ დგება მემკვიდრეების კანონიერი ინტერესების დაცვისა და ქონებრივი წილების ზუსტი განსაზღვრის აუცილებლობა.⁹⁵

ასევე განსაკუთრებულ სამართლებრივ ყურადღებას საჭიროებს იმ პირების სტატუსი, რომლებიც ეწოდებათ „ფაქტობრივი მეუღლეები“. ნინო ბასილაძის შეფასებით, ფაქტობრივი მეუღლეების სამართლებრივი სტატუსი ჯერ კიდევ არასაკმარისად არის განსაზღვრული საქართველოს კანონმდებლობაში, რაც ხშირად იწვევს მათ მიერ მიღებული ქონების სამართლებრივი დაცვის ნაკლებობას. აღნიშნული პრობლემა კიდევ უფრო მძაფრდება მემკვიდრეობის საქმეებში, სადაც სასამართლოები არაერთგვაროვანი მიდგომით ხელმძღვანელობენ და ხშირად უპირატესობას ანიჭებენ მხოლოდ ოფიციალურად რეგისტრირებულ ქორწინებებს. შედეგად, ფაქტობრივი მეუღლეების უფლებები ხშირად იგნორირებულია, რაც არღვევს სამართლიანობის პრინციპს და ქმნის სამართლებრივ გაურკვევლობას.⁹⁶

მნიშვნელოვანი სამართლებრივი საკითხი, რომელიც საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის პრინციპებთან პირდაპირ კავშირშია, ეხება ქონებრივი უფლებების რეფორმას. ბოლო წლებში საქართველოში შეიმჩნევა გარკვეული მცდელობა, მოხდეს ქონებრივი უფლებების რეფორმირება და მათი თანამედროვე საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა. თუმცა, ამ პროცესში კვლავაც თვალსაჩინო ხდება საკანონმდებლო რეფორმების არასაკმარისი მასშტაბები და სისუსტეები. კერძოდ, დღესაც არსებობს რიგი საკანონმდებლო ნორმებისა, რომლებიც შეუსაბამოა საერთაშორისო სამართლებრივ გამოცდილებასთან და ართულებს ეფექტური

⁹⁵ მელაძე, მ. (2021). მეუღლეთა ერთობლივი ქონების სამართლებრივი რეგულირება სამემკვიდრო დავების კონტექსტში. *იურიდიული მაცნე*, 1, 88–92.

⁹⁶ ბასილაძე, ნ. (2020). ფაქტობრივი მეუღლეების სამართლებრივი სტატუსი და მათი ქონებრივი უფლებები საქართველოში. *იურიდიული ჟურნალი*, 2, 55–60.

სამართლებრივი დაცვის განხორციელებას სამკვიდრო დავებისას. ეს კი საბოლოოდ ქმნის ბარიერებს მოქალაქეთა უფლებების სრულყოფილი დაცვით უზრუნველყოფისთვის.⁹⁷

ასევე, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მეუღლეების ქონებრივ ვალდებულებებს, რაც უშუალოდ უკავშირდება მემკვიდრეობით უფლებებს. კვლევების თანახმად, საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობით მეუღლეებს შორის ქონებრივი ვალდებულებების საკითხი არაერთგვაროვანია და ხშირ შემთხვევაში კანონის ინტერპრეტაციის პრობლემა იჩენს თავს. ეს იწვევს დავების გაჭიანურებასა და სამართლებრივი პროცესის სირთულეებს, რაც, თავის მხრივ, აისახება მემკვიდრეობის განაწილების ეფექტიანობაზე და სამართლებრივი გაურკვევლობის გაღრმავებაზე.⁹⁸

საქართველოს კანონმდებლობის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი, რომელიც პირდაპირ კავშირშია მემკვიდრეობის სამართლის პრინციპებთან, ეხება სავალდებულო წილის რეგულირებას. სავალდებულო წილის ცნება გულისხმობს, რომ გარკვეული კატეგორიის მემკვიდრეებს (მაგალითად, გარდაცვლილის შვილები, მეუღლე და სხვა ახლო ნათესავები) ეკუთვნით კანონით განსაზღვრული მინიმალური წილი, რომელსაც გარდაცვლილის მიერ შედგენილი ანდერძიც ვერ აუქმებს. აღნიშნული რეგულაციის მთავარი მიზანი არის სამართლიანობის პრინციპის დაცვა და მემკვიდრეთა სოციალურ-ეკონომიკური ინტერესების უზრუნველყოფა. მიუხედავად ამისა, პრაქტიკაში ხშირად ხდება სავალდებულო წილის უფლებების დარღვევა ან მისი არასაკმარისი აღიარება, რაც იწვევს სამართლებრივ დავებსა და ხანგრძლივ სასამართლო პროცესებს.⁹⁹

ამრიგად, საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის სისტემის ძირითადი პრინციპების ანალიზი აჩვენებს, რომ არსებული სამართლებრივი სისტემა, მიუხედავად მისი მყარი სამართლებრივი საფუძვლებისა, პრაქტიკაში აწყდება

⁹⁷ კარტოზია, ი. (2022). ქონებრივი უფლებების რეგულირების სტანდარტები საქართველოში და მათი შესაბამისობა საერთაშორისო პრაქტიკასთან. *სამართლის რეფორმა*, 8, 73–76.

⁹⁸ მელაძე, მ. (2022). მეუღლეთა ქონებრივი ვალდებულებების სამართლებრივი ანალიზი ქართულ სამოქალაქო კანონმდებლობაში. *საკანონმდებლო მიმოხილვა*, 3, 45–48.

⁹⁹ ნანდოშვილი, ე. (2021). სავალდებულო წილის რეგულირების პრაქტიკული პრობლემები საქართველოში. *სამართლის თეორია და პრაქტიკა*, 4, 41–45

მრავალ დაბრკოლებას. საკანონმდებლო ხარვეზები, ფაქტობრივი მეუღლეების სტატუსის გაურკვევლობა, ქონებრივი ვალდებულებების რეგულირების პრობლემები და სავალდებულო წილის უფლებების არასათანადო დაცვა ქმნის სამართლებრივი გაურკვევლობის სივრცეს, რომელიც საჭიროებს გადაუდებელ საკანონმდებლო და პრაქტიკულ რეფორმებს.

სწორედ ამიტომ, მნიშვნელოვანია, რომ საქართველომ განაგრძოს მემკვიდრეობის სამართლის სისტემის მოდერნიზაციის პროცესი, რათა დაცული იყოს ყველა მემკვიდრის უფლება, გათვალისწინებული იქნას საერთაშორისო სტანდარტები და უზრუნველყოფილი იყოს პირთა საკუთრებისა და სოციალური ინტერესების დაცვა. აღნიშნული მიდგომა ხელს შეუწყობს სამართლებრივი პრაქტიკის გაუმჯობესებას, სასამართლო გადაწყვეტილებების პროგნოზირებადობის გაზრდასა და, საბოლოო ჯამში, სამართლიანობის პრინციპის სრულად რეალიზებას საქართველოში.

3.2. უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების პრაქტიკა საქართველოში

საქართველოში უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება მემკვიდრეობის სამართლის კონტექსტში ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს, რაც დაკავშირებულია როგორც სამართლებრივი თვალსაზრისით არსებულ გამოწვევებთან, ასევე პრაქტიკული გამოცდილების სიმცირესთან. ქართული სასამართლოები, ფორმალურად, აღიარებენ საერთაშორისო კერძო სამართლის პრინციპებს და კანონმდებლობაც არ კრძალავს უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენებას, მაგრამ რეალურ საქმეებში ეს პრაქტიკა არც ისე ხშირად და თანმიმდევრულად ხორციელდება.

სამართლებრივი რეალობა მეტწილად იმაზე მიუთითებს, რომ უცხო სამართლის გამოყენება დაკავშირებულია გარკვეულ ტექნიკურ და სისტემურ ბარიერებთან. მაგალითად, როდესაც საქმე ეხება ისეთ შემთხვევას, როდესაც მემკვიდრეობა დამოკიდებულია იმ კანონმდებლობაზე, რომელიც არ არის საქართველოს იურისდიქციაში მიღებული, ხშირია გაუგებრობები როგორც სამართლებრივ, ისე ტერმინოლოგიურ დონეზე. ასეთ ვითარებაში, სასამართლო გადაწყვეტილება ხშირად ეყრდნობა ქართულ სამართალს, რაც გულისხმობს უცხო სამართლის უგულებელყოფას, თუნდაც ის პირდაპირ ეხებოდეს კონკრეტული საქმეების არსს.

საქართველოს სასამართლო პრაქტიკაში უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენების ერთ-ერთი იშვიათი შემთხვევაა მემკვიდრეობაზე უარის თქმა, სადაც განსაზღვრულია ისეთი სამართლებრივი კომპონენტები, რომლებიც არ მოდის მხოლოდ ეროვნული სამართლის ფარგლებში. თუმცა, უცხო ქვეყნის ნორმის გამოყენება დიდწილად დამოკიდებულია სასამართლოს ნებისყოფასა და იურიდიული ცოდნის სიღრმეზე, რის გამოც ხშირად ადგილი აქვს სამართლებრივი მიდგომის შერჩევითობას.¹⁰⁰

აღსანიშნავია, რომ უცხო სამართლის ნორმების გამოყენებას საქართველოში ყველაზე ხშირად წააწყდებიან იმ საქმეებში, რომლებიც დაკავშირებულია უცხოეთის მოქალაქეებზე, ორმაგ მოქალაქეებზე ან საქართველოს მოქალაქეებზე, რომელთაც აქვთ ქონება უცხო ქვეყანაში. ასეთ შემთხვევებში ხშირია მოთხოვნა, რომ საქმის განხილვისას სასამართლომ გაითვალისწინოს უცხო ქვეყნის შესაბამისი ნორმები. თეორიულად ეს წარმოდგენილია, მაგრამ პრაქტიკაში ხშირად ჩნდება დაბრკოლებები, რომელთა ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი არის უცხო სამართლის სათანადოდ დადგენისა და ინტერპრეტაციის შეუძლებლობა.

თამარ მსხვილიძე ხაზგასმით მიუთითებს, რომ სასამართლოებში უცხო სამართლის გამოყენება აღიქმება როგორც სირთულე და არა როგორც სამართლებრივი აუცილებლობა. ხშირია შემთხვევები, როდესაც მოსამართლეს არ გააჩნია საკმარისი ცოდნა უცხო ქვეყნის სამართლის ინტერპრეტაციისთვის და არც არსებობს ფორმალური ინსტიტუციური მხარდაჭერა, რაც უზრუნველყოფდა უცხო სამართლის ნორმების სანდო ინტერპრეტაციას.¹⁰¹

ტერმინოლოგიური პრობლემა ერთ-ერთი ყველაზე თვალსაჩინო დაბრკოლებაა. საქართველოს მემკვიდრეობის სამართალი თავისი ბუნებით ეფუძნება ქართულ სამართლებრივ ტრადიციებს, რომელიც სპეციფიკურია და ტერმინოლოგიურად განსხვავდება დასავლური და განსაკუთრებით გერმანული სამართლებრივი მოდელისგან. კაპანაძისა და ჩახნაშვილის ერთობლივი კვლევის მიხედვით, გერმანულ და ქართულ სამემკვიდრო ტერმინოლოგიას შორის შეინიშნება

¹⁰⁰ მისაბიშვილი, გ. (2023). მემკვიდრეობაზე უარის თქმის სამართლებრივი მექანიზმები და უცხო ქვეყნის ნორმების გამოყენების პრაქტიკა. *სამართლის ფორუმი*, 1, 21–25

¹⁰¹ მსხვილიძე, თ. (2021). უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების ინსტიტუციური მხარდაჭერის გამოწვევები საქართველოში. *საერთაშორისო კერძო სამართლის მიმოხილვა*, 2, 37–41

ფუნდამენტური სხვაობები, რაც წარმოშობს სირთულეებს როგორც უცხო სამართლის ნორმების ქართულ სამართლებრივ სივრცეში გადმოტანისას, ისე მათი ინტერპრეტაციისას პრაქტიკაში.¹⁰²

სამართლებრივი პრაქტიკის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია მემკვიდრეთა უღირსობის საკითხი. ქართული სამართალი ჯერ კიდევ არასაკმარისად ითვალისწინებს იმ ნიუანსებს, რომლებიც ხშირად ჩნდება უღირს მემკვიდრეთა სტატუსის დადგენისას, განსაკუთრებით როდესაც საქმე ეხება უცხო ქვეყანაში მცხოვრებ მემკვიდრეებს. ასეთი შემთხვევები განსაკუთრებულად საყურადღებოა, რადგან საჭირო ხდება სხვა ქვეყნის კანონმდებლობის გათვალისწინება იმ შემთხვევაში, თუ სამართლებრივი ფაქტი იმ იურისდიქციაში მოხდა.¹⁰³

მსგავსი სირთულეები გამოიკვეთება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც მემკვიდრეობის გადანაწილება მიმდინარეობს ორ იურისდიქციას შორის. ამგვარად, საჭირო ხდება არა მხოლოდ უცხო სამართლის ინტერპრეტაცია, არამედ მისი თანხვედრა ქართულ სამართლებრივ პრინციპებთან. სწორედ ასეთ კონტექსტში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს გველესიანი ივანეს მიერ განხილული საკითხი, სადაც შედარებით ანალიზში ჩანს, რომ ქართულ და რუმინულ სამემკვიდრო ტერმინოლოგიას შორის არსებულმა სხვაობამ გამოიწვია სამართლებრივი გაურკვევლობა კონკრეტულ პროცესში, რაც საბოლოოდ დაბრკოლებად იქცა მემკვიდრეობითი უფლების აღსრულების გზაზე.¹⁰⁴

საქართველოს კანონმდებლობა ფაქტობრივად არ კრძალავს უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენებას, თუმცა სასამართლო პრაქტიკაში სამართლებრივი გართულება განსაკუთრებით შეინიშნება მაშინ, როდესაც საქმე ეხება ანდერძის საერთაშორისო ასპექტებს. ამ დროს იკვეთება ის, რომ საქართველოში არ არსებობს საკმარისი მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფს ანდერძის ნამდვილობისა და ძალაში ყოფნის სამართლებრივ შემოწმებას უცხოურ სამართლებრივ სისტემაში

¹⁰² კაპანაძე, ლ., & ჩახნაშვილი, ნ. (2022). უცხო სამართლის ტერმინოლოგიის ინტეგრაცია ქართულ სამემკვიდრო სამართალში: პრაქტიკული სირთულეები. *სამართალი და ლექსიკონი*, 5, 64–69

¹⁰³ ბერეკაშვილი, დ. (2019). უღირს მემკვიდრეთა სამართლებრივი სტატუსი და საერთაშორისო პრაქტიკის გამოცდილება. *იურიდიული კვლევების კრებული*, 1, 33–38

¹⁰⁴ გველესიანი, ი. (2013). რუმინული და ქართული სამემკვიდრო სამართლის შედარებითი ანალიზი უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენების კრილში. *საქართველოს იურიდიული მიმოხილვა*, 3, 48–51.

შედგენილი დოკუმენტის შესაბამისად. ასეთი სიტუაცია საჭიროებს სამართლებრივი თანამშრომლობის მექანიზმების განვითარებას საერთაშორისო დონეზე, რაც დღეს მხოლოდ ფრაგმენტულად არსებობს.

საქართველოს სამართლებრივ რეალობაში უცხო სამართლის ნორმების გამოყენება, პირველ რიგში, დამოკიდებულია სასამართლოს კეთილ ნებაზე, პროფესიულ შესაძლებლობებსა და სამართლებრივი კომპეტენციის სიმაღლეზე. ამასთან, სასურველია ისეთი ინსტიტუციური მექანიზმების არსებობა, რომელიც დაეხმარება მოსამართლეს და მხარეებს, რომ შესაბამისი უცხო სამართლის ნორმა დადგენილ იქნას, სათანადოდ განიმარტოს და გამოყენებულ იქნას კონკრეტულ სამემკვიდრო საქმეში.

დასასრულებლად შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს სასამართლო სისტემაში უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება ჯერ კიდევ არასისტემური და არაერთგვაროვანია. მიუხედავად იმისა, რომ კანონმდებლობა ფორმალურად არ ზღუდავს ამგვარ გამოყენებას, პრაქტიკა აჩვენებს, რომ სისტემის ეფექტიანად ფუნქციონირებისთვის საჭიროა როგორც საკანონმდებლო ცვლილებები, ისე პროფესიული განათლების გაძლიერება და სასამართლო ინსტიტუციების გამართული მხარდაჭერა. მხოლოდ ამ გზით იქნება შესაძლებელი, რომ უცხო სამართლის ნორმები რეალურად დაინერგოს სამემკვიდრო სამართლის პრაქტიკაში და უზრუნველყოფილ იქნას სამართლიანობის, სამართლებრივი პროგნოზირებადობისა და საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობის მაღალი ხარისხი.

3.3. საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან

საქართველოს მემკვიდრეობის სამართალი იმ იშვიათი სფეროებიდანაა, სადაც ეროვნული სამართლებრივი სისტემის შიდა კონსტრუქცია ხშირად ექცევა საერთაშორისო სტანდარტებთან შეჯახების რეჟიმში. თანამედროვე ეპოქაში, როდესაც მემკვიდრეობის საკითხები სულ უფრო ხშირად გადის ქვეყნის ფარგლებს გარეთ და იძენს ტრანსნაციონალურ ხასიათს, ეროვნული სამართლის მოქნილობა და ადაპტირების უნარი საერთაშორისო მოთხოვნებთან გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენს. ამიტომაც აუცილებელია გაანალიზდეს, რამდენად შეესაბამება საქართველოს

სამემკვიდრო სამართალი იმ სტანდარტებს, რომლებიც ჩამოყალიბებულია საერთაშორისო პრაქტიკასა და სამართლებრივ დისკურსში.

საქართველო, როგორც ყოფილი საბჭოთა სახელმწიფოს სამართლებრივი მემკვიდრე, ჯერ კიდევ ატარებს იმ სისტემის ნაკვალევს, რომელიც ირეკლავს სამართლებრივ მიდგომებს, ხშირად რეპრესიული და შაბლონური რეგულირების მექანიზმებით. საბჭოთა სამართალმა დიდწილად უგულვებელყო საკუთრების მრავალფეროვანი ფორმების და პიროვნული უფლებების დაცვა, რაც უშუალოდ აისახა მემკვიდრეობის სამართლის სისტემურ ჩამორჩენაზე¹⁰⁵. მიუხედავად იმისა, რომ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ საქართველომ მიიღო ახალი სამოქალაქო კოდექსი, რომელიც საბჭოთა იურიდიული დოგმებისგან ფორმალურად განსხვავდება, სისტემური რეფორმები პრაქტიკაში ნაკლებად განხორციელდა. მემკვიდრეობის სამართალში კვლავ თვალშისაცემია სავალდებულო მემკვიდრეობის სტანდარტების არარსებობა, რაც მრავალ შემთხვევებში იწვევს დავების გაჭიანურებას და მისი გადაწყვეტის გზების ინტერპრეტაციას.

დღესდღეობით, მიუხედავად გაცხადებული კურსისა ევროინტეგრაციისაკენ, სამემკვიდრო სამართლის დარგში ჯერ კიდევ არ არის ჩამოყალიბებული სრულყოფილი სტრუქტურა, რომელიც სრულ შესაბამისობაში იქნება ევროკავშირის ნორმებთან. საქართველოს კანონმდებლობაში ჯერ არ მოიძებნება ისეთი დონის სისტემატიზირებული მიდგომა, რომელიც უცხო ქვეყნის სამემკვიდრო ნორმების ინტეგრირებულად გამოყენებას უზრუნველყოფს. ამ კუთხით განსაკუთრებით საყურადღებოა სამართლებრივი უსაფრთხოების დეფიციტი მემკვიდრეობის კოლიზიური სამართლის საქმეებში. როდესაც საქმე ეხება საქართველოში მყოფი უცხო ქვეყნის მოქალაქის ქონებას, სასამართლო პრაქტიკა ხშირად არაეფექტურად რეაგირებს ევროკავშირის სამართლებრივი სტანდარტების გათვალისწინების გარეშე, რაც თავის მხრივ ეწინააღმდეგება საქართველოს ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებებს.¹⁰⁶

¹⁰⁵ გინსბურგსი, გ. (Ginsburgs, G.) (1965). Soviet Civil Law. *Martinus Nijhoff Publishers*, 73–76.

¹⁰⁶ გინსბურგსი, გ. (Ginsburgs, G.) (1965). Soviet Civil Law. *Martinus Nijhoff Publishers*, 73–76.

გარდა ამისა, პრობლემურია ისიც, რომ საქართველოში პრაქტიკულად არ მოქმედებს ერთიანი ე.წ. „ევროპული სამკვიდრო სერტიფიკატის“ (European Certificate of Succession) მსგავსი მექანიზმი, რომელიც ევროკავშირის რეგულაცია 650/2012-ის საფუძველზე შემუშავდა ტრანსსასაზღვრო მემკვიდრეობითი საქმეების გასამართლებლად. ეს სერტიფიკატი წარმოადგენს უნიფიცირებულ დოკუმენტს, რომელიც ადასტურებს მემკვიდრის იურიდიულ სტატუსს, მემკვიდრეობით ქონებაზე უფლებებს და შესაბამის უფლებამოსილებებს, და იღებს აღიარებას ყველა EU წევრ ქვეყანაში (გარდა დანიის, ირლანდიისა და გაერთიანებული სამეფოსი).¹⁰⁷ მაშინ როცა ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში მსგავსი მექანიზმი უზრუნველყოფს მემკვიდრეობითი უფლებების ავტომატურ ურთიერთაღიარებას და ამცირებს ბიუროკრატიულ ბარიერებს, საქართველოში მსგავსი სტანდარტიზებული ინსტრუმენტი კანონმდებლობის დონეზეც კი არ არის წარმოდგენილი. ამის შედეგად, უცხო ქვეყნის მოქალაქე ვალდებულია გაიაროს რთული და ხანგრძლივი პროცედურები, რომელიც მოიცავს: უცხო ქვეყნიდან გამოცემული სამკვიდრო დოკუმენტების ლეგალიზაციას ან/და აპოსტილიზირებას, ნოტარიულ თარგმანს ქართულ ენაზე, სასამართლოში უცხო ქვეყნის მემკვიდრეობითი სამართლის ნორმების გამოყენების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებას, და საბოლოოდ - უძრავი ქონების საჯარო რეესტრში უფლების რეგისტრაციას.

ამ სირთულეების გამო, პრაქტიკაში ხშირად წარმოიშობა სამართლებრივი გაურკვევლობა, რაც ზრდის ფინანსურ ხარჯებს, ართულებს ქონების ეფექტურ მართვას და შეუძლებელს ხდის მის სწრაფ რეალიზაციას. ამ პრობლემის მოსაგვარებლად საქართველოს შეუძლია განიხილოს როგორც არსებული საერთაშორისო კონვენციების (მაგალითად, ჰააგის კონვენციების) გამოყენება, ასევე ევროპული პრაქტიკისადმი ადაპტირებული, ეროვნული სტანდარტიზებული მექანიზმის შემუშავება.

მიუხედავად ამ პრობლემებისა, საქართველო ოფიციალურ დონეზე აღიარებს საერთაშორისო სამართლის ზოგად პრინციპებს და ცდილობს, იმოქმედოს მის

¹⁰⁷ Lutska, T., Karmaza, O., & Koucherets, I. (2022). The Role of International Legal Standards in Succession Law Development. *Journal of Comparative Law*, 9(2), 102–106.

შესაბამისად. თუმცა, პრაქტიკაში სამართლებრივი ნორმების იმპლემენტაცია გართულებულია როგორც ინსტიტუციური არასრულფასოვნების, ისე კვალიფიციური კადრების დეფიციტის გამო. მაგალითად, უცხო ქვეყნების სამართლის გამოყენებისას საქართველოს სასამართლოები ხშირად ერიდებიან უცხო სამართლის შინაარსობრივ ანალიზს და ან უპირატესობას ანიჭებენ ეროვნული სამართლის გამოყენებას, ან უკავშირდებიან სპეციალისტებს, რომელთა პროფესიული დამოუკიდებლობა ზოგჯერ კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება. ამის ფონზე განსაკუთრებით აქტუალური ხდება საერთაშორისო სამემკვიდრო სამართლის იმ პრინციპების გაცნობა და ადაპტირება, რომლებიც უზრუნველყოფენ სამართლებრივი პროცესების პროგნოზირებადობასა და თანმიმდევრულობას.

მნიშვნელოვანია ხაზი გაესვას, რომ საბჭოთა სამართლებრივი ტრადიციიდან გამოსვლა მხოლოდ ფორმალური ინსტიტუციური ცვლილებებით ვერ მოხერხდება. აუცილებელია კონცეპტუალური ცვლილება სამართლებრივ კულტურაში, რაც გულისხმობს არამხოლოდ კანონმდებლობის მოდერნიზაციას, არამედ სამართლის ფილოსოფიის დონეზე ცვლილებას. ეს ნიშნავს გადადგმულ ნაბიჯებს იმ მიმართულებით, რომელიც საერთაშორისო სტანდარტებზე მორგებულ, ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებულ, კონკურენტუნარიან სამემკვიდრო სამართალს უზრუნველყოფს.

ამ მხრივ, განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ადამიანის უფლებათა კონტექსტი, რომელიც თანამედროვე სამემკვიდრო სამართალში ერთ-ერთ ყველაზე კრიტიკულ კომპონენტად მოიაზრება. საქართველოს საკანონმდებლო პრაქტიკაში ადამიანის უფლებების დაცვის მექანიზმები ჯერ კიდევ არ აქვს იმ დონის ინსტიტუციური და სამართლებრივი გარანტიებით გამაგრებული, რაც აისახება მათ შორის იმ შემთხვევებშიც, როდესაც მემკვიდრეობის საკითხები ეხება დევნილებს, ორმაგი მოქალაქეობის მქონე პირებს ან საქართველოს საზღვრებს გარეთ მცხოვრებ მემკვიდრეებს¹⁰⁸. აღნიშნული პრობლემები იწვევს სამართლებრივ გაურკვევლობას და ხშირად არღვევს პიროვნების ქონებრივ უფლებებს.

¹⁰⁸ ჩხეიძე, თ., & კორკელია, ვ. (2003). ადამიანის უფლებათა დაცვის სამართლებრივი მექანიზმები საქართველოში. *სამართლისა და დემოკრატიის ცენტრი*, 12–16.

განსაკუთრებულ პრობლემას წარმოადგენს საქართველოს კანონმდებლობის ზოგადი მიდგომა უცხო ქვეყნის მოქალაქეების ქონებრივ უფლებებთან მიმართებით. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კონსტიტუცია და სამოქალაქო კოდექსი აღიარებს უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა საკუთრების უფლებას, კონკრეტულ შემთხვევაში მემკვიდრეობის რეალიზების პროცესში ხშირად იქმნება ბიუროკრატიული და სამართლებრივი ბარიერები. ბურდულის შეფასებით, ხშირია შემთხვევები, როდესაც უცხო ქვეყნის მოქალაქე მემკვიდრეები ვერ ახერხებენ თავიანთი მემკვიდრეობის მიღებას საქართველოში სამართლებრივი პროცედურების სიმძიმისა და გაუგებრობის გამო.¹⁰⁹

ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა დაკავშირებულია იმასთან, რომ საქართველოს კანონმდებლობაში ჯერაც არ არის ეფექტიანად ინიცირებული ე.წ. „lex successionis“-ის პრინციპის სამართლებრივი ინტეგრაცია. ეს პრინციპი განსაზღვრავს, რომ მემკვიდრეობის საკითხები რეგულირდება გარდაცვლილის ჩვეულებრივი საცხოვრებელი ადგილის ქვეყნის კანონმდებლობით. საერთაშორისო სამართლისთვის ეს პრინციპი მნიშვნელოვანი გარანტიაა იმისთვის, რომ მემკვიდრეობის რეგულირება მაქსიმალურად მოერგოს გარდაცვლილის რეალურ სოციალურ-კულტურულ კონტექსტს¹¹⁰. საქართველოს შემთხვევაში, ეს საკითხი კვლავ დგება განსახილველად და პრაქტიკაში მისი გამოყენება ერთეულ შემთხვევებს არ სცდება.

საინტერესო პარალელს იძლევა იმ პროცესების ანალიზიც, რომლებიც დაკავშირებულია ქართულ იურიდიულ სივრცეში პროფესიონალიზმისა და მართლწესრიგის ინსტიტუციურ განმტკიცებასთან. ვოტერსის კვლევა, რომელიც ეძღვნება კავკასიაში სამართლებრივი პროფესიის ევოლუციას, ასახავს იმ ისტორიულ კონტექსტს, რომელიც დღესაც ზემოქმედებს სამართლებრივ კულტურაზე საქართველოში. მისი შეფასებით, პროფესიული ეთიკის, მართლწესრიგის და სამართლის სოციალური დანიშნულების გააზრების ნაკლებობა ჯერაც რჩება

¹⁰⁹ ბურდული, გ. (2013). უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა საკუთრების უფლება საქართველოში: სამართლებრივი და პრაქტიკული პრობლემები. *სამართალი და ეკონომიკა*, 1, 24–27.

¹¹⁰ Florea, R., & Cretu, A. (2021). Cross-border succession in European Private International Law: Recent Developments and Challenges. *Journal of International Law Studies*, 7, 101–105

მნიშვნელოვან დაბრკოლებად საერთაშორისო სტანდარტებთან სრულ ინტეგრაციაში.¹¹¹

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ სამართლებრივი ხარვეზების გაანალიზება, რომლებიც დაკავშირებულია საქართველოში მოქმედ სამემკვიდრო კანონმდებლობასა და ევროკავშირის მემკვიდრეობის სტანდარტებს შორის სხვაობასთან. ზალუცკის კვლევაში ცხადად ჩანს, რომ ევროკავშირის მემკვიდრეობის სამართალი ცდილობს მაქსიმალურად ჰარმონიზებულ, მოქნილ და ინდივიდის უფლებებზე ორიენტირებულ სისტემას ჩამოაყალიბოს. საქართველო კი ამ მიმართულებით კვლავ კონცეპტუალური და სისტემური სირთულეების წინაშე დგას.¹¹²

საბოლოოდ, იკვეთება, რომ საქართველოში სამემკვიდრო სამართალი ჯერ კიდევ ეყრდნობა სტრუქტურებს, რომლებიც ნაკლებად შეესაბამება თანამედროვე საერთაშორისო სტანდარტებს. არ არსებობს სრულად განვითარებული და გაწონასწორებული სამართლებრივი მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფენ უცხო ქვეყნის მოქალაქეების, დევნილების, ან ტრანსნაციონალური ქონების მქონე მემკვიდრეების ინტერესების ეფექტურ დაცვას. ერთ-ერთ ძირითად წინაპირობად რჩება სამართლებრივი რეფორმების გატარება, რაც საჭიროებს როგორც შიდა საკანონმდებლო ცვლილებებს, ასევე საერთაშორისო სამართლებრივ პრაქტიკებთან სინქრონიზაციას.

ამ პროცესში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება საგანმანათლებლო და პროფესიულ კადრებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ უცხო სამართლის ნორმების სწორ ინტერპრეტაციას და ეფექტურ გამოყენებას. გარდა ამისა, საჭიროა ინსტიტუციური დონეზე ჩამოყალიბდეს იმგვარი მექანიზმები, რომლებიც უცხო ქვეყნის კანონმდებლობის აღიარების პროცესს გაამარტივებს და გაზრდის ნდობას სასამართლო პრაქტიკის პროგნოზირებადობის მიმართ.

¹¹¹ Waters, T. (2004). The Legacy of Legal Traditions in Post-Soviet Caucasus: Professionalization and Reform. *Review of Central and East European Law*, 29, 91–95

¹¹² Załucki, M. (2015). European Certificate of Succession – Critical Remarks. *Studia Prawnicze KUL*, 1, 45–50.

ამრიგად, საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან სამემკვიდრო სამართლის კუთხით ამ ეტაპზე ხასიათდება ფრაგმენტულობით, არასისტემურობითა და პრაქტიკაზე ნაკლებ ორიენტირებულობით. მდგომარეობის გაუმჯობესებისთვის საჭიროა ფართომასშტაბიანი საკანონმდებლო და ინსტიტუციური რეფორმები, რომლებიც არა მხოლოდ ფორმალურად დაახლოებს სამართლებრივ სისტემას საერთაშორისო მოდელებთან, არამედ არსებითად გააუმჯობესებს თითოეული მემკვიდრის, მიუხედავად მისი მოქალაქეობის, სტატუსის ან მდებარეობის, სამართლებრივ დაცულობას.

3.4. სამართლებრივი პრობლემები და გამოწვევები უცხო სამართლის ნორმების გამოყენებისას

უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება საქართველოს სამემკვიდრო სამართლის სივრცეში პრაქტიკულად და თეორიულად მნიშვნელოვან პრობლემებს აჩენს. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი და საერთაშორისო კერძო სამართლის ზოგადი პრინციპები უზრუნველყოფს უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების შესაძლებლობას, რეალობაში ეს პროცესი მრავალი ბარიერით არის გაძნელებული. სამართლებრივი პრაქტიკა, სასამართლო ინტერპრეტაციის სტანდარტი და სამართლებრივი კულტურა ჯერ კიდევ ვერ შეესაბამება იმ დონეს, რომელიც საჭიროა საერთაშორისო სამართლებრივი ურთიერთობების ეფექტური მართვისთვის.¹¹³

უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს სამართლებრივი სისტემის კონცეპტუალური გაუმართაობა. უცხო სამართლის გამოყენება ხშირად მხოლოდ თეორიულ დონეზე რჩება შესაძლებლად, რადგან პრაქტიკაში სასამართლოები არ ფლობენ შესაბამის ინსტრუმენტებსა და მეთოდოლოგიას, რაც საშუალებას მისცემს ამ ნორმების ადეკვატურად ინტერპრეტირებას. გიორგი გსოვსკის შეფასებით, ეს გამოწვევები თავის ფესვებს შორს — საბჭოთა სამართლებრივ ტრადიციებში იღებს, სადაც უცხო

¹¹³ Gsovski, V. (1949). Private International Law in the Soviet Union. *Michigan Law Review*, 47(1), 59–63

სამართალი პრინციპულად არ მიიჩნეოდა აღიარებად ინსტრუმენტად და ასეთი დამოკიდებულება ნაწილობრივ დღემდე შენარჩუნებულია.¹¹⁴

ამ კონტექსტში განსაკუთრებულად საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ საქართველოში სასამართლოები იშვიათად მიმართავენ შედარებით სამართლებრივ ანალიზს უცხო ქვეყნის ნორმების ინტეგრაციისას. ეს გამოწვეულია როგორც ნორმატიული ბაზის არარსებობით, ასევე მეთოდოლოგიური ინსტრუმენტების დეფიციტით. პრაქტიკულად არ არსებობს ინსტიტუციონალიზებული პროცედურა, რომელიც განსაზღვრავდა, როგორ უნდა მოხდეს უცხო სამართლის გადმოტანა ქართულ მემკვიდრეობის სამართალში ისე, რომ იგი არ ეწინააღმდეგებოდეს ქვეყნის კონსტიტუციურ წესრიგს. ამის შედეგად, ხშირია შემთხვევები, როდესაც მოსამართლეები უარს ამბობენ უცხო ქვეყნის ნორმების გამოყენებაზე მათი “გაუგებრობის” ან “შეუთავსებლობის” საფუძველით, რაც კიდევ უფრო ამძაფრებს სამართლებრივ გაურკვევლობას საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობით დავებში.

გარდა ამისა, აღსანიშნავია სამართლებრივი განათლების სისტემა, რომელიც არ უზრუნველყოფს საერთაშორისო კერძო სამართლის ეფექტიანი ინტეგრაციისთვის საჭირო ცოდნასა და უნარებს. უმაღლეს იურიდიულ სასწავლებლებში უცხო ქვეყნის სამართლის სწავლება, ხშირად, ან ზედაპირულია ან მხოლოდ ზოგად-თეორიული ხასიათისაა, რაც არ იძლევა პრაქტიკაში სამართლებრივი სისტემების ინტეგრაციის შესაძლებლობას. შესაბამისად, ახალგაზრდა იურისტები არ ფლობენ იმ ტიპის კომპეტენციებს, რომელიც აუცილებელია კომპარატიულ სამართალში მუშაობისთვის, რაც, თავის მხრივ, არ იძლევა უცხო სამართლის პრაქტიკული გამოყენების შესაძლებლობას სამოქალაქო და განსაკუთრებით მემკვიდრეობის სამართლის სფეროში.

ამ ფონზე, იმ შემთხვევაში, როდესაც მემკვიდრეობა ეხება საქართველოს ფარგლებს გარეთ განთავსებულ ქონებას ან უცხო ქვეყნის მოქალაქეებს, სასამართლოებს ხშირად უწევთ გადაწყვეტილებების მიღება ფაქტობრივად „შიდა“ სამართლის საფუძველზე, უცხო სამართლის პირდაპირი ან თუნდაც შემოვლითი გამოყენების გარეშე. ამის

¹¹⁴ Gsovski, V. (1949). Private International Law in the Soviet Union. *Michigan Law Review*, 47(1), 59–63

შედეგად, კანონი და პრაქტიკა ერთმანეთს გაუცხოებულ მდგომარეობაში რჩება, რაც ართულებს სამართლებრივ პროცესებს და ზიანს აყენებს მემკვიდრეთა ინტერესებს.

ამ პრობლემათა გადასაჭრელად საჭირო ხდება სამართლებრივი რეფორმების ორიენტაცია არა მხოლოდ ნორმატიული ცვლილებებისკენ, არამედ პრაქტიკული გამოყენების ხელშეწყობისკენ — რაც მოიცავს სასამართლო კორპუსისა და ადვოკატთა ასოციაციის გადამზადების სისტემას, უცხო ქვეყნის სამართლის დოკუმენტების ადეკვატური თარგმნისა და ექსპერტიზის მექანიზმების დანერგვას, ასევე სტრუქტურულ ცვლილებებს საერთაშორისო სამართლის გამოყენების ინსტიტუციონალიზაციის მიმართულებით. მხოლოდ ამგვარად იქნება შესაძლებელი საქართველო დაინახოს არა როგორც ფორმალურად დამოუკიდებელი, არამედ როგორც შინაარსობრივად ინტეგრირებული ქვეყანა საერთაშორისო სამემკვიდრო სამართალში.¹¹⁵

პრობლემური საკითხია უცხო სამართლის სანდო დადგენა და მისი წყაროს იდენტიფიცირება. სასამართლოები ხშირად ერიდებიან უცხო სამართლის გამოყენებას, რადგან არ არსებობს ჩამოყალიბებული პრაქტიკა იმაზე, თუ როგორ უნდა იქნეს მოძიებული და გადამოწმებული კონკრეტული ნორმის შინაარსი. ასეთი დაბნეულობა განსაკუთრებით აშკარა ხდება იმ საქმეებში, სადაც მემკვიდრეობის მიღება დაკავშირებულია ისეთ ქვეყნებთან, რომელთაც განსხვავებული სამართლებრივი მოდელი აქვთ და რომელთა სამართლებრივი სისტემა არ არის ადვილად ხელმისაწვდომი ან გადათარგმნილი ქართულ ენაზე.¹¹⁶

განსაკუთრებულად მწვავეა საკითხი იმ შემთხვევაში, როდესაც უცხო სამართლის ნორმები წინააღმდეგობაში მოდის ქართულ სამართლებრივ და ეთიკურ სტანდარტებთან. სტრეიზანდის შეფასებით, მრავალნაციონალურ ცხოვრებაზე დამყარებული სამართლებრივი კოლიზიები ხშირად წარმოშობს ისეთ სიტუაციებს, სადაც ორი ან მეტი იურისდიქციის ნორმები ერთმანეთს არ შეესაბამება, რაც საბოლოოდ სასამართლოს აყენებს არჩევანის წინაშე – გამოიყენოს უცხო სამართალი მისი რეალური შინაარსით, თუ მიუსადაგოს იგი ადგილობრივ სამართლებრივ

¹¹⁵ Gsovski, V. (1949). Private International Law in the Soviet Union. *Michigan Law Review*, 47(1), 59–63

¹¹⁶ Komarevceva, E., Puzikova, A., & Yurchenko, T. (2022). Inheritance Law in the Digital Era: Legal Mechanisms and Institutional Gaps. *International Journal of Law and Technology*, 10(3), 118–124

სტანდარტებს¹¹⁷. ეს დილემა იწვევს ერთგვარ დოგმატურ გაურკვევლობას, რომელიც აისახება როგორც სასამართლო გადაწყვეტილებების ხარისხზე, ისე სამართლიანობის აღქმაზე.

გარდა სამართლებრივი გაუმართაობისა, სისტემურ პრობლემას წარმოადგენს იურისტთა და მოსამართლეთა პროფესიული მომზადება. რიაბოკონის და მისი კოლეგების ნაშრომში ხაზგასმულია, რომ არარაობრივი ვალდებულებების საკითხი, რომელიც ხშირად გადამწყვეტია მემკვიდრეობით სამართალში, საქართველოში სათანადოდ არ არის გათავისებული და ანალიზირებული. ეს ასპექტი განსაკუთრებით კრიტიკულია იმ შემთხვევაში, როდესაც მემკვიდრეობით დავაში ჩართულია ისეთი უცხო სამართლის ნორმა, რომელიც არ ეყრდნობა მხოლოდ ქონებრივ ასპექტებს, არამედ ითვალისწინებს არარაობრივ კომპონენტებსაც – მაგალითად მორალურ ვალდებულებებს ან ტრადიციულ პრაქტიკას.¹¹⁸

მნიშვნელოვანი პრობლემაა უცხო სამართლის ნორმების აღიარება იმ შემთხვევებში, როდესაც ისინი ეწინააღმდეგება საქართველოს საზოგადოებრივ წესრიგს. ასეთი შემთხვევები განსაკუთრებით ხშირია იმ იურისდიქციებთან მიმართებით, რომელთა სამართლებრივი ნორმები ახდენენ დისკრიმინაციულ ზეგავლენას ქალების, ბავშვების ან სხვა მოწყვლადი ჯგუფების მიმართ. ამ კუთხით ფლორეასა და კრეტუს ნაშრომში ნათლად ჩანს, რომ „lex successionis“-ის პრინციპის გამოყენება პრობლემურია მაშინ, როცა შესაბამისი უცხო ქვეყანა არ იცავს იმ სტანდარტებს, რაც აღიარებულია როგორც ადამიანის უფლებების საყოველთაო ნორმები.¹¹⁹

საქართველოს სასამართლო სისტემაში უცხო სამართლის გამოყენების კიდევ ერთი გამოწვევაა იმ შემთხვევების ინტერპრეტაცია, როდესაც მემკვიდრეობა უკავშირდება ელექტრონულ ან დიგიტალურ აქტივებს. კომარეცევასა და კოლეგების მიერ განხილული ციფრული ეკონომიკის განვითარების ტენდენციები ცხადყოფს, რომ საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში ჯერ კიდევ არ არსებობს მექანიზმები,

¹¹⁷ Streisand, M., & Streisand, A. (2019). Recognition of Foreign Succession Law in US Courts: Public Policy Challenges. *Journal of Comparative Legal Studies*, 6(2), 112–118

¹¹⁸ Riabokon, V., Fursa, S., & Tsybulska, K. (2021). Non-Property Obligations in Succession Law: Comparative Perspective. *Ukrainian Journal of Civil Law*, 8, 88–91

¹¹⁹ Florea, R., & Cretu, A. (2021). Cross-border succession in European Private International Law: Recent Developments and Challenges. *Journal of International Law Studies*, 7, 101–105.

რომლებიც უზრუნველყოფს უცხო ქვეყნის ციფრული აქტივების სამართლებრივ ინტეგრაციას მემკვიდრეობით პროცესში¹²⁰. ეს სეგმენტი განსაკუთრებით პრობლემატურია ტრანსნაციონალური ქონების მემკვიდრეობაში, რაც დღეისათვის სულ უფრო ხშირი პრაქტიკაა.

გარდა სამართლებრივი ხარვეზებისა, სისტემური პრობლემებია დაკავშირებული სასამართლო გადაწყვეტილებების სტანდარტიზაციის ნაკლებობასთან. პრაქტიკაში მოსამართლეთა ინტერპრეტაცია ძალიან განსხვავებულია და ხშირად დამოკიდებულია არა სამართლის სტაბილურ სტანდარტზე, არამედ ინდივიდუალურ ინტერპრეტაციაზე. ამან, თავის მხრივ, შეიძლება გამოიწვიოს წინააღმდეგობრივი პრეცედენტების წარმოქმნა, რაც აფერხებს სამართლებრივი ერთიანობის უზრუნველყოფას.

ერთ-ერთი გამოსავალი, რომელსაც საერთაშორისო პრაქტიკა სთავაზობს მსგავს პრობლემებს, არის სამართლებრივი თანამშრომლობისა და ინფორმაციის გაცვლის ინსტიტუციური არხების ჩამოყალიბება. იმ ქვეყნებში, სადაც უკვე დანერგილია მემკვიდრეობის კოლიზიური სამართლის ქონების სამართლებრივი რეგულაციის პრაქტიკა, ეფექტურად ფუნქციონირებს ისეთი მექანიზმები, როგორიცაა ევროპული მემკვიდრეობის სერტიფიკატი ან სასამართლო ინფორმაციის გაწვდილი საერთაშორისო ცენტრები. საქართველოსთვისაც გადამწყვეტი იქნება ამ მიმართულებით წინსვლა, რათა შესაძლებელი გახდეს უცხო ქვეყნის სამართლის ინტეგრაცია არა მხოლოდ თეორიულად, არამედ რეალურ სამართლებრივ სივრცეშიც.

დასასრულის სახით შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში უცხო სამართლის ნორმების გამოყენება მემკვიდრეობის სამართალში უკიდურესად შეზღუდულია და პრაქტიკულად ხორციელდება ფრაგმენტულად. არსებული დაბრკოლებები დაკავშირებულია როგორც ინსტიტუციურ სისუსტეებთან, ისე სასამართლო პრაქტიკის გაურკვევლობასთან, უცხო სამართლის ინტერპრეტაციის მეთოდოლოგიის არარსებობასთან და პროფესიული კომპეტენციის პრობლემებთან.

¹²⁰ Komarevceva, E., Puzikova, A., & Yurchenko, T. (2022). Inheritance Law in the Digital Era: Legal Mechanisms and Institutional Gaps. *International Journal of Law and Technology*, 10(3), 118–124.

ამ რეალობის ფონზე, აუცილებელია სისტემური ცვლილებები, რომლებიც ხელს შეუწყობს საქართველოს სამართლებრივი სისტემის ინტეგრაციას თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის სტანდარტებთან და მოახდენს მემკვიდრეობით სამართალში უცხო ნორმების გამოყენების ლეგიტიმაციას, ეფექტიანობასა და გამჭვირვალობას.

3.5. საერთაშორისო კონვენციები, აქტები და სასამართლო პრაქტიკა უცხო ქვეყნის სამართლის ინტეგრაციის კონტექსტში

3.5.1. ჰააგის 1989 წლის კონვენცია და მისი როლი საქართველოში

ჰააგის 1989 წლის კონვენცია "სამკვიდრო ქონებასთან დაკავშირებით გამოსაყენებელი სამართლისა და საერთაშორისო ადმინისტრირების შესახებ" წარმოადგენს საერთაშორისო სამართლის მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს, რომელიც მიზნად ისახავს სამკვიდრო საქმეების ჰარმონიზაციას და პროცესების გამარტივებას იმ შემთხვევაში, როცა ქონება რამდენიმე სახელმწიფოშია განთავსებული. კონვენცია უზრუნველყოფს, რომ საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართლის საქმეებში გამოყენებული იქნება ერთიანი სამართლებრივი სტანდარტები, რაც აუცილებელია გადაჭრის პროცედურების გამარტივებისთვის და სამართლებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად.¹²¹

ჰააგის კონვენცია განსაზღვრავს მემკვიდრეობის სამართლის ორ ძირითად საკითხს:

1) როგორ უნდა იყოს არჩეული სამართალი, რომელიც გამოიყენება იმ ქვეყნების მემკვიდრეობისთვის, სადაც განთავსებულია მემკვიდრეობითი ქონება; 2) როგორ უნდა მოხდეს მემკვიდრეობითი სამართლის აღიარება და მისი აღსრულება სხვა ქვეყნებში.¹²²

საქართველო, როგორც სახელმწიფომ, რომელიც აქტიურად იღებს მონაწილეობას საერთაშორისო სამართლებრივი სტანდარტების მიღებაში, ჯერ არ არის ამ კონვენციის წევრი. თუმცა, ჰააგის 1989 წლის კონვენცია გარკვეულწილად მოახდენს

¹²¹ Hague Conference on Private International Law. *Hague Convention of 1 August 1989 on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons*. 1989.

¹²² European Parliament and Council. *Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition and Enforcement of Judgments in Matters of Succession*. Official Journal of the European Union, 2012.

გავლენას ქართულ მემკვიდრეობის სამართალზე, განსაკუთრებით მაშინ, როცა საქმე ეხება ტრანსნაციონალური ქონების მემკვიდრეობას. მიმდინარე კანონმდებლობა, განსაკუთრებით მისი საერთაშორისო ასპექტები, საჭიროებს ჰააგის კონვენციის ნორმების უფრო ინტეგრირებას, რათა ქვეყანა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სამართლის პრინციპებს.¹²³

იმისათვის, რომ საქართველო ეფექტურად გამოიყენოს უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმები, უნდა განახლდეს ეროვნული კანონმდებლობა, რაც გულისხმობს ჰააგის კონვენციის პრინციპების ჰარმონიზაციას. ამასთანავე, საჭიროა მოსამზადებელი სამუშაოები სამართლებრივი ინფორმირებულობის ამაღლების მიზნით, რათა მემკვიდრეობის საკითხებში საერთაშორისო სამართლის აღიარება და მისი ეფექტური გამოყენება გახდეს შესაძლებელი.

3.5.2. ევროპული რეგულაცია No 650/2012 (Brussels IV) და მისი გავლენა საქართველოს მემკვიდრეობის სამართალზე

ევროპული რეგულაცია No 650/2012, რომელიც ასევე ცნობილია როგორც *Brussels IV*, არის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სამართლებრივი რეგულაცია ევროკავშირში, რომელიც ეხება მემკვიდრეობის საკითხებს. მისი მთავარი მიზანი არის უცხო სახელმწიფოს კანონმდებლობის აღიარება და მასზე დაყრდნობით მემკვიდრეობითი პროცესების გამარტივება. ეს რეგულაცია ქმნის სამართლებრივი ჩარჩოს, რომელიც უზრუნველყოფს ევროპულ სახელმწიფოთა შორის მემკვიდრეობის საკითხებში გლობალურ სისტემას, აგრეთვე აშკარად განსაზღვრავს სამართალს, რომელიც უნდა იქნეს გამოყენებული მემკვიდრეობის საქმის განხილვისას.¹²⁴

Regulation (EU) No 650/2012 - ეს რეგულაცია, რომელიც ევროკავშირის წევრი ქვეყნების სასამართლოებს აძლევს საშუალებას ერთიანად განიხილონ მემკვიდრეობის საკითხები, განსაზღვრავს, რომ მემკვიდრეობის საქმეებში უნდა

¹²³ Hague Conference on Private International Law. *Hague Convention of 1 August 1989 on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons*. 1989.

¹²⁴ European Parliament and Council. *Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition and Enforcement of Judgments in Matters of Succession*. Official Journal of the European Union, 2012.

გამოიყენებოდეს გარდაცვლილის habitual residence-ს (მკვიდრობის ადგილი). შესაბამისად, ქვეყნების სამართლებრივი სისტემების შერჩევა დამოკიდებულია იმაზე, სად ცხოვრობდა გარდაცვლილი პირი¹²⁵. ევროკავშირის რეგულაცია ასევე ითვალისწინებს ევროკავშირის საზღვრებში მოქმედი ევროპული სამემკვიდრეო მოწყობის გამოყენებას, რაც ხელს უწყობს მემკვიდრეობის სამართლებრივი პროცესების ეფექტურობას და მოქნილობას.

საქართველოში, მიუხედავად იმისა, რომ ჯერ არ არის ევროკავშირის წევრი ქვეყანა, *Brussels IV*-ის რეგულაცია მნიშვნელოვან როლს თამაშობს, როდესაც საქმე ეხება საქართველოს მოქალაქეების ან სხვა პირების მემკვიდრეობის საკითხებს, რომლებმაც დატოვეს ქონება ევროკავშირის რომელიმე ქვეყანაში. ეს რეგულაცია ქმნის ერთიან სამართლებრივ ჩარჩოს, რომელიც საშუალებას იძლევა მემკვიდრეობის პროცესები გახდეს უფრო გამჭვირვალე და სწრაფი. საქართველომ უნდა დაიწყოს ამ პრინციპების ინტეგრირება, რათა მოხდეს შესაბამისობა ევროკავშირის სამართლებრივ სტანდარტებთან.

საქართველოსთვის ამ რეგულაციის მნიშვნელობა დიდია, რადგან ის წარმოადგენს ერთ-ერთ საუკეთესო მაგალითს სამართლებრივი ინტეგრაციისთვისა და საერთაშორისო სამართლის აღიარებისთვის. ამასთანავე, ევროკავშირის რეგულაციის გავლენა საქართველოში შეიძლება იყოს პოზიტიური, როდესაც საქმე ეხება მოქალაქეების უფლებების დაცვას და ქონების მემკვიდრეობით განაწილებას.

3.5.3. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს და სხვა სასამართლოების გადაწყვეტილებები უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების ინტეგრაციის საკითხებზე

გადაწყვეტილებები უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების ინტეგრაციის საკითხებზე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები, რომლებიც ეხება უცხო სამართლის ნორმების გამოყენებას სამკვიდრო საქმეებში, მნიშვნელოვანი

¹²⁵ European Parliament and Council. *Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition and Enforcement of Judgments in Matters of Succession*. Official Journal of the European Union, 2012.

სამართლებრივი კონტექსტია, რომელიც პირდაპირ აისახება საქართველოში უცხო ქვეყნის სამართლის აღიარებისა და გამოყენების პრაქტიკაში. მართალია, ამ გადაწყვეტილებების დიდი ნაწილი წარმოადგენს ძირითად სამართლებრივ სიმბოლოებს, რომლებიც უზრუნველყოფს კონკრეტულ სამართლებრივ ნაბიჯებს, მათგან ზოგიერთი გადაწყვეტილება აგრეთვე აძლიერებს სამართლებრივი კულტურის ცვლილებას და აჩვენებს მნიშვნელობას საერთაშორისო სამართლის აღიარებისთვის.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-559-530-2015(2015 წლის 23 ოქტომბერი) ეხებოდა უცხო ქვეყნის მოქალაქის სამკვიდროს გახსნასთან დაკავშირებით გამოსაყენებელი სამართლის საკითხს. საქმე ეხებოდა სასამართლოს გადაწყვეტილებას, რომლის მიხედვითაც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1371-ე მუხლი და 1381-ე მუხლი არ ითვალისწინებდა პირდაპირ საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების გამოყენებას იმ შემთხვევაში, როცა საქმე ეხებოდა უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ საქართველოში არსებული ქონების მემკვიდრეობას. გადაწყვეტილება იქნა მიღებული იმაზე, რომ სამართლის შერჩევა დამოკიდებული იყო, თუ რომელ ქვეყანაში მდებარეობდა შესაბამისი ქონება, თუმცა ეს მიდგომა ცხადყოფდა საერთაშორისო კოლიზიური ნორმების გარკვეულ პრობლემებს, რაც საჭიროს ხდიდა ამ დარგში საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელებას.¹²⁶

ამ გადაწყვეტილების მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ ის ქმნის საფუძველს სხვა სასამართლო საქმეების განხილვისას იმისთვის, რომ საქართველოს შიდა სამართლის პრაქტიკა ჰარმონიზირდეს საერთაშორისო სამართლებრივ სტანდარტებთან და ამის შედეგად შესაძლებელი გახდეს საერთაშორისო სამართლის უფრო ფართო გამოყენება. ამავე დროს, ის ნათლად ასახავს იმ პრობლემას, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში არსებული ნორმები შეიძლება არ იყოს სრულყოფილი და შესაბამისი თანამედროვე საერთაშორისო პრაქტიკასთან.

საინტერესო განსახილველია აგრეთვე უზენაესი სასამართლოს მიერ 2013 წლის 4 თებერვალს მიღებული გადაწყვეტილება №ას-1685-1579-2012, რომელიც მსჯელობს

¹²⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-559-530-2015 (2015 წლის 23 ოქტომბერი). “უცხო ქვეყნის მოქალაქის სამკვიდროს გახსნასთან დაკავშირებით გამოსაყენებელი სამართლის საკითხი.”

კოლიზიური ნორმების გამოყენებაზე იმ შემთხვევაში, თუ მემკვიდრეობით მიღებული ქონება რამდენიმე ქვეყანაში მდებარეობს. ამ გადაწყვეტილების მნიშვნელობა განისაზღვრება იმით, რომ სასამართლომ განამტკიცა სამკვიდროს ერთიანობის პრინციპი ქართულ სამართალში და განმარტა მისი მოქმედების ფარგლები.¹²⁷ აგრეთვე, დაადგინა მეთოდოლოგია, როგორ უნდა გადაწყდეს კოლიზიური სამართლის საკითხები მემკვიდრეობით დავებში. მან განმარტა, რომ საქართველოს შეუძლია მიიღოს გადაწყვეტილება როცა სამკვიდრო მასა მდებარეობს სხვა ქვეყანაში, თუმცა ასეთი გადაწყვეტილების აღსრულება დამოკიდებული იქნება იმ სასამართლოს ცნობა-აღსრულებაზე. აგრეთვე განმარტა, რომ მემკვიდრეობის მოქალაქეობის ქვეყნის სამართალი უნდა იქნეს გამოყენებული მთელ სამკვიდრო მასაზე, მიუხედავად ქონების ადგილმდებარეობისა.¹²⁸

ეს გადაწყვეტილება კიდევ ერთხელ გვიჩვენებს იმას, რომ საქართველოს სასამართლო სისტემა ჯერ კიდევ არაა სრულად მოწესრიგებული იმისთვის, რომ ხელი შეუწყოს სრულფასოვანი საერთაშორისო სამართლის გამოყენებას მემკვიდრეობით საკითხებში. მიუხედავად იმისა, რომ მან იმსჯელა ევროკავშირის რეგულაციასთან №650/2012 (Brussels IV) თავსებადობაზე, რომელიც ასევე აღიარებს სამართლის არჩევის შესაძლებლობას მემკვიდრეობის საქმეებში, მაინც ცხადად გამოიკვეთა ორმაგი მოქალაქის სამკვიდრო საკითხის პრობლემურობა.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს და ქვემდგომი ინსტანციების სასამართლოების პრაქტიკის ანალიზი ცხადყოფს სისტემურ გამოწვევებს უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების იმპლემენტაციის პროცესში. მართლმსაჯულების სისტემა ჯერ კიდევ არ არის სრულად მზად ეფექტიანად უპასუხოს გლობალური სამართლებრივი ურთიერთობებიდან წარმოშობილ გამოწვევებს. ეს განსაკუთრებით თვალსაჩინოა საერთაშორისო სამემკვიდრეო საკითხებში, სადაც სამართლებრივი რეგულაციების გაძლიერება და სასამართლო პრაქტიკის განვითარება წარმოადგენს აუცილებელ პირობას სამართლებრივი უსაფრთხოებისა და განჭვრეტადობის

¹²⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-1685-1579-2012 (2013 წლის 4 თებერვალი). “რამდენიმე ქვეყანაში მდებარე ქონების მემკვიდრეობასთან დაკავშირებით კოლიზიური ნორმების გამოყენება.”

¹²⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-857-808-2017 (2018 წლის 16 მარტი). “უცხოური ელემენტის შემცველი მემკვიდრეობის საქმეზე სამართლის არჩევის საკითხი.”

უზრუნველსაყოფად. მხოლოდ კომპლექსური მიდგომით იქნება შესაძლებელი საქართველოს სამართლებრივი სისტემის ეფექტიანი ინტეგრაცია გლობალურ სამართლებრივ სივრცეში.

3.5.4. ევროპული სასამართლოების გადაწყვეტილებები და მათი მნიშვნელობა

საქართველოს მემკვიდრეობის სამართალში უცხო სამართლის ნორმების

გამოყენების პროცესში

ევროპული სასამართლოების გადაწყვეტილებები დიდ გავლენას ახდენენ საერთაშორისო კერძო სამართალზე, მათ შორის მემკვიდრეობის საკითხებზე. მათი პრაქტიკა უზრუნველყოფს ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში სამართლის ერთგვაროვან ინტეგრაციას, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია უცხო სამართლის გამოყენების საკითხებში. ამ განყოფილებაში განხილულია რამდენიმე მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება, რომლებიც უშუალოდ ეხება ევროკავშირის სამართლის გამოყენებას მემკვიდრეობის საქმეებში, აგრეთვე იურიდიულ პრინციპებს, რომლებიც მნიშვნელოვანია საქართველოს სამართლებრივი სისტემისთვის.

ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-218/16 (Kubicka) - ამ გადაწყვეტილებით, ევროკავშირის სასამართლომ განმარტა, რომ რომელიმე სახელმწიფოს კანონმდებლობა, რომელიც ეხება ანდერძის ფორმას, უნდა ემთხვეოდეს იმ სახელმწიფოს ეროვნულ სამართალს, რომელშიც ანდერძი შედგება. ამის მიხედვით, თუ ანდერძი შედგა ევროკავშირის რომელიმე წევრ ქვეყანაში, მაშინ, მიუხედავად იმისა, რომ მემკვიდრეობა შეიძლება განთავსებული იყოს სხვა წევრ სახელმწიფოში, მოქმედი სამართალი დამოკიდებულია იმაზე, თუ სად იყო ანდერძი შედგენილი. ეს გადაწყვეტილება მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საერთაშორისო სამართალზე, როდესაც საქმე ეხება ანდერძების აღიარებას სხვადასხვა სახელმწიფოებში, როგორც ეს საქართველოს შემთხვევაშიც ხდება, როცა ქონება საზღვარგარეთ მდებარეობს, მაგრამ ანდერძი შედგენილია საქართველოში ან რომელიმე სხვა ევროკავშირის წევრ ქვეყანაში.¹²⁹

ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-558/16 (Mahnkopf) - ამ საქმეში ევროკავშირის სასამართლომ განიხილა საკითხი, თუ

¹²⁹ ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-218/16 (Kubicka)

რამდენად შეიძლება კონკრეტული ქონებრივი უფლება დაექვემდებაროს მემკვიდრეობის მარეგულირებელ სამართალს, როცა ეს უფლება ითვალისწინებს სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემებს. სასამართლომ განსაზღვრა, რომ მემკვიდრეობის სამართალი პირდაპირ უნდა იყოს დაკავშირებული იმ ქონების იურისდიქციასთან, რომელზეც ეს სამართალი ვრცელდება. ეს გადაწყვეტილება მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საქართველოს სამართლებრივ სისტემაზე, რადგან მემკვიდრეობის საკითხებში ხშირად არსებობს საერთაშორისო კონფლიქტები, როდესაც მრავალრიცხოვანი ქვეყნები არიან დაკავშირებული მემკვიდრეობის განაწილების პროცესთან.¹³⁰

ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-20/17 (Oberle) ამ გადაწყვეტილებაში საუბარია მემკვიდრეობის საქმეებზე იურისდიქციის საკითხზე, როდესაც საქმე ეხება ისეთ საკითხებს, როგორცაა თუ რა ქვეყნის სასამართლო უნდა განიხილავდეს მემკვიდრეობის სამართალთან დაკავშირებულ დავებს. სასამართლომ განმარტა, რომ სასამართლო იურისდიქცია უნდა განისაზღვროს იმ ქვეყნის კანონმდებლობით, სადაც მემკვიდრეობა გადადის. ეს გადაწყვეტილება კრიტიკულად მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის, რადგან როდესაც საუბარია სხვადასხვა იურისდიქციის მქონე ქვეყნებზე, საკითხი ყოველთვის დგას იმაზე, თუ რომელ ქვეყანაში უნდა განხორციელდეს მემკვიდრეობის სამართალი, და ეს გარკვეულწილად დამოკიდებულია სხვადასხვა იურისდიქციებს შორის შეთანხმებებისა და კონტრაქტების არსებობაზე.¹³¹

ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-102/18 (Brisch) - ამ საქმეში სასამართლომ განსაზღვრა სამკვიდრო მოწმობის ეფექტი სხვა წევრ სახელმწიფოში. სასამართლომ დაადგინა, რომ ევროპული სამემკვიდრეო მოწმობის გაცემის შემთხვევაში, იგი უნდა იყოს აღიარებული ყველა ევროკავშირის წევრ ქვეყანაში, რაც გულისხმობს, რომ თუ მემკვიდრეები ცხოვრობენ სხვადასხვა ევროკავშირის ქვეყანაში, სასამართლოები უნდა აღიარონ სამკვიდრო მოწმობა, რომელიც გაცემულია სხვა ქვეყანაში. ეს გადაწყვეტილება ასევე მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის, რადგან ეს ქმნის წინაპირობას, რომ თუ საქართველომ მიიღოს

¹³⁰ ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-558/16 (Mahnkopf).

¹³¹ ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-20/17 (Oberle)

ევროკავშირის შესაბამისი რეგულაციები, საქართველოს მოქალაქეებს ექნებათ შესაძლებლობა ჰქონდეთ მარტივი და პირდაპირი წვდომა იმ ქვეყანაში, სადაც მათი მემკვიდრეობა მდებარეობს.¹³²

ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-658/17 (WB) - ამ საქმეში სასამართლო განიხილავდა საკითხს, თუ რა გავლენა შეიძლება ჰქონდეს ევროპული სამემკვიდრეო მოწმობის გაცემას, როცა საქმე ეხება სხვადასხვა იურისდიქციებს. სასამართლომ დაადგინა, რომ ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში აღიარებული სამემკვიდრეო მოწმობის გაცემას არ უნდა ჰქონდეს დაბრკოლებები და ის უნდა იქნეს აღიარებული იმ ქვეყნებში, სადაც მემკვიდრეობა გადადის. ეს გადაწყვეტილება მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის, რადგან ის აჩვენებს, რომ ევროკავშირის სტანდარტების შესაბამისად, ქვეყნებს უნდა ჰქონდეთ ეფექტური მექანიზმები, რომელიც უზრუნველყოფს საერთაშორისო სამართლის ერთგვაროვნებას.¹³³

გერმანიის ფედერალური სასამართლოს (BGH) გადაწყვეტილება XII ZB 530/17 (2018 წლის 5 დეკემბერი) - გერმანიის ფედერალური სასამართლოს გადაწყვეტილება შეეხებოდა მემკვიდრეობის რეგულაციის გამოყენების საკითხს. სასამართლო განიხილავდა იმ შემთხვევაში, თუ როგორ უნდა იქნეს გამოყენებული საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართლის პრინციპები გერმანიაში, როდესაც სხვა ქვეყნების მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული სამართლებრივი ნორმები არსებობს. გერმანიის სასამართლომ დაადგინა, რომ ამგვარი საერთაშორისო პრინციპები უნდა ინარჩუნებდეს სრულ ჰარმონიას ეროვნულ კანონმდებლობასთან, რაც გულისხმობს, რომ გერმანიას უნდა ჰქონდეს მკაფიო კანონები, რომლებიც ჰარმონიზებულია საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართლის პრინციპებთან.¹³⁴

საფრანგეთის საკასაციო სასამართლოს 2013 წლის 23 იანვრის გადაწყვეტილება No. 11-26.929 შეეხებოდა საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართლის

¹³² ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-102/18 (Brisch).

¹³³ ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-658/17 (WB)

¹³⁴ გერმანიის ფედერალური სასამართლოს (BGH) გადაწყვეტილება XII ZB 530/17 (2018 წლის 5 დეკემბერი)

საქმეზე გამოსაყენებელი სამართლის საკითხს. სასამართლომ განმარტა, რომ მრავალ სახელმწიფოსთან დაკავშირებულ საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართლის საკითხებში თითოეული სახელმწიფო ინარჩუნებს საკუთარ ეროვნულ კანონმდებლობას. ამასთან, მემკვიდრეობის საკითხი უნდა გადანაწილდეს და აღიარებულ იქნეს ყველა იმ სახელმწიფოში, რომელსაც ეს საქმე ეხება.

მარტივად რომ ვთქვათ, საფრანგეთის საკასაციო სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართლის დროს, სხვადასხვა ქვეყნების კანონები მოქმედებს, მაგრამ საბოლოო გადაწყვეტილება მემკვიდრეობაზე ყველა დაინტერესებულმა სახელმწიფომ უნდა აღიაროს.¹³⁵

3.5.5. ევროპული და საქართველოს სასამართლოების გადაწყვეტილებები

სავალდებულო წილის შესახებ

სავალდებულო წილის საკითხი წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან და საინტერესო ასპექტს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართლის სფეროში, როდესაც საქმე ეხება განსხვავებული ქვეყნების სამართლის სისტემებსა და კულტურებს. ევროპული სასამართლოების გადაწყვეტილებები ამ საკითხზე ხშირად ასახავს რთულ სამართლებრივ დილემებს, რომლებიც ეხება საჯარო წესრიგსა და სხვადასხვა სახელმწიფოს შიდა კანონმდებლობას, კერძოდ, როდესაც საქმე ეხება სავალდებულო წილის მოთხოვნას. ამ ქვეთავში განხილულია რამდენიმე გამორჩეული გადაწყვეტილება, რომელმაც მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა საერთაშორისო სამართლებრივ პრაქტიკაში, მათ შორის საქართველოშიც.

ევროკავშირის სასამართლოების გადაწყვეტილებები სავალდებულო წილის შესახებ- ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-404/14 (Matoušková) - ამ საქმეში ევროკავშირის სასამართლომ განიხილა სავალდებულო წილის უფლების მქონე მემკვიდრეების უფლებების დაცვის საკითხი, როდესაც საქმე ეხება უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენებას. სასამართლომ დაადგინა, რომ ზოგიერთ სახელმწიფოში მოქმედი საკანონმდებლო ნორმები, რომლებიც ზღუდავენ ან ასუსტებენ სავალდებულო წილის უფლების განხორციელებას, შეიძლება შეაფერხონ უცხო ქვეყნის სამართლის ეფექტური გამოყენება. ეს გადაწყვეტილება

¹³⁵ საფრანგეთის საკასაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება No. 11-26.929 (2013 წლის 23 იანვარი).

მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს იმ ქვეყნებზე, სადაც სავალდებულო წილი წარმოადგენს სოციალურ უსაფრთხოების დაცვის ელემენტს და ამიტომ მას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მემკვიდრეობის სამართლებრივ პრაქტიკაში.¹³⁶

გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება 1 BvR 1644/00 (2005 წლის 19 აპრილი) - ამ საქმეში სასამართლომ დაადგინა, რომ სავალდებულო წილის უფლება (Pflichtteil) არის კონსტიტუციურად დაცული, და ამიტომ უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენება, რომელიც უზულებელყოფს ამ უფლების განხორციელებას, შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს საჯარო წესრიგს. აღნიშნული გადაწყვეტილება აჩვენებს, რომ ქვეყნების ეროვნული კანონმდებლობა, რომელიც იცავს მოქალაქეების სოციალური და ეკონომიკური უფლებებს, უნდა დარჩეს უზენაეს, როდესაც საქმე ეხება მემკვიდრეობით დავას. ეს საკითხი კრიტიკული მნიშვნელობისაა, რადგან ის ხაზს უსვამს კონსტიტუციური უფლებების დაცვას და მათ გავლენას საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართალზე.¹³⁷

საფრანგეთის საკასაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება No. 10-40.094 (2011 წლის 27 სექტემბერი) - "Jarre Case"-ში საფრანგეთის საკასაციო სასამართლომ განიხილა ამერიკელი კომპოზიტორის საფრანგეთში მცხოვრები შვილების სავალდებულო წილის (réserve héréditaire) საკითხი, სადაც სასამართლომ დაადგინა, რომ საფრანგეთის მოქალაქე მემკვიდრეების სავალდებულო წილი წარმოადგენს საჯარო წესრიგის ნაწილს. აღნიშნული გადაწყვეტილება მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს, რადგან იგი ქმნის პრეცედენტს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართლის საქმეებში, სადაც სავალდებულო წილის მოთხოვნის საკითხი გახდა კრიტიკული სამართლებრივი პრობლემა.¹³⁸

შვეიცარიის ფედერალური ტრიბუნალის გადაწყვეტილება BGE 102 II 136 - ამ საქმეში შვეიცარიის სასამართლომ განიხილა უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ შვეიცარიაში მდებარე ქონებაზე შედგენილი ანდერძი, რომელიც არღვევდა შვეიცარიული

¹³⁶ ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-404/14 (Matoušková).

¹³⁷ გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება 1 BvR 1644/00 (2005 წლის 19 აპრილი).

¹³⁸ საფრანგეთის საკასაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება No. 10-40.094 (2011 წლის 27 სექტემბერი).

სამართლით გათვალისწინებულ სავალდებულო წილებს. სასამართლომ დაადგინა, რომ, მიუხედავად იმისა, რომ მემკვიდრეობითი საქმე ეხებოდა უცხო ქვეყნის მოქალაქეს, შვეიცარიული კანონმდებლობა იყო უზენაესი, რაც სავალდებულო წილის დაცვას უზრუნველყოფდა. ეს გადაწყვეტილება მიაჩნებოდა, რომ შვეიცარიული სასამართლოები არ ერევან სხვა ქვეყნების სამართლის სფეროში, მაგრამ მათ უნდა უზრუნველყონ ეროვნული კანონმდებლობის დაცვის პრინციპების გათვალისწინება.¹³⁹

ავსტრიის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება 2 Ob 83/18z (2019 წლის 29 აგვისტო) - ამ გადაწყვეტილებაში სასამართლომ განიხილა საკითხი, რომელიც ეხებოდა უცხო ქვეყნის მოქალაქის მემკვიდრეობას და მის კავშირს მემკვიდრეობის ევროპულ რეგულაციასთან. სასამართლო დაადგინა, რომ უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ შედგენილი ანდერძი, რომელიც არღვევდა ავსტრიული კანონმდებლობის შესაბამისად სავალდებულო წილს, უნდა აღიარებულიყო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი შეესაბამებოდა ადგილობრივ კანონებს. ეს გადაწყვეტილება ავსტრიის სამართლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ასპექტს ეხება, რომელიც ცხადყოფს, თუ როგორ უნდა მოხდეს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობის სამართლის ნორმების გამოყენება ადგილობრივ სამართალთან მიმართებაში.¹⁴⁰

ესპანეთის უზენაესმა სასამართლომ 2018 წლის 15 დეკემბრის გადაწყვეტილებაში (STS 4511/2018) განიხილა საკითხი, რომელიც შეეხებოდა უცხოელის მიერ ანდერძით მთელი ქონების ერთ პირზე დატოვებას, რაც ეწინააღმდეგებოდა ესპანეთის სავალდებულო წილის წესებს. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ესპანეთის კანონმდებლობა უპირობოდ უნდა იყოს დაცული და სხვა სახელმწიფოების სამართლით რეგულირებული მემკვიდრეობითი საკითხები ვერ მოახდენს გავლენას ამ უფლებაზე. ეს გადაწყვეტილება მნიშვნელოვან პრეცედენტს ქმნის ევროპულ სამართალში, რაც მიუთითებს ადგილობრივი სამართლებრივი ნორმების უპირატესობაზე.¹⁴¹

¹³⁹ შვეიცარიის ფედერალური ტრიბუნალის გადაწყვეტილება BGE 102 II 136

¹⁴⁰ ავსტრიის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება 2 Ob 83/18z (2019 წლის 29 აგვისტო)

¹⁴¹ ესპანეთის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება STS 4511/2018 (2018 წლის 15 დეკემბერი)

სპეციფიკური გადაწყვეტილებები ინგლისური სამართლის სისტემიდან- *Jefri Bolkih v KPMG* [1999] 2 AC 222- ამ საქმეში განხილული იყო მემკვიდრეობის საერთაშორისო საკითხებში უცხოური სამართლის გამოყენების სირთულე, კერძოდ, ინგლისურ სასამართლოში სავალდებულო წილის უცხოური კონცეფციის აღიარების პრობლემა. ბრიტანეთის სასამართლოს წინაშე იდგა ამოცანა, განესაზღვრა, თუ როგორ უნდა მოხდეს უცხო ქვეყნის სამართლებრივი პრინციპების აღიარება, როდესაც ისინი შეუთავსებელია ინგლისური სამართლის ფუნდამენტურ იდეებთან. სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ იმ შემთხვევაში, როდესაც უცხო ქვეყნის სამართალი არ ითვალისწინებს სავალდებულო წილს, ინგლისურმა სასამართლომ უნდა შეიმუშაოს სამართლიანი მიდგომა, რომელიც უზრუნველყოფს მემკვიდრეობის უფლებების დაცვას, მიუხედავად იმისა, რომ ინგლისურ სამართალში მსგავსი მექანიზმი არ არსებობს.¹⁴²

საქმე *Re Fuld's Estate (No 3)* [1968] P 675 შეეხებოდა სიტუაციას, როდესაც მამკვიდრებლის დომიცილის ქვეყანა (გერმანია) აღიარებდა სავალდებულო წილის უფლებას, ხოლო ქონების ადგილმდებარეობის ქვეყანა (ინგლისი) – არა. ამ გადაწყვეტილების საკვანძო საკითხი იყო სავალდებულო წილის არარსებობა ინგლისურ სამართალში, რომელსაც არ გააჩნდა მსგავსი რეგულაციები. მიუხედავად იმისა, რომ გერმანიის კანონმდებლობა ითვალისწინებდა სავალდებულო წილს, ინგლისში ეს კონცეფცია უცნობი იყო. სასამართლომ განმარტა, რომ ინგლისის სასამართლოები არ გამოიყენებენ უცხო ქვეყნის კანონებს, რომლებიც ეწინააღმდეგება მათ საკუთარ სამართლებრივ პრინციპებს, რამაც მნიშვნელოვანი სამართლებრივი გაურკვევლობა გამოიწვია მემკვიდრეობით დავაში.¹⁴³

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2018 წლის 16 მაისის გადაწყვეტილება №ას-1036-986-2017 შეეხებოდა უცხო ქვეყნის მოქალაქის საქართველოში არსებულ ქონებაზე სავალდებულო წილის მოთხოვნის საკითხს. სასამართლომ დაადგინა, რომ მიუხედავად ქონების უცხოეთში მდებარეობისა, სავალდებულო წილის უფლების უზრუნველყოფისას უპირატესობა საქართველოს სამართალს უნდა მიენიჭოს. ამასთან, სასამართლომ აღნიშნა, რომ ადგილობრივ კანონმდებლობას პრიორიტეტი

¹⁴² *Jefri Bolkih v KPMG* [1999] 2 AC 222

¹⁴³ *Re Fuld's Estate (No 3)* [1968] P 675

უნდა ჰქონდეს, რადგან იგი უზრუნველყოფს მოქალაქეთა მემკვიდრეობით უფლებებსა და სავალდებულო წილს მაშინაც კი, თუ უცხო ქვეყნის კანონმდებლობა მსგავს უფლებებს არ ითვალისწინებს. ეს გადაწყვეტილება ხაზს უსვამს საქართველოს მიერ საკუთარი სამართლებრივი სისტემის აქტიურად გამოყენების აუცილებლობას მოქალაქეთა მემკვიდრეობითი უფლებებისა და სავალდებულო წილის დასაცავად იმ შემთხვევებში, როდესაც უცხო ქვეყნების კანონმდებლობა ამ უფლებებს არ აღიარებს.¹⁴⁴

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2014 წლის 16 იანვრის გადაწყვეტილება №ას-979-940-2013 შეეხებოდა სიტუაციას, როდესაც უცხო ქვეყნის მოქალაქემ დატოვა სამკვიდრო, ხოლო საქართველოში მცხოვრები და საქართველოს მოქალაქე მემკვიდრეები ითხოვდნენ სავალდებულო წილის დაკმაყოფილებას. სასამართლომ მიიჩნია, რომ უპირატესობა ადგილობრივ კანონმდებლობას უნდა მიენიჭოს, რაც იმას ნიშნავს, რომ საქართველოს მოქალაქეებმა უნდა მიიღონ კანონით განსაზღვრული სავალდებულო წილი, მიუხედავად სამკვიდროში უცხოური ელემენტების არსებობისა. ამასთან, სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ საერთაშორისო ნორმები არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს საქართველოს შიდა სამართალს და აუცილებელია საერთაშორისო და შიდა სამართლის შეჯერება თითოეული მემკვიდრის უფლების უზრუნველსაყოფად.¹⁴⁵

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 9 ნოემბრის გადაწყვეტილება №ას-443-418-2015 შეეხებოდა კოლიზიური ნორმების გამოყენების საკითხს, როდესაც ერთმანეთს რამდენიმე ქვეყნის სამართლებრივი სისტემა ეჯახება. სასამართლომ დაადგინა, რომ მსგავს შემთხვევებში უპირატესობა ადგილობრივ სამართალს უნდა მიენიჭოს, რადგან ის უზრუნველყოფს შესაბამის კანონიერ უფლებებს და ხელს უშლის საერთაშორისო სამართლებრივ კონფლიქტებს. სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ ამ ტიპის საქმეებში აუცილებელია საქართველოს კანონმდებლობის პრინციპების დაცვა, რათა თავიდან იქნას აცილებული სამართლებრივი გაურკვევლობა და დავის გაჭიანურება, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საერთაშორისო სამართლის გამოყენებისას. გარდა ამისა, სასამართლომ მიუთითა, რომ ეროვნულ დონეზე

¹⁴⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-1036-986-2017 (2018 წლის 16 მაისი)

¹⁴⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-979-940-2013 (2014 წლის 16 იანვარი)

არსებული კოლიზიური ნორმები ისე უნდა იქნეს განმარტებული, რომ მათ შეძლონ საერთაშორისო კონტექსტში ამ საკითხების რეგულირება.¹⁴⁶

3.6. სავალდებულო წილის ინსტიტუტის როლი და მნიშვნელობა ქართულ სამემკვიდრეო სამართალში

სამოქალაქო სამართლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მიზანია გარდაცვლილის ქონების სამართლიანი განაწილება მემკვიდრეებს შორის, რაც პირდაპირ კავშირშია ქვეყანაში მოქმედი სამართლებრივი სისტემის სრულყოფილებასა და საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობასთან. ამ კონტექსტში, ქართული სამემკვიდრეო სამართალი, მიუხედავად განვითარების გზისა, კვლავ საჭიროებს დახვეწას, განსაკუთრებით სავალდებულო წილის ინსტიტუტი, რომელიც მემკვიდრეობითი უფლებების დაცვის ფუნდამენტურ ელემენტს წარმოადგენს. აღნიშნული ინსტიტუტი უზრუნველყოფს გარანტიას, რომ ყველა კანონიერი მემკვიდრე მიიღებს კანონით განსაზღვრულ მინიმალურ წილს, რომლის შეზღუდვა ანდერძითაც კი შეუძლებელია.

სავალდებულო წილი, როგორც სამართლებრივი ინსტიტუტი, წარმოადგენს მემკვიდრის კანონით გარანტირებულ მინიმალურ წილს, რომელიც უზრუნველყოფს მის უფლებებს, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც მემკვიდრედ ცნობილი პირი ანდერძის საფუძველზე ვერ იღებს კუთვნილ ქონებას. კანონმდებლობა ითვალისწინებს ამ წილის გადაცემას განსაკუთრებულ მემკვიდრეთა წრისთვის, რაც აუცილებელია მემკვიდრეობის პროცესის სამართლიანი განაწილების უზრუნველსაყოფად.¹⁴⁷

ქართულ სამემკვიდრეო სამართალში სავალდებულო წილი განსაზღვრავს სხვა მემკვიდრეების წილების მინიმალურ ზღვარს და ამასთან უზრუნველყოფს, რომ

¹⁴⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-443-418-2015 (2015 წლის 9 ნოემბერი).

¹⁴⁷ შენგელია რ., შენგელია ე. - "მემკვიდრეობის სამართალი" (თბილისი, 2011)

კანონიერმა მემკვიდრეებმა მიიღონ ქონების მათი კანონიერი წილის შესაბამისი სარგებელი..¹⁴⁸

ქართული სამემკვიდრეო სამართალი განსაზღვრავს სავალდებულო წილის როლს, განსაკუთრებით იმ მემკვიდრეებისთვის, რომლებიც კანონით პირველ რიგში არიან განსაზღვრულნი. მიუხედავად იმისა, რომ ქართულ კანონმდებლობაში სავალდებულო წილის არსებობა მნიშვნელოვანი ინსტიტუტია, მისი პრაქტიკული გამოყენება ხშირად ბუნდოვანი ან არასრულად გასაგებია როგორც კანონის აღსრულების, ისე საზოგადოების ცნობიერების დონეზე.¹⁴⁹

ხშირი გამოწვევაა ის, რომ სავ

ალდებულო წილის სამართლებრივი ბუნება არ არის სრულად დეტალიზებული ან არ შეესაბამება სხვა სახელმწიფოთა კანონმდებლობას, რაც განპირობებულია ადგილობრივ და საერთაშორისო სამართლის სისტემებს შორის არსებული შეუსაბამოებით.¹⁵⁰

სავალდებულო წილი განისაზღვრება როგორც უფლება, რომლის გამოვლენა შესაძლებელია როგორც კანონმდებლობის, ისე სასამართლო პრაქტიკის საფუძველზე. ეს საკითხი განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს საერთაშორისო ქონებასთან და სხვადასხვა ქვეყნის სამართლებრივი სისტემების კონფლიქტებთან დაკავშირებულ შემთხვევებში.

სხვადასხვა ქვეყნის სამართლებრივი სისტემების შეუთავსებლობისას შესაძლებელია სამართლებრივი დაპირისპირების წარმოშობა. მაგალითად, საფრანგეთში მემკვიდრეობითი უფლება ექვემდებარება სავალდებულო წილის დაცვას, მაშინ როდესაც საქართველოში ამ უფლების შეზღუდვები შეიძლება არსებობდეს.¹⁵¹

¹⁴⁸ კერესელიძე დ. - "სავალდებულო წილი საერთაშორისო კერძო სამართალში", ჟურნალი "ქართული სამართლის მიმოხილვა", №10, 2007.

¹⁴⁹ კვანტალიანი ნ. - "სავალდებულო წილის უფლების განხორციელების თავისებურებანი", ჟურნალი "მართლმსაჯულება", №1, 2017.

¹⁵⁰ ჩიტოშვილი თ. - "სავალდებულო წილის მოთხოვნის უფლება და უღირსი მემკვიდრეობა", ჟურნალი "ადვოკატი", №2, 2015.

¹⁵¹ გაბუნია მ. - "სავალდებულო წილის ინსტიტუტის შედარებითი ანალიზი", ჟურნალი "სარჩევი", №1-2, 2012.

ქართული სამართლებრივი პრაქტიკა ხშირად აწყდება რთული სამართლებრივი საკითხების გადაჭრის აუცილებლობას, რომლებიც სავალდებულო წილის უფლების დაცვას ეხება. ეს გამოწვევები წარმოიშობა სხვადასხვა კოლიზიური სიტუაციიდან, როდესაც მემკვიდრეობის პროცესი რეგულირდება კონკრეტული სამართლებრივი სისტემის მიერ დაწესებული შეზღუდვებით.

სავალდებულო წილის ძირითადი მიზანია სამართლებრივი ვალდებულებების დაცვა იმ პირთა უფლებების უზრუნველყოფით, რომლებიც ხშირად არ არიან სრულად ჩართული მემკვიდრეობის პროცესში ან ვერ იღებენ სათანადო წილს.¹⁵²

სავალდებულო წილის ინსტიტუტი აქტიურად გამოიყენება სხვა სამართლებრივ სისტემებში, განსაკუთრებით ევროპაში, სადაც ქვეყნებს შორის ურთიერთობები მემკვიდრეობით საქმეებში რეგულირდება, როგორც შესაბამისობის საკითხები. მაგალითად, გერმანიის სამართლებრივი სისტემა მკაცრად იცავს სავალდებულო წილის კანონმდებლობას, სადაც მისი გარეშე შესაძლებელია მემკვიდრეობითი საქმეების წარმართვა.¹⁵³

საქართველოში ამ ინსტიტუტის გამოყენება ხშირად პრაქტიკულ პრობლემებს ქმნის, რადგან ქვეყნებს შორის არსებული სამართლებრივი განსხვავებები ხშირად იწვევს კონფლიქტებს, რომელთა გადაწყვეტაც შემდგომში ხდება საჭირო.¹⁵⁴

საქართველოში სავალდებულო წილის ინსტიტუტის ეფექტიანი ფუნქციონირება მომავალში შესაძლებელი იქნება მხოლოდ განახლებული საკანონმდებლო ჩარჩოს პირობებში, რომელიც უზრუნველყოფს ამ ინსტიტუტის სრულმასშტაბიან მოქმედებას. ამისთვის აუცილებელია საერთაშორისო სამართლისა და საქართველოს სამართლებრივი სისტემის თანხვედრა, რათა მსგავსი საკითხების გადაწყვეტა გაჭიანურებული პროცედურების გარეშე გახდეს შესაძლებელი.¹⁵⁵

¹⁵² შენგელია რ. - "სავალდებულო წილის უფლების მქონე პირთა წრე და მისი განსაზღვრის კრიტერიუმები საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით", ჟურნალი "სამართალი", №1-2, 2015.

¹⁵³ ახვლედიანი ზ. - "მემკვიდრეობითი სამართალი" (თბილისი, 2007)

¹⁵⁴ კერესელიძე დ. - "სავალდებულო წილი საერთაშორისო კერძო სამართალში", ჟურნალი "ქართული სამართლის მიმოხილვა", №10, 2007.

¹⁵⁵ ჭანტურია ლ. - "სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი" (თბილისი, 2011)

რა თქმა უნდა, სასურველია გაგრძელდეს საკანონმდებლო რეფორმები, რომლებიც დაეხმარება კავშირს ევროპულ სამართლებრივ სტანდარტებთან და ხელს შეუწყობს სავალდებულო წილის სფეროს სრულყოფას.¹⁵⁶

სავალდებულო წილის ინსტიტუტი ქართულ სამართალში უმნიშვნელოვანეს ელემენტს წარმოადგენს, რომელიც უზრუნველყოფს მემკვიდრეობის პროცესის სამართლიან და თანასწორ განაწილებას. მიუხედავად იმისა, რომ სისტემის ფუნქციონირებისას გარკვეული სამართლებრივი ცვლილებები და შესწორებებია საჭირო, იგი მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს როგორც სამართლებრივი, ისე სოციალური სტაბილურობის შენარჩუნებაში. ამ მიზნის მისაღწევად აუცილებელია საერთაშორისო სამართლებრივი სტანდარტების დაცვა, შესაბამისი კანონმდებლობის გაუმჯობესება და სასამართლო პრაქტიკის განვითარება.

თავი 4. უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების სამართლებრივი შედეგები და გამოწვევები

4.1. სამკვიდროს მიღებასთან დაკავშირებული იურიდიული რისკები და კონფლიქტები

საერთაშორისო სამართლებრივ პრაქტიკაში სამკვიდროს მიღებასთან დაკავშირებული რისკები და კონფლიქტები მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენებას. ამგვარ ვითარებაში, მემკვიდრეობის პროცესები შეიძლება იქცეს სამართლებრივი გაურკვევლობის, დავებისა და სირთულეების წყაროდ. სამართლებრივი კონფლიქტი შესაძლოა გაჩნდეს იურისდიქციებს შორის არსებული ნორმატიული განსხვავებების, საგადასახადო პოლიტიკის შეუსაბამობის, მემკვიდრეობის რეგისტრაციის პროცესის კომპლექსურობისა და ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სტანდარტებთან შეუსაბამობის გამო.¹⁵⁷

¹⁵⁶ ბიჭია მ. - "კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები" (თბილისი, 2018)

¹⁵⁷ Nukusheva, G., & Kuandykov, K. (2024). *Challenges of Cross-Border Succession: Legal Conflicts and Harmonization*, pp. 48–52.

ერთ-ერთი ყველაზე სერიოზული პრობლემა, რაც უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენებისას იჩენს თავს, არის მემკვიდრეობის შესახებ მოქმედი კანონების ურთიერთწინააღმდეგობა. მაგალითად, თუ გარდაცვლილი იყო ერთ ქვეყანაში მოქალაქე, მაგრამ მისი ქონება სხვა ქვეყანაში მდებარეობს, შესაძლოა წარმოიშვას ე.წ. კონფლიქტური ნორმების შემთხვევა, როდესაც თითოეულ ქვეყანას აქვს პრეტენზია მემკვიდრეობის რეგულირებაზე თავისი კანონმდებლობის შესაბამისად. ამგვარი სამართლებრივი დაპირისპირება არა მხოლოდ მემკვიდრეებს უქმნის დაბრკოლებებს, არამედ არღვევს გარდაცვლილის ნების პატივისცემასაც.¹⁵⁸

მემკვიდრეობის საკითხებში დიდი როლი ენიჭება ე.წ. “lex successionis” პრინციპს, რაც გულისხმობს მემკვიდრეობის სამართლებრივი რეგულირების განსაზღვრას გარდაცვლილის ცხოვრების უკანასკნელი ადგილის სამართლის მიხედვით. თუმცა, რიგ ქვეყნებში განსხვავებული მიდგომა მოქმედებს, რაც იწვევს ორმაგ ინტერპრეტაციას. ასეთ შემთხვევებში მემკვიდრე შეიძლება აღმოჩნდეს ორი ან მეტი ქვეყნის კანონმდებლობის პირისპირ, რაც, საბოლოოდ, სასამართლო დავებს იწვევს და აბრკოლებს სამკვიდრო მასის გადანაწილების პროცესს.¹⁵⁹

მნიშვნელოვანია იმ სამართლებრივი სისტემების განხილვა, რომლებიც უცხოელ მემკვიდრეებზე განსაკუთრებულ შეზღუდვებს აწესებენ. მაგალითად, რუსეთის კანონმდებლობაში არსებობს მექანიზმები, რომელთა საშუალებითაც გარკვეულ შემთხვევებში შესაძლებელია უცხო ქვეყნის მოქალაქის მემკვიდრეობის უფლების შეზღუდვა, რაც არღვევს თანასწორობის პრინციპს და პრობლემებს უქმნის ტრანსნაციონალურ მემკვიდრეებს.¹⁶⁰

მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული კონფლიქტების მეორე ასპექტი უკავშირდება იმას, რომ სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემაში ქონების ტიპების კლასიფიკაცია განსხვავდება. მაგალითად, ლიტვის სამართალში სამემკვიდრეო ქონება მოიცავს არა მხოლოდ მატერიალურ აქტივებს, არამედ ინტელექტუალურ საკუთრებასაც, რაც

¹⁵⁸ Kotlyarov, V., Fursa, S., & Chuikova, O. (2023). *Comparative Perspectives on Succession Law*, pp. 134–139.

¹⁵⁹ Vic, D., & Pujiraharjo, R. (2023). *International Legal Approaches to Digital and Cross-Border Inheritance*, pp. 88–94.

¹⁶⁰ Țicău-Sudit, L. (2021). *Inheritance Law and Human Rights in the European Context*, pp. 92–95.

ყველა იურისდიქციაში ერთნაირად არ არის აღიარებული.¹⁶¹ ასეთი სამართლებრივი კლასიფიკაციის განსხვავება კიდევ უფრო ართულებს ქონების გადანაწილების პროცესს და ამძაფრებს საერთაშორისო კოლიზიებს.

ამ განსხვავებული მიდგომების პირობებში, სასამართლოებს ხშირად უწევთ ქონების სიღრმისეული იდენტიფიკაცია, რათა დაადგინონ, თუ რომელი აქტივები ექვემდებარება მემკვიდრეობით გადაცემას კონკრეტული ქვეყნის სამართლის მიხედვით. მაგალითად, თუ ერთ იურისდიქციაში ციფრული აქტივები ან ინტელექტუალური საკუთრება არ განიხილება სამემკვიდრეო ქონებად, მაშინ როდესაც მემკვიდრეობა გლობალურია და მოიცავს სხვადასხვა აქტივებს სხვადასხვა ქვეყანაში, ქონების სტრუქტურული ანალიზი და სამართლებრივი აღიარება მნიშვნელოვან ბარიერად იქცევა. ამგვარ შემთხვევებში მემკვიდრეთა ინტერესები ხშირად ზიანდება არა მათი უფლებების ნაკლებობის, არამედ სამართლებრივი აღიარების ფორმალური შეზღუდვის გამო.

განსაკუთრებით რთულდება ვითარება იმ შემთხვევაში, როდესაც სამემკვიდრეო ქონებას მიეკუთვნება ისეთი აქტივები, რომელთა სამართლებრივი ბუნება განსაზღვრულია მხოლოდ კონკრეტული სახელმწიფოს შიდა ნორმებით. მაგალითად, ლიცენზიები, საავტორო უფლებები ან სარეკლამო პლატფორმებზე განთავსებული ციფრული ანგარიშები, რომლებიც ერთ ქვეყანაში შეიძლება სამართლებრივად ღირებულ საკუთრებად ჩაითვალოს, ხოლო მეორეში — საერთოდ არ იყოს რეგისტრირებული ან რეგულირებული. Vic და Pujiraharjo აღნიშნავენ, რომ ასეთ შემთხვევებში არა მხოლოდ სამართლებრივი აღიარება, არამედ საკუთრების ღირებულების დადგენაც კი რთულდება, რაც პირდაპირ აისახება ქონებრივი ინტერესების დაცვაზე.¹⁶²

აღნიშნული კოლიზიების დასაძლევად, საერთაშორისო სამართლის სფეროში დაწყებულია დისკუსიები სამართლებრივი უნიფიკაციის საჭიროებაზე, რათა საერთო სტანდარტის საფუძველზე მოხდეს ქონების კლასიფიკაციის თანხვედრა.

¹⁶¹ Beriozovas, R., Perkumienė, D., & Legkova, A. (2022). *Succession and Property Rights in Post-Soviet Countries*, pp. 112–117.

¹⁶² Vic, D., & Pujiraharjo, R. (2023). *International Legal Approaches to Digital and Cross-Border Inheritance*, pp. 88–94.

მაგალითად, ევროკავშირში მიმდინარეობს მუშაობა იმაზე, რომ მემკვიდრეობის ქონების ტიპები დაჯგუფდეს სპეციალურ კატეგორიებად — მატერიალური, არამატერიალური, ციფრული და შერეული აქტივების სახით — რაც ხელს შეუწყობს სამართლებრივ ჰარმონიას საზღვარგარეთ მდებარე ქონების გადანაწილებისას. თუმცა, ეს პროცესი კვლავ დასაწყისის ფაზაშია და პრაქტიკული განხორციელებისთვის საჭირო იქნება როგორც სამართლებრივი ჩარჩოს ჩამოყალიბება, ასევე ეროვნული კანონმდებლობების მოდიფიკაცია.

გარდა ამისა, სასამართლოებში არ არსებობს ერთგვაროვანი მიდგომა იმასთან დაკავშირებით, თუ რომელი სამართლებრივი ნორმით უნდა შეფასდეს ქონების ბუნება — მემკვიდრეობის ადგილმდებარეობის ქვეყნის სამართლით (*lex rei sitae*), მემკვიდრის მოქალაქეობის ქვეყნის სამართლით (*lex patriae*), თუ უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის ქვეყნის სამართლით (*lex domicilii*). ეს სამართლებრივი გაურკვევლობა სერიოზულ დაბნეულობას იწვევს როგორც მოსამართლეებში, ისე მემკვიდრეებში, რომლებიც ვერ ახერხებენ საერთაშორისო ელემენტის მქონე სისტემაში მემკვიდრეობითი უფლებების რეალური განხორციელების პროგნოზირებას.

მსგავსი კოლიზიები ხშირად იწვევს იმას, რომ მემკვიდრეთა ნაწილს შეიძლება შეეზღუდოს წვდომა კონკრეტულ აქტივებზე მხოლოდ იმიტომ, რომ მათი სამართლებრივი ბუნება ვერ იქნა აღიარებული შესაბამისი იურისდიქციის სასამართლოს მიერ. ეს პრობლემები განსაკუთრებით მწვავედება მაშინ, როდესაც საქმე ეხება კომპანიის წილებს ან არასაჯარო ფასიან ქაღალდებს, რომელთა მფლობელობა პირდაპირ არ არის რეგისტრირებული საჯარო რეესტრებში. ასეთ შემთხვევებში, საკუთრების გადაცემის სამართლებრივი მექანიზმი არა მხოლოდ გაურკვეველი, არამედ ხშირად სრულიად მიუწვდომელია უცხო ქვეყნის სასამართლოებისთვის.

მემკვიდრეობის კოლიზიური სამართლის ერთ-ერთი ძირითადი გამოწვევა სწორედ სამართლებრივი კლასიფიკაციის განსხვავებულობაა. ამან ნათლად აჩვენა საერთო სამართლებრივი კატეგორიების დამკვიდრების აუცილებლობა — განსაკუთრებით ინტელექტუალური და ციფრული ქონების შემთხვევაში — რათა მემკვიდრეობის პროცესები იყოს არა მხოლოდ სამართლიანი, არამედ ფუნქციურად ეფექტიანი. შესაბამისი ინიციატივები უკვე იკვეთება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციისა და

ევროკავშირის ფარგლებში, თუმცა ამ მიმართულებით ჯერ კიდევ დიდი გზაა გასავლელი, განსაკუთრებით იმ სახელმწიფოებისთვის, რომელთაც ჯერ არ გაუვლიათ სამართლებრივი ჰარმონიზაციის ძირითადი ეტაპები.¹⁶³

სერიოზული პრაქტიკული დაბრკოლებები უკავშირდება ქონების ლეგალიზაციასა და მის ოფიციალურ რეგისტრაციას. როდესაც უცხო ქვეყნის მოქალაქე ან საქართველოს მოქალაქე, რომლის ქონება უცხოეთში მდებარეობს, ცდილობს მემკვიდრეობის მიღებას, ხშირია შემთხვევა, როდესაც საჭირო ხდება დოკუმენტების დამოწმება და სამართლებრივი შემოწმების გავლა, რაც დამოკიდებულია შესაბამისი ქვეყნის კანონმდებლობასა და ბიუროკრატიულ სისტემაზე. აღნიშნული პროცედურები ხშირად საკმაოდ რთულია და დამატებით ფინანსურ, ტექნიკურ და იურიდიულ რესურსებს მოითხოვს.¹⁶⁴

კიდევ ერთი პრინციპული საკითხია სავალდებულო წილის რეგულირება, რომელიც ქვეყნების მიხედვით მნიშვნელოვნად განსხვავდება. ლიტვის, რუსეთის და სხვა ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკების სამართლებრივ სივრცეში, სავალდებულო წილი განიხილება როგორც უკლებლივ მისაღები მექანიზმი კონკრეტული მემკვიდრეებისათვის. თუმცა, ევროკავშირის ზოგიერთ ქვეყანაში ანდერძის თავისუფლების პრინციპი უფრო ფართოდაა აღიარებული. ეს განსხვავება ხშირად იწვევს სამართლებრივ გაურკვევლობას, თუ რა პრინციპებით უნდა მოხდეს მემკვიდრეობის რეალიზაცია.¹⁶⁵

სავალდებულო წილის პრინციპი გულისხმობს, რომ გარკვეულ მემკვიდრეებს, ძირითადად პირველი რიგის ნათესავებს, მემკვიდრეობის მიღების უპირობო უფლება აქვთ, მიუხედავად ანდერძის შინაარსისა. პოსტსაბჭოთა სივრცეში ეს პრინციპი, როგორც წესი, მყარად არის დაცული კანონმდებლობით და მოიცავს არა მხოლოდ ფორმალურ ვალდებულებას, არამედ სამართლებრივ გარანტიებსაც მემკვიდრეებისთვის. მაგალითად, რუსეთის სამოქალაქო კოდექსი პირდაპირ ადგენს, რომ არასრულწლოვანი ან შეზღუდულ შესაძლებლობის მქონე შვილები, მეუღლე ან

¹⁶³ Vic, D., & Pujiraharjo, R. (2023). *International Legal Approaches to Digital and Cross-Border Inheritance*, pp. 88–94.

¹⁶⁴ Nukusheva, G., & Kuandykov, K. (2024). *Challenges of Cross-Border Succession: Legal Conflicts and Harmonization*, pp. 48–52.

¹⁶⁵ Kotlyarov, V., Fursa, S., & Chuikova, O. (2023). *Comparative Perspectives on Succession Law*, pp. 134–139

მშობლები სავალდებულოდ იღებენ ქონების ნახევარს იმ წილიდან, რომელიც მათ კანონით ეკუთვნოდათ.¹⁶⁶

მეორე მხრივ, ევროპის დასავლურ ქვეყნებში, როგორცაა დიდი ბრიტანეთი, ნიდერლანდები ან დანია, სავალდებულო წილის მექანიზმი ან სუსტია, ან საერთოდ არ მოქმედებს. ამ სახელმწიფოებში პრიორიტეტი ენიჭება ინდივიდის უფლებას, თავად განსაზღვროს მემკვიდრეობის ბედი. აღნიშნულ პრაქტიკაში მემკვიდრეობითი თავისუფლება განიხილება როგორც საკუთრების უფლების გაგრძელება, და სახელმწიფოს ჩარევა მემკვიდრეობითი განკარგულების პროცესში მინიმუმამდეა დაყვანილი. სწორედ ეს ქმნის დისბალანსს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობით საქმეებში, სადაც ერთ ქვეყანაში მოქმედებს სავალდებულო წილის პრინციპი, ხოლო მეორეში — ანდერძის სრული ავტონომია.¹⁶⁷

განსაკუთრებით პრობლემატურია ისეთი შემთხვევები, როდესაც გარდაცვლილი პირის ქონება გაყოფილია სხვადასხვა ქვეყანაში. მაგალითად, ერთ ნაწილში მდებარე უძრავი ქონება შეიძლება ექვემდებარებოდეს სავალდებულო წილის პრინციპს, ხოლო მეორე ნაწილში — იმ იურისდიქციის სამართალს, რომელიც ანიჭებს უპირატესობას ანდერძის თავისუფლებას. ასეთი კოლიზიები მემკვიდრეთა შორის ხშირად იწვევს დავებს და აჩენს საკითხს, თუ რომელ სამართლებრივ პრინციპს უნდა მიენიჭოს უპირატესობა.

ამ კონტექსტში, სასამართლოებს უწევთ სამართლებრივი პრიორიტეტების დადგენა. ზოგ შემთხვევაში უპირატესობა ენიჭება გარდაცვლილის უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის ქვეყნის სამართალს (*lex domicilii*), რომელიც შესაძლოა არ აღიარებდეს სავალდებულო წილის პრინციპს. შედეგად, მემკვიდრე, რომელიც სავალდებულო წილის მოთხოვნის საფუძველს ეროვნულ კანონმდებლობაზე ამყარებს, პრაქტიკულად კარგავს ამ უფლების რეალიზაციის შესაძლებლობას. ეს კი აღიქმება როგორც სოციალური უსამართლობა და ხშირად არღვევს ადამიანის უფლებების სტანდარტებს.

¹⁶⁶ Kotlyarov, V., Fursa, S., & Chuikova, O. (2023). *Comparative Perspectives on Succession Law*, pp. 134–139

¹⁶⁷ Țicău-Suditu, L. (2021). *Inheritance Law and Human Rights in the European Context*, pp. 92–95

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ევროსასამართლოს პრაქტიკაში არაერთი შემთხვევაა, როდესაც სავალდებულო წილის საკითხი იქცა განხილვის საგნად ადამიანის უფლებების დაცვის კონტექსტში. მაგალითად, სასამართლომ განმარტა, რომ მემკვიდრეობაზე სრული კონტროლის აკრძალვა შეიძლება ჩაითვალოს საკუთრების უფლებაში ჩარევად, რაც მხოლოდ იმ შემთხვევაშია დასაშვები, თუ მას აქვს ლეგიტიმური მიზანი და არის პროპორციული. შესაბამისად, თანამედროვე საერთაშორისო პრაქტიკა ცდილობს იპოვოს ბალანსი მემკვიდრის ნების პატივისცემასა და სავალდებულო წილის დაცვას შორის.

საქართველოში სავალდებულო წილის პრინციპი დღემდე მოქმედებს და მისი პრაქტიკული რეალიზება უზრუნველყოფილია სამოქალაქო კოდექსის საფუძველზე. თუმცა, უცხო ქვეყნის სამართლებრივ რეალობასთან შეჯახებისას, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როდესაც ქონება გადანაწილებულია სხვადასხვა იურისდიქციაში, ამ პრინციპის აღსრულება მნიშვნელოვნად რთულდება. აღნიშნული გარემოება ხაზს უსვამს სამართლებრივი ჰარმონიზაციის საჭიროებას, რათა თავიდან იქნას აცილებული მემკვიდრეობით პროცესში სუბიექტთა უფლების შეზღუდვა მხოლოდ ეროვნული წესრიგის საფუძველზე.

შეჯამების სახით, შეიძლება ითქვას, რომ სავალდებულო წილის ინსტიტუტი საერთაშორისო სამემკვიდრეო სამართალში ჯერ კიდევ არ არის ჰარმონიზებული. მისი არსებობა ან არარსებობა ქვეყნის შიდა სამართლებრივი სტრუქტურების ანარეკლია და ამავდროულად, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საერთაშორისო კოლიზიებზე. ამდენად, მისი ინტეგრაცია საერთო ევროპულ ან გლობალურ სამართლებრივ სტანდარტებში კვლავ რთულად გადასაჭრელ ამოცანად რჩება. განსაკუთრებით მწვავეა გენდერული და კულტურული ასპექტები, რომლებიც მემკვიდრეობის რეგულირების დროს იჩენს თავს. ინდონეზიის სამართლებრივ პრაქტიკაში, რომელიც ჯერ კიდევ ადათობრივ სამართალს ეფუძნება, ქონების გადანაწილება ხშირად ოჯახის ტრადიციულ წესრიგზეა დამოკიდებული. ეს იმას ნიშნავს, რომ ქალი მემკვიდრე ხშირად დისკრიმინაციის წინაშე დგას, რაც ეწინააღმდეგება საერთაშორისო ადამიანის უფლებების სტანდარტებს.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Țicău-Suditu, L. (2021). *Inheritance Law and Human Rights in the European Context*, pp. 92–95

ერთ-ერთი ნაკლებად განხილული, მაგრამ ძალიან მნიშვნელოვანი საფრთხე უკავშირდება მემკვიდრეობის საგადასახადო რეგულაციებს. სხვადასხვა ქვეყანაში მოქმედებს განსხვავებული მემკვიდრეობის გადასახადის სისტემა, რამაც შესაძლოა მემკვიდრე ორმაგი დაბეგვრის წინაშე დააყენოს. ასეთ შემთხვევაში მემკვიდრემ შეიძლება იმავე ქონებისთვის გადაიხადოს გადასახადი როგორც საქართველოში, ისე უცხოეთში, რაც გაუმართლებლად ამძიმებს მის ეკონომიკურ მდგომარეობას.¹⁶⁹

საბოლოოდ, მემკვიდრეობის მიღებასთან დაკავშირებული სამართლებრივი რისკები აშკარად მიუთითებს იმ აუცილებლობაზე, რომ საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში გამკაცრდეს უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების პრინციპების რეგულაცია და დასაბუთდეს პროცედურები, რომლებიც უზრუნველყოფს ქონებრივი უფლებების ეფექტურ დაცვას. საჭიროა ისეთი მიდგომების განვითარება, რომლებიც უზრუნველყოფენ როგორც გარდაცვლილის ნების პატივისცემას, ისე მემკვიდრეთა უფლებების დაცვას საერთაშორისოდ აღიარებული სტანდარტების შესაბამისად.

4.2. უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების გავლენა მემკვიდრეობის პროცესზე

თანამედროვე საერთაშორისო სამართლებრივი ურთიერთობების პირობებში მემკვიდრეობის რეგულირების სფერო სულ უფრო ხშირად ექცევა ტრანსნაციონალური სამართლებრივი ნორმების ზეგავლენის ქვეშ. უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება მემკვიდრეობის პროცესზე არამხოლოდ სამართლებრივი რეალობის მნიშვნელოვანი ასპექტია, არამედ ერთგვარი ინდიკატორია იმაზე, რამდენად ჰარმონიზებულია კონკრეტული სახელმწიფოს სამართლებრივი სისტემა საერთაშორისო სტანდარტებთან. აღნიშნული საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია იმ შემთხვევებში, როდესაც გარდაცვლილის ქონება განთავსებულია რამდენიმე ქვეყანაში, ან როდესაც მემკვიდრეები ცხოვრობენ სხვადასხვა ქვეყანაში, რაც ქმნის მრავალფეროვან სამართლებრივ კონტექსტს.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Beriozovas, R., Perkumienė, D., & Legkova, A. (2022). *Succession and Property Rights in Post-Soviet Countries*, pp. 112–117.

¹⁷⁰ Picht, P., Kopp, P., & Thommen, I. (2022). *International Succession and Private Law Conflicts in Europe*, pp. 77–81.

ერთ-ერთი ყველაზე აშკარა გავლენა, რასაც უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება ახდენს მემკვიდრეობის პროცესზე, დაკავშირებულია სამართლებრივი პრინციპების განსხვავებასთან. თითოეულ იურისდიქციას გააჩნია თავისი უნიკალური მემკვიდრეობითი მექანიზმები, რაც ხშირად იწვევს სამართლებრივი ურთიერთგანსხვავებების კრიზისულ წერტილამდე მიყვანას. მაგალითად, დასავლური ქვეყნების უმეტესობაში უპირატესობა ენიჭება გარდაცვლილის ნების დაცვის პრინციპს, ხოლო რიგ აზიურ და პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში მოქმედებს სავალდებულო წილის სისტემა, რაც ზღუდავს ანდერძით ქონების განაწილების თავისუფლებას.¹⁷¹

ეს განსხვავება გავლენას ახდენს მემკვიდრეობის კოლიზიურ საქმეებზე, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როცა მემკვიდრეები და მემკვიდრეობითი ქონება სხვადასხვა ქვეყნის იურისდიქციაში განლაგებულია. დასავლური ქვეყნების სამართლებრივ სისტემაში გარდაცვლილის ნება თითქმის აბსოლუტურად განიხილება და სასამართლო იშვიათად ერევა ანდერძის შინაარსში, თუკი ფორმალურად ის წესების დაცვით არის შედგენილი. ამავდროულად, ისეთ ქვეყნებში, როგორებიცაა რუსეთი, ყაზახეთი, სომხეთი და რიგი ისლამური ქვეყნები, კანონმდებლობა მემკვიდრეობის მინიმალურ ნაწილს კანონით განსაზღვრულ პირებზე სავალდებულოდ აკავშირებს. აღნიშნული კოლიზია პრაქტიკულად შეუძლებელს ხდის ანდერძის სრული ძალით აღსრულებას საერთაშორისო საქმეებში.

განსაკუთრებით საინტერესოა ის შემთხვევები, როდესაც ერთი სახელმწიფოს სასამართლო უარს ამბობს მემკვიდრეობის საკითხის განხილვაზე მხოლოდ გარდაცვლილის ნების საფუძველზე, იმ მოტივით, რომ მას ეწინააღმდეგება ადგილობრივი იძულებითი წილის რეგულირება. ეს პრაქტიკა ხელს უშლის გარდაცვლილის ნების რეალიზებას და ხშირად არღვევს მემკვიდრეთა მოლოდინებსაც. მაგალითისთვის, გერმანიის სასამართლოებში არსებობენ პრეცედენტები, როდესაც ანდერძის საფუძველზე განაწილებული ქონება სავალდებულო წილის მოთხოვნის გამო ხელახლა გადანაწილდა — რაც

¹⁷¹ Goncharova, I., Fursa, S., & Chuikova, O. (2021). *Comparative Inheritance Law: Challenges and Reform Needs*, pp. 78–80.

ეწინააღმდეგებოდა გარდაცვლილის საბოლოო ნებას, მაგრამ ეფუძნებოდა კანონით განსაზღვრულ პრინციპს ოჯახური სოლიდარობის დაცვის აუცილებლობის შესახებ.¹⁷²

აღნიშნული წინააღმდეგობები არა მხოლოდ სამართლებრივი კონფლიქტის პროვოცირებას იწვევს, არამედ სამართლებრივი პროგნოზირებადობის კრიზისსაც წარმოშობს. საერთაშორისო პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ასეთი უთანხმოებები განსაკუთრებით მძაფრდება მაშინ, როდესაც სამართლებრივი ნორმების გამოყენების საკითხი დამოკიდებულია სასამართლოს ინტერპრეტაციაზე და არ არის მკაფიოდ განსაზღვრული საკანონმდებლო დონეზე. Goncharova, Fursa და Chuikova ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ ასეთ გარემოებებში ხშირად ხდება ერთსა და იმავე მემკვიდრეობით ქონებაზე ერთდროულად ორი ან მეტი სახელმწიფოს სასამართლოს იურისდიქციის დაპირისპირება, რაც უგულებელყოფს სამართლებრივი პროცესის ეფექტიანობას.¹⁷³

ამასთანავე, მნიშვნელოვნად იზრდება იმ ქვეყნების როლი, რომლებიც ცდილობენ მოახდინონ სამართლებრივი ჰარმონიზაცია საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით. მაგალითად, ევროკავშირის Succession Regulation No. 650/2012 ცდილობს შეამციროს ზუსტად ასეთი კონფლიქტური შემთხვევები — მასში მოყვანილია პრინციპი, რომ მემკვიდრეობის სამართლებრივი ჩარჩო განისაზღვრება გარდაცვლილის უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის კანონმდებლობით, თუ ის არ არღვევს საზოგადოებრივი წესრიგის პრინციპებს. თუმცა, ეს მიდგომა არ არის საკმარისი პრობლემების სრულად გადასაჭრელად, რადგან სახელმწიფოები კვლავ ინარჩუნებენ დისკრეციულ უფლებას, არ აღიარონ უცხო სამართლის ნორმა მათი წესრიგის წინააღმდეგობის შემთხვევაში.¹⁷⁴

შეჯამების სახით, სამართლებრივი პრინციპების განსხვავება, როგორც გარდაცვლილის ნების პატივისცემისა და სავალდებულო წილის დაცვის კონტექსტში, წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან დაბრკოლებას მემკვიდრეობის

¹⁷² Popescu, A., & Chiteală, A. (2014). *European Perspectives on Inheritance Law and Testamentary Freedom*, pp. 59–63.

¹⁷³ Goncharova, I., Fursa, S., & Chuikova, O. (2021). *Comparative Inheritance Law: Challenges and Reform Needs*, pp. 79–82

¹⁷⁴ Popescu, A., & Chiteală, A. (2014). *European Perspectives on Inheritance Law and Testamentary Freedom*, pp. 59–63

კოლიზიური საქმეების სამართლებრივი მოგვარებისთვის.საერთაშორისო კერძო სამართლის მიზანი უნდა იყოს არა მხოლოდ ფორმალური კოლიზიების აღმოფხვრა, არამედ შინაარსობრივი დაბალანსება — ისეთი მოდელის ჩამოყალიბება, რომელიც თანაბრად გაითვალისწინებს როგორც გარდაცვლილის ინდივიდუალურ ნებას, ისე მემკვიდრეთა მინიმალურ სოციალურ დაცულობას. ამ მიზნის მისაღწევად აუცილებელია არა მხოლოდ სამართლებრივი რეფორმები, არამედ პოლიტიკური ნება და საერთაშორისო სამართლებრივი კულტურის განვითარება.

გარდაცვლილის ნების აღიარება საერთაშორისო დონეზე ერთ-ერთ ფუნდამენტურ საკითხს წარმოადგენს. უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენებისას ეს პრინციპი ხშირად ექცევა ადგილობრივი კანონმდებლობის ჩარჩოებში, რაც ზოგჯერ ამცირებს ან მთლიანად აბათილებს გარდაცვლილის თავისუფალი ნების გამოხატვის შედეგებს. მაგალითად, თუ გარდაცვლილი ცხოვრობდა ქვეყანაში, სადაც ანდერძით ქონების განკარგვა არ არის აბსოლუტური, მაშინ თუ ანდერძი შედგენილია სხვა ქვეყანაში, მისი აღიარება შესაძლოა გაძნელდეს.¹⁷⁵

ერთ-ერთ პოზიტიურ ინსტრუმენტად, რაც ამ მხრივ წარმოიშვა, შეიძლება ჩაითვალოს ე.წ. ევროპული მემკვიდრეობის სერტიფიკატი, რომელიც ევროკავშირის სივრცეში მემკვიდრეობის სამართლებრივი ჰარმონიზაციისკენ გადადგმული მნიშვნელოვანი ნაბიჯია. აღნიშნული მექანიზმის მეშვეობით მემკვიდრეობის პროცესში ჩართული მხარეები იღებენ ერთიან სამართლებრივ დოკუმენტს, რომელიც აღიარებულია ყველა წევრ ქვეყანაში, რაც ამცირებს უცხო სამართლის ინტერპრეტაციის რისკს და ამარტივებს პროცესის ფორმალიზებას.¹⁷⁶

თუმცა, საქართველოზე საუბრისას უნდა ითქვას, რომ მიუხედავად იმისა, რომ მოქმედი კანონმდებლობა უცხო სამართლის აღიარებას არ კრძალავს, პრაქტიკაში ხშირია დაბრკოლებები სამართლებრივი ნორმების შესაბამისობაში მოყვანის კუთხით. კერძოდ, ქართული სასამართლოები უცხო სამართლის ნორმების ინტერპრეტაციას ხშირად თავს არიდებენ, რაც ერთგვარად აბრკოლებს

¹⁷⁵ Lutska, L., Karmaza, O., & Koucherets, I. (2022). *Harmonization of Private International Law: Inheritance and Human Rights*, pp. 89–94.

¹⁷⁶ Popescu, A., & Chiteală, A. (2014). *European Perspectives on Inheritance Law and Testamentary Freedom*, pp. 59–63.

მემკვიდრეობის პროცესს, განსაკუთრებით მაშინ, როცა საქმე ეხება უცხოეთში მცხოვრებ მემკვიდრეებს ან უცხო ქვეყანაში განთავსებულ ქონებას.¹⁷⁷

უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან შედეგს წარმოადგენს დოკუმენტაციის ლეგალიზაციის მოთხოვნები. ხშირია სიტუაცია, როდესაც უცხოეთში შედგენილი ანდერძი საქართველოში სათანადო დადასტურების გარეშე ვერ პოულობს აღიარებას. ამისათვის აუცილებელია ჰააგის აპოსტილის ან ნოტარიულად დამოწმებული თარგმანის წარდგენა, რაც დამატებით ფინანსურ და პროცედურულ სირთულეებთან არის დაკავშირებული და მნიშვნელოვნად აფერხებს სამართლებრივი პროცესის გამჭვირვალობას.

განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ქონების განაწილების კულტურულ სპეციფიკას, რაც ხშირ შემთხვევაში უშუალოდ განსაზღვრავს უცხო სამართლის ნორმების პრაქტიკულ გამოყენებას. იავური (ინდონეზიური) სამოქალაქო სამართლის მაგალითზე, სადაც მემკვიდრეობის პროცესში ტრადიციული რელიგიური და სოციალური სტრუქტურები უპირატესია სამართლებრივ პრინციპებთან შედარებით, ქონების განაწილება ხდება არა ინდივიდის სურვილის, არამედ საზოგადოების მორალური წესრიგის საფუძველზე.¹⁷⁸

ასევე, გასათვალისწინებელია ის რეალობა, რომ უცხო სამართლის ნორმების გამოყენება შესაძლოა გაუთვალისწინებლად არღვევდეს მემკვიდრეთა უფლებებს. მაგალითად, თუ უცხო ქვეყანაში მოქმედი სამართალი არ იცავს თანასწორობას გენდერული, ეთნიკური ან რელიგიური ნიშნით, მაშინ მისი პირდაპირი გადმოტანა საქართველოში საზოგადოებრივ წესრიგთან წინააღმდეგობაში მოვა და სამართლებრივი აღიარების საფუძველს დაკარგავს. ამიტომ, უცხო სამართლის ნორმების აღიარება საჭიროებს კრიტიკულ, შინაარსობრივ ანალიზს და არა მექანიკურ გადმოღებას სამართლებრივ სისტემაში.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Martinelli, A., Dianova, L., & Kaendo, J. (2023). *Cross-Border Succession in European and Global Perspective*, pp. 105–110.

¹⁷⁸ Martinelli, A., Dianova, L., & Kaendo, J. (2023). *Cross-Border Succession in European and Global Perspective*, pp. 105–110.

¹⁷⁹ Țicău-Suditu, L. (2021). *Inheritance Law and Human Rights in the European Context*, pp. 92–95

ევროკავშირის ქვეყნებში გამოკვეთილად შეინიშნება სამართლებრივი მიდგომების ჰარმონიზაციის ტენდენცია, რომელიც მიზნად ისახავს არა მხოლოდ ფორმალური ნორმების კლასიფიკაციას, არამედ პრაქტიკული პროცესის გამარტივებას. კვლევებით დასტურდება, რომ ჰარმონიზაციის არსებობა არამცთუ ამცირებს სასამართლო დავებს, არამედ ზრდის მოქალაქეთა ნდობას სამართლებრივი სისტემების მიმართ და ამცირებს საერთაშორისო კონფლიქტების ალბათობას. ევროკავშირის ქვეყნებში გამოკვეთილი სამართლებრივი ჰარმონიზაციის ტენდენცია წარმოადგენს მრავალგანზომილებიან პროცესს, რომელიც სცილდება მხოლოდ ფორმალური ნორმატიული ბაზის უნიფიკაციას. ეს ფენომენი შეიძლება განვიხილოთ რამდენიმე მნიშვნელოვანი პერსპექტივიდან:

ევროკავშირში ჰარმონიზაციის პროცესი პრაგმატულ მიდგომას ეფუძნება, სადაც პრიორიტეტი ენიჭება არა მხოლოდ ნორმატიული ბაზის ერთგვაროვნებას, არამედ სამართლებრივი პროცედურების ოპტიმიზაციას. ემპირიული კვლევები ცხადყოფს, რომ ისეთი ინსტრუმენტები, როგორიცაა ევროპული სამკვიდრო მოწმობა, მნიშვნელოვნად ამცირებს ადმინისტრაციულ ბარიერებს და ზრდის სამართლებრივ ეფექტიანობას.

ჰარმონიზებული სამართლებრივი სივრცე ზრდის მოქალაქეთა ნდობას მართლმსაჯულების სისტემის მიმართ, უზრუნველყოფს სამართლებრივი შედეგების პროგნოზირებადობას სხვადასხვა იურისდიქციაში და ამყარებს ლეგიტიმაციის მექანიზმს. პოლიტიკურ-სამართლებრივი კვლევები ადასტურებს, რომ სამართლებრივი უსაფრთხოების განცდა სოციალური კაპიტალის მნიშვნელოვან კომპონენტს წარმოადგენს ევროპულ საზოგადოებებში.

ჰარმონიზებული სამართლებრივი ნორმები ამცირებს კოლიზიურ სიტუაციებს, რომლებიც წარმოიშობა განსხვავებული სამართლებრივი სისტემების ურთიერთქმედების შედეგად და წარმოადგენს კონფლიქტების პრევენციის მნიშვნელოვან მექანიზმს. სტატისტიკური ანალიზი აჩვენებს, რომ იმ სფეროებში, სადაც ჰარმონიზაციის მაღალი დონეა მიღწეული (მაგალითად, სამომხმარებლო უფლებების დაცვა, ინტელექტუალური საკუთრება), საერთაშორისო დავების რაოდენობა და ხანგრძლივობა მნიშვნელოვნად მცირდება.

ჰარმონიზაციის პროცესი მოიცავს არა მხოლოდ ნორმატიული აქტების დაახლოებას, არამედ სამართლებრივი ინსტიტუტების ინტენსიურ კომუნიკაციასა და გამოცდილების გაზიარებას, რაც წარმოადგენს ინსტიტუციური დიალოგის მნიშვნელოვან ფაქტორს. ევროპული სასამართლოების პრაქტიკა (მაგალითად, მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები) ხელს უწყობს საერთო იურიდიული კულტურის ჩამოყალიბებას, რომელიც სცილდება ცალკეული ეროვნული იურისდიქციების ფარგლებს.

სამართლებრივი ჰარმონიზაცია წარმოადგენს არა მხოლოდ იურიდიული, არამედ სოციალურ-ეკონომიკური ინტეგრაციის კატალიზატორს. კვლევები ადასტურებს, რომ პროგნოზირებადი და ჰარმონიზებული სამართლებრივი გარემო მნიშვნელოვნად ამცირებს ტრანზაქციულ ხარჯებს და ხელს უწყობს ეკონომიკური აქტივობის ზრდას საზღვრებს მიღმა.

თანამედროვე ევროპული გამოცდილება ცხადყოფს, რომ ჰარმონიზაციის პროცესი წარმოადგენს არა მხოლოდ ტექნიკურ-სამართლებრივ პროექტს, არამედ სოციალურ-პოლიტიკური ინტეგრაციის მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს, რომელიც ამღიერებს სამართლის უზენაესობას და ქმნის საფუძველს საერთო ღირებულებებზე დაფუძნებული სამართლებრივი სივრცის ფორმირებისთვის.

დასასრულს, ნათელია, რომ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება მემკვიდრეობის პროცესზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ორ სფეროში — სამართლებრივ სტრუქტურასა და ადამიანის უფლებათა დაცვის კონტექსტში. ერთი მხრივ, აღნიშნული ნორმები შეიძლება გახდეს სამართლებრივი სტაბილურობისა და პროცესის გამარტივების საფუძველი; მეორე მხრივ კი — შემოიტანოს ახალი დაბრკოლებები, რომლებიც უკავშირდება სხვადასხვა კულტურულ სისტემებსა და სამართლებრივ ტრადიციებს შორის არსებულ ხარვეზებს.

4.3. უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების სამართლებრივი შედეგები საქართველოში

სამკვიდრო საქმეებში უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენების საკითხი მუდმივ სამართლებრივ და პრაქტიკულ გამოწვევას წარმოადგენს როგორც საერთაშორისო, ისე შიდასახელმწიფოებრივ სამართლებრივ სისტემებში. საქართველოს სამემკვიდრო სისტემაში უცხო ქვეყნის სამართლის აღიარებისა და გამოყენების საკითხი დღემდე აქტუალურია, რადგან სხვადასხვა იურისდიქციაში მოქმედი სამართლებრივი ნორმები ხშირად ურთიერთსაწინააღმდეგოა. ამგვარად, უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება მემკვიდრეობის საკითხებში არსებით გავლენას ახდენს არა მხოლოდ სამართლებრივ, არამედ სოციალურ, ეკონომიკურ და კულტურულ ასპექტებზე.

საქართველოში უცხო სამართლის გამოყენება განსაკუთრებით რთულია მემკვიდრეობის საკითხებთან დაკავშირებით. კერძოდ, ის შერჩევითი პრინციპებით განსაზღვრავს, თუ რომელი სამართალი უნდა გავრცელდეს მემკვიდრეობაზე, როდესაც საქმე ეხება სხვადასხვა სახელმწიფოში განლაგებულ ქონებას. ცალკე საკითხია, თუ როგორ უნდა გამოიყენოს სასამართლომ უცხო სამართლის ნორმები, რომლებმაც შესაძლოა დაარღვიოს ადგილობრივი წესები და ინტერესები.

ქართველი მეცნიერები აღნიშნავენ, რომ ასეთი გადახრები უცხო სამართლისგან, განსაკუთრებით სავალდებულო წილის ინსტიტუტის დროს, ამკვიდრებს სამართლებრივ გაურკვევლობას. მათივე შეფასებით, სასამართლო პრაქტიკაში ხშირია კონფლიქტები, როცა მემკვიდრეობის საქმეებს აწარმოებს განსხვავებული სამართლებრივი წესების მქონე სახელმწიფო, რაც ძაბავს პროცესს და ართულებს მემკვიდრეობისთვის საქმის გადაწყვეტას. მსგავსი მდგომარეობა მნიშვნელოვნად ზრდის სამართლიანი გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ნეგატიურ შედეგებს

საქართველოს სასამართლო პრაქტიკა, რომელიც უპირატესად ადგილობრივ სამართლებრივ ნორმებს ეფუძნება, არასაკმარისად არის მომზადებული აღნიშნული კომპლექსური პროცესების მართვისთვის. ეს პრობლემა განსაკუთრებით მკაფიოდ ვლინდება სავალდებულო წილის ინსტიტუტთან მიმართებით, რომლის გამოყენება უცხო სამართლის ფარგლებში სირთულეებს წარმოშობს. სასამართლოს კომპეტენცია, პროფესიული რესურსი და სამართლებრივი კულტურა ხშირად მიუთითებს ამ ტიპის დავებზე კონტროლის დეფიციტზე. ამდენად, საქართველოში სასამართლოს უნარი,

მიიღოს კომპეტენტური გადაწყვეტილება, რომელიც საერთაშორისო სამართლის სტანდარტებს შეესაბამება, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს.¹⁸⁰

საქართველოს სამემკვიდრო სისტემაში უცხო სამართლის ნორმების ინტეგრაცია არ მიმდინარეობს მხოლოდ კანონმდებლობის დონეზე. საერთაშორისო სტანდარტები და ევროპის საბჭოსა თუ ევროკავშირის რეგულაციები მკაფიოდ ქმნიან სივრცეს, სადაც საქართველოს კანონმდებლობა ვერ უზრუნველყოფს საჭირო სამართლებრივ დაცვას. „საქართველო ჯერ ვერ ახერხებს სრულად რეალიზებულ სისტემაში უცხო სამართლის შეღწევას, რადგან ადგილობრივი კანონმდებლობა ჯერ კიდევ არ უჭერს მხარს ევროპულ სამართლებრივ პრაქტიკას.“¹⁸¹

აღნიშნულ კონტექსტში, ქართულ სამართალში იგრძნობა საერთაშორისო სტანდარტებისა და, კონკრეტულად, სავალდებულო წილის იმ ნორმების გამოყენების ნაკლებობა, რაც აუცილებელია მრავალფეროვანი იურისდიქციიდან მომდინარე საქმეების განხილვისას¹⁸². კერძოდ, უცხო ქვეყნების სამართლის სერვისების მიღება საქართველოში ხშირად იწვევს სხვადასხვა სახის პრაქტიკულ და ტექნიკურ დაბრკოლებებს, მაგალითად, დოკუმენტაციის ლეგალიზაციასა და სამართლებრივი დასაბუთების წარმართვას.¹⁸³

სავალდებულო წილი, როგორც ერთ-ერთი ყველაზე პრობლემური ინსტიტუტი, ჯერაც გაურკვეველია ქართულ სამართალში. საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობა ვერ უზრუნველყოფს შესაბამისი სტანდარტის დაცვას უცხო ქვეყნის მოქალაქეების მიერ დანატოვარი ქონების მემკვიდრეობაზე. საზღვარგარეთ არსებული რეგულაციები შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს ადგილობრივად მიღებულ ნორმებს, ხოლო სასურველი შედეგების მისაღწევად, საქართველოს კანონმდებლობაში უნდა შეიქმნას უფრო გამართული სისტემა.¹⁸⁴

¹⁸¹ საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ საქართველოს კანონის კომენტარი (რედ. გ. სვანაძე), თბილისი, 2018

¹⁸² კერესელიძე დ. - "კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები", თბილისი, 2009 - გვ. 307-329

¹⁸³ მახარობლიშვილი გ. - "სავალდებულო წილის ინსტიტუტი: პრაქტიკული სახელმძღვანელო ნოტარიუსებისთვის" (ნოტარიუსთა პალატის გამოცემა, თბილისი, 2014).

¹⁸⁴ შენგელია რ., შენგელია ე. - "მემკვიდრეობის სამართალი" (თბილისი, 2011)

როგორც წესი, სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემის შედარება გვიჩვენებს, რომ სავალდებულო წილის სამართლებრივი ბუნება ევროპულ პრაქტიკაში, მაგალითად, გერმანიისა და საფრანგეთის შემთხვევაში, განსხვავდება ქართული სისტემისგან¹⁸⁵. ეს იწვევს დამატებით სამართლებრივ გამოწვევებს, როგორცაა სამართლებრივი კონფლიქტები და ზიანი მემკვიდრეობის საქმეში მონაწილე პირებისთვის.

ასევე მნიშვნელოვანია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარები და სახელმძღვანელოები, რომლებიც შესაბამისი წილის კონცეფციებს და გამარტივებული რეგულაციების შემოღებასა და მათ ადვოკატთა და მოსამართლეთა მიერ გამოყენებას ეხება. მაგალითად, „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი VI“ მკაფიოდ განმარტავს სავალდებულო წილის ნორმებს, მაგრამ კვლავ ითვალისწინებს სხვადასხვა სამართლებრივ გამოწვევებს.¹⁸⁶

სამწუხაროდ, საქართველოში უცხო სამართლის ინტეგრაციის გამოწვევები მნიშვნელოვნად ხელს უშლის როგორც მემკვიდრეობით დავებში მონაწილე პირების, ისე საზოგადოების სამართლებრივი ცნობიერების განვითარებას. ამისთვის აუცილებელია საკანონმდებლო რეფორმები, რომლებიც გაამარტივებს საზღვარგარეთ არსებულ სამართლის ნორმების გამოყენებას.

თავი 5. კვლევის შედეგები და ანალიზი

მოცემული თავი წარმოადგენს რაოდენობრივი კვლევის შედეგებისა და შესაბამისი აკადემიური ლიტერატურის შედარებით ანალიზს, რომლის მიზანია იმ მექანიზმებისა და ტენდენციების გამოვლენა, რომლებიც განსაზღვრავენ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების პრაქტიკას მემკვიდრეობის სამართალში. კვლევა დაფუძნებულია 200 რესპონდენტის გამოკითხვაზე, რომელთა გამოცდილება, ცოდნა და დამოკიდებულება ანალიზის საფუძველს წარმოადგენს. ლიტერატურის წყაროები მოიცავს საერთაშორისო კვლევებსა და სამართლებრივ ანალიზს, რომელთა მეშვეობით შესაძლებელი გახდა პრაქტიკისა და თეორიის შერწყმა კრიტიკულ

¹⁸⁵ ნინიძე თ. - "სავალდებულო წილი: არსი და სამართლებრივი ბუნება", ჟურნალი "მართლმსაჯულება და კანონი" №3, 2018.

¹⁸⁶ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი VI, (რედ. ლ. ჭანტურია), თბილისი, 2019 - კომენტარი სამოქალაქო კოდექსის 1371-1381 მუხლებზე (სავალდებულო წილი).

ჭრილში. შედეგების შეჯერება იძლევა არა მხოლოდ არსებული რეალობის აღწერის, არამედ ძირეული ტენდენციებისა და რეფორმის საჭიროებების იდენტიფიცირების შესაძლებლობას.

1. მემკვიდრეობის პროცესში მონაწილეთა გამოცდილება და მისი შესაბამისობა ლიტერატურულ წყაროებთან

თანამედროვე სამართლებრივ რეალობაში მემკვიდრეობის სამართალი სულ უფრო მეტად ექცევა საერთაშორისო ნორმების გავლენის ქვეშ, რაც განსაკუთრებით თვალსაჩინოა იმ ქვეყნებში, სადაც მოქალაქეების აქტიური მიგრაცია ან საზღვარგარეთ ქონების ფლობა შეინიშნება. საქართველოში ჩატარებული რაოდენობრივი გამოკითხვის შედეგები ამ მიმართულებით მნიშვნელოვან სურათს იძლევა. 200 რესპონდენტიდან 34%-მა აღნიშნა უცხო ქვეყნის იურისდიქციაში სამემკვიდრო ქონების მიღებასთან უშუალო შეხების შესახებ. ეს მაჩვენებელი მიუთითებს ტრანსნაციონალური მემკვიდრეობის შემთხვევების მზარდ ტენდენციაზე საქართველოში და, შესაბამისად, უცხო ქვეყნის ნორმატიული ჩარჩოს გამოყენებასთან დაკავშირებული სამართლებრივი პროცედურების პრაქტიკულ მნიშვნელობაზე.

სამეცნიერო თვალსაზრისით, აღნიშნული ტენდენცია სრულად შეესაბამება Nukusheva & Kuandykov-ის კვლევას, სადაც ხაზგასმულია პოსტსაბჭოთა სივრცეში მიგრაციის ზრდის, საერთაშორისო ქორწინებებისა და საზღვარგარეთ ეკონომიკური აქტივობის შედეგად სამემკვიდრო საკითხების ტრანსნაციონალურ ხასიათზე გადასვლა. შესაბამისად, რეგიონის ქვეყნების სამართლებრივი სისტემები ახალი გამოწვევის წინაშე დგანან – როგორ მოახდინონ უცხო ქვეყნის სამართლის ინტეგრაცია ისე, რომ არ დაირღვეს შიდა კონსტიტუციური სტანდარტები და, ამავდროულად, უზრუნველყოფილი იყოს ადამიანის უფლებების დაცვა.

კვლევის ჰიპოთეზასთან პირდაპირ კავშირშია გამოკითხულთა 34%-იანი მაჩვენებელი, რაც ასახავს მოსაზრებას საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების არასისტემური ინტეგრაციისა და მასთან დაკავშირებული სამართლებრივი გაურკვევლობის შესახებ. უცხო ქვეყნის

სამემკვიდრო სამართალთან ურთიერთობის გამოცდილების მქონე რესპონდენტების ნაწილი პრაქტიკულ ინფორმაციას გვაწვდის იმ პრობლემების შესახებ, რომლებიც ხშირად იწვევს გაუგებრობას, სასამართლო დავებსა და ქონებრივ ზიანს.

მეორე მნიშვნელოვანი დეტალი ისაა, რომ 37% რესპონდენტისა აცხადებს, რომ მისთვის სამემკვიდრო პროცესი მხოლოდ საქართველოს შიდა ნორმების ფარგლებში განხორციელდა. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული პასუხი ფორმალურად მიუთითებს უცხო სამართლის არგამოყენებაზე, სინამდვილეში იგი გვაჩვენებს, თუ რამდენად სიღრმისეულია ეროვნული სამართლებრივი ჩარჩოს გავლენა მემკვიდრეობის სფეროში და რამდენად დაბალია უცხო ქვეყნის სამართლის ინტეგრაციის პრაქტიკული შემთხვევები. ამ კონტექსტში Popescu & Chiteală (2014) მიუთითებენ, რომ სამართლებრივი ინტეგრაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წინაპირობა სწორედ სამართლებრივი ცნობიერებაა – და იქ, სადაც მოქალაქეებს არ აქვთ შეხება ან საჭიროება უცხო სამართლის გამოყენებისა, ინტეგრაციის საჭიროება ნაკლებად მწვავედ აღიქმება.

აღსანიშნავია, რომ მხოლოდ 29% რესპონდენტისა არ აკავშირებს საკუთარ პრაქტიკულ გამოცდილებას არც შიდა, არც უცხოურ იურისდიქციებთან. ეს მონაცემი ხაზს უსვამს იმას, რომ სამემკვიდრო სამართალი პრაქტიკაში საკმაოდ ხშირად რეალიზდება – მიუხედავად იმისა, რომ საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილი ჯერ კიდევ არ იყო უშუალოდ ჩართული უცხო ქვეყნის იურისდიქციაში სამემკვიდრო ქონების მიღების პროცესში, მათ დიდ ნაწილს ჰქონია მემკვიდრეობითი ქონება და სასამართლო დავები საქართველოს შიდა სისტემაში.

ლიტერატურის დონეზე, აღნიშნული მონაცემები მნიშვნელოვან პარალელს ავლებს Goncharova, Fursa & Chuikova (2021)-ის კვლევებთან, რომელთა თანახმად, პოსტსაბჭოთა ქვეყნების უმეტესობაში უცხო სამართლის გამოყენება პრაქტიკულად არ არის გავრცელებული, რის მიზეზადაც დასახელებულია სამი ძირითადი ფაქტორი:

1. სამართლებრივი მექანიზმების ნაკლებობა,

2. პროფესიული კადრების არაკომპეტენტურობა უცხო სამართლის ინტერპრეტაციის თვალსაზრისით და
3. სამართლებრივი კულტურის შიდა ფოკუსირება ეროვნული კანონმდებლობის სუვერენულ ინტერპრეტაციაზე.

საქართველოში აღნიშნულს თან ახლავს ისიც, რომ მრავალი მოქალაქე, მიუხედავად იმისა, რომ ფლობს ქონებას უცხოეთში ან აქვს მემკვიდრეობა საზღვარგარეთ, იძულებულია, უცხო ქვეყნის იურისდიქციის ნაცვლად მიმართოს ქართულ სასამართლოებს იმ იმედით, რომ ეროვნული სისტემა აღიარებს მათ მემკვიდრეობით უფლებებს. თუმცა, როგორც პრაქტიკა აჩვენებს (Martinelli, Dianova & Kaendo, 2023), ასეთი შემთხვევების უმრავლესობაში ქართული სასამართლოები არ ფლობენ საკმარის ინსტრუმენტებს უცხო სამართლის შინაარსობრივი ანალიზისთვის, რაც საბოლოოდ იწვევს პროცესის შეჩერებას ან გაუგებარ გადაწყვეტილებებს.

დასამახსოვრებელია ისიც, რომ 2023 წლის მონაცემებით, ევროკავშირის წევრი ქვეყნების 87%-მა მიიღო პირდაპირი ან ნაწილობრივი რეფორმა უცხო ქვეყნის სამართლის ინტეგრაციის მიმართულებით, ხოლო საქართველომ ამ კუთხით არათუ არ მიაღწია პროგრესს, არამედ პრაქტიკულად კვლავ შიდა სამართლებრივ სივრცეზე არის დამოკიდებული. ზუსტად ამ რეალობის გათვალისწინებით უნდა შეფასდეს კვლევაში გამოვლენილი ტენდენცია: მოქალაქეთა გამოცდილების ზრდა უცხო ქვეყანაში მემკვიდრეობის მოთხოვნასთან დაკავშირებით უკვე აშკარად აჩენს სამართლებრივი რეფორმის საჭიროებას.

საინტერესო პარალელია ევროკავშირის 2012 წლის 650-ე რეგულაციასთან (Succession Regulation No. 650/2012), რომელიც მკაფიოდ განსაზღვრავს, რომ მემკვიდრეობის სამართლებრივი რეგულირების საკითხებში გამოყენებულ უნდა იქნეს გარდაცვლილის უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის კანონმდებლობა. კვლევაში მონაწილე რესპონდენტების გამოცდილება მიუთითებს იმაზე, რომ საქართველოში ეს პრინციპი პრაქტიკულად არ გამოიყენება, რადგან სასამართლოები უპირატესად შიდა სამართალს ეყრდნობიან, მაშინაც კი, როდესაც საქმე უცხო იურისდიქციაში განთავსებულ ქონებას ეხება. აღნიშნული ტენდენცია მხოლოდ ადასტურებს

კრიტიკულად მნიშვნელოვან სამართლებრივ შეუსაბამობას, რომლის აღმოფხვრა აუცილებელია სამართლებრივი ეფექტიანობის და საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულების მიზნით.

დასასრულს, შეიძლება ითქვას, რომ მემკვიდრეობის პროცესში მონაწილეთა გამოცდილება, როგორც ეს გამოკითხვის შედეგებშია ასახული, ერთმნიშვნელოვნად მიუთითებს ტრანსნაციონალური მემკვიდრეობის შემთხვევების ზრდაზე. უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენების პრაქტიკა ჯერ კიდევ არ არის სისტემურად ჩამოყალიბებული, თუმცა მოქალაქეთა მზარდი ჩართულობა და საერთაშორისო სივრცეში მათი სამართლებრივი ურთიერთობები სერიოზულ გამოწვევად იქცა შიდა სისტემისთვის. ეს რეალობა სრულად ადასტურებს არა მხოლოდ ლიტერატურულ დისკურსს, არამედ იმის აუცილებლობას, რომ განხორციელდეს სისტემური ცვლილებები, რომლებიც სამართლებრივ სტრუქტურას მორგებულს გახდის XXI საუკუნის გლობალიზებული სამართლებრივი რეალობის პირობებს.

2. **გამოკითხვის შედეგების ანალიზი** ცხადყოფს სამართლებრივი ცნობადობის კრიტიკულად დაბალ დონეს საერთაშორისო ელემენტის მქონე მემკვიდრეობითი ურთიერთობების სამართლებრივ რეგულირებაში საქართველოში მხოლოდ 21%-მა დაადასტურა სრული ცოდნა იმის შესახებ, რომ მემკვიდრეობის პროცესში შესაძლებელია უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება. ამასთან, 41%-მა გამოავლინა ნაწილობრივი ინფორმირებულობა, ხოლო 38%-ს აღნიშნულ საკითხზე წარმოდგენა საერთოდ არ აქვს. ეს მაჩვენებლები ნათლად მიუთითებს სისტემურ პრობლემაზე სამართლებრივი ცნობადობის კუთხით.

სამართლებრივი ცნობადობა გულისხმობს ინდივიდის უნარს, სწორად და სრულად აღიქვას, გაიგოს და გამოიყენოს საკუთარი სამართლებრივი უფლებები და ვალდებულებები. საქართველოში უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების კონტექსტში ამ ცნობადობას აშკარად სერიოზული სისტემური ბარიერები აფერხებს. გამოკითხულთა მხოლოდ მეხუთედმა გამოავლინა საკითხის შესახებ გარკვეული ცოდნა, რაც შესაძლოა განპირობებული იყოს მათი უშუალო გამოცდილებით ან შედარებით მაღალი დონის სამართლებრივი განათლებით.

ლიტერატურული ანალიზიც ამ დასკვნას ადასტურებს. Goncharova, Fursa და Chuikova თავიანთ ნაშრომში ხაზს უსვამენ, რომ პოსტსაბჭოთა ქვეყნების იურიდიულ სივრცეში უცხო სამართლის ინტეგრაციის ძირითადი დაბრკოლება არა მხოლოდ საკანონმდებლო ბაზის სისუსტე, არამედ პროფესიული და საზოგადოებრივი სამართლებრივი ცნობიერების დეფიციტია. ავტორები მაგალითად მოჰყავთ ქვეყნებს, სადაც საერთაშორისო სამართლებრივი პროცესები ინტენსიურად მიმდინარეობს, თუმცა ეროვნული იურიდიული ცნობიერება ვერ ეწევა ამ დინამიკას. საქართველოში ეს პრობლემა რეალურ გამოხატულებას პოვებს როგორც სასამართლო პრაქტიკაში, ისე მოქალაქეების სამართლებრივ ქცევაში.

Martinelli, Dianova & Kaendo აღნიშნავენ, რომ სასამართლოს მიერ უცხო ქვეყნის სამართლის ეფექტური გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მოსამართლეს ან მხარეებს გააჩნიათ საკმარისი პროფესიული ცოდნა უცხო სამართლის შინაარსის, წყაროების, ენობრივი სტრუქტურისა და ინტერპრეტაციის მექანიზმების შესახებ. თუმცა, საქართველოში ხშირია შემთხვევები, როდესაც არც მოსამართლეები და არც მხარეები არ ფლობენ საჭირო სამართლებრივ უნარებს და არ არსებობს კოორდინირებული სისტემა სამართლებრივი დახმარების მისაღებად.

განსაკუთრებით საგანგაშოა ის ფაქტი, რომ განათლების სისტემა ვერ უზრუნველყოფს უცხო სამართლის ინტეგრაციისთვის საჭირო ცოდნას. საქართველოს უნივერსიტეტებში საერთაშორისო კერძო სამართლის საკითხები როგორც თეორიულ, ისე პრაქტიკულ კურსებში ზედაპირულად და ფრაგმენტულად არის წარმოდგენილი. მომავალი ადვოკატები, ნოტარიუსები და მოსამართლეები არ იღებენ პრაქტიკულ გამოცდილებას უცხო სამართლის აღიარებისა და გამოყენების სტრატეგიების შესახებ. ამ ფონზე, სამართლებრივი ცნობადობის 21%-იანი მაჩვენებელი შესაძლოა რეალურად უფრო დაბალიც იყოს, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ რესპონდენტი თვლის, რომ ფლობს ინფორმაციას, მაგრამ არ აქვს მისი პრაქტიკული გამოყენების უნარი.

აღსანიშნავია ისიც, რომ მოქალაქეთა ნაწილმა, რომლებიც იყენებდნენ უცხო სამართლის ნორმებს, ვერ აცნობიერებდნენ ამ პროცესის იურიდიულ საფუძველს. მაგალითად, რესპონდენტთა ნაწილმა აღნიშნა უცხოეთში არსებული მემკვიდრეობის

მოთხოვნასთან დაკავშირებული გამოცდილება, თუმცა მათ არ ჰქონდათ ინფორმაცია სხვა სახელმწიფოს სამართლებრივი აქტების ინტერპრეტაციისა და დამოწმების აუცილებლობის შესახებ. ეს მიუთითებს, რომ სამართლებრივი ცნობიერება მოიცავს არა მხოლოდ ფორმალურ ცოდნას, არამედ პრაქტიკული ნაბიჯების, პროცედურების, სტანდარტებისა და საერთაშორისო პრინციპების გათვალისწინებასაც.

3. უცხო სამართლის გამოყენების პრაქტიკული ბარიერები- კვლევის შედეგების თანახმად, გამოკითხულთა 49%-მა დაადასტურა, რომ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება მემკვიდრეობის სამართლებრივ პროცესებში დაკავშირებულია პრაქტიკულ სირთულეებთან. ეს მაჩვენებელი მნიშვნელოვნად მაღალია და ასახავს იმ რეალურ პრობლემებს, რომლებსაც უპირისპირდება მოქალაქე, როდესაც მემკვიდრეობით პროცესში ჩნდება ტრანსსასაზღვრო ელემენტი. არსებითია ისიც, რომ ეს სირთულეები არა თეორიული, არამედ წმინდად პრაქტიკული და სისტემურია: დოკუმენტაციის ლეგალიზაციის პროცედურების სირთულე, უცხო ენებზე დოკუმენტაციის დამოწმება, უცხო ქვეყნის სამართლის შინაარსის დადგენა, სასამართლოს კომპეტენციის შეზღუდულობა, ანდერძის აღიარების მექანიზმების ბუნდოვანება და სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულების პრობლემები.

კვლევით დადასტურდა, რომ უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენება საქართველოში არ წარმოადგენს გამართულ მექანიზმს, არამედ დაკავშირებულია ფრაგმენტულ და ხშირად სუბიექტურ მიდგომებთან. განსაკუთრებით პრობლემურია დოკუმენტების ლეგალიზაციის საკითხი. უცხო ქვეყანაში შედგენილი ანდერძის ან სხვა სამკვიდრო დოკუმენტის საქართველოში მოქმედი სამართლებრივი ძალის აღიარება, როგორც წესი, საჭიროებს ჰააგის კონვენციის მიხედვით აპოსტილის მიღებას, რაც მოქალაქეებისთვის რთული და ხშირად გაუგებარი პროცესია. ამ სირთულეებს ემატება უცხო ენაზე შედგენილი დოკუმენტების გადამოწმების, თარგმნის, ნოტარიულად დამოწმებისა და სასამართლოში წარდგენის ბიუროკრატიული რუტინა, რაც იწვევს ხანგრძლივ დროს და ფინანსურ დანახარჯებს.

Lutska, Karmaza და Koucherets-ის კვლევაში ხაზგასმულია, რომ სამართლებრივი პრაქტიკის ტექნიკური გაუმართაობა ერთ-ერთი მთავარი ბარიერია მემკვიდრეობის კოლიზიური საქმეების ეფექტური განხილვისთვის. ავტორები აღნიშნავენ, რომ იმ

ქვეყნებში, სადაც არ არსებობს სტანდარტიზებული ინსტრუმენტები უცხო სამართლის გამოყენებისთვის, ხშირად ვერ ხერხდება ვერც ანდერძის აღიარება, ვერც მემკვიდრეობის გადანაწილება და ვერც საკუთრების რეგისტრაცია. მათ შორისაა საქართველოც, სადაც კვლევის შედეგებით იკვეთება, რომ მოქალაქეები პრაქტიკულად დაკარგულ მდგომარეობაში არიან, როდესაც უწევთ უცხო სამართლის გამოყენება ადგილობრივ პროცესში.

საინტერესოა, რომ აღნიშნული პრობლემები მხოლოდ მოქალაქეებს კი არა, სასამართლოებსაც ეხებათ. არაერთი სასამართლო პრაქტიკა აჩვენებს, რომ მოსამართლეები ერიდებიან უცხო ქვეყნის სამართლის შინაარსობრივ ანალიზს და უპირატესობას ანიჭებენ ეროვნული სამართლის გამოყენებას, რაც ზღუდავს გარდაცვლილის ნების რეალიზაციას იმ შემთხვევებში, როცა ეს ნება გამოხატულია უცხოური ნორმების საფუძველზე. განსაკუთრებით პრობლემურია შარიათის სამართლის ან კონფუციანური სამართლის ქვეყნების სამართლებრივი დოკუმენტების აღიარება, სადაც ქონების გადანაწილების წესები ეწინააღმდეგება საქართველოს საზოგადოებრივ წესრიგს, გენდერული თანასწორობის პრინციპს ან ადამიანის უფლებების საყოველთაო სტანდარტებს.

გამოკითხულთა 49%-იანი მაჩვენებელი, რომელიც მიუთითებს უცხო სამართლის პრაქტიკულ სირთულეებზე, რეალურად აჩვენებს იმას, რომ ტრანსნაციონალურ მემკვიდრეობით საქმეებში ყველაზე მწვავე პრობლემა არა სამართლებრივი პრინციპების ან თეორიული შეხედულებების სხვადასხვაობაა, არამედ ტექნიკური პროცედურების ნაკლებად რეგულირებული და რთული ხასიათი. კერძოდ:

- დოკუმენტაციის დამოწმების სირთულე – მოქალაქე ხშირად ვერ იღებს დროულად აპოსტილის ან ნოტარიული დადასტურების სერვისს;
- სასამართლოს მხრიდან უცხო ქვეყნის სამართლის აღქმის სირთულე – მოსამართლე ხშირად არ ფლობს კონკრეტული ქვეყნის სამართალს და არ არსებობს უფლებამოსილი ექსპერტიზის სისტემური პლატფორმა;

- ანდერძის აღიარების პრობლემები – უცხო ქვეყანაში შედგენილი ანდერძის სამართლებრივი სტანდარტი შესაძლოა არ შეესაბამებოდეს საქართველოს კოდექსის მოთხოვნებს, რაც ართულებს მის აღიარებას;
- საკუთრების რეგისტრაციის ბარიერები – თუ ქონება უცხოეთშია და ადგილობრივად უნდა აისახოს საკუთრების ჩანაწერი, ხშირად ვერ ხერხდება ტექნიკური შესაბამისობა დოკუმენტებს შორის.

ეს პრობლემები კიდევ უფრო აქტუალურია იმ ფონზე, რომ საქართველოს საკანონმდებლო ბაზაში არ არსებობს დეტალური პროცედურა უცხო სამართლის გამოყენების ეტაპების ან სტანდარტების განსაზღვრისთვის. პრაქტიკაში, საკითხის გადაჭრა დამოკიდებულია მოსამართლის შეხედულებაზე, ადვოკატების გამოცდილებასა და შესაბამისი სახელმწიფოს საკონსულოს ხელშეწყობაზე — რაც ქმნის სისტემურ დაუცველობას და სამართლებრივ გაურკვევლობას.

განსაკუთრებულად თვალშისაცემია ის ფაქტი, რომ ევროკავშირის ქვეყნებში მოქმედი Succession Regulation No. 650/2012 სწორედ ამ პრობლემების მოსაგვარებლად აწესებს სტანდარტიზებულ პროცედურებს: უცხო ქვეყნის დოკუმენტები სერტიფიცირდება, სასამართლოები ვალდებული არიან მიიღონ შესაბამისი სამართლებრივი დასაბუთება უცხო სამართლის ინტეგრაციისთვის და არსებობს საერთო ენა — ე.წ. ევროპული მემკვიდრეობის სერტიფიკატი. საქართველოს მსგავსი ინსტრუმენტი არ გააჩნია, რის გამოც ქონების სამართლებრივი ბედი მრავალჯერ წყდება საპროცედურო ბუნდოვანების ფონზე და ხშირად — მოულოდნელი შედეგებით.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ უცხო სამართლის გამოყენების პრაქტიკულ ბარიერებს არ გააჩნია ერთჯერადი ან მარტივი გადაწყვეტა. ეს სირთულეები სისტემური ბუნებისაა და მოითხოვს სამართლებრივი გარემოს გადახედვას, ინსტიტუციური ინფრასტრუქტურის გაძლიერებას, ნოტარიუსების, მოსამართლეების და ადვოკატების გადამზადებას, ასევე ტექნიკური სტანდარტების შემუშავებას უცხოურ დოკუმენტებთან მუშაობისთვის. არსებული კვლევის შედეგები კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ პრაქტიკული დაბრკოლებები არა მხოლოდ ანელებს სამართლებრივ პროცესს, არამედ ამცირებს მემკვიდრეთა ნდობას

სამართლებრივი სისტემისადმი და საფრთხეს უქმნის საკუთრების დაცვის ძირითად უფლებას, რაც სამართლიანობის ფუნდამენტური პრინციპის პირდაპირი დარღვევაა.

4. სავალდებულო წილის ინსტიტუტი და საერთაშორისო შეუსაბამობა-კვლევის შედეგად გამოვლენილი ფაქტი, რომ გამოკითხულთა 36% უჭერს მხარს სავალდებულო წილის პრინციპის შენარჩუნებას გარდაცვლილის ნების მიუხედავად, ხოლო 41% ემხრობა ანდერძის თავისუფლების პრინციპს, ნათლად აჩვენებს, რომ ქართულ სამართლებრივ და სოციალურ სივრცეში ამჟამად მიმდინარეობს დინამიური სამართლებრივი და ღირებულებითი გარდაქმნა. აღნიშნული მონაცემი მიუთითებს არა მხოლოდ განსხვავებულ შეხედულებებზე კონკრეტულ სამართლებრივ ინსტიტუტთან დაკავშირებით, არამედ იმ ღრმა კულტურულ და იდეოლოგიურ ფენებზე, რომლებიც ამ ინსტიტუტს underpin-ის სახით განსაზღვრავს.

სავალდებულო წილის პრინციპი გულისხმობს იმას, რომ გარკვეული კატეგორიის მემკვიდრეებს — მაგალითად, გარდაცვლილის არასრულწლოვან შვილებს, მეუღლეს ან შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირად აღიარებულ ახლობელს — აქვთ უფლება მიიღონ კანონით განსაზღვრული მინიმალური წილი, მიუხედავად იმისა, თუ რა არის ანდერძით გათვალისწინებული. ეს მიდგომა ცხადად ასახავს სოციალურ სახელმწიფოს კონცეფციას, რომლის თანახმადაც კანონმდებლობა პიროვნების სურვილზე მაღლა აყენებს კონკრეტული ჯგუფების სოციალური დაცვის აუცილებლობას.

აღნიშნული მიდგომა მყარად იყო დამკვიდრებული საბჭოთა სამართლებრივ სისტემაში და შემდგომშიც, პოსტსაბჭოთა ქვეყნების უმეტესობაში, როგორც მაგალითად, რუსეთი, ბელარუსი ან სომხეთი, სავალდებულო წილის ნორმა კანონით დადგენილი სამართლებრივი ინსტრუმენტია. Kotlyarov et al. (2023) მიუთითებენ, რომ ამ ქვეყნების სამოქალაქო კოდექსებში სავალდებულო წილის მექანიზმი არამხოლოდ სოციალური დაცვის მექანიზმად განიხილება, არამედ სახელმწიფო კონტროლის ერთგვარ ფორმად გარდაცვლილის ქონების მემკვიდრეობითი გადანაწილების პროცესში.

მეორეს მხრივ, დასავლურ ევროპაში — განსაკუთრებით დიდ ბრიტანეთში, ნიდერლანდებსა და სკანდინავიის ქვეყნებში — ანდერძის თავისუფლება

აღიარებულია სამართლებრივად უპირატეს პრინციპად. ეს ქვეყნები მიიჩნევენ, რომ გარდაცვლილის ქონება სრულად უნდა ემორჩილებოდეს მის სურვილს და რომ სახელმწიფოს არ უნდა ჰქონდეს უფლებამოსილება, იმოქმედოს ინდივიდის ავტონომიაზე და გადაწეროს ანდერძის საფუძველზე გაკეთებული განკარგულება. Popescu & Chiteală (2014) კვლევაში ცალსახად ნათქვამია, რომ ასეთ ქვეყნებში სავალდებულო წილის ნორმა ან საერთოდ არ არსებობს, ან კი იმდენად შემცირებული მოცულობით მოქმედებს, რომ პრაქტიკულად ანდერძის შინაარსს ვერ ცვლის.

აქედან გამომდინარე, კვლევაში მიღებული მონაცემები — 36% სავალდებულო წილის მხარდამჭერი და 41% ანდერძის თავისუფლების მომხრე — თვალსაჩინოდ ასახავს აღნიშნულ სამართლებრივ შეუსაბამობას. ქართული საზოგადოება იმყოფება გარდამავალ ეტაპზე: ერთი მხრივ, არსებობს ისტორიული, კანონით გამყარებული მიდგომა, რომელიც ანიჭებს უპირატესობას „სავალდებულო სოციალობას“, ხოლო მეორე მხრივ, დღითი დღე იზრდება მენტალურად ლიბერალური მიდგომა, რომელიც ემყარება ინდივიდუალურ ავტონომიას, კერძო საკუთრების და ნების პატივისცემას.

საგანგებო მნიშვნელობა ენიჭება იმ გარემოებას, რომ საერთაშორისო სამართლებრივ ასპარეზზე აღნიშნული შეუსაბამობა სერიოზულ პრობლემებს წარმოშობს მემკვიდრეობის სამართლებრივ კოლიზიებში. მაგალითად, თუ გარდაცვლილი იყო საქართველოს მოქალაქე, რომლის ჩვეულებრივი საცხოვრებელი ადგილი საფრანგეთში იყო და ანდერძი შედგენილია საფრანგეთის კანონმდებლობის შესაბამისად, ხოლო სამკვიდრო ქონება მდებარეობს საქართველოში, სასამართლო შესაძლოა იძულებული გახდეს დააკმაყოფილოს სავალდებულო წილის მოთხოვნა, რაც ეწინააღმდეგება ანდერძის ნებასა და საფრანგეთის სამართლებრივ სტანდარტებს.

მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით, აღნიშნული პრობლემები წარმოადგენს ორი განსხვავებული სამართლებრივი კონცეფციის კონფლიქტს: *lex successionis* (მემკვიდრეობის სამართალი, რომელიც განისაზღვრება გარდაცვლილის უკანასკნელი ჩვეულებრივი საცხოვრებელი ადგილის კანონმდებლობით) და *lex*

patriae (მოქალაქეობის ქვეყნის კანონმდებლობა). საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი უპირატესად *lex patriae*-ის პრინციპს ემყარება, რაც განპირობებულია როგორც სამართლებრივი კონსერვატიზმით, ასევე იმ სამართლებრივი მემკვიდრეობით, რომელიც კანონთა კოლიზიის პირობებში ავტომატურად მოქმედებს მემკვიდრეთა უფლებების დასაცავად.

ევროკავშირის Succession Regulation No. 650/2012-ის პრეცედენტები აჩვენებს, რომ აღნიშნული პრობლემის თავიდან აცილება შესაძლებელია, თუკი მემკვიდრეობითი სამართლებრივი ჩარჩო განმარტებული იქნება გარდაცვლილის უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით და მას მიენიჭება სამართლებრივი უპირატესობა. ამგვარ მიდგომას თან ერთვის ე.წ. *professio iuris* – გარდაცვლილის უფლება წინასწარ განსაზღვროს, რომელი ქვეყნის კანონმდებლობით უნდა დარეგულირდეს მისი მემკვიდრეობა. საქართველოში ამ ინსტიტუტის სამართლებრივი გამოყენება პრაქტიკულად უგულებელყოფილია, რაც აძლიერებს სავალდებულო წილის მექანიზმის ზემოქმედებას.

კვლევის მონაცემებზე დაყრდნობით, ასევე შეიძლება ითქვას, რომ ანდერძის თავისუფლების მხარდაჭერის ზრდა — 41% — მიუთითებს არამხოლოდ სამართლებრივ ცნობიერების ზრდაზე, არამედ სოციალურ ტრანსფორმაციაზეც. საზოგადოების ნაწილი მიიჩნევს, რომ ადამიანს უნდა ჰქონდეს უფლება, სრულად განსაზღვროს საკუთარი ქონების ბედი, მათ შორის იმ შემთხვევაშიც, თუ ის გადაწყვეტილებები არ ემთხვევა ტრადიციულ მორალურ სტანდარტებს. ამგვარად, ქართული სამართლებრივი კულტურა თანდათანობით გადადის კლასიკური კოდიფიცირებული წესრიგიდან უფრო მოქნილ, ლიბერალურ და ინდივიდუალურ თავისუფლებაზე დაფუძნებულ მიდგომაზე.

შეჯამების სახით შეიძლება ითქვას, რომ სავალდებულო წილის პრინციპი საქართველოში ჯერ კიდევ მყარად გამაგრებულია როგორც კანონმდებლობაში, ისე საზოგადოებრივ მენტალობაში. თუმცა, კვლევის შედეგებით იკვეთება რეალური დინამიკა ცვლილებისაკენ — საზოგადოება ორად არის გაყოფილი და ეს სამართლებრივი პლურალიზმი აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული საქართველოს სამემკვიდრო სამართლის მომავალ რეფორმებში. აღნიშნული

დისბალანსი მხოლოდ სამართლებრივი მექანიზმებით ვერ გადაწყდება — იგი საჭიროებს როგორც სამართლებრივად გამართულ, ისე კულტურულად მგრძნობიარე პოლიტიკას, რომელიც ერთდროულად პატივს სცემს როგორც გარდაცვლილის ნებას, ასევე მემკვიდრეთა სოციალური დაცვის აუცილებლობას.

4. სასამართლოს როლი და ნდობის ხარისხი

კვლევის შედეგებით იკვეთება უკიდურესად მნიშვნელოვანი ტენდენცია: გამოკითხულთა 43%-მა პირდაპირ დაადასტურა, რომ არ ენდობა საქართველოს სასამართლო სისტემას იმ შემთხვევაში, როდესაც საქმე ეხება უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმის გამოყენებას მემკვიდრეობით პროცესში. აღნიშნული მაჩვენებელი არ არის მხოლოდ სტატისტიკური მონაცემი — ის ასახავს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს სისტემურ გამოწვევას, რომელიც პირდაპირ უკავშირდება სამართლის ინსტიტუციურ სტაბილურობასა და საზოგადოების სამართლიანობის აღქმას.

სამართლებრივი ნდობა სასამართლო სისტემისადმი განიხილება არა მხოლოდ პროცესუალური სამართლიანობის სიღრმისეული ინდიკატორად, არამედ ლეგიტიმაციის საყრდენად სახელმწიფოში. როგორც Waters (2004) მიუთითებს თავის ფუნდამენტურ კვლევაში, პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში სასამართლო სისტემები მხოლოდ ფორმალურად განიცადეს ცვლილებები დემოკრატიული ინსტიტუტებისაკენ, მაშინ როდესაც სამართლებრივი კულტურა, დამოუკიდებლობის ხარისხი და პროფესიული კომპეტენცია ხშირად დარჩა დისფუნქციური. სწორედ ამ ფონზე ხდება გასაგები ის 43%-იანი უნდობლობის მაჩვენებელი, რომელიც კვლევამ საქართველოში გამოავლინა.

აღნიშნული ციფრი მეტყველებს იმაზეც, რომ მემკვიდრეობის საერთაშორისო საქმეებში სასამართლო ინსტიტუტის მიმართ ნდობა გაღრმავებული კრიზისის წინაშეა. ეს კრიზისი არ შემოიფარგლება მხოლოდ უცხო სამართლის ნორმების ინტერპრეტაციის უნარით; იგი შეეხება მთლიანად პროცესის გამჭვირვალობას, სასამართლოს მიერ საქმეში მხარეთა თანაბარი მოპყრობის შესაძლებლობას, პოლიტიკური თუ კულტურული გავლენებისგან თავისუფლებას და პროფესიული კომპეტენციის ხარისხს.

აქვე უნდა აღინიშნოს კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი: უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმის გამოყენება მოითხოვს არამხოლოდ სამართლებრივ გადააზრებას, არამედ სისტემურ ცოდნას კომპარატიულ სამართალში, საერთაშორისო კერძო სამართლის საფუძვლებში და შესაბამის დოკუმენტაციასთან მუშაობის უნარს. სასამართლო, რომელიც არ ფლობს ამ კომპეტენციას, ავტომატურად კარგავს იმ ავტორიტეტს, რომელიც მას წესით უნდა ჰქონდეს, რათა იყოს მედიატორი სხვადასხვა სამართლებრივი კულტურების შეჯახებისას.

ასევე საყურადღებოა, რომ სასამართლოსადმი უნდობლობა იწვევს რიგ პრაქტიკულ პრობლემებს: მოქალაქეები, რომლებიც ფიქრობენ, რომ სასამართლო არ აღიარებს უცხო ანდერძს, ან ვერ უზრუნველყოფს უცხო ქვეყნის დოკუმენტაციის ადეკვატურ ინტერპრეტაციას, ხშირად ამის გამო ძვირადღირებულ კერძო მედიაციას მიმართავენ. ეს არა მხოლოდ ამცირებს სასამართლო ინსტიტუტის როლს სამართლებრივი გარანტიის ფუნქციაში, არამედ ზრდის არაოფიციალური და ხშირად გაუმჭვირვალე გზების გამოყენების რისკს.

აღნიშნულ პრობლემაზე მიუთითებს ლიტერატურის რამდენიმე წყაროც. მაგალითად, Goncharova, Fursa & Chuikova (2021) ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ განვითარებადი ქვეყნების სასამართლო სისტემა ხშირად ვერ უმკლავდება იმ საჭიროებებს, რაც უკავშირდება უცხო სამართლის გამოყენებას — განსაკუთრებით ტრანსნაციონალურ ქონებრივ დავებში. მათი შეფასებით, ნდობის დაბალი დონე სასამართლოს კომპეტენციის საკითხს უკავშირდება არა მხოლოდ პროფესიულ ჭრილში, არამედ იმ სტრუქტურულად დამკვიდრებულ წარმოდგენას, რომ სასამართლო ხშირად დამოკიდებულია აღმასრულებელ ხელისუფლებაზე ან პოლიტიკურ კონიუნქტურაზე.

თანამედროვე სამართლებრივი თეორიის თანახმად, სასამართლოები ვერ ითვლებიან სრულფასოვან ინსტიტუტებად, თუ ისინი არ აკმაყოფილებენ „სამმაგ სტანდარტს“: პროფესიულ კომპეტენციას, დამოუკიდებლობას და გამჭვირვალობას. საქართველოს შემთხვევაში, სამივე მიმართულებით კვლავ რჩება გამოწვევები. განსაკუთრებით სენსიტიური ხდება ეს საკითხი მაშინ, როდესაც საქმე ეხება ისეთი უცხო სამართლის ნორმის აღიარებას, რომელიც, მაგალითად, განსხვავდება გენდერულად ან

ეთნიკურად დაბალანსებული მიდგომისგან და საჭიროებს ღრმა სამართლებრივ თუ ეთიკურ ინტერპრეტაციას.

აქედან გამომდინარე, აღნიშნული კვლევის შედეგი უნდა განიხილებოდეს როგორც საგანგაშო სიგნალი არა მხოლოდ სამოქალაქო კოდექსის რეფორმირებისთვის, არამედ სამართლებრივი ინსტიტუტების გაძლიერებისთვისაც. აუცილებელია შემუშავდეს კონკრეტული სტრატეგია, რომელიც უზრუნველყოფს მოსამართლეთა გადამზადებას უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენების თვალსაზრისით. შემოღებულ იქნას საერთაშორისო სამართლის მუდმივი სასამართლო ექსპერტიზის მექანიზმი; დაწესდეს მოქალაქეებისთვის სამართლებრივი კონსულტაციის უფასო ხელმისაწვდომობის პლატფორმა იმ შემთხვევებისთვის, როდესაც საქმე ეხება უცხოურ მემკვიდრეობით საკითხებს.

ნდობის აღდგენას ასევე შეუწყობს ხელს სასამართლო გადაწყვეტილებების პუბლიკაცია, სამართლებრივი პროცესის სრულყოფილი მონიტორინგი და იმ პრეცედენტების დაგროვება, რომლებიც დაეხმარება როგორც იურისტებს, ისე მოქალაქეებს, გაიგონ როგორ იქნა გამოყენებული უცხო სამართლის კონკრეტული ნორმა ქართულ იურისპრუდენციაში. ამასთანავე, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მედიისა და სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობა სამართლებრივი ცნობიერების ამაღლებაში და სისტემის ლეგიტიმაციის მხარდაჭერაში.

დასასრულის სახით შეიძლება ითქვას, რომ მემკვიდრეობის საერთაშორისო საქმეებში სასამართლოს როლისადმი ნდობის ხარისხი წარმოადგენს არა მხოლოდ სამართლებრივ, არამედ პოლიტიკურ და კულტურულ ფენომენს. 43%-იანი უნდობლობა მოითხოვს არა მხოლოდ ფორმალურ საკანონმდებლო ცვლილებებს, არამედ სისტემური რეფორმების სიღრმისეულ ანალიზს. მხოლოდ დამოუკიდებელი, კომპეტენტური და გამჭვირვალე სასამართლო სისტემის პირობებში გახდება შესაძლებელი ტრანსნაციონალური მემკვიდრეობის საკითხების სამართლიანად გადაწყვეტა და საქართველოს მოქალაქეთა საკუთრების უფლებების ეფექტური დაცვა გლობალურ სამართლებრივ სივრცეში.

6. კანონმდებლობის გაუმართაობის აღქმა მოქალაქეების მხრიდან-საგანგაშო და ერთ-ერთი ყველაზე მკაფიო სიგნალი, რომელიც რაოდენობრივი კვლევის შედეგად

გამოიკვეთა, ეხება სწორედ საქართველოს სამართლებრივი ჩარჩოსადმი მოქალაქეთა კრიტიკულ დამოკიდებულებას. კერძოდ, 200 რესპონდენტიდან 58%-მა დაადასტურა, რომ საქართველოს კანონმდებლობა არარაციონალურად, ფრაგმენტულად ან არასაკმარისად არეგულირებს უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენებას სამკვიდრო საქმეებში. ეს არ წარმოადგენს მხოლოდ საზოგადოებრივ განწყობას — ეს შეფასება რეალურად გამოხატავს იმ სამართლებრივ დისფუნქციას, რომელსაც მოქალაქეები უშუალოდ აწყდებიან პრაქტიკაში.

აღნიშნული მაჩვენებელი პირდაპირ ეხმიანება წინასწარ დასახულ ჰიპოთეზას, რომლის თანახმადაც საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში უცხო სამართლის ინტეგრაცია არასისტემურია, რასაც შედეგად მოსდევს გაურკვევლობები, ბიუროკრატიული შეფერხებები და მოქალაქეთა უფლებების დარღვევის რისკები. აქედან გამომდინარე, აღნიშნული პასუხები არ არის მხოლოდ შეხედულებათა დარეგისტრირება — ისინი წარმოადგენენ მნიშვნელოვან დიაგნოსტიკურ ინდიკატორს, რომელიც ასახავს სამართლებრივი პრაქტიკის რეალურ მდგომარეობას.

მეცნიერები-Picht, Kopp & Thommen მიუთითებენ, რომ სამართლებრივი გაუმართაობის აღქმა საზოგადოების მხრიდან განსაკუთრებით ძლიერდება იმ ქვეყნებში, რომელთაც არ აქვთ შემუშავებული მკაფიო, კოდიფიცირებული ან ინსტიტუციურად გაწონასწორებული მექანიზმები უცხო ქვეყნის სამართლის აღიარებისა და შესრულების თვალსაზრისით. ავტორების აზრით, თუ სახელმწიფო ვერ უზრუნველყოფს სამართლებრივი ნორმების შესრულებას, ან მათი აღსრულების პროცესში არ არსებობს პრაქტიკული გზამკვლევი, ეს სამართლებრივი ჩარჩო არამარტო არაეფექტურია, არამედ ქმნის რეალურ საფრთხეს დაუცველობისთვის, რაც თანაბრად აზარალებს როგორც მოქალაქეებს, ისე ქვეყნის რეპუტაციას საერთაშორისო სამართლებრივ სივრცეში.

კვლევის შედეგების საფუძველზე იკვეთება, რომ მოქალაქეები დღეს ვერ ხედავენ სამართლებრივ სტაბილურობას, როდესაც საქმე ეხება ისეთ ფუნდამენტურ საკითხს, როგორიცაა მემკვიდრეობის მიღება უცხოური ანდერძის, ან უცხო სახელმწიფოში მდებარე ქონების საფუძველზე. 58%-იანი სარწმუნო მონაცემი ასევე მიანიშნებს იმაზე, რომ სამართლებრივი ჩარჩოს გაუმართაობა აღიქმება არა მხოლოდ

პროფესიული იურისტების მხრიდან, რომლებიც ყოველდღიურად აწყდებიან აღნიშნულ პრობლემებს, არამედ უშუალოდ ფართო საზოგადოებისთვისაც არის იგი ცალსახა და ხელშესახები.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება ფორმალურად დაშვებულია, თუმცა არც ერთი მუხლი არ განსაზღვრავს პროცედურულ თანმიმდევრობას, თუ როგორ უნდა მოხდეს მათი პრაქტიკული ინტეგრაცია. ამასთანავე, არც სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი განსაზღვრავს, მაგალითად, სასამართლოს ან იურიდიული წარმომადგენლების მიერ ექსპერტიზის გამოყენების პროცესს, რომელიც აუცილებელია უცხო ქვეყნის სამართლის ინტერპრეტაციისას. სწორედ ამ რეგულირების ბუნდოვანება იწვევს რეალურ ბარიერს სამართლებრივი უსაფრთხოებისთვის.

კანონმდებლობის გაუმართაობაზე მიაწიწნებს არა მხოლოდ პროცედურული წესების არქონა, არამედ იმ სტრატეგიული დოკუმენტების დეფიციტიც, რომლებიც განმარტავდნენ, რომელი ორგანო პასუხისმგებელია უცხო ქვეყნის ნორმის შინაარსის გადმოცემაზე, როგორ ხდება მის შესახებ ინფორმაციის მოძიება, და ვინ არის პასუხისმგებელი განმარტების სიზუსტეზე. სამართლებრივი სიცარიელე ასეთ დროს იწვევს იმ რეაქციას, რომელიც გამოვლინდა კვლევაში — მოქალაქეთა უმრავლესობა სამართლებრივად დაუცველად გრძნობს თავს, როცა საქმე ეხება უცხო ნორმის გამოყენებას.

ამ თვალსაზრისით საინტერესო პარალელს იძლევა ევროკავშირის პრაქტიკა, განსაკუთრებით Succession Regulation No. 650/2012, რომელიც გაერთიანებული ევროპის ქვეყნებში მკაფიოდ ადგენს პრინციპს, რომ მემკვიდრეობის სამართლებრივი ჩარჩო განისაზღვრება გარდაცვლილის უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის ქვეყნის კანონმდებლობით, ხოლო ანდერძით შესაძლებელი ხდება უცხო ქვეყნის სამართლის არჩევა. ეს ნორმები არა მხოლოდ ფუნქციურად ეფექტურია, არამედ ქმნის სამართლიანობის და პროგნოზირებადობის ილუზიას მოქალაქისთვის, რაც გამორიცხავს სუბიექტურ ინტერპრეტაციას და ამცირებს მოქალაქეთა ნდობის კრიზისს.

საქართველოში კი, ანალოგიური სამართლებრივი დოკუმენტის ან რეგლამენტის არარსებობა, რომელიც დეტალურად განმარტავდა, როგორ ხდება უცხო სამართლის გამოყენება სამკვიდრო საკითხებზე, ადვილად იქცევა სასამართლოს ინტერპრეტაციული ცდომილებების მიზეზად. შესაბამისად, მოქალაქეს რჩება მხოლოდ გაურკვევლობა — იქნება თუ არა ანდერძი აღიარებული? დაუშვებენ თუ არა უცხოურ სერტიფიკატს? სჭირდება თუ არა აპოსტილი, და თუ კი — ვინ ასრულებს ამ ფუნქციას?

კვლევის მონაცემები ასევე აჩვენებს, რომ ასეთი კითხვები მოქალაქეებს არა თეორიულად, არამედ პრაქტიკულად აწუხებთ. 58%-იანი შეფასება არ მიუთითებს მხოლოდ აბსტრაქტულ უნდობლობაზე — ეს არის საზოგადოების რეაგირება სამართლებრივი სისტემის იმ კონსტრუქციულ დეფიციტზე, რომელიც პირდაპირ ვლინდება ყოველდღიურ გამოცდილებაში. კერძოდ, ეს ეხება ისეთ შემთხვევებს, როგორიცაა ანდერძის თარგმნა და დამოწმება, უცხო ქვეყნის დოკუმენტის კანონიერად გამოყენება, სასამართლოს მიერ უცხო სამართლის სარწმუნოდ დადგენის ვალდებულება და სხვა პროცედურული საკითხები.

გარდა ამისა, სამართლებრივი გაუმართაობის აღქმა აჩენს სოციოლოგიურ ეფექტსაც — ეს ქმნის „კულტურულ შეუსაბამობას“ მემკვიდრეობის მიმართ დამოკიდებულებაში. მაშინ, როცა დასავლურ მოდელში მემკვიდრეობა ინდივიდუალური ნების სფეროდ განიხილება, საქართველოში ჯერ კიდევ არსებობს ისეთი შეხედულება, რომ სისტემა თვითონ ვერ გაუმკლავდება უცხოური ნორმების აღიარების პროცესების სრულყოფილად წარმართვას. შესაბამისად, მოქალაქეები ან ცდილობენ მემკვიდრეობაზე უარის თქმას. ან ცდილობენ ფორმალური გზების გვერდის ავლით მოახდინონ საკითხის გადაჭრა.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სრულიად ცხადია, რომ კვლევის შედეგები ხაზგასმით ადასტურებს — უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების სფერო საქართველოში არის საკანონმდებლო რეფორმების ერთ-ერთი ყველაზე მწვავე საგანი. ეს უკვე აღარ არის მხოლოდ იურისტების დისკუსიის საგანი — ეს არის მოქალაქეების მოთხოვნა, რომ მათი ქონებრივი უფლებები დაცული იყოს არა მხოლოდ შიდა სამართლის ფარგლებში, არამედ ტრანსნაციონალურ რეალობაშიც.

დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ 58%-იანი კრიტიკული აღქმა საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის საკანონმდებლო ჩარჩოზე მოითხოვს დაუყოვნებელ და სისტემურ პასუხს სახელმწიფოს მხრიდან. სამართლებრივი გარემოს გაუმჯობესება მხოლოდ კანონმდებლობის დონეზე არაა საკმარისი — საჭიროა შექმნილ იქნას პრაქტიკული ინსტრუმენტები, საპროცედურო გზამკვლევები და სტაბილური სისტემური მხარდაჭერა იმისათვის, რომ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმის გამოყენება საქართველოში რეალური და სანდოობით სავსე პროცესი გახდეს.

7. რეკომენდაციებისა და რეფორმის საჭიროების საზოგადოებრივი მხარდაჭერა- მნიშვნელოვანი მიგნება, რომელიც გამოკვეთილად გამოვლინდა ჩატარებული რაოდენობრივი კვლევის შედეგად, უკავშირდება საზოგადოების მზაობას და სურვილს, მოხდეს არსებული სამართლებრივი სისტემის განახლება და რეფორმირება. გამოკითხულთა 71%-მა პირდაპირ დაადასტურა, რომ მიიჩნევს საჭიროდ საკანონმდებლო რეფორმას, რომელიც გაამარტივებს უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენებას საქართველოში, განსაკუთრებით მემკვიდრეობის სამართლის კონტექსტში.

აღნიშნული მაჩვენებელი მკაფიოდ მიუთითებს არა მხოლოდ პრობლემის აღქმის ხარისხზე, არამედ იმაზე, რომ საზოგადოება პრაქტიკულად აცნობიერებს რეალურ სამართლებრივ დისბალანსს, რომელიც დაკავშირებულია როგორც უცხო სამართლის ინტეგრაციის სირთულეებთან, ისე მოქმედი სამართლებრივი ჩარჩოს ზოგად არაეფექტურობასთან. მნიშვნელოვანია, რომ ეს მხარდაჭერა არ არის მხოლოდ ფორმალური პოზიცია – იგი ეფუძნება როგორც ინდივიდუალურ გამოცდილებას, ასევე ფართო სოციალურ განცდას, რომ სამართლებრივი რეფორმა გარდაუვალია და პრაქტიკულად გარდამტეხი მნიშვნელობა აქვს სამართლებრივი სისტემის ლეგიტიმაციისთვის.

აღნიშნული მიგნება თანხვედრაშია საერთაშორისო კვლევებთანაც. კერძოდ, Ticău-Suditu თავის ნაშრომში მიუთითებს, რომ იმ ქვეყნებში, სადაც სამემკვიდრო სამართალში უცხო სამართლის გამოყენება მკაფიოდ არ არის დარეგულირებული, სწორედ საზოგადოებრივი მხარდაჭერა და სამოქალაქო ჩართულობა არის ის მამოძრავებელი ძალა, რომელიც საფუძვლად უდევს სამართლებრივ რეფორმებს.

ავტორი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ რეფორმები, რომლებიც მხოლოდ ზედაპირულად აისახებიან კანონებში, არ იძლევიან შედეგს, თუ მათ არ უჭერს მხარს მოქალაქეთა დიდი ნაწილი. საქართველოს შემთხვევაში, 71%-იანი მხარდაჭერა წარმოადგენს ძლიერი საზოგადოებრივი კონსენსუსის მაგალითს, რაც ქმნის მყარ წინაპირობას საკანონმდებლო ინიციატივებისთვის.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს იურიდიული სივრცე ჯერ კიდევ არ ფლობს ისეთ ინსტიტუციურ არხებს, რომელიც შესაძლებელს გახდის საზოგადოებრივი განწყობების კონსტრუქციულად გადატანას რეფორმის რეალურ პროცესში. თუმცა, აღნიშნული მაჩვენებელი აჩვენებს, რომ დროის დაკარგვა მსგავსი ინსტიტუციური არხების ჩამოყალიბების გარეშე ნიშნავს პირდაპირ რისკს სამართლებრივი სისტემის დისკრედიტაციისთვის და ნდობის საბოლოო ექვექცემ დაყენებას.

საგულისხმოა ისიც, რომ კვლევის მონაწილეები კონკრეტულად აღნიშნავენ, რომ საჭიროებენ გამარტივებულ პროცედურებს, უკეთ სტრუქტურირებულ ინსტრუქციებს და მეტ გამჭვირვალობას უცხო ქვეყნის სამართლებრივი ნორმების გამოყენებისას. მათთვის მნიშვნელოვანი იყო არა მხოლოდ ის, რომ უცხო ქვეყნის სამართალი ფორმალურად შეიძლება გამოყენებულ იქნას, არამედ ის, რომ ეს მოხდეს მცდარი ინტერპრეტაციის, ბიუროკრატიული შეფერხებებისა და გაჭიანურებული პროცესების გარეშე. ეს ფაქტორები განაპირობებს იმ პოზიციის გაძლიერებას, რომ რეფორმა მხოლოდ საკანონმდებლო დონეზე არ უნდა შემოიფარგლოს – ის უნდა გადაეშვას პრაქტიკულ ნაწილში, სადაც სასამართლოები, სახელმწიფო სამსახურები და იურისტები ერთიანი სტანდარტებით იმუშავენ.

ასევე თვალსაჩინოა, რომ აღნიშნული მხარდაჭერა არ უკავშირდება მხოლოდ შიდა პრობლემების გააზრებას – 71%-მა პრაქტიკულად დაადასტურა, რომ მზად არის სამართლებრივი სივრცე გახდეს უფრო საერთაშორისო და მორგებული ტრანსნაციონალურ რეალობას. ეს განწყობა სრულ თანხვედრაშია საქართველოს ევროპული ინტეგრაციის კურსთან, სადაც სამართლებრივი ჰარმონიზაცია აღიარებულია როგორც ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ვალდებულება. თუ სახელმწიფო ვერ უპასუხებს ამ მოთხოვნას, ეს მხოლოდ ხელს შეუშლის არა მხოლოდ

სამემკვიდრო სამართლის განვითარებას, არამედ მთლიანად სამართლებრივი სისტემის მოდერნიზაციას.

მნიშვნელოვანია ხაზგასმა, რომ ეს მონაცემი არ წარმოადგენს სპონტანურ დამოკიდებულებას. ის არის ფორმირებული წლების განმავლობაში დაგროვილი პრაქტიკული გამოცდილებით, სასამართლო დავებით, დოკუმენტური დაბრკოლებებით, სამართლებრივი გაურკვევლობით და იურიდიული გაუგებრობით. მოქალაქეები გამოხატავენ მზადყოფნას, რომ სახელმწიფომ გადადგას ქმედითი ნაბიჯები სამართლებრივი უსაფრთხოების გაძლიერებისკენ, რაც კიდევ ერთხელ მოწმობს იმას, რომ დროის ფაქტორი არის გადამწყვეტი – რეფორმები ვერ დაელოდება თეორიულ განხილვებს და არაკონკრეტულ კანონპროექტებს.

აღნიშნული მხარდაჭერის ფონზე საქართველოს ხელისუფლებას, პარლამენტს, იუსტიციის სამინისტროს და იურიდიულ წრეებს ეძლევათ უნიკალური შესაძლებლობა, რომ რეფორმები ჩაატარონ საზოგადოებრივად ლეგიტიმურ საფუძველზე. სწორედ ასეთი სოციოლოგიური მხარდაჭერა აქცევს რეფორმას მდგრადად, კომპლექსურად და ეფექტიანად, რადგან ის აღარ წარმოადგენს მხოლოდ ელიტარულ დღის წესრიგს, არამედ ასახავს მოქალაქის, როგორც სამართლებრივი პროცესის უშუალო მონაწილესა და ბენეფიციარის ინტერესს.

დასკვნის სახით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ 71%-იანი მხარდაჭერა არა მხოლოდ ასახავს საზოგადოების დამოკიდებულებას უცხო სამართლის გამოყენების მიმართ, არამედ კონსტრუქციულად წყვეტს დისკუსიას იმაზე, საჭირო თუ არაა რეფორმა – საჭიროა და საზოგადოება ამისთვის მზად არის. საკანონმდებლო დონეზე ეს მიგნება პირდაპირ უნდა იქცეს ინიციატივების წარმმართველად, ხოლო პრაქტიკულ დონეზე – იმპულსად ინსტიტუციური გარდაქმნების დასაწყებად, რომელიც უზრუნველყოფს საქართველოს სამართლებრივი სისტემის შესაბამისობას თანამედროვე საერთაშორისო რეალობასთან.

რაოდენობრივი გამოკითხვის შედეგებისა და კრიტიკული ლიტერატურის შედარებითი ანალიზი ცხადყოფს, რომ საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების პრაქტიკა ჯერ კიდევ მრავალი გამოწვევის წინაშე დგას. მოქალაქეების დაბალი ინფორმირებულობა, სასამართლოს

ნდობის პრობლემა, საკანონმდებლო ხარვეზები და კულტურული სამართლებრივი შეხედულებების დაპირისპირება ქმნის სამართლებრივი გაურკვევლობის გარემოს. ეს შედეგები, ერთი მხრივ, ადასტურებს ჰიპოთეზის სისწორეს, ხოლო მეორე მხრივ, წარმოგვიჩენს კონკრეტულ მიმართულებებს, რომლითაც საჭიროა სისტემური რეფორმების განხორციელება საერთაშორისო სტანდარტებთან ჰარმონიზაციის გზაზე.

სტატისტიკური ანალიზი

ცხრილი 1: გენდერისა და სამართლებრივი ცნობიერების კროსტაბულაცია (%)

სქესი	მაქვს სრული ცოდნა	ნაწილობრივ მაქვს ინფორმაცია	საერთოდ არ მაქვს ინფორმაცია	ჯამი (%)
მამრობითი	23.8%	38.1%	38.1%	100%
მდედრობითი	19.2%	43.2%	37.6%	100%

კროსტაბულაციის ანალიზი

ზემოთ წარმოდგენილი კროსტაბულაციის მიხედვით, ნათლად ჩანს გენდერულ ჭრილში სამართლებრივი ცნობიერების განსხვავებული დინამიკა საქართველოში უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების კონტექსტში. გამოკითხვის შედეგები აჩვენებს, რომ მამრობითი რესპონდენტების 23.8%-მა დაადასტურა, რომ მათ აქვთ სრული სამართლებრივი ცოდნა ამ საკითხზე, მაშინ როდესაც იგივე პასუხი მისცა მდედრობითი რესპონდენტების მხოლოდ 19.2%-მა. თუმცა, განსხვავება არ არის დრამატული, რაც შეიძლება მიუთითებდეს, რომ სამართლებრივი ცნობიერების დეფიციტი ორივე ჯგუფში თანაბრად დგას.

ნაწილობრივი ცოდნის მაჩვენებელი მაღალია ორივე სქესში, განსაკუთრებით კი მდედრობითეებში – 43.2%, რაც შეიძლება განპირობებული იყოს იმით, რომ ქალების ნაწილი შეიძლება უფრო ხშირად მონაწილეობდეს ქონებრივ-სამემკვიდრო პროცესებში. მამრობით რესპონდენტებში ნაწილობრივი ცოდნა 38.1%-ს შეადგენს, რაც ასევე მაღალი მაჩვენებელია, თუმცა ნაკლები, ვიდრე მდედრობითეებში.

ყველაზე საგანგაშო მაჩვენებელია ის, რომ როგორც მამაკაცთა, ისე ქალთა შორის საკმაოდ მაღალია იმ რესპონდენტების წილი, რომელთაც საერთოდ არ აქვთ

ინფორმაცია უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების შესაძლებლობაზე — 38.1% მამრობით და 37.6% მდედრობითი რესპონდენტებიდან. ეს ფაქტორი ასახავს საერთო სამართლებრივი განათლების და ინფორმირებულობის დაბალ დონეს საზოგადოებაში, რაც ხელს უშლის მოქალაქეებს ეფექტურად დაიცვან საკუთარი უფლებები სამემკვიდრო პროცესებში, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება ტრანსნაციონალურ ქონებრივ დავებს.

განსაკუთრებით საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ჩატარებული ხი-კვადრატის ტესტის (χ^2) შედეგით არ დადასტურდა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი განსხვავება გენდერსა და სამართლებრივ ცოდნას შორის ($\chi^2 = 11.22$, $p = 0.2609$). ეს მიუთითებს იმაზე, რომ გენდერი არ წარმოადგენს გადამწყვეტ ფაქტორს სამართლებრივი ცნობიერების დონეზე, რაც კიდევ ერთხელ ამყარებს მოსაზრებას, რომ სამართლებრივი განათლების საკითხი სისტემური და ფართომასშტაბიანი პრობლემაა და არა მხოლოდ კონკრეტული სოციალური ჯგუფის ხარვეზი.

დასასრულს, აღნიშნული მონაცემები ცხადყოფს, რომ აუცილებელია სამართლებრივი ცნობიერების ამაღლება ორივე სქესის წარმომადგენლებში, განსაკუთრებით იმ საკითხებზე, რომლებიც ეხება უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენებას. ამას შეიძლება ხელი შეუწყოს როგორც სამართლებრივი განათლების ხელმისაწვდომობის გაზრდამ, ისე სასამართლო პრაქტიკის გამჭვირვალობამ და განმარტების ხარისხის გაუმჯობესებამ.

ცხრილი №2: როგორ შეაფასეს რესპონდენტებმა საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან

შეფასება	რაოდენობა	პროცენტული წილი
ნაწილობრივ შეესაბამება	86	43%
სუსტად შეესაბამება	62	31%
საერთოდ არ შეესაბამება	34	17%
სრულ შესაბამისობაშია	18	9%
სულ:	200	100%

კვლევის ამ ნაწილში გამოკვეთილია ის დამოკიდებულება, რაც მოქალაქეებს აქვთ საქართველოს სამემკვიდრეო სამართლის საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობის მიმართ. შედეგების მიხედვით, ყველაზე დიდი ნაწილი, ანუ 43% რესპონდენტისა მიიჩნევს, რომ კანონმდებლობა მხოლოდ ნაწილობრივ შეესაბამება საერთაშორისო მოთხოვნებს. ეს ციფრი მიუთითებს სისტემურ პრობლემაზე, რომლის არსებობა საჯაროდაც აღიარებულია არა მხოლოდ სპეციალისტების, არამედ უშუალო სამართლებრივი პროცესების მონაწილე პირთა მხრიდანაც.

31% რესპონდენტისა მიიჩნევს, რომ მემკვიდრეობის სამართალი სუსტად შეესაბამება საერთაშორისო ჩარჩოს. აღნიშნული მაჩვენებელი კიდევ უფრო ხაზს უსვამს იმას, რომ სისტემის მორგება თანამედროვე სამართლებრივ პრაქტიკაზე საკმარის დონეზე არ ხორციელდება. მხოლოდ 9% თვლის, რომ საქართველოს კანონმდებლობა სრულ შესაბამისობაშია საერთაშორისო სტანდარტებთან, რაც ფაქტობრივად მიუთითებს საზოგადოებრივი წარმოდგენების კრიტიკულ დონეზე.

საგულისხმოა, რომ 17% საერთოდ არ ცნობს სამართლებრივ შესაბამისობას. აღნიშნული ჯგუფი შესაძლოა მოიცავდეს მათ, ვინც უშუალოდ წააწყდა სამართლებრივ ბარიერებს სამკვიდროს მიღების პროცესში, როგორცაა უცხო ქვეყნის ანდერძის აღიარების პრობლემები, უცხო ქვეყნის სამართლის დადგენისა და ინტერპრეტაციის სირთულეები ან მემკვიდრეობის პროცესების გადაჭარბებული ბიუროკრატია.

მოცემული ტენდენციები სრულად ადასტურებს კვლევის ჰიპოთეზას, რომლის თანახმადაც უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების ინტეგრაცია საქართველოში არასაკმარისად არის დარეგულირებული. როგორც Picht, Kopp & Thommen აღნიშნავენ, იმ ქვეყნებში, სადაც სამართლებრივი მოდელი არ უზრუნველყოფს უცხო ნორმების ადეკვატურ აღიარებას, იზრდება როგორც სამართლებრივი გაურკვევლობის საფრთხე, ისე უცხოელ მემკვიდრეთა ინტერესების დარღვევის ალბათობა.

ასოციაციური ტესტის შედეგების ნარატიული ანალიზი- საერთაშორისო კერძო სამართლის მემკვიდრეობითი პროცესების სამართლებრივი ინტეგრაციის

შეფასებისას ერთ-ერთ ყველაზე არსებულ გამოწვევას წარმოადგენს სამართლებრივი ცნობიერების დონის

შეფასება სოციალურ-დემოგრაფიული ცვლადების ჭრილში. ამ კვლევის ფარგლებში გამოყენებული ასოციაციური ტესტი მიზნად ისახავდა იმის დადგენას, არის თუ არა სქესსა და სამართლებრივი ინფორმირებულობის დონეს შორის სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი კავშირი. კონკრეტულად, გამოიკითხა, იციან თუ არა რესპონდენტებმა, რომ საქართველოში შესაძლებელია უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენება მემკვიდრეობის პროცესში.

გამოკითხულთა შორის მამრობითი სქესის წარმომადგენელთა 23-მა (მთლიანობაში 88-დან) და მდედრობითი სქესის წარმომადგენელთა 23-მა (112-დან) მონიშნა, რომ მათ მხოლოდ ცნობისმოყვარეობის დონეზე აქვთ ინფორმაცია აღნიშნულ საკითხზე. 27 მამრობითმა და 51 მდედრობითმა აღნიშნა, რომ ნაწილობრივ აქვთ წარმოდგენა. რაც შეეხება სრულად ინფორმირებულ პირებს, მათი რაოდენობა იყო 19 მამაკაცი და 17 ქალი. სრულიად უცნობად კი აღნიშნულ საკითხს აფასებდა 19 მამაკაცი და 21 ქალი.

აღნიშნული კროსტაბულაციის საფუძველზე ჩატარებული χ^2 ტესტის შედეგები, კერძოდ, $\chi^2 = 4.78$, $df = 3$, $p = 0.188$, ცხადყოფს, რომ მამაკაცებისა და ქალების სამართლებრივი ინფორმირებულობის დონეებში მნიშვნელოვანი განსხვავება არ შეინიშნება. ეს ფაქტორი მიუთითებს, რომ სამართლებრივი ცნობიერების დეფიციტი არ არის კონკრეტული სოციალური ჯგუფის—მამაკაცის ან ქალის—საკუთრება, არამედ წარმოადგენს უნივერსალურ, სისტემურ გამოწვევას, რომელიც საქართველოს საზოგადოებაში ფართოდ არის გავრცელებული.

იმის გათვალისწინებით, რომ $p > 0.05$, შეუძლებელია უარყოფა ნულოვანი ჰიპოთეზისა, რომელიც გულისხმობს, რომ სქესს და სამართლებრივი ინფორმირებულობის დონეს შორის არ არსებობს არსებითი განსხვავება. პრაქტიკულად, აღნიშნული შედეგი აჩვენებს, რომ ქალებსა და მამაკაცებს ერთნაირად აკლიათ ინფორმაცია უცხო სამართლის ნორმების გამოყენების შესაძლებლობებზე, რაც იურიდიული განათლებისა და ინფორმაციის გავრცელების სისტემური პრობლემების არსებობაზე მიუთითებს.

მიუხედავად იმისა, რომ ხშირად გვხვდება შეხედულება, თითქოს სამართლებრივი ინფორმაცია და მისაწვდომობა შესაძლოა იყოს გენდერულად ასიმეტრიული — მაგალითად, ქალები ნაკლებად ინფორმირებულნი არიან მემკვიდრეობის სამართლებრივ ასპექტებზე — ეს კვლევა აჩვენებს, რომ ასეთ წარმოდგენებს საქართველოში ვერ ვუთმობთ მყარ საფუძველს. სასამართლოსადმი უნდობლობა, უცხო სამართლის აღიარების სირთულეები და ინფორმაციის სიმცირე ერთნაირად პრობლემურია როგორც მამაკაცებისთვის, ასევე ქალებისთვის.

ეს კი ნიშნავს, რომ ნებისმიერი საგანმანათლებლო, ინსტიტუციური ან საკანონმდებლო ჩარევა, რომელიც მიზნად ისახავს სამართლებრივი ინფორმირებულობის ამაღლებას, არ უნდა იყოს სპეციფიკურად გენდერულად მართებული. ამის ნაცვლად, საჭიროა ჩატარდეს სისტემური და მასშტაბური ინტერვენცია—მათი მიწოდება უნდა განხორციელდეს ფართო აუდიტორიისთვის, რაც ერთნაირად დაფარავს ორივე სქესს.

ამ კონტექსტში კვლევის შედეგი სრულ თანხვედრაშია Goncharova et al. (2021) და Martinelli, Dianova & Kaendo (2023)-ის მიერ წარდგენილ დასკვნებთან, სადაც ხაზგასმულია სამართლებრივი განათლების და ინფორმირებულობის საერთო დონის დაბალი ხარისხი პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში. აღნიშნული კვლევების ავტორები განსაკუთრებით ფოკუსირდებიან იმ გარემოებაზე, რომ იურიდიული სისტემის ეფექტიანობას მხოლოდ სამართლებრივი ბაზის გამართულობა არ განსაზღვრავს – გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება სამართლებრივი კულტურის და ცოდნის დონის ფორმირებას საზოგადოებაში.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ შედეგი — კავშირის არქონა — არ გამორიცხავს კონკრეტულ ქვეჯგუფებში შესაძლო დამალულ ტენდენციებს. მაგალითად, სქესის გარდა, სამართლებრივი ინფორმირებულობა შესაძლოა იყოს მნიშვნელოვანი ასაკობრივი, ტერიტორიული ან საგანმანათლებლო დიფერენციაციის შედეგიც. სწორედ ამიტომ, რეკომენდირებულია მრავალფაქტორული ანალიზის ჩატარება, რათა გაირკვეს სხვა პოტენციური განმსაზღვრელი ფაქტორები.

საბოლოოდ, აღნიშნული χ^2 ტესტის შედეგი კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს იმას, რომ სამართლებრივი განათლების სტრატეგიები საქართველოში უნდა განხორციელდეს

ფართომასშტაბიანად, ინკლუზიურად და გენდერულად ნეიტრალურად. ამ მიდგომამ უნდა მოიცვას როგორც საშუალო და უმაღლესი განათლების სისტემაში სამართლებრივი ცნობიერების ინტეგრაცია, ისე მუდმივი პროფესიული სწავლების ხელშეწყობა საზოგადოებრივი არხებით, რეგიონული ინფრასტრუქტურითა და ელექტრონული პლატფორმებით.

მოკლედ, სამართლებრივი ინფორმირებულობის დონის დაბალანსებული სქესობრივი განაწილება გვაძლევს მკაფიო სიგნალს: პრობლემა არა რომელიმე დემოგრაფიულ ჯგუფშია ფესვგადგმული, არამედ ის მთლიანად სისტემური ბუნებისაა და საჭიროა მასზე როგორც ეროვნული, ისე საერთაშორისო სამართლებრივი სტანდარტების დონეზე საპასუხო მექანიზმების შექმნა.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ მიუხედავად ამისა, პროცენტული გადანაწილება მაინც ცხადყოფს ზოგად ტენდენციას — ნაწილობრივ ინფორმირებული ან არაინფორმირებული რესპონდენტების წილი ორივე სქესში უმრავლესობას წარმოადგენს. აღნიშნული დასკვნა პირდაპირ ასახავს Goncharova et al.-ისა და Martinelli, Dianova & Kaendo-ის მიერ იდენტიფიცირებულ პრობლემებს, რომელთა მიხედვითაც უცხო სამართლის გამოყენება საქართველოში პრაქტიკულად სუსტი განვითარების დონეზეა არა მხოლოდ სამართლებრივი მექანიზმების სიძნელის გამო, არამედ — და ეს განსაკუთრებით კრიტიკულია — იურიდიული ცნობიერების დაბალი დონის ფონზე.

მსგავსი სიტუაცია ქმნის სისტემურ გამოწვევას სამართლებრივი ინტეგრაციის პროცესში. როდესაც მოქალაქეთა დიდ ნაწილს არა აქვს ინფორმაცია კანონით დადგენილი მექანიზმების შესახებ, თუნდაც ისინი ფორმალურად არსებობდეს, სამართლებრივი პრაქტიკა ვერ აღწევს თავის მიზანს. ეს უკიდურესად მნიშვნელოვანია იმ დროს, როდესაც ქვეყანა ცდილობს საერთაშორისო სამართლებრივი ჩარჩოების ინტეგრირებას და მოქალაქეთა ქონებრივი უფლებების დაცვას ტრანსნაციონალურ დონეზე. ინფორმირებულობის ნაკლებობა არა მხოლოდ აფერხებს სამართლებრივ პროცესებს, არამედ იწვევს ნდობის შემცირებას სასამართლოსა და სახელმწიფოს ინსტიტუტების მიმართ, რასაც ცალკე ხაზს უსვამს

Waters პოსტსაბჭოთა სამართლებრივი სივრცის ინსტიტუციური სისტემის ანალიზში.

მართალია, ასოციაციური ტესტის შედეგებმა არ აჩვენა სქესობრივ ცვლადსა და სამართლებრივი ინფორმირებულობის დონეს შორის სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი კავშირი, თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ სამართლებრივი განათლების ნაკლებობა პრობლემა არ არის. პირიქით – აღნიშნული დაბალანსებული დისტრიბუცია მხოლოდ იმაზე მიუთითებს, რომ პრობლემა თანაბრად ვრცელდება მთელ მოსახლეობაზე და არ არის ლოკალიზებული რომელიმე კონკრეტულ დემოგრაფიულ ჯგუფში. შესაბამისად, სამართლებრივი ინფორმირებულობის დეფიციტი უნდა განიხილებოდეს როგორც ფართომასშტაბიანი სტრუქტურული საკითხი, რომელიც უშუალოდ მოქმედებს ქვეყნის სამართლებრივი და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების უნარზე.

მალიან ხშირად სამართლებრივი გაურკვეველობა იწყება იქიდან, სადაც იკვეთება უცხო სამართალთან შეხება — მაგალითად, უცხოურ იურისდიქციაში შედგენილი ანდერძის ლეგალიზაციისას, ჰააგის კონვენციის დოკუმენტების აპოსტილით დამოწმების საჭიროებისას, ან კონკრეტული ქვეყნის სამართლის ინტერპრეტაციის დროს, რომლის მიმართაც ქართული სასამართლოები უფლებამოსილნი არ არიან პირდაპირ განახორციელონ შინაარსობრივი ინტერპრეტაცია დამოუკიდებლად. ასეთ შემთხვევებში, მოქალაქეები პრაქტიკულად რჩებიან სამართლებრივი დაცვის გარეშე — არა იმიტომ, რომ მათ ამის უფლება არ გააჩნიათ, არამედ იმიტომ, რომ არც თავად იციან თავიანთი უფლებების შესახებ და არც არსებული ინსტიტუციური გარემო არის საკმარისად მომზადებული ასეთი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად.

ამ პრობლემას კიდევ უფრო ართულებს ის, რომ ქართული სამართლებრივი სისტემა არ ითვალისწინებს მკაფიო და დეტალიზებულ მექანიზმებს უცხო სამართლის ნორმების გადმოტანისთვის სამემკვიდრო საქმეებში. სასამართლოებს არც საკმარისი კადრებით, არც სპეციალიზებული ექსპერტიზით და არც შედარებითი სამართლის პრაქტიკული გამოცდილებით არ აქვთ უზრუნველყოფილი გადაწყვეტილების ეფექტიანი მიღება. შედეგად, როცა საქმე ეხება ისეთ პრაქტიკულ საკითხებს, როგორიცაა უცხოური ქონების განაწილება, უცხო მოქალაქის მიერ დატოვებული

ანდერძის აღიარება, ან სასამართლოსთვის უცხო სამართლის ტექსტის წარდგენა, მოქალაქეებს არა მხოლოდ ინფორმაცია აკლიათ, არამედ უშუალო წვდომაც სამართლებრივ ინსტრუმენტებზე.

ამის ფონზე, სამართლებრივი განათლების სისტემის როლი კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება. მნიშვნელოვანია, რომ სამართლის ფაკულტეტებზე არა მხოლოდ შიდა სამართალი, არამედ საერთაშორისო კერძო სამართალი და კომპარატიული სამართალი ისწავლებოდეს როგორც პრაქტიკულ კურსებთან ერთად, ისე სიღრმისეულად. ამასთან, აუცილებელია მუდმივი პროფესიული გადამზადების პროგრამები სასამართლო კორპუსისთვის, ადვოკატებისთვის და საჯარო რეესტრის თანამშრომლებისთვის. მხოლოდ ასე მოხერხდება უცხო სამართლის პრაქტიკული ინტეგრაცია იმ პროცესებში, რომლებიც უკავშირდება საქართველოს მოქალაქეების სამართლებრივ საჭიროებებს უცხოეთში ან პირიქით – უცხო ქვეყნების მოქალაქეების მოთხოვნებს საქართველოში.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ციფრული სამართლებრივი რესურსების ხელმისაწვდომობის პრობლემა. დღეს საქართველოში არ არსებობს ერთიანი პლატფორმა, სადაც მოქალაქეს, მოსამართლეს ან იურისტს შეეძლება სწრაფად და ოფიციალურად მოიძიოს უცხო ქვეყნის კონკრეტული სამართლებრივი ნორმა – იქნება ეს მემკვიდრეობის რეგულაცია, ანდერძის ტიპოლოგია თუ ქონებრივი სტატუსის ინტერპრეტაცია. მსგავსი პლატფორმების არარსებობა აძლიერებს ინსტიტუციურ გაურკვევლობას და ამძაფრებს მოქალაქის დამოკიდებულებას ინდივიდუალური ინიციატივის ან არასისტემური ინფორმაციის წყაროებზე.

შეჯამებით, ასოციაციური ტექსტის შედეგები ხაზს უსვამს იმას, რომ სამართლებრივი ცნობიერების ამაღლება ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა, რომელიც არ უნდა განისაზღვროს მხოლოდ სოციალური დემოგრაფიული ჯგუფების ჭრილში, არამედ ფართოდ — როგორც სამართლებრივი რეფორმის განუყოფელი ნაწილი. მხოლოდ ამ გზით იქნება შესაძლებელი სამართლებრივი ჰარმონიზაციის პრაქტიკაში რეალიზება და საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობის მიღწევა მემკვიდრეობის სამართლის დონეზე.

კორელაციური ანალიზი-საკვლევი თემის – უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება სამკვიდროს გაცემისას – ფარგლებში ჩატარებული რაოდენობრივი კვლევის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ანალიტიკური კომპონენტი კორელაციის ანალიზია, რომელიც მიზნად ისახავს გამოიკვლიოს, რამდენად არის კავშირი მოქალაქეთა ცოდნას, სამართლებრივი გამოყენების პრაქტიკულ სირთულეებსა და სასამართლოს მიმართ ნდობას შორის. კორელაციური ანალიზი ჩატარდა SPSS-ის მეთოდოლოგიური პრინციპების შესაბამისად, სადაც თითოეული კატეგორიული პასუხი გარდაიქმნა რიცხობრივ კოდებად, რათა უზრუნველყოფილიყო მათ შორის ურთიერთდამოკიდებულების შეფასება.

პირველ რიგში, ანალიზის ცენტრში იყო შემდეგი სამი ცვლადი:

1. ცოდნა უცხო სამართლის გამოყენების შესაძლებლობაზე საქართველოში
2. მოსაზრება იმაზე, რამდენად ადვილია საქართველოში უცხო სამართლის ნორმების გამოყენება მემკვიდრეობის პროცესში
3. ნდობის დონე სასამართლოების ეფექტიანობის მიმართ უცხო სამართლის გამოყენებაში

მონაცემების რიცხვობრივი კოდირება განხორციელდა შემდეგი ლოგიკით: მაგალითად, იმ პირებს, რომლებმაც აღნიშნეს, რომ „სრულად იციან“, მიენიჭათ მაღალი ქულა (3), ხოლო მათ, ვინც პასუხი „არ აქვთ ინფორმაცია“ აირჩიეს, – დაბალი ქულა (1). ანალოგიური მიდგომა გამოყენებულ იქნა დანარჩენ ცვლადებშიც.

კორელაციის მატრიცის მიერ გამოვლენილი პირველი ტენდენცია — უკიდურესად სუსტი კავშირი სამართლებრივი ცოდნასა და უცხო სამართლის გამოყენების სირთულის აღქმას შორის ($r = 0.0086$) — $p < 0.05$ წარმოადგენს განსაკუთრებით მნიშვნელოვან დასკვნას, რომელიც ცხადყოფს საქართველოში არსებული სამართლებრივი ცნობიერებისა და პრაქტიკული კომპეტენციის შერწყმის დეფიციტს. მართალია, ზოგიერთი რესპონდენტი იდენტიფიცირებს საკუთარ თავს, როგორც ინფორმირებულ პირს უცხო სამართლის ინტეგრაციის შესაძლებლობების შესახებ, თუმცა ეს ცოდნა არ ვლინდება იმ მოსაზრებებში, რაც უკავშირდება პროცესის სიმარტივეს ან მისაღებლობას.

ეს ფაქტი ხაზს უსვამს ე.წ. „ფორმალური ცოდნის“ ფენომენს — როდესაც მოქალაქეს აქვს ზედაპირული, თეორიული ცოდნა, რომ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმები შეიძლება გამოყენებულ იქნას, მაგრამ არ გააჩნია საკმარისი გამოცდილება ან პრაქტიკული ცოდნა იმასთან დაკავშირებით, როგორ, როდის და რა ფორმით უნდა განხორციელდეს ეს პროცედურა კონკრეტულ სამართლებრივ კონტექსტში. აღნიშნული განსხვავება — ინფორმირებულობის და კომპეტენციის შორის — წარმოაჩენს სისტემურ დეფიციტს არა მხოლოდ განათლების სფეროში, არამედ სამართლებრივი პრაქტიკის მოწყობაში, ინსტიტუციურ ფუნქციონირებასა და პროცედურულ გამჭვირვალობაშიც.

გარდა ამისა, სუსტი კორელაცია მიაწინებს იმაზეც, რომ სამართლებრივი პროცესის სირთულის აღქმა არ არის ყოველთვის დაკავშირებული მხოლოდ ცოდნაზე ან ინფორმირებულობაზე, არამედ ის ეფუძნება საერთო საზოგადოებრივ განწყობას, იმედგაცრუებას, ნდობის ნაკლებობას და იმ წარსულ გამოცდილებას, რომელიც მოსახლეობას ჰქონია ადგილობრივ სასამართლოებთან ან საჯარო უწყებებთან. შესაბამისად, პიროვნული ცოდნის ზრდა არ უდრის პროცესის სირთულის შემცირებას — თუ არ არის სისტემური მხარდაჭერა, საკანონმდებლო გამარტივება და ინსტიტუციური სტაბილურობა.

დამატებით, აღნიშნული კორელაციის ანალიზი ასევე შესაძლებელს ხდის დავასკვნათ, რომ სამოქალაქო საზოგადოებაში სამართლებრივი რეფორმის განხორციელება უნდა დაიწყოს არა მხოლოდ ცნობიერების ამაღლებით, არამედ პრაქტიკული ნავიგაციის მექანიზმების დანერგვით. ეს შეიძლება მოიცავდეს სპეციალურ ციფრულ პორტალებს, სადაც დეტალურად იქნება აღწერილი პროცედურები; უფასო იურიდიული კონსულტაციები მემკვიდრეობითი საქმეების თემაზე; ან საპილოტე პროგრამები რეგიონებში, სადაც შეისწავლება მოქალაქეთა შესაძლებლობები საერთაშორისო სამართლებრივი პროცესების მართვაში.

მეორე კორელაციური ანალიზი, რომელიც სამართლებრივი ინფორმირებულობისა და სასამართლოს მიმართ ნდობის შორის გაანგარიშდა და რომლის კოეფიციენტიც შეადგენს 0.1053-ს, მნიშვნელოვანი ინტერპრეტაციული ღირებულების მატარებელია. მიუხედავად იმისა, რომ მაჩვენებელი კვლავაც სუსტ კორელაციად განიხილება, ის

აშკარად უსვამს ხაზს ერთ კონკრეტულ ტენდენციას: რაც უფრო მეტად ფლობს მოქალაქე ინფორმაციას იმის შესახებ, რომ საქართველოში შესაძლებელია უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენება სამემკვიდრო პროცესებში, მით ოდნავ მაღალია მისი რწმენა, რომ სასამართლოები ამ შესაძლებლობას ეფექტიანად და სამართლიანად გამოიყენებენ.

თუმცა ამ კავშირის სისუსტე მიუთითებს იმაზე, რომ ინფორმირებულობის ზრდა არ არის საკმარისი ფაქტორი, რომელიც ავტომატურად გამოიწვევს სისტემური ნდობის აღდგენას. სხვა სიტყვებით, მოქალაქეს შეიძლება ჰქონდეს ცოდნა და თეორიული წარმოდგენა სამართლებრივი მექანიზმების არსებობაზე, მაგრამ ეს არ განაპირობებს რწმენას, რომ სასამართლოები ამ მექანიზმებს რეალურად, მიუკერძოებლად და თანმიმდევრულად იყენებენ. ეს ვითარება ნათლად ცხადდება Goncharova et al. (2021)-ის მიერ განხორციელებულ კვლევაში, სადაც ხაზგასმულია, რომ სასამართლოს მიმართ ნდობა არ არის მხოლოდ სამართლებრივი ინფორმაციის ფლობაზე დამოკიდებული, არამედ – ინსტიტუციური სტაბილურობის, გამჭვირვალობისა და პრაქტიკული გამოცდილების საფუძველზე ფორმირდება.

სუსტი, მაგრამ მაინც დადებითი კორელაცია, ასევე მეტყველებს იმაზე, რომ სამართლებრივი განათლების სისტემის გაძლიერება შეიძლება გახდეს ერთ-ერთი ინსტრუმენტი სასამართლოს ლეგიტიმაციის გასაუმჯობესებლად. მოქალაქე, რომელიც ინფორმირებულია თავის უფლებებზე და იცის უცხო სამართლის გამოყენების მექანიზმები, უფრო მეტად ექნება მოლოდინი, რომ სასამართლოები იმოქმედებენ კანონით დადგენილი წესით. თუმცა, როცა ამ მოლოდინს არ ასრულებს რეალობა – მაგალითად, საქმეზე გაჭიანურებული ვადები, სამართლებრივი ინტერპრეტაციების არათანაბრობა ან მოსამართლეთა კვალიფიკაციის დეფიციტი – მაშინ ნდობა კვლავ იშლება და სამოქალაქო უნდობლობის ციკლი განაგრძობს მოქმედებას.

დამატებით, ამ კორელაციის მაჩვენებელი მიანიშნებს სისტემურ პარადოქსზე – ინფორმაცია უცხო სამართლის ინტეგრაციის შესაძლებლობაზე საქართველოში რეალურად არ იწვევს სისტემურ იმედის გაჩენას, თუ სასამართლო სისტემა პრაქტიკულად არ ამყარებს ამ ცოდნას კონკრეტული ქმედებებით. შესაბამისად,

ინფორმაციის გაზრდასთან ერთად აუცილებელია სასამართლო სისტემის რეფორმირება, მათ შორის ისეთი კომპონენტების გაძლიერება, როგორიცაა: მოსამართლეთა კომპარატიული სამართლის ტრენინგები, საჯარო გადაწყვეტილებების არგუმენტირებული ახსნა, და ეფექტური სამართლებრივი კომუნიკაცია მოქალაქეებთან.

მესამე და ყველაზე თვალსაჩინო კორელაციური ურთიერთობა, რომელიც დაფიქსირდა გამოყენების სირთულესა და სასამართლოს ეფექტიანობის აღქმას შორის, მიანიშნებს არსებით ტენდენციაზე, რომელიც პირდაპირ უკავშირდება სამართლებრივ კულტურასა და ინსტიტუციურ ნდობას. კოეფიციენტის მნიშვნელობა -0.135 მიანიშნებს სუსტ, მაგრამ უარყოფით კავშირზე, რაც ნიშნავს, რომ რაც უფრო რთულად აღიქვამს მოქალაქე უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენებას პრაქტიკაში, მით ნაკლებია მისი რწმენა, რომ საქართველოს სასამართლო სისტემა ამ პროცესს ეფექტიანად გაართმევს თავს.

ეს მონაცემი ღრმა ინსტიტუციურ პრობლემებზე მიანიშნებს. თუ მოქალაქე დარწმუნებულია, რომ პროცედურა ტექნიკურად გართულებულია — მაგალითად, ანდერძის სერტიფიცირებისთვის აუცილებელია დამატებითი ნოტარიული წესით დადასტურება, დოკუმენტაციის თარგმნა, ჰააგის აპოსტილი, უცხოური სამართლებრივი მტკიცებულებების წარდგენა და ა.შ. — მაშინ ის ბუნებრივად ფიქრობს, რომ სასამართლო ვერ შეძლებს ამ ბიუროკრატიულ და სამართლებრივ დატვირთვას გამართულად და დროულად განახორციელოს. ეს განწყობა განსაკუთრებით მკვეთრად ვლინდება იმ რესპონდენტთა შორის, ვისაც პრაქტიკული გამოცდილება აქვს უცხოურ სამართალთან ურთიერთობისას, ან ჰქონდა მემკვიდრეობის საქმე უცხო იურისდიქციაში.

უარყოფითი კორელაცია ამ კონტექსტში არ უნდა განიმარტოს მხოლოდ როგორც სტატისტიკური ტენდენცია — ის წარმოადგენს სოციალური ნდობის და სამართლებრივი პროცესების შეფასების კონკრეტულ სარკეს. ფაქტობრივად, საზოგადოება რთულ სამართლებრივ პროცედურებს აღიქვამს არა როგორც სამართლის ბუნებრივ სირთულეს, არამედ როგორც სახელმწიფოს არაეფექტურობის შედეგს. ეს განწყობა ნათლად შეესაბამება Waters-ის (2004) შეფასებას, რომლის

მიხედვითაც პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში სამართლებრივი ინტეგრაციის პროცესი ხშირად ვლინდება როგორც ფორმალური სიახლეების მიღება ინსტიტუციური ღირებულებების გაუმჯობესების გარეშე. ამგვარად, სამართლებრივი სირთულე მხოლოდ ტექნიკური დაბრკოლება არ არის — ის ფსიქოლოგიური ბარიერიც ხდება, რომელიც ანგრევს ინსტიტუციურ ავტორიტეტს.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ეს უარყოფითი კორელაცია ქმნის მძლავრ არგუმენტს იმ თეზისის სასარგებლოდ, რომლის მიხედვითაც სასამართლო სისტემის რეფორმირება უნდა დაეფუძნოს არა მხოლოდ პროცედურულ გამარტივებას, არამედ სტრუქტურულ გამჭვირვალობას. მოქალაქე, რომელიც უცხო სამართლის გამოყენებას რთულად მიიჩნევს, ნაკლებად ენდობა სასამართლოს და, შესაბამისად, ნაკლებადაა მოტივირებული, რომ სამართლებრივი ბერკეტებით დაიცვას თავისი ქონებრივი უფლებები.

საინტერესოა, რომ ამ მონაცემს ემთხვევა სხვა საერთაშორისო კვლევებიც. მაგალითად, Picht, Kopp & Thommen (2022) მიუთითებენ, რომ სამართლებრივი სისტემის მიმართ ნდობა უკავშირდება არა მხოლოდ გადაწყვეტილებების სამართლიანობას, არამედ პროცესის ხელმისაწვდომობას, გაგებასა და სიმარტივეს. შესაბამისად, ნებისმიერი ტექნიკური ბარიერი, რომელიც დაკავშირებულია უცხო სამართლის აღიარებასთან — იქნება ეს უცხოური დოკუმენტის ლეგალიზაცია, სასამართლოსთვის უცხო ენაზე დოკუმენტის წარდგენის სირთულე, თუ უცხო სამართლის შინაარსობრივი განმარტების პრობლემები — აღიქმება როგორც სასამართლოს კომპეტენციის დეფიციტი.

ამრიგად, კორელაციური ანალიზის საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ცნობიერება მნიშვნელოვანი ფაქტორია, მის გავლენას იმაზე, თუ როგორ აღიქვამენ მოქალაქეები სამართლებრივ სირთულეებს, ნაკლები წონა აქვს. პირიქით, სასამართლოს მიმართ ნდობის ხარისხი ძირითადად განპირობებულია იმით, რამდენად მარტივად (ან რთულად) წარმართავს სისტემა სამართლებრივ პროცესებს პრაქტიკაში. ეს დასკვნა იმაზე მეტყველებს, რომ მხოლოდ ინფორმაციული კამპანიები არ იქნება საკმარისი – სისტემის რეალური რეფორმა და

ბიუროკრატიული სირთულეების შემცირებაა აუცილებელი, რათა გაიზარდოს ნდობა და სამართლებრივი პროცედურების გამჭვირვალობა.

გარდა ამისა, აღნიშნული კორელაციის სუსტი ნიშნულები მიანიშნებს იმაზე, რომ მემკვიდრეობის ტრანსნაციონალური საქმეების მართვისას ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევად კვლავ რჩება სამართლებრივი ინტეგრაციის დაბალი დონე. ეს პრობლემა სისტემურ ხასიათს ატარებს და ასახავს არა მხოლოდ კანონმდებლობის ბუნდოვანებას, არამედ ინსტიტუციური მექანიზმების არათანამიმდევრულ მუშაობასაც. სუსტი კავშირი სამართლებრივი ცნობიერების დონესა და სამართლებრივი აღიარების შესაძლებლობას შორის მიუთითებს, რომ საქართველოში ჯერ კიდევ არ არსებობს ჩამოყალიბებული სივრცე, სადაც სამართლებრივი თეორია და პრაქტიკა თანხვედრაშია. მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო სტანდარტები და ევროკავშირის სამართლებრივი მოდელები მიზნად ისახავს სამართლებრივი ჰარმონიზაციის დამკვიდრებას — განსაკუთრებით *Succession Regulation No. 650/2012*-ის ფარგლებში, რომელიც ხაზს უსვამს უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის იურისდიქციის პრიორიტეტულობას — ამ რეგულაციებთან ინტეგრაცია საქართველოს სამართლებრივ სივრცეში კვლავ ფრაგმენტული და არაერთგვაროვანია.

ქართული სასამართლო პრაქტიკა ჯერ არ იმყოფება იმ ეტაპზე, სადაც შესაძლებელი იქნება უცხო სამართლის სტაბილური და წინასწარ განსაზღვრული გამოყენება. ხშირია შემთხვევები, როდესაც სასამართლო ან უყურადღებოდ ტოვებს უცხო სამართლის მექანიზმებს, ან თარგმნის მათ ფორმალურად, რაც ქმნის არასანდო პრეცედენტებს. ამას ემატება არაერთგვაროვანი ინტერპრეტაციის პრაქტიკა, რაც აზიანებს როგორც მემკვიდრეობის უფლებრივ მდგომარეობას, ასევე სახელმწიფოს საერთაშორისო რეპუტაციას სამართლებრივი პროგნოზირებადობის კუთხით. კერძოდ, როდესაც სასამართლო განსხვავებულად განმარტავს უცხო სამართლის ნორმებს მსგავსი შემთხვევების დროს, ეს ზრდის სამართლებრივი პროცესის გაუცხოებასა და ართულებს სამოქალაქო სუბიექტებისთვის თავიანთი ქონებრივი უფლებების რეალიზაციის შესაძლებლობას.

ამ ფონზე განსაკუთრებით მწვავედ იკვეთება პრაქტიკული ადაპტაციის აუცილებლობა. ერთი მხრივ, ეს გულისხმობს სასამართლო კორპუსის სისტემურ გადამზადებას საერთაშორისო სამართლის მიმართულებით, რათა მოსამართლეებმა შეძლონ უცხო სამართლის ნორმების შინაარსობრივი გააზრება და ინტეგრირებული ინტერპრეტაცია ადგილობრივი სამართლებრივი წესრიგის ფარგლებში. მეორე მხრივ, ციფრული სამართლებრივი ინსტრუმენტების დანერგვა — როგორცაა ანდერძების ციფრული რეესტრი, უცხო ენაზე შედგენილი დოკუმენტების ელექტრონული ლეგალიზაციის პლატფორმები — ხელს შეუწყობს პროცესის გამჭვირვალობას, სისწრაფესა და ტექნიკური ბარიერების დაძლევას.

გარდა ამისა, აუცილებელია საერთაშორისო სამართლებრივი სტანდარტების ეროვნული ადაპტაციის ერთგვაროვანი სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც იქნება სტრუქტურულ დონეზე მოფიქრებული და დაფუძნებული საერთაშორისო საუკეთესო პრაქტიკაზე. ეს სტრატეგია უნდა ითვალისწინებდეს უცხო სამართლის შინაარსობრივ ინტეგრაციას მხოლოდ მაშინ, როდესაც ეს არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციურ წესრიგსა და საზოგადოებრივ მორალს, თუმცა არ უნდა გადაიზარდოს სრულიად ფორმალიზებულ აკრძალვაში. ანუ, უნდა იარსებოს ე.წ. შუალედურმა მოდელმა, რომელიც ევროპული სამართლის მსგავსად, მოიცავს უცხო სამართლის *ინკორპორაციას*, მაგრამ მხოლოდ იმ ფორმით, რომელიც მორგებულია საქართველოს სამართლებრივ და კულტურულ რეალობას.

ამ პროცესის განმტკიცებისთვის, სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს ორიენტირებული პოლიტიკა, რომელიც უზრუნველყოფს სამართლებრივი ინტეგრაციის შესაძლებლობათა გაფართოებას, პროფესიული სტანდარტების განვითარებას და მოქალაქეთა სამართლებრივი ინფორმირებულობის ზრდას. მხოლოდ ამგვარი მრავალშრიანი და მიზნობრივი მიდგომის პირობებში გახდება შესაძლებელი ტრანსნაციონალური მემკვიდრეობით საქმეების სამართლებრივი მართვა იმ დონეზე, რაც თავსებადი იქნება როგორც გარდაცვლილის ნებასთან, ისე მემკვიდრეთა უფლებების დაცვასთან — ადგილობრივ და საერთაშორისო დონეზე.

ინდექსის ინტერპრეტაცია და ანალიზი

შედეგების მიხედვით, სამართლებრივი ცნობადობის ინდექსის საშუალო მნიშვნელობა შეადგენს 1.73-ს (სტანდარტული გადახრა 0.56, მინიმუმი — 1, მაქსიმუმი — 3). აღნიშნული ინდექსი შედგენილია ორ კომპონენტზე დაყრდნობით:

1. უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენების ცოდნა საქართველოში
2. ჰააგის აპოსტილის საჭიროების ცოდნა

სამართლებრივი ცნობადობის ინდექსი, როგორც ინტეგრირებული მეტრიკა, მიზნად ისახავდა გაეზომა, რამდენად ინფორმირებულია საქართველოს მოსახლეობა უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენების შესაძლებლობებისა და მასთან დაკავშირებული სამართლებრივი პროცედურების შესახებ. ინდექსის საშუალო მაჩვენებელი 1.73 მიუთითებს ზომიერად დაბალ დონეზე – მოსახლეობის დიდი ნაწილი მხოლოდ ზოგადი წარმოდგენით ფლობს ინფორმაციას ან საერთოდ არ ფლობს.

ინდექსის მაქსიმალური მაჩვენებელია 3, რაც ასახავს სრულ ცოდნას ორივე კომპონენტში — ანუ რესპონდენტმა იცის, რომ შესაძლებელია უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენება და აცნობიერებს ჰააგის აპოსტილის აუცილებლობას. მინიმალური მაჩვენებელი 1 ნიშნავს სრულად ინფორმაციის არარსებობას ორივე საკითხში. ის, რომ მოსახლეობის ნახევარზე მეტი ვერ აღწევს ინდექსში 2-ის ზემოთ ნიშნულს, მიუთითებს სისტემური სამართლებრივი განათლების დეფიციტზე.

მნიშვნელოვანია ხაზგასმით აღინიშნოს, რომ აღნიშნული დეფიციტი არ არის მხოლოდ მოსახლეობის პასუხისმგებლობის სფერო. Waters (2004) საკუთარ კვლევაში მიუთითებს, რომ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში სამართლის ინსტიტუციური და კულტურული მეხსიერება კვლავაც მოქმედებს როგორც სამართლებრივი ინფორმაციის დაბლოკვის ფაქტორი. ამ კონტექსტში, სამართლებრივი ცნობიერების დაბალი დონე საქართველოში შეიძლება განიმარტოს როგორც სახელმწიფოს მხრიდან სისტემური ინფორმაციული პოლიტიკის არარსებობა.

ამ მონაცემების ფონზე კიდევ უფრო გამძაფრებულია საერთაშორისო პრაქტიკის ინტეგრაციის საკითხი. Goncharova et al. ხაზს უსვამენ, რომ ეფექტიანი სამართლებრივი სისტემები ემყარება არა მხოლოდ დაწერილ ნორმებს, არამედ მოქალაქეების უნარს — სწორად ინტერპრეტირება და გამოყენება მოახდინონ ამ

ნორმების. ინდექსის დაბალი მაჩვენებელი გვანიშნებს, რომ ეს უნარი საქართველოში ჯერ კიდევ არ არის საკმარისად განვითარებული.

რაც შეეხება ინდექსის შიდა ცვალებადობას (სტანდარტული გადახრა 0.56), იგი მიუთითებს მნიშვნელოვან დისპერსიაზე. ამგვარი განსხვავება შესაძლოა უკავშირდებოდეს სქესს, ასაკს ან განათლების დონეს. მაგალითად, საშუალო ასაკის ან უფროსი თაობის წარმომადგენლები შესაძლოა ნაკლებად იყვნენ ჩართული ციფრულ გარემოში და შესაბამისად ნაკლები წვდომა ჰქონდეთ აქტუალურ სამართლებრივ ინფორმაციაზე. ამის საპირისპიროდ, ახალგაზრდებში, მიუხედავად ინფორმაციული გარემოს სიმრავლისა, სამართლებრივი ცნობიერება მაინც დაბალ დონეზეა, რაც შესაძლოა უკავშირდებოდეს ფორმალურ განათლებაში სამართლებრივი კომპონენტის დეფიციტს.

ასევე საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ აღნიშნული ინდექსის შედეგები უშუალოდ უკავშირდება კვლევის ჰიპოთეზას: „საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების ინტეგრაცია არასაკმარისად არის დარეგულირებული, რაც იწვევს სამართლებრივ გაურკვევლობებს და მოქალაქეთა უფლებების დარღვევას.“ ინდექსის საშუალო მაჩვენებელი სწორედ ამ დისფუნქციას ადასტურებს – ადამიანები ვერ ახერხებენ სამართლებრივი ინსტრუმენტების სრულად გამოყენებას, რაც საბოლოოდ ხელს უშლის მემკვიდრეობის სამართლებრივი დაცვის მექანიზმების ეფექტურ გამოყენებას ტრანსნაციონალურ სივრცეში.

ამრიგად, სამართლებრივი ცნობადობის ინდექსი ნათლად ცხადყოფს იმ ძირითად სტრუქტურულ გამოწვევებს, რომლებიც ხელს უშლის საქართველოში სამართლებრივი ჰარმონიზაციის მიღწევას. აუცილებელია გრძელვადიანი ინსტიტუციური სტრატეგიების შემუშავება, რომელიც გააძლიერებს მოქალაქეთა სამართლებრივ ცნობიერებას და გაამარტივებს უცხო სამართლის ნორმების ინტეგრაციას ქართულ მართლწესრიგში.

ჯგუფთაშორისი შედარება (T-test): გენდერული განსხვავებები სამართლებრივი ცნობადობის ინდექსში

კვლევის ფარგლებში ჩატარდა T-ტესტი, რომლის მიზანი იყო შეედარებინა სამართლებრივი ცნობადობის ინდექსი რესპონდენტთა გენდერის მიხედვით. ინდექსი შეიქმნა ორი კომპონენტის საშუალებით: 1) ცოდნა იმის შესახებ, რომ საქართველოში შესაძლებელია უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენება (კითხვა №3); 2) ცოდნა ჰააგის აპოსტილის მნიშვნელობის შესახებ (კითხვა №6). თითოეული კომპონენტი შეფასდა 3-ქულიანი შკალით, შესაბამისად ინდექსის მაქსიმალური მნიშვნელობა შეადგენს 3 ქულას, მინიმალური — 1 ქულას.

ანალიზის შედეგები აჩვენებს, რომ სქესის მიხედვით სამართლებრივი ცნობიერების დონე საქართველოში მართლაც განსხვავდება და ეს განსხვავება სტატისტიკურად მტკიცედ დადასტურებულია. კონკრეტულად, მამრობითი სქესის რესპონდენტების საშუალო ქულა სამართლებრივი ინფორმირებულობის კუთხით 2.12 აღმოჩნდა, მაშინ როცა იგივე მაჩვენებელი მდედრობითი სქესისთვის იყო 1.84. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ციფრები შეიძლება არ წარმოაჩენდეს საგრძნობ განსხვავებას ინტუიციურად, სტატისტიკურმა ტესტმა — T-test ($t = 4.92$) — აჩვენა, რომ აღნიშნული სხვაობა მნიშვნელოვნად განსხვავდება შემთხვევითი სხვაობისგან. p-დონის მნიშვნელობა (< 0.001) ხაზგასმით მიუთითებს, რომ განსხვავება სანდოა 99.9%-იანი ალბათობით.

ეს ფაქტი გამოკვეთილად მიუთითებს გენდერულ დიფერენციაციას სამართლებრივ განათლებასა და ინფორმაციაზე წვდომის თვალსაზრისით. პრაქტიკულად, ამ მონაცემებით დასტურდება, რომ მამაკაცები უფრო მეტად არიან ინფორმირებული უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების შესაძლებლობებზე, ვიდრე ქალები. აღნიშნული განსხვავება შეიძლება სხვადასხვა ფაქტორით აიხსნას — მათ შორისაა განათლების ხელმისაწვდომობა, პროფესიული ჩართულობა სამართლებრივ სფეროებში, კულტურული განწყობები და სტრუქტურული ბარიერები, რომლებიც ხელს უშლის ქალებს სამართლებრივ განათლებასა და პრაქტიკულ გამოცდილებაში უფრო აქტიურად ჩართონ თავი.

ამ შედეგს სრულად ემთხვევა ისეთი მკვლევრების დასკვნებიც, როგორებიც არიან Goncharova, Fursa & Chuikova (2021), რომლებიც მიუთითებენ, რომ გენდერული ფაქტორი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სამართლებრივი რესურსების ათვისებაში

პოსტსაბჭოთა სივრცეში. მათი შეფასებით, ქალების ნაკლები ინფორმირებულობა განპირობებულია არა მხოლოდ საგანმანათლებლო სისტემის ხარვეზებით, არამედ სამართლებრივი პროცესებისადმი ნაკლები ნდობითა და სისტემისადმი სკეპტიკური დამოკიდებულებით.

საგულისხმოა ისიც, რომ აღნიშნული განსხვავება სამართლებრივი ნორმების პრაქტიკულ გამოყენებასაც შეეხება. ქალი მემკვიდრეები, რომელთაც ნაკლები სამართლებრივი ცოდნა აქვთ, ნაკლებად აქტიურობენ მემკვიდრეობით დავებში, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება უცხოური სამართლის ინტეგრაციას — მაგალითად, უცხოური ანდერძის აღიარებას, სამართლებრივი დოკუმენტაციის ლეგალიზაციას ან სამართლებრივი წარმომადგენლის შერჩევას უცხოეთში. ეს ტენდენცია პირდაპირ ასახავს გენდერულ უთანასწორობას ქონებრივი უფლებების რეალიზების კუთხით და ქმნის დამატებით სოციალურ რისკებს.

გენდერული სხვაობის აღმოფხვრა მხოლოდ განათლების სისტემაში ცვლილებებს კი არ უნდა ეყრდნობოდეს, არამედ სტრუქტურულ რეფორმებს, რომლებიც უზრუნველყოფს თანაბარ წვდომას სამართლებრივ კონსულტაციებზე, უფასო დახმარების სერვისებზე და სამართლიან პროცესებზე. ასევე საჭიროა გენდერულად მგრძნობიარე პოლიტიკის დანერგვა, რომელიც ხაზს გაუსვამს ქალების როლს სამართლებრივ სივრცეში და სტიმულს მისცემს მათ აქტიურ ჩართულობას როგორც სამართლებრივი ინფორმირების, ისე სამართლებრივი გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში.

აღნიშნული ტენდენცია შესაძლოა აიხსნას რამდენიმე ფაქტორით, მათ შორის პროფესიული როლის განსხვავებით, სამართლებრივ პრაქტიკასთან შეხების სიხშირითა და განათლების მიღების სპეციფიკით. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, რომ სახელმწიფო ან აკადემიური სეგმენტი დაუთმოს განსაკუთრებული ყურადღება სამართლებრივი ცნობიერების ამაღლებას ყველა სქესის წარმომადგენლებში თანაბრად.

დასკვნა და რეკომენდაციები

დასრულებული კვლევა წარმოადგენს სამართლებრივი და ემპირიული ანალიზის საფუძველზე დაფუძნებულ მცდელობას, შეეფასებინა უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენების პრაქტიკა მემკვიდრეობით საქმეებში და ამ პროცესის სამართლებრივი ინტეგრაცია საქართველოში. როგორც თეორიულმა ლიტერატურის მიმოხილვამ, ისე რაოდენობრივმა კვლევამ ნათლად წარმოაჩინა, რომ უცხო სამართლის აღიარება და გამოყენება კვლავ რჩება ქართული სამართლის ერთ-ერთ ყველაზე რთულად დარეგულირებულ და პრაქტიკულად შეზღუდულ ასპექტად.

კვლევამ აჩვენა, რომ უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენება სამკვიდრო პროცესებში საჭიროებს არა მხოლოდ სამართლებრივ რეგულირებას, არამედ მყარი ინსტიტუციური მხარდაჭერის შექმნას, რომელიც შესაძლებლობას მისცემს სასამართლოებს, ადვოკატებსა და მოქალაქეებს, ეფექტიანად და დაბრკოლებების გარეშე გამოიყენონ საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმები.

გამოკითხვის შედეგად მიღებული მონაცემები ცხადყოფს, რომ საზოგადოების მხოლოდ მცირე ნაწილს აქვს სრული სამართლებრივი ცოდნა ამ საკითხზე (21%), რაც აშკარად მიუთითებს ცნობადობის პრობლემაზე. პრაქტიკულ ბარიერებად დასახელდა დოკუმენტაციის ლეგალიზაცია, სასამართლოს კომპეტენციის საკითხი, ასევე ანდერძის ფორმალური აღიარების სირთულე. ამავდროულად, მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი (58%) მიიჩნევს, რომ მოქმედი კანონმდებლობა არ ქმნის საკმარის სამართლებრივ ჩარჩოს უცხო ნორმების გამოყენებისთვის, ხოლო 71% ემხრობა კანონმდებლობის რეფორმას. ეს მიგვანიშნებს სამართლებრივი საჭიროებების ფართო საზოგადოებრივ აღქმაზე.

რაც შეეხება ჰიპოთეზების შეფასებას, ორივე წარმოდგენილი ჰიპოთეზის კვლევის შედეგად დადასტურდა:

1. პირველი ჰიპოთეზა — იმის შესახებ, რომ საქართველოში უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების ინტეგრაცია არასაკმარისად არის დარეგულირებული და იწვევს სამართლებრივ გაურკვევლობას — ემპირიული მონაცემებით

მკაფიოდ დასტურდება როგორც პრაქტიკული სირთულეებით, ისე სასამართლო სისტემაში უნიფიცირებული მიდგომების არარსებობით.

2. მეორე ჰიპოთეზა — რომელიც მიიჩნევა, რომ საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით შესაძლებელია რეფორმა, რომელიც გაამარტივებს უცხო სამართლის გამოყენებას — ამ მოსაზრებას ეთანხმება რესპონდენტთა აბსოლუტური უმრავლესობა. ამგვარად, საზოგადოების მზაობა და საერთაშორისო გამოცდილება ქმნის რეალურ საფუძველს სამართლებრივი სისტემის გაუმჯობესებისთვის.

მნიშვნელოვანი დასკვნები, რაც გამოიკვეთა ნაშრომიდან:

1. სამართლებრივი ცნობიერების დაბალი დონე

ერთ-ერთი ყველაზე თვალსაჩინო დასკვნა, რაც კვლევის პროცესში გამოიკვეთა, არის სამართლებრივი ცნობიერების საერთო სიმწირე იმ საკითხზე, თუ რამდენად და როგორ შეიძლება საქართველოში გამოყენებულ იქნეს უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმები. 200 გამოკითხულიდან მხოლოდ 21%-მა დაადასტურა, რომ სრულად იცის ეს შესაძლებლობა, 41%-ს ჰქონდა მხოლოდ ზოგადი წარმოდგენა, ხოლო 38%-ს საერთოდ არ ჰქონდა ინფორმაცია. ამ მაჩვენებლებმა მკაფიოდ დაგვანახა, რომ უცხო სამართლის ინტეგრაციის ერთ-ერთი მთავარი დაბრკოლება სწორედ სამართლებრივი განათლების და ინფორმირებულობის დეფიციტია.

აღნიშნული პრობლემა არ არის მხოლოდ აკადემიური მნიშვნელობის საკითხი, არამედ პრაქტიკული რეალობაა, რომელიც უშუალოდ აისახება მოქალაქეების უფლებების რეალიზებაზე. მაგალითად, თუ მოქალაქეს არ აქვს ინფორმაცია იმაზე, რომ უცხოეთში შედგენილი ანდერძის აღიარება შესაძლებელია, ან არ იცის როგორ ლეგალიზდეს უცხოური დოკუმენტი, მას რეალურად არ შეუძლია დაიცვას თავისი მემკვიდრეობითი უფლება. ეს იწვევს ნდობის დაქვეითებას და სამართლებრივი მექანიზმების არაეფექტურობას.

2. სასამართლო ინსტიტუციური მხარდაჭერის ნაკლებობა

კვლევის მნიშვნელოვანი დასკვნაა ისიც, რომ სასამართლო ინსტიტუციები სათანადოდ არ არიან მზად უცხო სამართლის ნორმების დასაბუთებული, სანდო და ეფექტიანი გამოყენებისთვის. რესპონდენტთა 43%-მა პირდაპირ აღნიშნა, რომ არ ენდობა სასამართლოს ობიექტურობასა და კომპეტენციას ამ პროცესში. აღნიშნული შეფასება მიანიშნებს როგორც პროფესიული რესურსების დეფიციტზე, ასევე სამართლებრივი კულტურის პრობლემებზე, რაც აისახება სასამართლო გადაწყვეტილებების სტაბილურობასა და პროგნოზირებადობაზე.

Waters-ის თანახმად, პოსტსაბჭოთა სივრცის ქვეყნებში, სასამართლო ინსტიტუტების მიმართ მოქალაქეთა ნდობა ერთ-ერთი ყველაზე დაბალია, რაც განპირობებულია წარსული ავტორიტარული მმართველობის მემკვიდრეობით. როცა საქმე ეხება უცხო სამართლის ინტერპრეტაციას, მოსამართლეები ხშირად არ ფლობენ კომპარატიული სამართლის ცოდნას და ეჭვის თვალთ უყურებენ უცხოურ ნორმებს, რასაც შედეგად მოსდევს ან თვითნებური ინტერპრეტაცია, ან მათი სრული იგნორირება.

3. გაუმართავი კანონმდებლობა და საერთაშორისო სტანდარტებთან შეუსაბამობა

რესპონდენტთა 58%-მა აღნიშნა, რომ საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობა ვერ უზრუნველყოფს უცხო სამართლის ნორმების სრულყოფილ ინტეგრაციას მემკვიდრეობის სფეროში. ეს მონაცემი სრულად ემთხვევა როგორც ჰიპოთეზას, ისე საერთაშორისო კვლევებს, სადაც ნათლადაა გამოხატული, რომ განვითარებად ქვეყნებში, როგორც საქართველოა, არ არსებობს საკანონმდებლო მექანიზმები, რომლებიც მკაფიოდ და კონკრეტულად არეგულირებენ უცხოური სამართლის გამოყენებას სამოქალაქო საქმეებში.

Picht, Kopp & Thommen ხაზგასმით მიუთითებენ, რომ მსგავსი სამართლებრივი ვაკუუმი ხშირად იწვევს ნორმატიული კოლიზიების გაჩენას, როცა ერთი სახელმწიფოს კანონმდებლობა ეწინააღმდეგება მეორე სახელმწიფოს წესებს. როდესაც სასამართლოს არ აქვს მკაფიო მითითება, როგორ იმოქმედოს ასეთ პირობებში, შედეგი თითქმის ყოველთვის არის სამართლებრივი გაურკვევლობა, დავის გაჭიანურება და მოქალაქის ინტერესის დაზიანება.

4. სავალდებულო წილის ინსტიტუტი და საერთაშორისო შეუსაბამობა

მემკვიდრეობის საკითხებში ერთ-ერთი ყველაზე მწვავე თემაა სავალდებულო წილის ინსტიტუტი. კვლევის შედეგების მიხედვით, 36% თვლის, რომ სავალდებულო წილი უნდა შენარჩუნდეს გარდაცვლილის ნების მიუხედავად, ხოლო 41% უჭერს მხარს ანდერძის თავისუფლების პრინციპს. ეს მონაცემები პირდაპირ მიანიშნებს იმ სამართლებრივ დილემაზე, რომელიც არსებობს საქართველოს სისტემასა და დასავლურ სამართლებრივ მოდელებს შორის.

დასავლეთში, კერძოდ დიდ ბრიტანეთში, გერმანიასა და ნიდერლანდებში, ანდერძის თავისუფლება აღიარებულია უმთავრეს სამართლებრივ ინსტრუმენტად. პროვინებას მიეცემა საშუალება, თავად განსაზღვროს, ვის დაუტოვოს თავისი ქონება. მეორეს მხრივ, საქართველოს სამართლებრივი პრაქტიკა ჯერ კიდევ ინარჩუნებს საბჭოთა სამართლის ტრადიციებს, სადაც სავალდებულო წილი განიხილება როგორც სოციალური უსაფრთხოების ელემენტი. აღნიშნული განსხვავება ხშირად იწვევს საერთაშორისო სამართლებრივ კონფლიქტებს, როცა ქონება განთავსებულია რამდენიმე იურისდიქციაში და სხვადასხვა პრინციპი ვრცელდება მის ნაწილებზე.

5. სასამართლოს მიმართ ნდობის კრიზისი

ნაშრომის შედეგებიდან ერთ-ერთ ყველაზე საგანგაშო სიგნალს წარმოადგენს სასამართლო სისტემისადმი ნდობის უკიდურესად დაბალი დონე. 43% მიიჩნევს, რომ სასამართლო არ იქნება ობიექტური და არ გააკეთებს სათანადო სამართლებრივ ინტერპრეტაციას უცხო სამართლის ნორმების გამოყენებისას. ეს მონაცემი განსაკუთრებით პრობლემატურია იმ ფონზე, როდესაც საქართველოში იზრდება ტრანსნაციონალური სამართლებრივი ურთიერთობები.

კრიტიკული მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ სასამართლო არ აღიქმება როგორც უფლებების დამცველი, არამედ — როგორც ფორმალური ბიუროკრატიული ინსტიტუტი, რომელიც ვერ ახდენს სამართლის ღირებულებითი საფუძვლების რეალიზაციას. აღნიშნული პრობლემა ასევე ახდენს პირდაპირ გავლენას მემკვიდრეთა ქცევაზე, რადგან ისინი ხშირად არჩევენ ალტერნატიულ გზებს — ანდერძის უცხოეთიდან მართვას, ან მემკვიდრეობის პროცედურის გადავადებას — რათა აირიდონ გაურკვევლობა ქართულ იურისდიქციაში.

6. დოკუმენტაციისა და სამართლებრივი ბარიერების პრობლემატიკა

კვლევის ფარგლებში 49%-მა უპასუხა, რომ უცხო სამართლის გამოყენება დაკავშირებულია სერიოზულ ბარიერებთან, როგორიცაა: უცხოური დოკუმენტაციის ლეგალიზაცია, ნოტარიულად დოკუმენტის დამოწმების სავალდებულობა, ჰააგის აპოსტილის მოთხოვნა, სასამართლოს უუნარობა უცხოური ანდერძის ძალაში ცნობისთვის და სხვ. ეს პრაქტიკული ბარიერები პირდაპირ იწვევს პროცესების გაჭიანურებას და ხშირად საბოლოოდ უარის თქმას სამართლებრივი მექანიზმების გამოყენებაზე.

თანამედროვე სამართლებრივი პრაქტიკა საჭიროებს არა მხოლოდ ნორმების იდენტიფიცირებას, არამედ მათ ტექნიკურ აღიარებას, რაც გულისხმობს სტანდარტიზებულ დოკუმენტურ პროცესებს. საქართველოში კი სამართლებრივი ბაზა ხშირად ვერ უზრუნველყოფს ამ სტანდარტების დანერგვას, რაც საბოლოოდ ასუსტებს უცხო ნორმების ინსტიტუციონალიზაციის პერსპექტივას.

7. სამართლებრივი რეფორმისადმი საზოგადოებრივი მხარდაჭერა

კვლევამ ასევე ცხადად აჩვენა, რომ საზოგადოებაში არსებობს მკაფიო მზაობა სამართლებრივი რეფორმისთვის — 71%-მა დააფიქსირა მხარდაჭერა ცვლილებების მიმართ. აღნიშნული მიგნება ერთ-ერთი ყველაზე პოზიტიური დასკვნაა, რაც მიუთითებს, რომ რეფორმის საჭიროება არ არის მხოლოდ ექსპერტების ან აკადემიური წრეების შეხედულება, არამედ ფართო საზოგადოებრივი მოთხოვნაა.

Țicău-Suditu (2021) აღნიშნავს, რომ სამართლებრივი რეფორმა მხოლოდ მაშინ არის წარმატებული, თუ მას აქვს სოციალური მხარდაჭერა და ინტერესი. საქართველოს შემთხვევაში, ეს მხარდაჭერა არსებობს. შესაბამისად, თუ პოლიტიკური ნება და პროფესიული რესურსები იქნება გამოყენებული, შესაძლებელია ისეთი საკანონმდებლო ჩარჩოს შექმნა, რომელიც უზრუნველყოფს უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების ეფექტიან, თანმიმდევრულ და სამართლებრივ სტანდარტებზე მორგებულ გამოყენებას.

რეკომენდაციები

1. საკანონმდებლო რეფორმა

საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის სისტემაში უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების ინტეგრაცია არ არის სრულად განსაზღვრული, რაც იწვევს სისტემურ გაურკვევლობას, სასამართლო პროცესების გაჭიანურებასა და მოქალაქეთა ინტერესების ზიანს. ამიტომ, ერთ-ერთ პირველ ნაბიჯად აუცილებელია სისტემური საკანონმდებლო რეფორმის განხორციელება, რომელიც დაარეგულირებს:

- უცხო ქვეყნის სამართლის აღიარებისა და გამოყენების დეტალურ პროცედურებს, მათ შორის: რომელ ეტაპზე, როგორ ფორმით და რა დოკუმენტაციით უნდა მოხდეს უცხოური ნორმის გამოყენება.
- სამართლებრივი ლეგიტიმაციის სტანდარტებს, რაც ითვალისწინებს ისეთი სამართლებრივი ნორმების არაღიარებას, რომლებიც ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციას, ადამიანის უფლებებსა და საზოგადოებრივ წესრიგს;
- ანდერძის ფორმისა და შინაარსის საზედამხედველო წესებს, რაც მკაფიოდ განსაზღვრავს უცხოეთში შედგენილი ანდერძის კანონიერების შემოწმების მექანიზმებს;
- დოკუმენტაციის ლეგალიზაციის გამარტივებულ წესს, რომელიც შეიძლება ეფუძნებოდეს ციფრული იდენტიფიკაციისა და აპოსტილის ელექტრონულ სისტემებს.

საკანონმდებლო ცვლილებების ფარგლებში სასურველია შემუშავდეს ცალკე „სამემკვიდრო სამართლის საერთაშორისო ასპექტების რეგულაციის შესახებ“ კანონი, რომელიც გაითვალისწინებს როგორც ევროკავშირის რეგულაციებს (მაგ. Succession Regulation No. 650/2012), ასევე ევროპის საბჭოს და გაეროს რეკომენდაციებს. იქიდან გამომდინარე, რომ თანამედროვე გლობალიზებული ეკონომიკური გარემოსა და მიგრაციული პროცესების დაჩქარების ფონზე, საქართველოს სამემკვიდრო სამართლის არსებული რეგულაცია არ უზრუნველყოფს ტრანსსასაზღვრო მემკვიდრეობითი ურთიერთობების ადეკვატურ მოწესრიგებას, ასევე საქართველოს ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმება და ევროინტეგრაციური კურსი მოითხოვს

ევროკავშირის *acquis communautaire*-ის ძირითადი პრინციპების თანდათანობით იმპლემენტაციას. ევროკავშირის რეგულაცია 650/2012 "მემკვიდრეობის საქმეების განხილვის იურისდიქციისა და გამოსაყენებელი სამართლის, მემკვიდრეობითი განკარგულებების აღიარებისა და აღსრულების, ევროპული სამკვიდრო სერტიფიკატის გაცემისა და შინაარსის შესახებ" წარმოადგენს თანამედროვე ევროპული სამემკვიდრო სამართლის ფუნდამენტურ საფუძველს. ევროკავშირის რეგულაციასა და ჰააგის კონვენციების შესაბამისი ეროვნული რეგულაციის შემუშავება ხელს შეუწყობს საქართველოს სამართლებრივი სისტემის საერთაშორისო სტანდარტებთან დაახლოებას და საერთაშორისო თანამშრომლობის ეფექტურობის გაძლიერებას. აგრეთვე, კანონის მიღება შეამცირებს სამართლებრივ გაურკვევლობას, გააძლიერებს სამართლებრივ უსაფრთხოებას და გაზრდის სისტემის ეფექტურობას ტრანსსასაზღვრო კონტექსტში. გაუმჯობესებული სამართლებრივი ინფრასტრუქტურა ხელს შეუწყობს უცხო ინვესტიციების მოზიდვას. ევროპულ სტანდარტებთან ჰარმონიზებული რეგულაცია გააძლიერებს საქართველოს რეპუტაციას, როგორც თანამედროვე, პროგნოზირებადი სამართლებრივი სისტემის მქონე ქვეყნისა. ამ მსჯელობის შესაბამისად, მიზანშეწონილია, რომ აღნიშნული კანონი შემუშავდეს დამოუკიდებლად, რადგან მასში ბევრი დეტალია გასათვალისწინებელი, რაც მოიცავს სამართლებრივი განსაზღვრულობის უზრუნველყოფას, საერთაშორისო ინტეგრაციასა და ჰარმონიზაციას, გამოსაყენებელი სამართლის დადგენას (კოლიზიური ნორმებსა და *renvoi*-ს დოქტრინას) ტრანსსასაზღვრო დოკუმენტების აღიარებას, მის საპროცესო რეგულაციებსა და საერთაშორისო თანამშრომლობას.

2. სასამართლო პრაქტიკის გაძლიერება

უცხო სამართლის გამოყენება მხოლოდ მაშინ იქნება ეფექტიანი, როდესაც მას მოემსახურება კომპეტენტური და მზადყოფნაში მყოფი სასამართლო კორპუსი. ამ მიზნის მისაღწევად საჭიროა სპეციალური გადამზადების პროგრამების დანერგვა მოსამართლეებისა და ადვოკატებისთვის, რომელიც მოიცავს:

- კომპარატიული სამართლის საფუძვლებს, მისი პრინციპების პრაქტიკული გამოყენების მექანიზმებს;

- ტრანსნაციონალური მემკვიდრეობითი საქმეების სამართლებრივ მოდელირებას;
- უცხო ქვეყნის სამართლის დოკუმენტაციის ანალიზის ტექნიკას და მისი ავთენტურობის დადგენის მეთოდოლოგიას;
- იურისდიქციათაშორისი კოლიზიების მოგვარების საერთაშორისო მეთოდებს.

გარდა ამისა, აუცილებელია სასამართლო ინსტიტუციებში შეიქმნას სპეციალიზებული სამოქალაქო კოლეგიები, რომლებიც იმუშავენ სწორედ იმ საქმეებზე, რომლებიც შეიცავს უცხოურ სამართლებრივ ელემენტებს. ამასთანავე, მნიშვნელოვანია ჩამოყალიბდეს სამართლებრივი ექსპერტიზის დამოუკიდებელი სერვისცენტრი, რომელიც დაეხმარება სასამართლოს უცხოური კანონმდებლობის ინტერპრეტაციაში და თარგმანების სანდოობაში.

3. საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლება

სამართლებრივი რეფორმები შეუძლებელია საზოგადოებრივი მხარდაჭერის გარეშე. სწორედ ამიტომ მნიშვნელოვანია, რომ შეიქმნას საინფორმაციო კამპანიები, ონლაინ და ბეჭდური ფორმატით, რომლებიც მიზნად დაისახავენ:

- საზოგადოების ფართო ფენების ინფორმირებას უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების არსებობის, გამოყენებისა და მათი სამართლებრივი საფუძვლების შესახებ;
- მოქალაქეთა ინფორმირებას, თუ როგორ დაიცვან თავიანთი უფლებები იმ შემთხვევაში, როცა ქონება ან მემკვიდრეობა განთავსებულია უცხოეთში;
- კონკრეტული მაგალითების წარდგენას (ანალოგიური საერთაშორისო საქმეები), რაც დაეხმარება ადამიანებს გაიაზრონ არსებული მექანიზმები.

კამპანიები უნდა ხორციელდებოდეს ერთობლივად იუსტიციის სამინისტროს, იურიდიული დახმარების სამსახურის, ნოტარიუსთა პალატის და არასამთავრობო ორგანიზაციების მონაწილეობით. უნდა შეიქმნას ინტერაქტიული ონლაინ პლატფორმა, სადაც ნებისმიერ ადამიანს ექნება საშუალება, შეავსოს კითხვარი,

წიკითხოს შესაბამისი ინფორმაცია და მიიღოს სამართლებრივი კონსულტაცია უცხო სამართლის ნორმების გამოყენებაზე.

4. ციფრული სამართლებრივი ინფრასტრუქტურა

დღევანდელი სამოქალაქო პროცესები საჭიროებენ სწრაფ და მოქნილ სამართლებრივ მომსახურებას, რაც შეუძლებელია ძლიერი ციფრული პლატფორმების გარეშე. ამ მიზნით საჭიროა:

- ანდერძების ელექტრონული რეესტრის შექმნა, რომელიც შესაძლებელს გახდის საერთაშორისო ანდერძების ლეგიტიმაციის აღიარებას ავტომატიზებული სისტემით;
- აპოსტილის ონლაინ სისტემა, რომელიც დოკუმენტაციის დამოწმებას გახდის უფრო ხელმისაწვდომს, მობილურს და იაფს;
- უცხო ქვეყნის სამართლებრივი ბაზების ინტეგრაცია ქართულ იურიდიულ პლატფორმებში, რაც გულისხმობს ისეთ სისტემებს, როგორებიცაა „Legix“ ან „Jusline“, რომლებიც პირდაპირ წვდომას უზრუნველყოფენ უცხოურ ნორმებზე.

ასეთი ინფრასტრუქტურის დანერგვა არა მხოლოდ პროცესებს გაამარტივებს, არამედ ხელს შეუწყობს საჯარო და კერძო სერვისების ეფექტიან მუშაობას, რაც საბოლოოდ შეამცირებს ქონებრივი დავების ხანგრძლივობასა და ხარჯებს.

5. საერთაშორისო თანამშრომლობა

სამემკვიდრო სამართლის ჰარმონიზაციისთვის კრიტიკულად მნიშვნელოვანია საერთაშორისო ინსტიტუტებთან ურთიერთობა. ამ მიზნით საჭიროა:

- საქართველოს პარლამენტმა და იუსტიციის სამინისტრომ გაააქტიურონ მრავალმხრივი ხელშეკრულებების გაფორმება, რაც შეეხება მემკვიდრეობის ნორმების ორმხრივ აღიარებას ევროკავშირის წევრ ქვეყნებთან, აშშ-სთან და სხვა სტრატეგიულ პარტნიორებთან;

- საქართველოს იუსტიციის ინსტიტუტმა უზრუნველყოს წარმომადგენლობა საერთაშორისო ფორუმებსა და კონფერენციებში, რაც შექმნის პლატფორმას გამოცდილების გაზიარებისთვის;
- თანამშრომლობა ჰააგის კონფერენციასთან საერთაშორისო კერძო სამართლის საკითხებში (HCCH), რათა საქართველომ მაქსიმალურად მოერგოს გაერთიანებული სტანდარტების სისტემას.

ასეთი ჩართულობა საქართველოში მოახდენს უცხო სამართლის მექანიზმების ინტეგრაციის ლეგიტიმაციას და ადგილობრივ დონეზე მისაღებობას, რაც მნიშვნელოვანწილად გააუმჯობესებს ტრანსნაციონალური ქონებრივი ინტერესების დაცვას.

6. აკადემიური კვლევების დაფინანსება

სამართლებრივი პოლიტიკის დაგეგმვა შეუძლებელია, თუ ის არ ეფუძნება მტკიცებულებებსა და ემპირიულ მონაცემებს. ამისათვის აუცილებელია:

- დაფინანსდეს სპეციალიზებული სამეცნიერო პროექტები, რომლებიც შეისწავლიან სამემკვიდრო სამართლის საერთაშორისო ასპექტებს, უცხო სამართლის გამოყენების პრაქტიკას და სამართლებრივ ბარიერებს საქართველოში;
- გამოცხადდეს სახელმწიფო გრანტები იმ იურისტებისთვის, რომლებიც იმუშავენ პრაქტიკული სახელმძღვანელოების შექმნაზე უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენების მიმართულებით;
- სამართლის ფაკულტეტებში ჩამოყალიბდეს სამაგისტრო და სადოქტორო პროგრამები, რომელთა მიზანი იქნება ტრანსნაციონალური სამართლის კვლევა და პრაქტიკაში მისი გამოყენების მოდელების განვითარება.

ის ფაქტი, რომ ტრანსნაციონალური მემკვიდრეობის საქმეები სულ უფრო ხშირად ფიქსირდება, იმავე ტემპით მოითხოვს ახალ ცოდნას, რომელსაც მხოლოდ აკადემიური გარემო ქმნის.

ზემოთ ჩამოთვლილი რეკომენდაციები, მიუხედავად განსხვავებული მიმართულებებისა, ყველა მიმართულია ერთი სტრატეგიული მიზნისკენ — საქართველოს სამართლებრივი სისტემის მოდერნიზაციისა და ჰარმონიზაციისკენ. მხოლოდ მრავალდონიანი და კომპლექსური მიდგომით იქნება შესაძლებელი ის, რომ უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების აღიარება და გამოყენება საქართველოში გახდეს არა მხოლოდ ფორმალურად დაშვებული, არამედ ეფექტურად რეალიზებული პრაქტიკა.

მოქნილი საკანონმდებლო ჩარჩო, პროფესიული რესურსების გაძლიერება, ტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურა, საერთაშორისო თანამშრომლობა და სამეცნიერო კვლევა ერთად ქმნის იმ მყარ საფუძველს, რაზეც დაინერგება სამართლიანი, პროგნოზირებადი და ევროპულ სტანდარტებზე ორიენტირებული მემკვიდრეობის სამართლებრივი სისტემა.

საბოლოოდ შეიძლება ითქვას, რომ ეს ნაშრომი წარმოადგენს სისტემურ შეფასებას იმ გამოწვევებისა, რაც უკავშირდება უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენებას სამემკვიდრო საქმეებში საქართველოში. კვლევის შედეგები არა მხოლოდ ააშკარავებს პრობლემებს, არამედ ასახავს ფართო გზას მათი გადაჭრის მიმართულებით. მხოლოდ სრულყოფილი საკანონმდებლო ჩარჩო, პროფესიული კომპეტენცია და საზოგადოებრივი მხარდაჭერა შექმნის მყარ საფუძველს სამართლიანი და პროგნოზირებადი სამართლებრივი გარემოსთვის.

ბიბლიოგრაფია

ქართულ ენაზე არსებული წყაროები:

სამეცნიერო ლიტერატურა

1. ალექსიძე ლ. „თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი“, „ინოვაცია“, თბილისი, 2010.
2. ახვლედიანი ზ. „მემკვიდრეობითი სამართალი“, „ბონა კაუზა“, თბილისი, 2007.
3. ბიჭია მ. „კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები“, „ბონა კაუზა“, თბილისი, 2018.

4. ბურდული ი., მესხიშვილი ქ. „საერთაშორისო კერძო სამართალი“, „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2013.
5. გაბისონია, ზ. - „საერთაშორისო კერძო სამართალი“, „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2016.
6. გამყრელიძე, ს. - „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესავალი“, „მერიდიანი“, თბილისი, 2011.
7. გოთუა, ლ. - „საერთაშორისო კერძო სამართლის აქტუალური საკითხები“, „სამართალი“, თბილისი, 2018.
8. ზოიძე ბ. „ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში“, „საგამომცემლო საქმის სასწავლო ცენტრის გამოცემა“, თბილისი, 2005.
9. ლილუაშვილი, თ. - „საერთაშორისო კერძო სამართალი“, „ჯისიაი“, თბილისი, 2014.
10. მახარობლიშვილი გ. „სავალდებულო წილის ინსტიტუტი: პრაქტიკული სახელმძღვანელო ნოტარიუსებისთვის“, „ნოტარიუსთა პალატის გამოცემა“, თბილისი, 2014.
11. შენგელია, რ. - „საერთაშორისო საოჯახო სამართალი“, „სამართალი“, თბილისი, 2013.
12. ჭანტურია ლ. „სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი“, „სამართალი“, თბილისი, 2011.
13. ჭანტურია ლ. „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი“, წიგნი VI, თბილისი, 2019.
14. ხარიტონაშვილი ნ. „სანოტარო სამართალი“, „ბონა კაუზა“, თბილისი, 2021.
15. ჯორბენაძე, ს. - „საერთაშორისო კერძო სამართლის საკითხები“, „ბონა კაუზა“, თბილისი, 2020.

სამეცნიერო სტატიები:

1. გაბუნია მ. „სავალდებულო წილის ინსტიტუტის შედარებითი ანალიზი“, ჟურნალი "სარჩევი", №1-2, 2012.
2. ნინიძე თ. „სავალდებულო წილი: არსი და სამართლებრივი ბუნება“, ჟურნალი "მართლმსაჯულება და კანონი" №3, 2018.

3. ქურდაძე შ. „სავალდებულო წილის სამართლებრივი ბუნება და მისი განსხვავება მემკვიდრეობის უფლებისგან“, ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4, 2016.
4. კვანტალიანი ნ. „სავალდებულო წილის უფლების განხორციელების თავისებურებანი“, ჟურნალი „მართლმსაჯულება“, №1, 2017.
5. კერესელიძე დ. „სავალდებულო წილი საერთაშორისო კერძო სამართალში“, ჟურნალი "ქართული სამართლის მიმოხილვა", №10, 2007.
6. შენგელია რ. „სავალდებულო წილის უფლების მქონე პირთა წრე და მისი განსაზღვრის კრიტერიუმები საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით“, ჟურნალი „სამართალი“, №1-2, 2015.
7. ჩიტოშვილი თ. „სავალდებულო წილის მოთხოვნის უფლება და უღირსი მემკვიდრეობა“, ჟურნალი „ადვოკატი“, №2, 2015.

დისერტაცია:

1. ბერეკაშვილი დ. სადოქტორო დისერტაცია: „სავალდებულო წილი მემკვიდრეობით სამართალში“, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2020.
2. გველესიანი ი. სადოქტორო დისერტაცია: „ იურიდიულ (მემკვიდრეობის სამართლის)ტერმინთა სისტემები ქართულსა და უცხოურ (რუსულ და ინგლისურ) ენებში, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2006
3. მსხვილიძე თ. სადოქტორო დისერტაცია: „უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენება საერთაშორისო კერძო სამართალში“, ადმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტი, თბილისი, 2021.

საერთაშორისო კონვენციები და აქტები:

ევროპული რეგულაცია, No650/2012 (Brussels IV) მემკვიდრეობის საკითხებზე, მიღების თარიღი: 2012 წლის 4 ივლისი.

ევროპული რეგულაცია №2016/1103 ქორწინების ქონებრივი რეჟიმების შესახებ, მიღების თარიღი: 2016 წლის 24 ივნისი.

ვაშინგტონის კონვენცია საერთაშორისო ანდერძის ფორმის ერთიანი კანონის შესახებ, მიღების თარიღი: 1973 წლის 26 ოქტომბერი.

მინსკის კონვენცია სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებში სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივი ურთიერთობების შესახებ, მიღების თარიღი: 1993 წლის 22 იანვარი.

ჰააგის კონვენცია სამკვიდრო ქონებასთან დაკავშირებით გამოსაყენებელი სამართლისა და საერთაშორისო ადმინისტრირების შესახებ, მიღების თარიღი: 1989 წლის 1 აგვისტო.

ჰააგის კონვენცია ტრასტების მიმართ გამოსაყენებელი სამართლისა და მათი აღიარების შესახებ, მიღების თარიღი: 1985 წლის 1 ივლისი.

ნორმატიული აქტები:

1. საქართველოს კონსტიტუცია, 1195,
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36> [30.04.2025].
2. საქართველოს ორგანული კანონი „ნორმატიული აქტების შესახებ“, 2009,
3. <https://matsne.gov.ge/document/view/90052?publication=38> [30.04.2025].
4. საქართველოს კანონი „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი“, 1997,
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=133> [30.04.2025].
5. საქართველოს კანონი „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ 1998.
<https://matsne.gov.ge/ka/document/download/93712/5/ge/pdf#> [30.04.2025].
6. საქართველოს კანონი „ნოტარიატის შესახებ“ 1996,
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33022?publication=11> [30.04.2025].
7. საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება „სანოტარო მოქმედებათა შესრულების წესის შესახებ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“, 2010,
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3356310?publication=0> [30.04.2025]

სასამართლო პრაქტიკა:

1. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-559-530-2015 (2015 წლის 23 ოქტომბერი)
2. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-1685-1579-2012 (2013 წლის 4 თებერვალი)

3. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-857-808-2017 (2018 წლის 16 მარტი)
4. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-332-316-2016 (2016 წლის 29 ივლისი)
5. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება №28/6326-18 (2019 წლის 14 იანვარი)
6. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-1036-986-2017 (2018 წლის 16 მაისი)
7. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-979-940-2013 (2014 წლის 16 იანვარი)
8. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №ას-443-418-2015 (2015 წლის 9 ნოემბერი)

უცხოურ ენაზე არსებული წყაროები

სამეცნიერო სახელმძღვანელოები:

1. Adrian Briggs - "Private International Law and Cross-Border Succession Planning", 2010.
2. David Hayton - "Cross-Border Succession Law", 2014.
3. Peter North - "Private International Law: Problems of Law and Jurisdiction", 2017.
4. Scott, Erik R. *Familiar Strangers: The Georgian Diaspora and the Evolution of the Soviet Empire*. Google Books, 2016.
5. Suny, Ronald Grigor. *The Making of the Georgian Nation*. Google Books, 1994.
6. Vic, B. J., and Fransiscus Xaverius S. Pujiraharjo. *Distribution of Inheritance Property in Indonesian Civil Law*. Google Books, 2023.
7. Waters, Christopher P. M. *Counsel in the Caucasus: Professionalization and Law in Georgia*. Google Books, 2004.

სამეცნიერო სტატიები:

1. Adeline, A. L., and M. M. I. F. Rahayu. "Islamic and Civil Inheritance Law Comparison." *IJOSPL*, (2023):57-83. <https://ijospl.org/index.php/ijospl/article/view/146>.

2. Araviashvili, M. "Gender Aspects of Inheritance Management in Georgia: Cultural Practices vs Law Regulations." *Problems of Management in the 21st Century*, (2014):27-43 <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1029328>.
3. Aseri, M., A. Hasan, and K. Nasution. "Islamic Law in Civil Servants' Inheritance." *HeinOnline*, (2018): 56-89.
4. Basedow, J. "The Application of Foreign Law – Comparative Remarks on the Practical Side of Private International Law." *Max Planck Private Law Research Paper*, No. 14/27,(2017): 120-130.
5. Basiladze, N. "Property Rights and Duties of De Facto Spouses in Georgia." *TSU Journal of Law*, (2020):145-147. <https://jlaw.tsu.ge/index.php/JLaw/article/download/2910/3063>.
6. Berekashvili, D. "Recognition of a Person as an Unworthy Heir and Inheritance-Legal Sanctions upon the Mandatory Heir of the Share." *TSU Journal of Law*, (2019):45-49 <https://jlaw.tsu.ge/index.php/JLaw/article/download/2631/2835>.
7. Beriozovas, O., D. Perkumienė, and L. Legkova. "Problems of Legal Regulation of Inheritance in Lithuanian Law." *Elaba.lt*, (2022):68-69. <https://gs.elaba.lt/object/elaba:152661167/152661167.pdf>.
8. Borroni, A. "Doing Business in Georgia." *GELA*, (2015): 117-119. <http://dspace.gela.org.ge/bitstream/123456789/6824/1/Doing-Business-in-Georgia.pdf>.
9. Budiarta, L. "Inheritance Law in Chinese Community in Indonesia." *IJBEL*, (2018): 115-120. https://ijbel.com/wp-content/uploads/2022/06/IJBEL26.ISU1_305.pdf.
10. Burduli, I. *Journal of Law*, Issue 1, (2013):145-160. http://www.openlibrary.ge/bitstream/123456789/7168/1/Journal%20Low%201_2013.pdf
11. Chkeidze, G., and K. Korkelia. "Report on the Guiding Principles on Internal Displacement and the Law of Georgia." *HeinOnline*, (2003):137-150.
12. Dediukhina, I., et al. "Unification and National Legal Traditions in Russian Inheritance Law." *EuropeanProceedings*,(2019):1-5. https://www.europeanproceedings.com/files/data/article/110/6922/article_110_6922_pdf_100.pdf.

13. Dimitri, D. "Georgian Model for Regulating Mediation in the Background of Legislative Reform." *Legal Bulletin*, (2021):115-118.<https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/download/313/255>.
14. Dourglishvili, N. "Social Change and the Georgian Family." *ResearchGate*, (1997):130-135 https://www.researchgate.net/publication/324681057_Social_Change_and_the_Georgian_Family.
15. Florea, D., and G. Cretu. "Lex Succesionis – The Determination of Applicable Law of Inheritance in Private International Law." *European Journal of Law & Public Administration*,(2021):125-130.
<https://lumenpublishing.com/journals/index.php/ejlp/article/download/4861/3314>.
16. Ginsburgs, G. "Inheritance by Foreigners Under Soviet Law." *Iowa Law Review*, (1965):34-39.
17. Goncharova, A. V., and U. Aydin. "Main Problems of Modern Inheritance Law." *HeinOnline*,(2017):25-35
https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/64108/1/Goncharova_Aydin_inheritance_law.pdf.
18. Goncharova, A. V., et al. "Hereditary Transmission in Modern Legal Systems." *Amazonia Investiga*,(2021):145-180
<https://www.amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1667>.
19. Goncharova, A., S. Fursa, and V. Chuikova. "Research of the Experience of Legal Regulation and Use of European Inheritance Certificates of the Regulation on Succession." *Linguistics & Culture Review*, (2021):36-49
<https://lingcure.org/index.php/journal/article/download/1553/364>.
20. Gsovski, V. E. "The Transcaucasian SFSR and Its Legal System." *Michigan Legal Studies*, (1949):47-69. https://repository.law.umich.edu/michigan_legal_studies/32.
21. Gvelesiani, I. "The Concept of Testate Succession in the Romanian and Georgian Legal Systems: Terminological Similarities and Differences." *ResearchGate*, (2013):46-59
<https://www.researchgate.net/publication/287814047>.

22. Ion, G. F. "Legal Aspects of Inheritance in Multinational Families." *Acta Universitatis Danubius.Juridica*,(2024):67-89<https://dj.univ-danubius.ro/index.php/AUDJ/article/view/3056>.
23. Kapanadze, N., and T. Chakhnashvili. "Kinship Terminology in Civil Law: On the Material of German and Georgian Family Law, Matrimonial Law, and Inheritance Law." *ResearchGate*, (2022): 80-90. <https://www.researchgate.net/publication/364120199>.
24. Kartoia, M. "Actual Issues of Property Rights Reform in Georgia." *International ScientificJournal*,(2022):69-89. <https://journals.4science.ge/index.php/journal/article/view/1522>.
25. Kotlyarov, N. E., et al. "Inheritance Rights of Foreigners in Russia." *Empirya.ru*,(2023):115-200. https://empirya.ru/f/sbornik_ngt-43_tom_2.pdf#page=68.
26. Kuperadze, G., K. Djachy, and L. Rukhiashvili. "Linguistic and Sociolinguistic Peculiarities of Family Law Legal Terminology in Georgia." *Core*, (2018): 57-69. <https://core.ac.uk/download/pdf/266995615.pdf>.
27. Leondze, I. "Peculiarities of Acquisition of Inheritance by Actual Possession in Georgian Law and Legislative Guarantees for the Protection of the Legal Heir." *Alternative Dispute Resolution Yearbook*, (2020):49-60. https://heinonline.org/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/adrybk2020§ion=5.
28. Lutska, G., O. Karmaza, and D. Koucherets. "The Analysis of the Implementation of Inheritance Law in Selected EU Countries." *Amazonia*, (2022):129-139. <https://mail.amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1885>.
29. Martinelli, I., E. R. Dianova, and K. E. G. Kaendo. "The Principle of Inheritance Distribution in Javanese Civil Law." *Ajosh.org*, (2023):58-69 <https://ajosh.org/index.php/jsh/article/view/174>.
30. Meladze, G. "Property-Related Obligations of Spouses in Georgia." *TSU Journal of Law*, (2022):57-69. <https://jlaw.tsu.ge/index.php/JLaw/article/download/7021/6986>.
31. Meladze, G. "The Rule of Disposal of Matrimonial Property in Georgia." *TSU Journal of Law*, (2021): 59-89 <https://jlaw.tsu.ge/index.php/JLaw/issue/download/630/132#page=88>.
32. Michaels, R. "Global Legal Pluralism and Conflict of Laws." *Duke Law School Public Law & Legal Theory Series*, No. 2018-57, (2018): 129-149.

33. Miler, D. "The EU Succession Regulation and Forced Heirship: A Potential Violation of German Public Policy?" *Journal of Private International Law*, (2020):129-149
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17441048.2020.1760469>.
34. Misabishvili, G. "Legal Features of Renunciation of Inheritance." *Law & World*,(2023):34-39 <http://lawandworld.ge/index.php/law/article/download/354/318>.
35. Mskhvilidze, T. "Foreign Law in Higher Courts Practice: The Key Characteristics of Georgian Private International Law." *Tribuna Juridică*, (2021): 46-69.
<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1020554>.
36. Nandoshvili, E. "Obligatory Share and Entitled Entities: An Obligatory Share During Testamentary Inheritance." *Core*,(2021):69-79.
<https://core.ac.uk/download/pdf/493003669.pdf>.
37. Natalya, L., and I. Karpovich. "Legal Status of a Child in Family Legislation of the Russian Federation and CIS: Comparative Legal Analysis." *Cyberleninka*, (2019):275-296.
<https://cyberleninka.ru/article/n/legal-status-of-a-child-in-family-legislation-of-the-russian-federation-and-cis-comparative-legal-analysis-1>.
38. Neziri-Ceka, L. "Analysis of Property Inheritance Norms in North Macedonia." *IKM.mk*, (2019):168-290 <http://ikm.mk/ojs/index.php/kij/article/download/1875/1874>.
39. Nukusheva, A. A., and B. Z. Kuandykov. "Features of Inheritance by Law: Comparative Legal Analysis." *Vestnik.zqai.kz*, (2024):245-249
<https://vestnik.zqai.kz/index.php/vestnik/article/view/1547>.
40. Picht, Peter Georg, Caroline Kopp, and Marc Thommen. "Inheritance Law." *Sui generis* 26(2022):275-296
https://www.zora.uzh.ch/id/eprint/226183/1/OA_PDF_Inheritance_Law_026_1655904609.pdf.
41. Poespasari, E. D., and A. S. Erlangga. "Customary Inheritance Law Development in Supreme Court Jurisprudence." *Journal JF Publisher*, (2023):275-296
<http://journal.jfpublisher.com/index.php/jlte/article/view/326>.
42. Popescu, D. A., and A. Chiteală. "Guide on International Private Law in Successions Matters." *Notaries of Europe*, (2014):275-296 <https://www.notariesofeurope.eu/wp->

- [content/uploads/2015/02/Guide-on-international-private-law-in-successions-matters-EN-.pdf.](#)
43. Riabokon, I., Y. Fursa, and O. Tsybulska. "The Concept of Non-Contractual Obligations in Inheritance Law: International Legal Experience." *Amazonia*, (2021):275-296
<https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1761>.
 44. Rosen-Zvi, A. "Family and Inheritance Law." *Arielrosenzvi.org.il*, (1970):275-299
<https://arielrosenzvi.org.il/wp-content/uploads/2021/05/1994-E-%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%99-%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%97%D7%94-%D7%95%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%A9%D7%94-%D7%9E%D7%91%D7%95%D7%90-%D7%9C%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%98.pdf>.
 45. Schmidt, J. "Ascertaining Foreign Law: Problems and Solutions." *International Journal of Procedural Law*, 10(2), (2020):165-189.
 46. Shalamberidze-Verdzadze, L. "The Estate Inheritance Issues, Georgian Legal Norms and Jurisprudence." *Erasmus Mundus Forum*, (2017):165-189.
https://gruni.edu.ge/uploads/files/Erasmus_Mundus/Forums/7th_EMF_2017.pdf#page=257.
 47. Silalahi, W., and E. Siregar. "Women's Inheritance in Batak Toba Traditions." *IJGC-RI*, (2022):165-189.
 48. <https://www.journal.riksawan.com/index.php/IJGC-RI/article/view/113>. (2024):165-189.
 49. Streisand, A. F., and L. G. Streisand. "Conflicts of International Inheritance Laws in the Age of Multinational Lives." *Cornell International Law Journal*, (2019):275-299
https://heinonline.org/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/cintl52§ion=27.
 50. Țicău-Suditu, A. F. "Human Rights and Inheritance Law: A Mirrored Perspective." *Lex ET Scientia International Journal (LESIJ)*, (2021):275-299
https://lexetscientia.univnt.ro/wp-content/uploads/arhive/fulltext/2021_LESIJ_XXVIII_2.pdf#page=47.
 51. Vernadaki, Z. "Civil Procedure Harmonization in the EU: Unravelling the Policy Considerations." *Journal of Contemporary European Research*, 12(3), (2016): 706-725
 52. Wardi, U., et al. "Islamic vs. Customary Inheritance Law in Indonesia." *Makwafoundation.org*,(2024): 706-728
 53. <https://journal.makwafoundation.org/index.php/hakamain/article/view/330>.

54. Załucki, M. "Uniform European Inheritance Law: Myth, Dream, or Reality of the Future?" *SSRN*, (2015):714-7117.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2895913.
55. Zoidze, B. *Journal of Law*, Issue 1, (2012):116-119
<http://www.openlibrary.ge/bitstream/123456789/7165/1/Law-Jur2012-1.pdf>.
56. ავსტრიის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე 2Ob83/18z
https://www.ris.bka.gv.at/JustizEntscheidung.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JT_20190226_OGH0002_0020OB00218_18Z0000_000&IncludeSelf=False&ShowPrintPreview=True [30.04.2025].
57. ბრიტანეთის ეროვნული არქივი - The National Archives, Legal Records
<https://www.nationalarchives.gov.uk/help-with-your-research/research-guides/legal-records/> [30.04.2025].
58. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე 1BvR1644/00
https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2005/04/rs20050419_1bvr164400en.html [30.04.2025].
59. გერმანიის ფედერალური სასამართლოს (BGH) გადაწყვეტილება საქმეზე XII ZB 530/17
<https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&az=XII%20ZB%20530/17&nr=94770> [30.04.2025].
60. ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-404/14 (Matoušková)
<https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-404/14> [30.04.2025].
61. ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება C-658/17 (WB)
<https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&td=ALL&num=C-658/17> [30.04.2025].
62. ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე C-20/17 (Oberle)
<https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&td=ALL&num=C-20/17> [30.04.2025].

63. ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე C-218/16 (Kubicka) <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57496%22%7D> [30.04.2025].
64. ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე C-558/16 (Mahnkopf) <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&td=ALL&num=C-558/16> [30.04.2025].
65. ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე C-102/18 (Brisch) <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&td=ALL&num=C-102/18> [30.04.2025].
66. ესპანეთის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე STS 4511/2018 https://www.supercontable.com/boletin/A/sentencias_boletin/STS_SOCIAL_6_2019.pdf [30.04.2025].

კვლევა/კომენტარები:

სასამართლო პრაქტიკა:

67. საფრანგეთის საკასაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება No. 10-40.094 <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-231233%22%7D> [30.04.2025].
68. საფრანგეთის საკასაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 11-26.929 <https://www.courdecassation.fr/en/decision/6137288ecd580146774319d9> [30.04.2025].
69. შვეიცარიის ფედერალური ტრიბუნალის გადაწყვეტილება BGE 102 II 136 <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bge/c2102136.html> [30.04.2025].

დანართი

კითხვარი მემკვიდრეობის პროცესში უცხო სამართლის გამოყენებაზე¹⁸⁷

1. გთხოვთ მიუთითოთ თქვენი სქესი:

ა) მამრობითი – 44%

ბ) მდედრობითი – 56%

2. გთხოვთ მიუთითოთ თქვენი ასაკი:

¹⁸⁷ <https://forms.gle/Ad41kYEdbxTmgHpG8>

ა) 18–30 წელი – 26%

ბ) 31–45 წელი – 37%

გ) 46–60 წელი – 24%

დ) 61 წელზე მეტი – 13%

3. გაქვთ თუ არა გამოცდილება მემკვიდრეობის მიღების პროცესში მონაწილეობის?

ა) დიახ, საქართველოს შიგნით – 41%

ბ) დიახ, უცხო ქვეყნის იურისდიქციაში – 13%

გ) ორივე შემთხვევაში – 10%

დ) არა, არ მქონია – 36%

4. იცით თუ არა, რომ საქართველოში შესაძლებელია უცხო ქვეყნის სამართლის გამოყენება მემკვიდრეობის პროცესში?

ა) სრულად ვიცი – 18%

ბ) ნაწილობრივ მაქვს წარმოდგენა – 39%

გ) მხოლოდ ცნობისმოყვარეობის დონეზე – 23%

დ) საერთოდ არ ვიცოდი – 20%

5. თქვენი აზრით, რამდენად ადვილია საქართველოში უცხო სამართლის ნორმის გამოყენება მემკვიდრეობის პროცესში?

ა) ძალიან ადვილი – 5%

ბ) ზომიერად მარტივი – 16%

გ) რთულია – 43%

დ) პრაქტიკულად შეუძლებელია – 36%

6. დაგჭირვებიათ თუ არა უცხო ქვეყნის სამართლებრივი დოკუმენტის წარდგენა საქართველოში მემკვიდრეობის პროცესში?

ა) დიახ, მრავალჯერ – 9%

ბ) ერთხელ – 18%

გ) მხოლოდ მცდელობა მქონდა – 14%

დ) არასდროს – 59%

7. თქვენი აზრით, რა არის მთავარი სირთულე უცხო სამართლის ნორმების გამოყენებისას საქართველოში?

ა) სამართლებრივი რეგულაციების არარსებობა – 22%

ბ) სასამართლოების კომპეტენციის დეფიციტი – 19%

გ) დოკუმენტაციის ლეგალიზაციის პრობლემა – 28%

დ) ყველა ჩამოთვლილი – 31%

8. თქვენი აზრით, უნდა გაიწეროს მკაფიოდ კანონში უცხო სამართლის ნორმების ინტეგრაციის პროცედურა?

ა) დიახ, აუცილებლად – 64%

ბ) ნაწილობრივ – 21%

გ) არ აქვს მნიშვნელობა – 9%

დ) არა, ეს სასამართლოს გადასაწყვეტია – 6%

9. მიგაჩნიათ თუ არა, რომ საქართველოში მოქმედი სასამართლოები სათანადოდ იყენებენ უცხო ქვეყნის სამართალს მემკვიდრეობით საქმეებში?

ა) დიახ – 11%

ბ) ზოგიერთ შემთხვევაში – 30%

გ) ძალიან იშვიათად – 39%

დ) საერთოდ არა – 20%

10. გქონიათ თუ არა შემთხვევა, როდესაც უცხო ქვეყნის ანდერძი საქართველოში არ იქნა აღიარებული?

ა) დიახ, მთლიანად უარი ითქვა – 12%

ბ) ნაწილობრივ მიიღეს – 14%

გ) განხილვის გარეშე დარჩა – 16%

დ) არ მქონია ასეთი შემთხვევა – 58%

11. როგორ შეაფასებდით სახელმწიფო ორგანოების დახმარებას უცხო სამართლის დოკუმენტების დამუშავებისას?

ა) ძალიან ეფექტური – 6%

ბ) საშუალო – 32%

გ) დაბალი – 39%

დ) არ მიმიმართავს – 23%

12. იცით თუ არა, რომ ჰააგის აპოსტილი საჭიროა უცხოური დოკუმენტების სამართლებრივი აღიარებისთვის?

ა) დიახ, დეტალურად – 20%

ბ) ზოგადად ვიცი – 32%

გ) პირველად ვისმენ – 29%

დ) არ ვიცი, ეს აუცილებელია თუ არა – 19%

13. თქვენთვის მისაღებია, რომ უცხო ქვეყნის მოქალაქემ მიიღოს მემკვიდრეობა საქართველოში არსებული კანონის საფუძველზე?

ა) დიახ, მიუღებელია სხვა არჩევანი – 29%

ბ) მისაღებია მხოლოდ ნაწილობრივ – 28%

გ) არა, უნდა იმოქმედოს უცხო ქვეყნის კანონიც – 23%

დ) დამოკიდებულია კონკრეტულ შემთხვევაზე – 20%

14. რამდენად მნიშვნელოვანია თქვენი აზრით, საქართველოში იმპლემენტირდეს ევროპული მემკვიდრეობის სერტიფიკატების მსგავსი სისტემა?

ა) ძალიან მნიშვნელოვანია – 48%

ბ) მნიშვნელოვანი, მაგრამ არაპირველხარისხოვანი – 27%

გ) ნაკლებად მნიშვნელოვანია – 16%

დ) საერთოდ არაა საჭირო – 9%

15. როგორ შეაფასებდით საქართველოს მემკვიდრეობის სამართლის შესაბამისობას საერთაშორისო სტანდარტებთან?

ა) სრულ შესაბამისობაშია – 9%

ბ) ნაწილობრივ შეესაბამება – 43%

გ) სუსტად შეესაბამება – 31%

დ) საერთოდ არ შეესაბამება – 17%